GOSPODAR PRSTENOVA

Prstena Tri za vilin-kralje za koje zvijezde siju,
I Sedam za patuljke-vladare kamenih dvora moći,
I Devet za ljude, usuda kletog što zarana mriju,
Al Prsten Jedan za Cara Mraka na prijestolju noći
U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.
Prsten Jedan da zavlada svima, Prsten Jedan što traži i seže
Prsten Jedan da spoji se s njima i u tami ih sveže
U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.

PREDGOVOR

Ova je priča u toku kazivanja rasla dok nije postala pripovijest o Velikom ratu za Prsten i preuzela mnoge odbljeske još starije pripovijesti koja joj je prethodila. Započeta je uskoro pošto je *Hobit* napisan i prije nego što je objelodanjen 1937. godine; ipak nisam odmah nastavio pisati ovaj nastavak jer sam ponajprije htio upotpuniti i srediti mitologiju i legende Drevnih dana koje su se bile uobličavale već nekoliko godina. Želio sam to učiniti radi vlastitog zadovoljstva i imao sam tek malo nade da će druge zanimati ovo djelo, pogotovo što je prvobitno bilo nadahnuto lingvističkim pobudama i što sam ga započeo radi toga da stvorim potrebnu "povijesnu" pozadinu za vilenjačke jezike.

Kad su oni kojima sam se obratio za savjet i mišljenje pretvorili ono *malo nade* u *nimalo nade,* vratio sam se ovom nastavku ohrabren zahtjevima čitatelja da doznaju nešto više o hobitima i njihovim pustolovinama. Ali priču je nešto neodoljivo vuklo prema drevnom svijetu, pa bi se moglo reći da je postala izvješće o njegovu kraju i nestajanju još prije nego što su ispripovijedani nastanak i sredina. Taj je proces bio započeo pisanjem Hobita u kojem je bilo nekih naznaka koje su upućivale na tu stariju materiju: Elrond, Gondolin, uzvišeni vilenjaci i orci, a isto tako i nekih odbljesaka koji su se pojavili nezvani, pojave koje su bile više ili dublje ili tamnije nego što su se na prvi pogled doimale: Durin, Moria, Gandalf, Nekromant, Prsten. Otkrivanjem značenja tih odbljesaka i njihovih veza sa starim pripovijestima ukazalo se Treće doba i njegov vrhunac u Ratu za Prsten.

Oni koji su tražili da doznaju još nešto više o hobitima došli su na svoj račun, ali su morali dugo čekati; jer ja sam *Gospodara prstenova* pisao samo na mahove između 1936. i 1949. godine, u razdoblju u kojem sam imao mnogo poslova koje nisam zanemarivao, i mnoge druge interese kao učenik i učitelj koji su me često zaokupljali. Dakako da je tom kašnjenju pridonijelo i izbijanje rata 1939. godine tako da na kraju te godine nisam još bio dovršio ni *Knjigu prvu.* Unatoč tmini sljedećih pet godina, ustanovio sam da ne mogu potpuno napustiti tu priču pa sam i dalje uporno radio, pretežito noću, dok se nisam našao pred Balinovim grobom u Moriji. Tu sam zadugo ostao. Nastavio sam rad tek nakon gotovo godinu dana i tako došao do Lothlóriena i Velike rijeke negdje potkraj 1941. godine. Sljedeće godine napisao sam prve skice onoga što je danas *Knjiga treća,* i početak prvog i trećeg poglavlja u *Knjizi petoj;* tu sam zastao dok su svjetionici svijetlili u Anórienu a Théoden stigao do Harrowdalea. Ništa dalje nisam bio predvidio i nisam imao vremena za razmišljanje.

Tek sam 1944. godine ostavio niti i zbrku rata koji sam imao dužnost nadzirati ili bar pratiti, pa sam se prisilio da se uhvatim ukoštac s Frodovim putovanjem do Mordora. Ta poglavlja, koja su na kraju ušla u *Knjigu četvrtu,* napisao sam i slao u nastavcima svome sinu Christopheru, koji je tada služio u RAF-u u Južnoj Africi. Ipak mi je trebalo još pet godina da priču privedem sadašnjem kraju; dotle sam promijenio kuću, katedru i koledž, dani su mi bili nešto manje mračni ali isto tako ispunjeni mučnim radom. Zatim, kad sam napokon došao do "kraja", morao sam cijelu pripovijest iznova pregledati i zapravo dobrim dijelom preraditi. I morao sam je otipkati i još jednom otipkati, sâm, jer nisam imao čime platiti profesionalnu tipkačicu.

Gospodara prstenova pročitali su mnogi otkako je napokon tiskan; htio bih ovdje nešto napomenuti o brojnim mišljenjima i nagađanjima koja sam čuo ili pročitao glede motiva i značenja ove pripovijesti. Glavni je motiv bila želja pripovjedačeva da se okuša u jednoj doista dugoj pripovijesti koja će zadržati pozornost čitateljâ, koja će ih zabaviti i oduševiti, a na mahove možda i uzbuditi ili duboko dirnuti. Vodič su mi bili samo moji osobni osjećaji o tome što je privlačno ili dirljivo, a za mnoge je taj vodič neminovno često griješio. Nekima koji su pročitali ovu knjigu, ili koji su bar pisali o njoj, bila je ona dosadna, besmislena ili bezvrijedna; a ja se nemam prava žaliti jer slično mišljenje imam i ja o njihovim djelima, ili o vrsti književnosti kojoj oni očito daju prednost. Ali čak i za mnoge koji su uživali u mojoj priči ima tu štošta što im se ne sviđa. Možda se u jednoj ovako dugoj priči i ne mogu svima sva mjesta svidjeti, niti se mogu svi razočarati tim istim dijelovima; jer iz pisama koja sam primio vidim da one pasuse ili poglavlja koje jedni smatraju lošima, drugi posebno hvale. Najkritičniji od svih čitatelja, a to sam ja sâm, otkriva sad mnoge nedostatke, manje ili veće, ali kako, srećom, nisam dužan prikazivati knjigu niti je iznova pisati, prijeći ću šutke preko tih nedostataka, osim preko onoga koji su i drugi uočili, a to je da je knjiga prekratka.

Što se tiče nekog dubljeg značenja ili "poruke", pisac nije imao ništa slično na umu. Ovo djelo nije ni alegorijsko ni aktualno. Kako je priča rasla, puštala je korijenje (u prošlost) i neočekivano se granala: ali glavna joj je tema bila određena od samog početka neminovnim izborom Prstena kao spone između nje i Hobita. Ključno poglavlje, *Sjenka prošlosti,* jedan je od najstarijih dijelova priče. Napisano je mnogo prije nego što je sjena 1939. godine bila zaprijetila neminovnom katastrofom, a od te bi se točke pripovijest bila razvijala po bitno istim linijama, sve da je katastrofa i bila spriječena. Njena su izvorišta bila davno prije nazočna u mojoj svijesti, ili su u nekim slučajevima bila već i zapisana, pa su rat koji je izbio 1939. ili njegove posljedice malo što izmijenili, ili nisu ništa izmijenili u njoj.

Pravi rat ne nalikuje na legendarni ni po svom toku ni po svom ishodu. Da je on nadahnuo ili odredio razvoj ove legende, onda bi Prsten bio jamačno prigrabljen i upotrijebljen protiv Saurona; Sauron ne bi bio uništen nego zarobljen, a Barad-dûr ne bi bio razoren nego zaposjednut. Saruman bi pak, ne uspjevši se domoći Prstena, u ono vrijeme pometnje i izdaje našao u Mordoru karike koje su nedostajale u njegovim istraživanjima učenja o Prstenovima, pa bi uskoro sam izradio svoj Veliki Prsten kojim bi doveo u pitanje samozvanog Vladara Međuzemlja. U tom sukobu obje bi strane mrzile i prezirale hobite, pa oni ne bi čak ni kao robovi ostali dugo na životu.

Moguća su bila i neka druga rješenja u skladu s ukusom ili mišljenjem onih koji vole alegorije ili aktualne aluzije. Međutim, ja nikako ne trpim alegorije u svim njihovim pojavnim oblicima, nikad ih nisam volio otkako sam dovoljno star i budan da otkrijem njihovu nazočnost. Mnogo više volim povijest, stvarnu ili izmišljenu, s njenom raznolikom primjenljivošću na mišljenje i iskustvo čitatelja. Mislim da mnogi brkaju "primjenljivost" s "alegorijom"; ali prva je u slobodi čitateljevoj a drugu mu svjesno nameće autor.

Dakako da se autor ne može potpuno osloboditi utjecaja svog iskustva, ali načini na koje se klica priče koristi tlom iskustva neobično su složeni, a pokušaji da se taj proces

definira potječu u najboljem slučaju od nagađanja, nedostatnih i višeznačnih. Isto je tako pogrešno, iako naravno privlačno, kad se život autora i kritičara poklope, pretpostaviti da su razvoj misli i događaji njihova zajedničkog doba morali izvršiti najsnažniji utjecaj na djelo. Čovjek zaista mora osobno živjeti u sjeni rata da posvema osjeti njegov pritisak; ali kako godine prolaze, čini se da se često zaboravlja da nije bilo ništa manje mučno doživjeti rat u mladosti 1914. godine nego sudjelovati u ratu 1939. i idućih godina. Ili, da uzmemo drugi primjer koji nije tako bolan: neki su iznijeli pretpostavku da poglavlje *Čišćenje Shirea* odražava situaciju u Engleskoj u doba kad sam dovršavao svoju priču. To nije istina. To je bitan dio zapleta koji sam bio zamislio od samog početka, iako sam ga u toku rada preinačio zbog Sarumanova karaktera kako se razvijao u samoj pripovijesti, bez ikakvog, treba li reći, alegorijskog značenja ili aluzija na suvremenu politiku. Nešto se od toga doduše zasniva na iskustvu, iako neznatno (jer je gospodarska situacija bila posve drukčija), i na mnogo daljoj prošlosti. Kraj u kojem sam živio u djetinjstvu bio je dozlaboga uništavan još prije nego što je meni bilo deset godina, u vrijeme kad su automobili bili rijetki (do tada nisam bio vidio ni jednoga) i kad su ljudi još gradili prigradsku željeznicu. Nedavno sam u novinama vidio sliku potpuno oronule vodenice koja je nekad cvala pokraj ribnjaka i koja mi se onda činila strahovito važnom. Nikad mi se nije sviđao mladi vodeničar, ali je njegov otac, stani vodeničar, imao crnu bradu i nije se zvao Sandyman.

PROLOG

1 O hobitima

U ovoj je knjizi riječ pretežito o hobitima i iz nje će čitatelj doznati štošta o njihovu značaju i nešto malo o njihovoj povijesti. Nešto više može doznati iz odabranih ulomaka Crvene knjige o Zapadnoj pokrajini koji su već objelodanjeni pod naslovom *Hobit.* Ta je pripovijest proistekla iz prvih poglavlja Crvene knjige koju je napisao sam Bilbo, prvi hobit koji se proslavio u svijetu i koji je to svoje djelo naslovio *Tamo i opet natrag,* jer je u njemu riječ o njegovu putovanju na istok i o njegovu povratku: o pustolovini što je poslije uključila sve hobite u velike događaje toga doba o kojima je ovdje riječ.

Ipak, mnogi će možda poželjeti da odmah na početku saznaju nešto više o tom izvanrednom narodu, a neki možda nisu ni vidjeli spomenutu knjigu. Za takve čitatelje evo ponajprije nekoliko napomena o nekim važnijim stvarima iz hobitoznanstva i kratkog prisjećanja na tu prvu pustolovinu.

Hobiti su jedan neupadljiv ali prastar narod, nekoć znatno brojniji nego danas; jer oni vole mir, tišinu i dobro obrađenu zemlju: najradije prebivaju u lijepo uređenu i uzorno obrađenu seoskom predjelu. Ne razumiju niti su ikad razumjeli, pa nisu ni voljeli, strojeve složenije od kovačkog mijeha, vodenice ili ručnog razboja, iako su vješto rukovali alatom. Čak su i u drevno doba obično zazirali od "velikih ljudi" kako nas nazivaju, a sad upravo panično bježe od nas i sve ih je teže naći. Imaju dobro razvijen sluh i vid, a premda su skloni debljanju i nikad se ne žure bez potrebe, ipak se hitno i spretno kreću. Odvajkada su umjeli brzo i nečujno nestati kad god bi na njih nabasali "veliki ljudi" koje nisu željeli sresti; tu su vještinu razvili do te mjere da se ona ljudima mora činiti upravo čarobnom. Međutim, hobiti nisu zapravo nikad izučavali nikakvu magiju, a tu svoju sposobnost izbjegavanja ljudi imaju zahvaliti samo profesionalnoj vještini koju su stekli naslijeđem i vježbom, i tijesnom povezanošću sa zemljom, u čemu ih veće i nespretnije rase ne mogu slijediti.

Jer oni su sitni stvorovi, manji od patuljaka: zapravo nisu tako čvrsti i snažni, iako nisu mnogo niži od njih. Različite su visine, negdje između dvije i četiri stope, po našim mjerama. Dan-danas malokad dosežu do tri stope, ali kažu da su se smanjili i da su nekad bili viši. U Crvenoj knjizi piše da je Bandobras Took (Rikobik), sin Isengrima Drugog, bio visok četiri stope i da je jahao prave konje. Sudeći po hobitskim predajama, njega su nadmašile samo dvije slavne povijesne ličnosti; ali upravo o toj neobičnoj temi riječ je u ovoj knjizi.

Što se tiče hobita iz Shirea, o kojima je u ovim pričama riječ, oni su u doba mira i blagostanja bili veseo narod. Odijevali su se u jarke boje, napose su voljeli žutu i zelenu, ali su malokad nosili cipele jer su im tabani bili tvrdi kao štavljena koža i obrasli bujnom kovrčavom dlakom, sličnom kosi na glavi, koja im je obično bila smeđe boje. Stoga je jedini obrt kojim se nisu mnogo bavili bilo obućarstvo, ali su imali dugačke i vješte prste i znali su izraditi mnoge druge korisne i zgodne stvari. Lica su im bila prije dobroćudna nego lijepa, onako široka, blistavih očiju, rumenih obraza, usta vazda spremnih za smijeh, za iće i piće. I doista su se smijali, i jeli, i pili, često i od srca, voljeli su u svako doba

priproste šale i šest obroka na dan (kad god bi do njih mogli doći). Bili su gostoljubivi i uživali u zabavama i u darovima koje su velikodušno davali i rado primali.

Bjelodano je da su hobiti, unatoč kasnijem otuđivanju, u rodu s nama; mnogo su nam bliskiji nego vilenjaci, pa i patuljci. Od pamtivijeka su govorili ljudske jezike, na svoj način, voljeli su i mrzili manje-više isto ono što i ljudi. Ali u kakvom smo srodstvu s njima, to se više ne može pouzdano ustanoviti. Porijeklo hobita seže u daleke dane koji su odavno prošli i pali u zaborav. Samo vilenjaci čuvaju još nekakva svjedočanstva o tom minulom vremenu, ali njihove predaje bave se gotovo isključivo njihovom poviješću, u kojoj se ljudi malokad pojavljuju a hobiti se uopće ne spominju. Pa ipak je jasno da su hobiti zapravo živjeli mirno u Međuzemlju mnogo godina prije nego što su ih drugi narodi uopće primijetili. A kako je svijet, uostalom, oduvijek bio pun nebrojenih čudnovatih stvorenja, činilo se da ta mala bića i nisu osobito važna. Međutim, u vrijeme Bilba i njegova nasljednika Froda, oni su iznenada postali, a da to uopće nisu željeli, i važni i glasoviti uznemirivši vijeća mudraca i velikana.

Ti dani, Treće doba Međuzemlja, odavno su prošli i oblik se svih zemalja promijenio, ali krajevi u kojima su hobiti onda prebivali zacijelo su oni isti u kojima i sad borave: na sjeverozapadu Starog svijeta, istočno od mora. Hobiti u Bilbovo doba nisu više ništa znali o svojoj prapostojbini. Ljubav spram učenosti (izuzev rodoslovnih predaja) nije među njima bila osobito rasprostranjena, ali je u starim porodicama bilo još pojedinaca koji su proučavali njihove knjige, pa čak i skupljali izvještaje vilenjaka, patuljaka i ljudi o starim vremenima i dalekim zemljama. Njihovi su zapisi počinjali tek od naseljavanja Shirea, a najstarije legende jedva da su dopirale dalje od vremena seoba. Ipak, iz tih legendi, pa i iz nekih njihovih neobičnih riječi i običaja, jasno proizlazi da su hobiti, kao i mnogi drugi narodi, u dalekoj prošlosti bili krenuli na zapad. U njihovim najstarijim pričama nazire se vrijeme kad su prebivali u dolinama gornjeg toka Anduina, između rubova Velike Zelene šume i Maglenog gorja. Ne može se više pouzdano utvrditi zašto su se poslije upustili u težak i pogibeljan prelazak preko gorja do Eriadora. Njihove predaje govore o razmnožavanju ljudi u toj zemlji i o sjeni koja je pala na šumu tako da je potamnjela i dobila novo ime Mrkodol.

Prije nego što su krenuli preko gorja, hobiti su se već bili podijelili na tri pomalo različita plemena: Dlakonoge, Šturove i Bljedolike. Dlakonozi su bili tamnije puti, sitniji i niži, bez brada i bosi; šake i stopala bijahu im gipki i hitri, voljeli su brda i visoravni. Šturovi bijahu širi, krupnije građe, imali su veća stopala i šake, i radije su prebivali u ravnicama i riječnim dolinama. Bljedoliki su pak bili svjetlije puti i kose, viši i vitkiji od ostalih, a najviše su voljeli drveće i šumske krajeve.

Dlakonozi su nekad davno imali mnogo posla s patuljcima i dugo su prebivali u podnožju gorja. Rano su krenuli na zapad i lutali kroz Eriador sve do Vjetrovrha dok su ostali bili još u Pustošiji. Oni su bili najobičniji predstavnici hobita, i kudikamo najbrojniji među njima. Ujedno su bili najskloniji da se skrase na jednom mjestu, i najbolje su očuvali običaj da žive u rovovima i rupama.

Šturovi su se dugo zadržavali uz obale velike rijeke Anduin i manje su zazirali od ljudi. Došli su za Dlakonozima na zapad i krenuli niz rijeku Glasnovodu na jug; mnogi su

od njih dugo boravili između Tharbada i granica Dunlanda prije nego što su se ponovo zaputili na sjever.

Bljedoliki su bili sjeverno pleme, ujedno i najmalobrojnije. Oni su bili u boljim odnosima s vilenjacima nego ostali hobiti, bili su vičniji jezicima i pjesmi nego obrtima, i odvajkada su više voljeli lov nego ratarstvo. Prešli su bili preko gorja sjeverno od Rivendella i spustili su niz rijeku Hoarwell. U Eriadoru su se ubrzo izmiješali s ostalim plemenima koja su tu zatekli, ali kako su bili malo odvažniji i skloniji pustolovinama, često bi se našli na čelu plemena Dlakonoga ili Šturova. Čak se i u Bilbovo doba mogla još zapaziti jaka bljedolička crta u uglednim obiteljima kao što su bili Tookovi i gospodari Bucklanda.

U zapadnim krajevima Eriadora, između Maglenoga i Modroga gorja, hobiti su zatekli i ljude i vilenjake. Tu su doista još prebivali ostaci Dúnedaina, kraljeva onih ljudi koji su bili došli preko mora sa Zapadnih strana, ali se njihov broj naglo smanjivao a zemlje su u njihovu Sjevernom Kraljevstvu bivale sve zapuštenije. Bilo je tu mjesta napretek za doseljenike, pa su se hobiti uskoro počeli naseljavati u urednim zajednicama. U Bilbovo doba njihova su prvobitna naselja bila odavno nestala i pala u zaborav, ali jedno od prvih koja su postala važna još se održalo, iako smanjeno, a nalazilo se u Breeju i u okolnom Chetwoodu, četrdesetak milja istočno od Shirea.

Jamačno su se već u to doba hobiti opismenili i počeli pisati po uzoru na Dúnedaine, koji su opet mnogo ranije bili naučili tu vještinu od vilenjaka. U to su doba zaboravili jezike kojima su se dotad služili i prihvatili Zajednički jezik ili Vestron, kako su ga zvali, što bijaše uobičajen u svim zemljama kraljeva od Arnora do Gondora, i na svim obalama mora od Belfalasa do Lunea. Ipak su zadržali nešto od svojih riječi, kao i svoja imena mjeseci i dana i velik broj osobnih imena iz davnine.

Negdje u to doba legenda u hobita prvi put postaje povijest i vrijeme se počinje računati u godinama. Jer upravo tisuću šest stotina prve godine Trećega doba, bljedolička braća Marcho i Blanco odlaze iz Breeja; pošto su pribavili dopuštenje od velikog kralja u Fornostu, prešli su preko smeđe rijeke Baranduina na čelu velike skupine hobita. Prešli su preko Mosta kamenih lukova podignutog u doba najveće moći Sjevernog Kraljevstva, zaposjeli svu zemlju s druge strane, između rijeke i Dalekog humlja. Oni su samo bili dužni dobro održavati veliki most, kao i sve ostale mostove i ceste, ići na ruku kraljevim glasnicima i priznavati vrhovnu kraljevu vlast.

Tako je počelo računanje vremena *po Shireu,* jer je godina prelaska preko Brandywinea (kako su hobiti prekrstili tu rijeku) postala prva godina u Shireu, i od nje su se računale sve potonje godine. Zapadni su se hobiti zaljubili na prvi pogled u svoju novu domaju, ostali su u njoj i uskoro se ponovo izgubili iz povijesti ljudi i vilenjaka. Dok je god postojao kralj, oni su službeno bili njegovi podanici, ali su vlast zapravo držali u svojim rukama njihovi poglavari, koji se uopće nisu miješali u događaje u vanjskom svijetu. Sve do posljednje bitke u Fornostu s Vještac-kraljem iz Angmara slali su određen broj strijelaca u pomoć kralju, ili su bar tako tvrdili, iako se to u ljudskim kronikama nigdje ne spominje. Ali u tom je ratu propalo Sjeverno Kraljevstvo, pa su otada hobiti tu zemlju smatrali svojom i među svojim glavarima birali namjesnika koji je zastupao nestalog kralja. U sljedećih tisuću godina rijetko su ih uznemirivali ratovi, pa su

napredovali i množili se poslije crne pošasti (37. godine po Shireu) sve do nesretne Duge zime i gladi što je slijedila nakon toga. Tada su mnoge tisuće hobita pomrle, ali dani nerodica (1158-60) bili su već davno minuli u vrijeme kad se zbiva ova naša priča, i hobiti su se opet bili navikli na izobilje. Zemlja bijaše bogata i izdašna, i premda je dugo ležala zapuštena kad su oni došli, nekad je bila dobro obrađivana i kralj je u njoj imao mnogo imanja, njiva, vinograda i šuma.

Četrdeset sati hoda protezala se od Dalekog humlja do mosta na Brandywineu, a pedeset od sjevernih vriština do močvara na jugu. Hobiti su je prozvali Shire, kao područje pod vlašću njihova namjesnika i oblast u kojoj se dobro posluje; i tu su, u tom ugodnom zakutku, lijepo živjeli i bavili se svojim poslovima, obazirući se sve manje i manje na vanjski svijet u kojem su se zbivali mračni događaji, sve dok nisu povjerovali da su mir i izobilje pravilo u Međuzemlju i nešto na što svaki pametni narod ima pravo. Zaboravili su ili zanemarili ono malo što su ikad znali o čuvarima i o mukama onih koji su omogućili višestoljetni mir u Shireu. Bili su zapravo zaštićeni, ali nisu više o tome vodili računa.

Nikad nisu hobiti nijednog soja bili ratoborni, i nikad se nisu borili među sobom. Dakako da su nekoć davno bili prisiljeni boriti se da se održe u nesmiljenom svijetu, ali u Bilbovo doba bijaše to već davna prošlost. Posljednje bitke koja se vodila prije nego što počinje ova priča, zapravo jedine bitke koja se ikad vodila u granicama Shirea, nije se više nitko živ sjećao: bitke na Zelenim poljima 1147. godine po Shireu, u kojoj je Bandobras Took odbio najezdu orka. Čak je i klima postala nekako blaža, a o vukovima koji su nekoć po bijeloj zimi dolazili sa sjevera u pljačku, pričali su još samo djedovi svojim unucima. I tako, premda je još bilo nešto zaliha oružja u Shireu, ono im je uglavnom služilo kao trofej, obješeno ponad ognjišta ili po zidovima, ili izloženo u muzeju u Michel Delvingu. Oni su taj muzej zvali *drangulijarnica* zato što su sve što im nije bilo od neposredne koristi a nisu željeli odbaciti nazivali *drangulija.* Nastambe su im bile pretrpane *drangulijama,* koje su često poklanjali jedni drugima.

Pa ipak, uza svu udobnost i mir taj je narod ostao neobično žilav. Kad bi došlo stani-pani, bilo ih je teško zastrašiti ili ubiti, a možda su upravo zato što im je bilo toliko stalo do dobrih stvari, mogli i bez njih kad bi morali, možda su zato mogli podnijeti sve teške udarce sudbine, neprijatelja ili nevremena na način koji je iznenađivao one koji ih nisu dobro poznavali i koji nisu gledali dalje od svojih trbuha i dobro uhranjenih lica. Premda nisu bili svadljivi, i premda nisu ništa živo ubijali iz užitka, dobro su se držali kad bi ih tko pritjerao uza zid, i još su znali, ako treba, rukovati oružjem. Dobro su gađali lukom i strijelom jer su imali oštro oko i sigurnu ruku. I ne samo lukom i strijelom. Kad bi se koji hobit sagnuo da dohvati kamen, valjalo je što prije pobjeći u zaklon, što su dobro znale sve životinje koje bi se našle u blizini.

Prvobitno su svi hobiti živjeli u rupama u zemlji, ili su bar sami vjerovali da su živjeli, i još su se uvijek najbolje osjećali u takvim nastambama, ali su se s vremenom morali naviknuti i na drukčija obitavališta. Zapravo su u Bilbovo doba u Shireu uglavnom samo najbogatiji i najsiromašniji hobiti zadržali taj stari običaj. Oni najsiromašniji prebivali su i dalje u najprimitivnijim jazbinama, zapravo u običnim rupama, sa samo jednim ili nijednim prozorom; a bogataši su još gradili znatno raskošnije verzije onih

običnih negdašnjih jama. Međutim, nije bilo lako naći prikladno mjesto za te široke i razgranate rovove (ili *smiale,* kako su ih oni zvali), pa su u ravnicama i nižim predjelima hobiti, pošto su se razmnožili, počeli graditi nastambe na zemlji. Zapravo su čak i u brdovitim krajevima i starijim naseljima, kao što su Hobbiton ili Tuckborough, ili na glavnom gradskom području Shirea, u Michel Delvingu na Bijelom humlju, sagrađene mnoge kuće od drva, opeke ili kamena. U takvim su nastambama najradije stanovali mlinari, kovači, užari i kolari i ostali obrtnici, jer čak i kad bi stanovali u rupama, hobiti su odavno bili navikli graditi pojate i radionice.

Kažu da je običaj da se grade seoske kuće i hambari nastao među stanovnicima Mlake, dolje uz Brandywine. Hobiti u tom kraju, u Istočnoj četvrti, bijahu poprilično krupni i debelih nogu, pa su nosili patuljačke čizme kad je bilo blato. Ali za njih se znalo da u njihovim žilama dobrim dijelom teče šturska krv, što se moglo vidjeti i po maljama koje su mnogima od njih rasle na obrazima. A nijedan Dlakonog ni Bljedolik nije imao ni traga od brade. Uistinu se narod u Mlaki i u Bucklandu, istočno od rijeke, gdje su se oni u novije vrijeme nastanili, većinom doselio u Shire iz južnih krajeva, i još su imali mnoga čudna imena i neobične riječi koje se nisu mogle čuti nigdje drugdje u Shireu.

Vjerojatno su graditeljsku vještinu, kao i mnoge druge, bili preuzeli od Dúnedaina. Ali možda su je naučili i od samih vilenjaka, koji su ljudima bili učitelji u njihovoj mladosti? Jer uzvišeni vilenjaci nisu još u to vrijeme bili napustili Međuzemlje, i još su obitavali u Sivim lukama daleko na zapadu, pa i na drugim mjestima nadomak Shireu. Još su se mogle vidjeti tri vilin-kule koje su od pamtivijeka stajale na bregovima iza zapadnih granica. Nadaleko su sjale na mjesečini. Najviša je bila najdalje, stajala je sama na zelenu brijegu. Hobiti iz Zapadne četvrti tvrdili su da se s nje može vidjeti more, ali nije poznato da se ijedan hobit ikad popeo na nju. Zapravo je bilo malo hobita koji su ikad vidjeli more ili plovili po njemu, a još ih je manje bilo koji su se vratili da izvijeste ostale o tome. Većina je hobita vrlo nepovjerljivo gledala čak i na rijeke i čamce, i nije ih bilo mnogo koji su znali plivati. Kako su godine prolazile u Shireu, sve su rjeđe i rjeđe govorili s vilenjacima, počeli su ih se pribojavati i zazirati od onih koji su s njima imali posla; a more je za njih postalo pojam straha i znak smrti pa su okrenuli glave od brda na zapadu.

Graditeljsku su vještinu zacijelo naučili od vilenjaka ili ljudi, ali su se služili njome na svoj način. Nisu ih privlačile kule. Kuće su im obično bile dugačke, niske i udobne. Najstarije među njima bile su tek puke imitacije *smiala* pokrivene suhom travom ili slamom, ili čak busenjem, a zidovi im bijahu ponešto ispupčeni. To je, međutim, bilo tek u prvoj fazi nakon dolaska u Shire, a poslije su promijenili način gradnje, usavršili ga onim što su naučili od patuljaka ili što su sami otkrili. Glavna osobitost hobitskog graditeljstva ostala je sklonost okruglim prozorima, pa čak i okruglim vratima.

Kuće i rupe hobita u Shireu bijahu često velike i nastanjene velikim porodicama. (Bilbo i Frodo Baggins bili su kao neženje iznimke, kao što su bili iznimke i u mnogo čemu drugom, primjerice u prijateljevanju s vilenjacima.) Gdjekad je više pokoljenja rođaka, kao recimo Tookovi u Velikim Smialima ili Brandybuckovi u Brandy Haliu, stanovalo zajedno u (relativnom) miru, u pradjedovskoj palači sa mnogo hodnika. Bilo kako mu drago, svi su hobiti bili rodovski organizirani i mnogo su pazili na rodbinske odnose. Crtali su dugačka i zamršena rodoslovna stabla s nebrojenim granama. Kad imate

posla s hobitima, važno je upamtiti tko je s kim u rodu i u kojem koljenu. U ovu knjigu ne bismo mogli prenijeti rodoslovno stablo koje bi obuhvatilo bar najvažnije članove bilo koje ugledne porodice u vrijeme o kojem je riječ. Rodoslovna stabla na kraju Crvene knjige iz Zapadne pokrajine sama su za sebe jedna mala knjiga, ali bi ih svi drugi osim hobita smatrali dozlaboga dosadnim. Hobiti su pak uživali u takvim stvarima, ako su bile točne: rado su posjedovali knjige ispunjene podacima koje već znaju, ako su podaci bili izloženi čisto i bistro, bez proturječja.

2 O travi za lulu

Ima još nešto o hobitima iz davnine što valja spomenuti, jedan začudan običaj: na glinene ili drvene lule uvlačili su ili udisali dim gorućih listova stanovite trave koju su zvali trava za lulu ili list, vjerojatno neku vrstu *Nicotianae.* Porijeklo ovog čudnovatog običaja ili "umijeća", kako su to hobiti radije zvali, obavijeno je velom tajne. Sve što se o tome moglo otkriti u starini iznio je Meriadoc Brandybuck (potonji poglavar Bucklanda), a budući da on i duhan iz Južne četvrti igraju određenu ulogu u pripovijesti koja slijedi, navest ćemo njegove riječi iz uvoda njegova *Shireskog travarstva.* On kaže ovako:

“Ovo je jedino umijeće koje možemo slobodno nazvati našim izumom. Ne zna se točno kad su hobiti počeli pušiti, sve legende i obiteljske povijesti uzimaju pušenje zdravo za gotovo; narod je u Shireu odvajkada pušio razne trave, od kojih su neke smrdjele, a neke ugodno mirisale. Ali svi se izvještaji slažu u tome da je Tobold Hornblower iz Longbottoma u Južnoj četvrti prvi počeo uzgajati u svojim vrtovima pravu travu za lulu u doba Isengrima Drugog, oko godine 1070. po računu u Shireu. Najbolja domaća vrsta potječe i dan-danas iz toga kraja, osobito sorte poznate pod nazivima ‘Longbottomski list’, ‘Stari Toby’ i ‘Južna zvijezda’.

Nije zabilježeno kako je stari Toby došao do te biljke, jer sve do smrti nije htio nikome odati tu tajnu. Dobro je poznavao bilje, iako nije mnogo putovao. Kažu da je u mladim danima često odlazio u Bree, ali je sigurno da nije nikad otišao dalje od Shirea. Stoga je lako moguće da je za tu biljku saznao u Breeju, gdje ona svakako sada dobro uspijeva na južnim obroncima brda. Hobiti u Breeju tvrde da su oni zapravo prvi počeli pušiti travu za lulu. Dakako da isto tako tvrde da su i sve drugo radili prije ostalog pučanstva u Shireu, o kojem govore kao o ‘kolonistima’; ipak, u ovom slučaju čini mi se da imaju pravo. Sigurno je da se umijeće pušenja prave trave proširilo u posljednjih nekoliko stoljeća među patuljcima i drugim stvorenjima kao što su graničari, čarobnjaci ili skitnice koji su još prolazili amo-tamo preko tog drevnog raskrižja. Stoga zavičaj i središte tog umijeća treba tražiti u staroj krčmi u Breeju, *Razigrani poni,* koju od pamtivijeka drži obitelj Maslovar.

Pa ipak, moja zapažanja s mnogobrojnih putovanja na jug uvjerila su me da sama ta trava ne potječe iz našeg podneblja, nego sa sjevera, iz donjeg toka rijeke Anduin, kamo su je, predmnijevam, nekad davno bili donijeli preko mora ljudi sa Zapadnih strana. Ona raste na svakom koraku u Gondoru, tu je i bujnija i krupnija nego na sjeveru, gdje se nikad ne nalazi u divljem stanju i dobro uspijeva samo na toplim zaklonjenim mjestima kao što je Longbottom. Ljudi je u Gondoru zovu *slatki galenas* i cijene je samo zbog mirisa njenih cvjetova. Zacijelo je iz tog kraja prenesena Zelenputem tijekom dugih

stoljeća od dolaska Elendila do naših dana. Ali čak i Dúnedaini iz Gondora priznaju nam tu čast da su hobiti prvi napunili njome lule. Štoviše, ni čarobnjaci se nisu tome dosjetili prije nas. Doduše, jedan je čarobnjak koga sam poznavao prihvatio to umijeće prije mnogo vremena i izvještio se u tome kao i u svemu drugome čega se latio."

3 O ustrojstvu Shirea

Shire je bio podijeljen na četiri spomenute četvrti, Sjevernu, Južnu, Istočnu i Zapadnu, a ove opet svaka na određeni broj plemenskih okruga koji su još nosili imena nekoliko najstarijih uglednih obitelji, iako se u doba kad se ova pripovijest zbiva ta imena nisu nalazila samo u njihovim okruzima. Gotovo su svi Tookovi živjeli još u Tooklandu, ali to se ne bi moglo reći za mnoge druge porodice kao što su Bagginsovi ili Boffinovi. Izvan četvrti nalazili su se istočni i zapadni krajevi: Buckland, te Zapadna pokrajina, priključena godine 1462. po računu u Shireu.

Shire u to vrijeme gotovo da nije ni imao neku svoju "vladu". Porodice su uglavnom same vodile svoje poslove. Najveći im je dio vremena oduzimala proizvodnja i potrošnja hrane. U svemu ostalom bili su pretežito darežljivi, nisu bili gramzljivi nego zadovoljni i umjereni, tako da im se posjedi, gospodarstva, radionice i trgovina na malo nisu gotovo uopće mijenjali iz generacije u generaciju.

Dakako da su se držali drevne tradicije u svom odnosu spram velikog kralja u Fornostu, ili Sjevergradu, kako su oni zvali to mjesto, daleko na sjeveru Shirea. Ali ondje nije bilo kralja već gotovo tisuću godina, pa su čak i ruševine kraljevskog Sjevergrada bile zarasle u korov. Ipak su hobiti i dalje govorili o divljacima i zlim stvorovima (poput trolova) kao o onima koji nikad nisu ni čuli za kralja. Jer svi su njihovi temeljni zakoni potjecali od drevnih kraljeva, a oni su ih se pridržavali od svoje volje zato što su takvi bili Propisi (kako su sami govorili), prastari i pravedni.

Istina je da je porodica Took odavno zauzimala najistaknutije mjesto zato što je zvanje namjesnika preneseno na nju (od Oldbuckovih) prije više stoljeća, pa je glava njihove porodice odonda nosila tu titulu. Namjesnik je bio poglavar sabora, zapovjednik narodnog zbora i hobitskih oružanih snaga, ali kako su se sabor i narodni zbor sastajali samo u kritičnim prigodama, do kojih više nije uopće dolazilo, namjesništvo je bilo tek počasno zvanje. Porodici Took iskazivalo se još posebno poštovanje, jer je i dalje bila mnogobrojna i neobično bogata, i u svakom bi naraštaju iznjedrila snažne ličnosti neobičnih navika, pa čak i pustolovne naravi. Ove posljednje osobine bile su, međutim, nešto što se (u bogataša) više trpjelo nego općenito odobravalo. Ipak se zadržao običaj da se glava te porodice naziva Stari Took i da se njegovu imenu dodaje, prema potrebi, broj: recimo, Isengrim Drugi.

Jedini pravi dužnosnik u Shireu bijaše u to vrijeme gradonačelnik Michel Delvinga (ili Shirea), koji se birao svake sedme godine na slobodnom sajmu (bez dažbina) na Bijelom humlju na Ivanje, što će reći usred ljeta. Gradonačelniku je gotovo jedina dužnost bila da predsjeda na proslavama o blagdanima u Shireu, što je često bivalo. Ali gradonačelnik je ujedno bio i ravnatelj pošte i prvi oružnik tako da je upravljao i glasničkom službom i stražom. To su bile jedine dvije javne službe u Shireu; glasnici su bili brojniji od stražara i imali su mnogo više posla. Dakako da nisu svi hobiti bili

pismeni, ali oni koji su bili neprestance su pisali svim svojim prijateljima (pa i nekim rođacima) koji su prebivali dalje od mjesta do kojeg se moglo doći popodnevnom šetnjom.

Hobiti su svoje policajce, ili ono što je bilo najbliže tom pojmu kod njih, zvali oružnicima. Dakako da nisu imali odore (takvo je što bilo posve nepoznato), nego samo perjanicu zataknutu za kapu; i u praksi su bili više poljari nego policajci baveći se više stokom u kvaru nego ljudima. U cijelom Shireu bilo ih je svega dvanaestorica, po trojica u svakoj četvrti, nadležnih za unutarnje poslove. Znatno ih je veći broj koji se po potrebi mijenjao, "gazio granice" i brinuo da stranci bilo koje vrste, veliki ili mali, ne prave nikome nikakve smetnje.

U vrijeme kad ova priča počinje, znatno se bio povećao broj tih pograničara, kako su ih oni zvali. Bilo je mnogo prijava i pritužbi da se nepoznate osobe i stvorenja smucaju oko granica i da ih prelaze: bijaše to prvi znak da nije sve baš kako treba i kako je oduvijek bilo, osim u pričama i legendama o davnoj prošlosti. Malo se tko obazirao na taj znak, čak ni Bilbo još nije imao pojma što on znači. Šezdeset je godina bilo prošlo otkako se on bio zaputio na svoje slavno putovanje, i sad je bio već star čak i za hobite, od kojih su mnogi doživjeli stotu; ipak je očito još mnogo ostalo od pozamašnog blaga što ga je bio donio sa sobom. Koliko je mnogo ili malo toga bilo, on nije nikom povjeravao, pa čak ni svom najdražem "sinovcu" Frodu. I još je čuvao u tajnosti onaj prsten koji je bio pronašao.

4 O tome kako je pronađen Prsten

Jednog je dana, kao što je ispripovijedano u *Hobitu,* došao na Bilbova vrata veliki čarobnjak Gandalf Sivi, a s njime trinaest patuljaka: nitko drugi zapravo do Thorin Hrastoštit, kraljevski potomak, i njegovih dvanaest pratilaca u progonstvu. Na svoje veliko i trajno čudo, on je jednog travanjskog jutra krenuo, a bila je tada godina 1341. po Shireu, u potragu za golemim blagom patuljaka, riznicom Kraljeva podno gore, ispod Erebora u Dôlju, daleko tamo na istoku. Potraga je bila uspješna i ubijen je zmaj koji je čuvao blago. Ipak, premda se vodila Bitka pet vojski i Thorin poginuo, i premda su počinjena mnoga junačka djela prije izvojevane pobjede, sve to skupa teško da bi imalo kakvo značenje za ovu našu pripovijest, ili teško da bi zaslužilo više od bilješke u dugim analima Trećeg doba, da nije bilo jedne usputne "slučajnosti". Družinu su bili napali orci na visoku prijevoju u Maglenom gorju dok su putovali u Pustošiju, pa se slučilo da je Bilbo zalutao u crnim rudnicima orka duboko u nutrini gore, i tu je, dok je uzalud pipao oko sebe, dotaknuo rukom prsten što je ležao na tlu u rovu. Strpao ga je u džep i tada mu se učinilo da je posrijedi bila puka sreća.

Tražeći izlaz, Bilbo je pješačio do dna planine, odakle nije mogao dalje. Na kraju rova ležalo je studeno jezero daleko od danjeg svjetla, a na kamenom otočiću u vodi živio je Golum. Bijaše to odvratno malo stvorenje: veslao je u svom malom čamcu velikim plosnatim stopalima, vrebao blijedim sjajnim očima i lovio dugačkim prstima slijepe ribe i žive ih žderao. Žderao je sve živo, čak i orka kad bi ga uspio uloviti i zadaviti bez borbe. Posjedovao je tajno blago kojeg se domogao prije mnogo godina, dok je još živio na danjem svjetlu: zlatni prsten koji je svoga nosioca činio nevidljivim. Bijaše to jedina stvar

koju je volio, njegovo "zlato", i razgovarao je s njim čak i onda kad ga nije imao uza se. Jer, držao ga je dobro skrivenog u rupi na svom otočiću, a nosio ga je samo kad je lovio ili uhodio orke u rudnicima.

Možda bi on bio odmah napao Bilba da je imao prsten uza se kad su se sreli; ali nije ga imao, a hobit je držao u ruci vilenjački bodež koji mu je služio kao mač. Zato je Golum, da bi dobio na vremenu, ponudio Bilbu da se igraju zagonetki predloživši da će on njega, u slučaju da Bilbo ne zna odgonetku, ubiti i pożderati, a ako Bilbo pobijedi u toj igri, onda će on učiniti što Bilbo želi: odvest će ga do izlaza iz podzemnih rovova.

Kako je bio beznadno izgubljen u tami te nije mogao ni naprijed ni natrag, Bilbo je prihvatio izazov, pa su zadali mnogo zagonetaka jedan drugome. Naposljetku je u toj igri pobijedio Bilbo, zahvaljujući više sreći (reklo bi se) nego pameti, jer na kraju se nije mogao sjetiti nijedne zagonetke, pa kad je u džepu napipao prsten koji je bio našao i onda zaboravio na njega, uzviknuo je: *Što imam u džepu?* Na ovo pitanje Golum nije znao odgovoriti, iako je pogađao tri puta.

Stručnjaci se, istinabog, spore oko toga da li je ova posljednja pitalica bila obično "pitanje" ili "zagonetka" prema strogim pravilima te igre, ali se svi slažu u tome da je Golum, kad je već pristao i pokušao odgovoriti na to pitanje, bio dužan održati obećanje. Bilbo je zahtijevao od njega da održi riječ, jer se bojao da bi ga to sluzavo stvorenje moglo prevariti, premda se takva obećanja poštuju kao svetinja, svi su se odvajkada, osim najpodlijih stvorova, libili da ih prekrše. Ali, pošto je Golum toliko vremena proveo u tami, srce mu je bilo crno i ispunjeno podlošću. Iskrao se i vratio na svoj otočić, o kojem Bilbo nije imao pojma, a koji se nalazio u blizini, usred tamne vode. Mislio je da mu je ondje prsten. Već je bio gladan i srdit ali je držao da se neće bojati nikakva oružja kad bude imao svoje "zlato" uza se.

Ali prstena nije bilo na otočiću; izgubio ga je, nestao je. Bilba su od Golumova vriska podišli žmarci, iako mu još nije bilo jasno što se dogodilo. Golum se napokon dosjetio odgonetke, ali prekasno. *Šta ima u svojim džempovima?* uzviknuo je. U očima mu je gorio sjaj poput zelena plamena dok je jurio natrag da ubije hobita i dočepa se svoga "zlata". Bilbo je u posljednji tren uvidio u kakvoj je opasnosti, pa je naslijepo pobjegao od vode uz hodnik, i još mu je jednom sreća spasila život. Jer u trku je turio ruku u džep i prsten mu je sam kliznuo na prst. Stoga ga je Golum prestigao a da ga nije primijetio, i otišao dalje da pazi na izlazu kako mu "lopov" ne bi umaknuo. Bilbo je oprezno pošao za njim. Golum je usput psovao i razgovarao sam sa sobom o svom "zlatu". Iz njegovih je riječi napokon i Bilbo pojmio istinu pa mu se u tami vratila nada: upravo je on jamačno našao taj čarobni prsten i tako mu se ukazala prilika da pobjegne od orka i Goluma.

Najposlije su zastali pred nevidljivim otvorom koji je vodio do donjeg ulaza u rudnik, na istočnoj strani gorja. Tu se Golum skutrio u zasjedi njuškajući i osluškujući oko sebe, a Bilbo je došao u napast da ga ubije mačem, ali ga je u tome spriječila samilost. Premda je zadržao na prstu prsten koji mu je sad bio jedina nada, nije htio da s njegovom pomoću ubije toga gnusnog skota koji se našao u nepovoljnijem položaju od njega. Naposljetku je skupio svu svoju hrabrost, preskočio Goluma u tami i pobjegao

hodnikom praćen kricima mržnje i očaja svoga neprijatelja: *Lopov! Lopov! Baggins! Mrzimo ga do groba!*

E, sad, zanimljiva je činjenica da Bilbo nije ovako ispričao priču svojim suputnicima. Njima je on kazao da je Golum obećao da će mu nešto pokloniti ako pobijedi u igri: ali kad je Golum otišao po poklon na svoj otočić, otkrio je da mu je nestalo blago – čarobni prsten koji je nekoć davno dobio na dar za rođendan. Bilbo je naslutio da je to onaj isti prsten koji je on našao, a kako je pobijedio u igri, prsten mu je po pravu pripao. Međutim, kako je bio u škripcu, ništa nije rekao o tome, nego je natjerao Goluma da mu pokaže put do izlaza, da to bude Bilbu nagrada umjesto poklona. Tako je taj događaj Bilbo opisao u svojim uspomenama i čini se da nikad nije promijenio svoj opis, čak ni nakon savjetovanja s Elrondom. Očito je tako bilo i u originalnoj Crvenoj knjizi, kao i u nekoliko kopija i izvadaka. Međutim, mnoge kopije sadrže istiniti prikaz (kao alternativu), koji zacijelo potječe iz bilježaka Frodovih ili Samwiseovih, jer su obojica znala istinu, iako se čini da nisu bili skloni izostaviti ništa od onoga što je napisao sam stari hobit.

Gandalf je, međutim, posumnjao u Bilbovu prvu priču čim ju je čuo od njega, i neprestano ga je zanimao taj njegov prsten. Napokon je, nakon dugih ispitivanja, zbog kojih su njihovi odnosi bili neko vrijeme nategnuti, doznao od Bilba pravu istinu zato što je, po svemu sudeći, držao da je ta istina neobično važna. Premda to nije rekao Bilbu, smatrao je isto tako važnim i nezgodnim što dobri hobit nije otprve kazao istinu, sasvim suprotno svojim običajima. Pa ipak, zamisao o "poklonu" nije bila puka hobitska izmišljotina. Bilba su na tu zamisao navele, kako je i sam priznao, Golumove riječi koje je slučajno bio čuo; jer Golum je odista više puta nazvao taj prsten svojim "rođendanskim darom". To je također Gandalfu bilo čudno i sumnjivo, ali je istinu o toj pojedinosti saznao tek nakon mnogo godina, što će se vidjeti u ovoj knjizi.

O Bilbovim kasnijim pustolovinama nema se ovdje bogzna što kazati. Uz pomoć prstena umaknuo je stražarima orcima na izlazu i ponovo se pridružio svojim suputnicima. Na putovanju se više puta poslužio prstenom, uglavnom da pomogne prijateljima, ali ga je držao u tajnosti pred njima dokle je god mogao. Nakon povratka kući nije više nikad nikom govorio o njemu, osim Gandalfu i Frodu; i nitko drugi u Shireu nije znao za prsten, ili je bar on tako vjerovao. Samo je Frodu pokazao izvještaj o svom putovanju koji je pisao.

Svoj mač, Žalac, objesio je iznad ognjišta, a oklop od čudesne žičane mreže, koji su mu darovali patuljci kao dio zmajeva blaga, posudio je muzeju, zapravo *drangulijarnici* u Michel Delvingu. Ipak je zadržao u ladici svoje rupe u Vrećastom vijencu staru pelerinu s kukuljicom koju je nosio na svojim putovanjima, a prsten na tankom lančiću držao je u džepu.

Vratio se kući u Vrećasti vijenac 22. lipnja (1342. godine po Shireu) u svojoj pedeset drugoj godini. Ništa se osobito nije dogodilo u Shireu sve dok gospodin Baggins nije počeo pripremati proslavu svoga sto jedanaestog rođendana (1401. godine po računu u Shireu). Na ovom mjestu počinje naša pripovijest.

NAPOMENA O KRONIKAMA SHIREA

Pri kraju Trećeg doba uloga koju su hobiti igrali u velikim zbivanjima što su dovela do pripajanja Shirea Ponovo Ujedinjenom Kraljevstvu, probudila je među njima šire zanimanje za njihovu povijest, pa su sakupljali i zapisivali mnoge njihove predaje koje su do tada bile još uglavnom usmene. I njihove velike porodice bavile su se događajima u Kraljevstvu općenito, a mnogi su njihovi članovi proučavali stare priče i legende. Potkraj prvog stoljeća Četvrtog doba bilo je u Shireu već nekoliko knjižnica u kojima su se mogle naći mnogobrojne povjesnice i kronike.

Najveće su od tih zbirki zacijelo bile u Potkulama, u Velikim Smialima i u Brandy Haliu. Ovaj izvještaj o kraju Trećeg doba zasniva se pretežito na Crvenoj knjizi Zapadne pokrajine. Taj najvažniji izvor povijesti Rata za Prsten zove se tako zato što se dugo čuvao u Donjim Kulama, zavičaju porodice Fairbairns, guvernera Zapadne pokrajine. Zapravo je to bio Bilbov osobni dnevnik koji je on ponio sa sobom u Rivendell. Frodo ga je vratio u Shire, skupa s neuvezanim listovima bilježaka, i u godinama 1420. i 1421. gotovo da ga je ispunio svojim izvještajem o tom Ratu. Međutim, pridodani dnevniku i sačuvani s njim, vjerojatno u istoj crvenoj kutiji, bijahu tri pozamašna sveska, uvezana u crvenu kožu, koje mu je Bilbo poklonio na rastanku. Uz ova četiri sveska pridodan je u Zapadnoj pokrajini i peti svezak koji je sadržavao komentare, rodoslove i raznu drugu građu o hobitima, članovima družine.

Originalna Crvena knjiga nije sačuvana, ali postoje mnogobrojne kopije, osobito prvoga sveska, kojima su se služili potomci djece majstora Samwisea. Međutim, najvažnija kopija ima nešto drukčiji historijat. Čuvala se u Velikim Smialima, ali je napisana u Gondoru, vjerojatno na zahtjev praunuka Peregrinova, i dovršena 1592. godine po Shireu (ili 172. godine Četvrtog doba). Njezin prepisivač s juga dodao je ovu napomenu: “Kraljev pisac Findegil dovršio je ovo djelo u IV 172. Ovo je vjerna kopija u svim pojedinostima Namjesnikove knjige u Minas Tirithu. Ta je pak knjiga bila kopija sačinjena na zahtjev kralja Elessara Crvene knjige Periannatha, koju mu je donio namjesnik Peregrin kad se povukao u Gondor u IV 64”.

Namjesnikova knjiga bila je dakle prva kopija Crvene knjige i sadržavala je mnogo toga što je poslije izostavljeno ili izgubljeno. U Minas Tirithu popraćena je mnogim bilješkama i mnogim ispravcima, napose ispravcima imena riječi i citata na vilenjačkim jezicima, a dodana joj je i skraćena verzija onih dijelova *Priče o Aragornu i Arwen* koji ne spadaju u izvještaj o Ratu. Cijelu je tu priču navodno napisao Barahir, unuk dvorskog peharnika Faramira, uskoro nakon smrti kraljeve. Ali najveća je vrijednost Findegilove kopije u tome što samo ona sadržava u cjelini Bilbove "Prijevode s vilenjačkih jezika". Ta tri sveska smatraju se djelom velike vještine i učenosti, u kojem se on, između 1403. i 1418. godine, poslužio svim izvorima koji su mu bili dostupni u Rivendellu, i usmenim i pisanim. Ali kako se Frodo nije mnogo koristio njima jer se gotovo u potpunosti bave starinom, o njima ovdje ništa više nije rečeno.

Kako su Meriadoc i Peregrin postali glave svojih slavnih porodica, a istodobno su održavali veze s Rohanom i Gondorom, u knjižnicama u Buckleburyju i Tuckboroughu bilo je više toga što se nije pojavilo u Crvenoj knjizi. U Brandy Hallu bilo je mnogo djela o Eriadoru i povijesti Rohana. Neka je od njih sastavio ili započeo sam Meriadoc, iako su

ga u Shireu najviše pamtili po njegovu *Shireskom travarstvu* i po *Računanju godina,* gdje raspravlja o odnosu kalendara u Shireu i Breeju prema kalendarima u Rivendellu, Gondoru i Rohanu. Napisao je i kraću studiju *Stare riječi i imena u Shireu,* u kojoj je pokazao posebno zanimanje za otkrivanje srodnosti između riječi iz Shirea, kao što su stari elementi u imenima mjesta, s jezikom Rohirrima.

Knjige u Velikim Smialima nisu bile toliko zanimljive pučanstvu u Shireu, iako su bile važnije za širu povijest. Peregrin nije napisao ni jednu od njih, ali su on i njegovi baštinici sakupili mnogo rukopisa koje su napisali pisari u Gondoru, pretežito kopije i sažeci priča i legendi o Elendilu i njegovim nasljednicima. Samo se ovdje u Shireu mogla naći opsežna građa o historiji Númenora i uspona Saurona. Vjerojatno je u Velikim Smialima napisana *Priča o godinama,* uz pomoć građe koju je sakupio Meriadoc. Premda se datumi često tek nagađaju, pogotovo kad je riječ o Drugom dobu, ipak zaslužuju pozornost. Vjerojatno je Meriadoc dobio potporu i podatke iz Rivendella, koji je višeput posjetio. Iako Elronda nije više bilo, njegovi su sinovi još dugo ondje ostali, s nekima od vilenjaka visokog roda. Kažu da se i Celeborn ondje nastanio nakon odlaska Galadrielina; no nigdje nema zapisa o danu kad je napokon i on potražio Sive luke, a s njim je nestalo i posljednje živo sjećanje na drevne dane u Međuzemlju.

KNJIGA PRVA

I. poglavlje

DUGO OČEKIVANA PROSLAVA

Kad je gospodin Bilbo Baggins iz Vrećastog vijenca najavio da će uskoro izvanredno svečano proslaviti svoj jedanaestoprvi rođendan, nije bilo kraja govorkanju i uzbuđenjima u Hobbitonu.

Bilbo je bio vrlo bogat i vrlo neobičan hobit, pravo čudo u Shireu punih šezdeset godina, otkako je iznenada nestao i neočekivano se vratio. Bogatstvo što ga je bio donio sa sobom s putovanja postalo je lokalna legenda, a što god stariji svijet govorio, prevladavalo je uvjerenje da je Brijeg u Vrećastom vijencu pun podzemnih hodnika krcatih blagom. Ako nije već samo to dostajalo za slavu, nitko se nije mogao načuditi Bilbovoj dugovječnoj krepkosti. Iako je vrijeme prolazilo, reklo bi se da ne ostavlja mnogo traga na gospodinu Bagginsu. U devedesetoj godini bio je gotovo isti kao i u pedesetoj. Kad mu je bilo devedeset devet, počeli su o njemu govoriti da je *dobro uščuvan,* iako bi točnije bilo kazati *nepromijenjen.* Bilo ih je koji su vrtjeli glavom i držali da se i odviše dobro drži, činilo se da nije pošteno da itko ostane (naoko) vječito mlad i (navodno) neiscrpno bogat.

"To će on još platiti" govorili su. "Ipak to nije prirodno i na zlo će izaći!"

Ali do tada nije bilo izašlo na zlo, a kako je gospodin Baggins bio široke ruke, većina mu je bila sklona oprostiti čudaštvo i bogatstvo. Izmjenjivao je posjete sa svojim rođacima (izuzev, naravno, sa Sackville-Bagginsovima), i mnogi su mu se hobiti iz siromašnih i neuglednih obitelji beskrajno divili. Ipak nije imao prisnih prijatelja dok mu nisu poodrasli neki mlađi rođaci.

Najstariji od njih, i Bilbu najdraži, bijaše mladi Frodo Baggins. Kad je Bilbo navršio devedeset devetu, usvojio je Froda, proglasio ga za svoga nasljednika i pozvao da stanuje s njim u Vrećastom vijencu; tako su na kraju propale nade Sackville-Bagginsovih. Bilbo i Frodo imali su slučajno rođendan na isti dan, 22. rujna.

"Najbolje će biti, dragi moj Frodo, da se preseliš ovamo k meni" reče mu Bilbo jednog dana "pa da zajedno slavimo rođendane."

U to je vrijeme Frodo još bio *dvadić,* kako hobiti nazivaju ono neodgovorno razdoblje dvadesetih godina između djetinjstva i trideset treće godine, kad postaju punoljetni.

Prošlo je još dvanaest godina. Bagginsovi su svake godine zajedno priređivali vrlo vesele proslave rođendana u Vrećastom vijencu, ali se te jeseni navodno pripremalo nešto sasvim posebno. Bilbo će tada navršiti *jedanaestoprvu godinu* (111), što je prilično neobičan broj i poštovanja vrijedna dob za jednog hobita (čak je i Stari Took doživio svega 130 godina), a Frodo će napuniti *trideset tri* (33), važan broj jer će tada postati "punoljetan".

U Hobbitonu i Uzvođu jezici su uvelike klepetali, a glas o skorašnjem događaju obišao je cijeli Shire. Život i karakter gospodina Bilba Bagginsa postali su još jedanput glavni predmet razgovora, a stariji je svijet iznenada otkrio da su njihova prisjećanja posvuda tražena i dobro došla.

Nikoga nisu tako pozorno slušali kao starog Hama Gamgeeja poznatog pod nadimkom Čiča. On je zasjedao u *Bršljanovu grmu,* maloj krčmi na cesti što vodi u Uzvođe, a sve što je govorio imalo je stanovitu težinu jer se četrdeset godina brinuo o vrtu u Vrećastom vijencu, a prije toga je pomagao starom Holmanu na tom istom poslu. Otkako je i sam ostario i zglobovi mu se ukrutili, posao je uglavnom obavljao njegov najmlađi sin, Sam Gamgee. I otac i sin bili su u vrlo dobrim odnosima s Bilbom i Frodom. Stanovali su na samom Brijegu, u Vrećopucovoj broj 3, ispod samog Vrećastog vijenca.

"Taj vam je gospodin Bilbo, kao što sam uvijek govorio, vrlo drag i plemenit hobit koji se lijepo izražava" tvrdio je Čiča. I to je bila živa istina jer je Bilbo bio vrlo pristojan s njim, zvao ga je "majstore Hamfaste" i savjetovao se s njim oko uzgoja povrća. U uzgajanju "gomoljika", poglavito krumpira, Čiča je bio vrhovni autoritet koji su priznavali svi u okolici (pa i on sam).

"A što je s tim Frodom koji živi s njim?" priupitao ga je stari Noakes iz Uzvođa. "Preziva se Baggins, ali kažu da je više nego upola Brandybuck. Nije mi jasno kako je jedan Baggins iz Hobbitona išo tražit ženu tamo u Bucklandu gdje je narod tako čudan."

"Nije ni čudo što je čudan" ubaci Tatica Dvostopac (Čičin prvi susjed) "kad žive na krivoj strani rijeke Brandywine, pa još uz samu Staru šumu. Ta je šuma zbilja gadno i mračno mjesto, ako je i upola od onoga što se priča istina."

"Imaš pravo, Tatice!" potvrdi Čiča. "Nije baš da Brandybuckovi žive *u* samoj Staroj šumi, ali izgleda da jesu čudna sorta. Glupiraju se u čamcima na toj velikoj rijeci, a to zbilja nije normalno. Nije čudo što je i loše završilo. Ali, kako bilo da bilo, gospodin Frodo je simpatičan mladi hobit kakav se samo poželjet može. Vrlo je sličan gospodinu Bilbu, i to ne samo po izgledu. Ćaća mu je ipak bio Baggins. Gospodin Drogo Baggins bio je pristojan i pošten hobit, nije mu se imalo šta prigovorit dok se nije utopio."

"Utopio?" priupita nekoliko glasova u isti mah. Dakako da su oni čuli takve i druge, pa i gore glasine, ali hobiti imaju strast da prate povijest pojedinih porodica te su jedva čekali da čuju sve iznova.

"E pa, tako bar kažu" nastavi Čiča. "Znate da je gospodin Drogo uzeo za ženu sirotu gospojicu Primulu Brandybuck. Ona vam je bila rođena sestrična gospodina Bilba po majci (a majka mu je bila najmlađa kći Starog Tooka), a gospodin Drogo mu je bio bratić u drugom koljenu. Zato mu je gospodin Frodo rođak i u prvom i u drugom koljenu, samo što nisu istog naraštaja, što bi se reklo, ako razumijete šta hoću reći. I tako je gospodin Drogo bio u Brandy Haliu u gostima, kod svoga staroga gospodina Gorbadoca, ko što je često bivo otkako se oženio (jer je bio slab na dobru papicu a kod starog Gorbadoca oduvijek se dobro jelo i pilo), pa je ošo da se *provoza čamcem* po rijeci Brandywine i tako su se on i njegova žena utopili. Siroti gospodin Frodo bio je tada još dijete, i eto tako."

"Ja sam čuo da su oni otišli na rijeku poslije večere, po mjesečini" reče stari Noakes "i da se čamac prevrnuo od njegove težine."

"A ja sam čuo da ga je ona gurnula u vodu pa da ju je on povukao za sobom" oglasi se Sandyman, vodeničar iz Hobbitona.

"Ne smiješ vjerovati baš svemu što čuješ, Sandymane" poklopi ga Čiča, koji nije baš volio vodeničara. "Nema nikakvog razloga za priče da je neko nekoga gurnuo ili povuko. Čamcima je toliko teško upravljat čak i kad se mirno sjedi da ne treba dalje tražit uzroke nesreći. Bilo kako mu drago, tako je gospodin Frodo osto siroče i nasukan, što bi se reklo među onim čudnim Bucklanđanima, pa je i odrasto u Brandy Haliu. A ono vam je tamo, kažu, pravi pravcati kunićnjak. Kod starog gospodina Gorbadoca navodno nikad nije živilo manje od dvjesto rođaka. Gospodin Bilbo učinio je zaista dobro djelo kad je tog dečka doveo k sebi da živi među čestitim svijetom. Ali sve bih reko da je to bio gadan udarac za Sackville-Bagginsove. Oni su sve mislili kako će se dokopati Vrećastog vijenca, još onda kad je on otišo i kad su svi mislili da je neđe zaglavio. A onda se on odjednom vratio i istjero ih odande; odonda živi i živi a i da se ni najmanje ne mijenja, blagoslovljen bio! Pa sad najednom proglasio nasljednika i proveo sve lijepo po zakonu, tako da Sackville-Bagginsovi neće više nikad iznutra vidjet nastambu u Vrećastom vijencu, il se bar valja nadat da neće."

"Vele da je tamo gore sakrivena lijepa svotica para" reče neki neznanac, koji je poslom došao iz Michel Delvinga u Zapadnu četvrt. "Navodno je čitav vrh onog vašeg brijega pun podzemnih hodnika nabijenih škrinjama zlata i srebra, i dragog kamenja."

"Onda vi znate više nego što bi ja mogo reć" odvrati Čiča. "Ja ne znam ništa o dragom kamenju. Gospodin Bilbo ni najmanje ne škrtari, i izgleda da mu ne manjka para, al ja nemam pojma o nekom kopanju podzemnih hodnika. Vidio sam gospodina Bilba kad se vratio s putovanja, negdje prije šezdeset godina, dok sam još bio mladac. Tek sam bio posto šegrt kod starog Holmana (koji je bio bratić moga ćaće), a najviše me uzeo gore u Vrećasti vijenac zato da mu pomažem oko sprečavanja svijeta da gazi i uništava nasade u vrtu dok traje dražba. Usred te gužve pojavio se gospodin Bilbo na Brijegu s ponijem natovarenim velikim torbama i sa dvije škrinje. Vjerujem da su bile pune blaga što ga je skupio u stranim zemljama, u kojima vele da ima brda od zlata; ali nije opet bilo toliko da se napune podzemni hodnici. Ipak, više bi vam o tome mogo reć moj sinac Sam. On vam je u Vrećastom vijencu kuhan i pečen. Taj vam luduje za pričama o starim vremenima i pobožno sluša sve priče gospodina Bilba. Gospodin Bilbo ga je naučio čitat i pisat – nije mislio pritom ništa zlo, dabome, a valjda i neće od tog bit nikakva zla. *Vilenjaci i zmajevi!* velim ja njemu. *Za mene i za tebe su kupus i krumpir. Nemoj se pačat u poslove svojih gazda, jer bi mogo upast u neprilike iz kojih se nećeš moć izvuć,* velim ja njemu. A to bi isto mogo reći i drugima" nadoda i odmjeri pogledom neznanca i vodeničara.

Ali Čiča nije uspio razuvjeriti slušaoce. Legenda o Bilbovu bogatstvu bila je već čvrsto usađena u glave mladih hobita.

"E, ali on je sigurno onome što je donio još svašta pridodo" usprotivi se vodeničar iskazujući opće mišljenje. "Često odlazi na put. A kakav ga samo čudnovat svijet posjećuje: noću mu dolaze patuljci, pa onda onaj stari lutajući opsjenar Gandalf, i drugi. Reci ti, Čiča, šta hoćeš, ali je Vrećasti vijenac čudno mjesto, a njegovi stanovnici još čudniji."

"A vi, gospodine Sandymane, možete pričat što vas volja o nečemu o čemu ne znate ništa više nego o čamcima" odbrusi mu Čiča osjećajući prema vodeničaru još veću nesklonost nego inače. "Ako je to nešto čudno, onda bi bilo dobro da imamo još malo više čudaštva u ovim krajevima. Ima ih nedaleko odavde koji ne bi ni vrčem piva ponudili prijatelja, pa makar živjeli u rupi sa zlatnim zidovima. A u Vrećastom vijencu sve se pošteno radi. Naš Sam veli da će *svi* odreda bit pozvani na proslavu, i da će bit darova za sve, pazite što vam kažem – i to još ovog mjeseca."

Bio je dakle mjesec rujan, lijep kakav se samo poželjeti može. Nakon dva-tri dana pronio se glas (vjerojatno ga je pustio dobro upućeni Sam) da će biti i vatrometa – štoviše, vatrometa kakav nije viđen u Shireu u posljednjih sto godina, zapravo otkako je umro Stari Took.

Prolazili su dani i sve se više bližio taj veliki dan. Jedne su se večeri dokotrljala u Hobbiton čudnovata kola natovarena čudnovatim zavežljajima i krenula uz Brijeg do Vrećastog vijenca. Iznenađeni hobiti izvirivali su iza osvijetljenih vrata i buljili u kola. Vozila su ih čudnovata stvorenja koja su pjevala neobične pjesme: bradati patuljci s dugačkim kukuljicama. Nekolicina ih je ostala u Vrećastom vijencu. Potkraj drugog tjedna u mjesecu rujnu stigle su opet dvokolice upol bijela dana iz Uzvođa, od mosta na Brandywineu. Tjerao ih je neki starac. Nosio je visok, šiljast, plav šešir, dugačku sivu pelerinu i srebrnkast šal. Imao je dugu bijelu bradu i čupave obrve što su mu stršile ispod oboda klobuka. Kroz cijeli su Hobbiton i uzbrdo trčala mala hobitska djeca, koja su odmah pogodila da kola voze tovar namijenjen vatrometu. Starac je pred Bilbovim prednjim ulazom počeo iskrcavati teret: bijahu to veliki svežnjevi raketa svih vrsta i oblika, a svaki bijaše obilježen velikim crvenim slovom G, x, i vilenjačkom runom, ᚠ. To je, naravno, bio Gandalfov znak, a starac je bio čarobnjak Gandalf, čija je slava u Shireu uglavnom počivala na njegovim vještinama oko vatre, dima i svjetla. Pravi mu je posao bio kudikamo teži i opasniji ali svijet u Shireu nije o tome imao pojma. Za njih je on bio samo jedna od "atrakcija" na budućoj proslavi. Zbog toga su hobitska djeca i bila tako uzbuđena. "Ono mu G znači Grandiozni!" vikali su, a starac se samo smješkao. Poznavali su ga iz viđenja, iako se rijetko pojavljivao u Hobbitonu i nikad se nije dugo zadržavao; ali ni oni ni bilo tko drugi osim njihovih najstarijih ukućana nisu nikad vidjeli ni jedan od njegovih vatrometa – ti su vatrometi već pripadali legendarnoj prošlosti.

Kad je starac, uz pomoć Bilbovu i nekolicine patuljaka, istovario kola, Bilbo je podijelio djeci nekoliko novčića, ali nije ispaljena ni jedna jedina petarda ni praskalica, na veliku žalost promatrača.

"A sad bježite!" dobaci im Gandalf. "Bit će toga napretek kada dođe vrijeme."

Zatim je otišao unutra s Bilbom i vrata su se za njima zatvorila. Mladi hobiti zurili su uzalud neko vrijeme u vrata, a onda su se razišli ne vjerujući da će dan proslave ikad svanuti.

U Vrećastom vijencu, Bilbo i Gandalf sjedili su uz otvoren prozor u sobici što je gledala na vrt na zapadu. Kasno popodne bijaše vedro i mirno. Sjajilo se cvijeće,

zijevalice i sunčanice, crvene i žute, a potočarke puzile po zidovima obloženim busenjem i zavirivale kroz okrugle prozorčiće.

"Kako ti je lijep vrt!" usklikne Gandalf.

"Da" potvrdi Bilbo. "Uživam u njemu, pa i u cijelom ovom dragom starom Shireu, ali mislim da mi je potreban odmor."

"Znači da ćeš učiniti ono što si naumio?"

"Hoću. Odlučio sam tako još prije nekoliko mjeseci. I nisam se predomislio."

"U redu. Onda nema smisla više o tome govoriti. Drži se samo svoga plana – pazi, cijeloga plana – a ja se nadam da će sve dobro proći, i za tebe i za sve nas."

"I ja se nadam. Kako bilo da bilo, namjeravam se dobro zabaviti u četvrtak i izvesti jednu malu šalu."

"Ja se samo pitam tko će se zadnji smijati" reče Gandalf vrteći glavom.

"Vidjet ćemo" otpovrne Bilbo.

Sutradan su se uz Brijeg uspentrale još mnoge i mnoge dvokolice. Možda je bilo malo gunđanja na račun "kupovanja od svojih", ali tog istog tjedna počele su iz Vrećastog vijenca pljuštati narudžbe za sve vrste namirnica, potrepština i luksuznih artikala koji su se mogli dobaviti u Hobbitonu ili Uzvođu ili bilo gdje drugdje u okolici. Oduševljeni stanovnici počeli su odbrojavati dane na kalendaru, željno iščekujući poštara da im donese pozivnicu.

Uskoro su zapljuštale i pozivnice, i pošta u Hobbitonu bijaše zagušena a pošta u Uzvođu zatrpana, pa su morali pozvati u pomoć dobrovoljne listonoše. Neprestano su se penjali uz Brijeg noseći na stotine uljudnih varijacija na temu *Hvala Vam, svakako ću doći.*

Na ulazu nastambe u Vrećastom vijencu pojavio se natpis: ULAZ DOPUŠTEN SAMO POSLOM U VEZI S PROSLAVOM. Ali čak i one koji su dolazili *poslom u vezi s proslavom,* ili su bar tako tvrdili, nisu često puštali unutra. Bilbo je imao pune ruke posla: pisao je pozivnice, obilježavao imena onih koji su potvrdili dolazak, pakirao darove i vršio neke svoje osobne pripreme. Otkako je Gandalf stigao, nitko ga više nije vidio.

Jednog jutra, kad su se hobiti probudili, zatekli su veliku poljanu južno od Bilbova prednjeg ulaza punu motki i konopaca za velike i male šatore. Poseban je ulaz usječen u nasip do ceste gdje su podignute široke stube i velike bijele vratnice. Za njih su se posebno zanimale tri hobitske obitelji iz susjedne Vrećopucove ulice, kojima su svi pomalo zavidjeli. Stari Čiča Gamgee nije se više ni pretvarao da radi u vrtu.

Počeli su podizati šatore. Jedan je od njih bio neobično velik, toliko velik da je stablo koje je tu raslo ostalo u njemu, ponosno se dižući na jednom kraju, uz čelo glavnog stola. O granje su mu objesili lampione. Još je više obećavala (hobitskoj ćudi) golema kuhinja pod vedrim nebom, podignuta u sjevernom kutu poljane. Stigla je i četa kuhara iz svih krčmi i gostionica na milje unaokolo da pomažu patuljcima i drugim neobičnim bićima smještenim u Vrećastom vijencu. Uzbuđenje je bilo na vrhuncu.

Tad se nebo naoblači. Bijaše to u srijedu, večer prije proslave. Zavladala je silna tjeskoba. A onda je napokon svanuo četvrtak, 22. rujna. Izašlo je sunce, oblaci nestali, zastave se razvile i zabava je otpočela.

Bilbo Baggins nazvao je to *proslavom,* iako je to zapravo bio niz raznovrsnih zabava pod jednom kapom. Praktički su bili pozvani svi koji su živjeli u okolici. Bilo ih je vrlo malo koji greškom nisu pozvani, ali kako su i oni došli, ispravljena je i ta greška. Pozvani su i mnogi drugi iz ostalih krajeva Shirea. Bilbo je osobno dočekivao goste (zvane i nezvane) pred novim bijelim vratnicama. Svima je redom dijelio darove – čak i onima koji su potom izašli na stražnji izlaz i došli opet na glavni ulaz. Hobiti na svoj rođendan dijele darove drugima. Obično to nisu skupocjeni darovi, i ne dijele ih baš šakom i kapom kao u ovoj prigodi. Ipak, to inače nije loš običaj. Zapravo je u Hobbitonu i Uzvođu svakog dana u godini bio nekom rođendan, tako da je svaki hobit imao dobre izglede da dobije poklon bar jedanput tjedno. Ali njima nikad nije bilo dosta darova.

U ovoj prigodi darovi su bili neobično lijepi. Hobitska su djeca bila toliko uzbuđena da su na neko vrijeme malne zaboravila na jelo. Bijaše tu igračaka kakvih nikad nisu vidjeli, sve su igračke bile prekrasne a neke očito i čarobne. Mnoge su od njih bile naručene još prije godinu dana i stigle su čak s Gore i iz Dôlja, bile su doista djelo ruku patuljaka.

Pošto su svi gosti dočekani dobrodošlicom i napokon ušli na vratnice, zaredale su pjesme plesovi, glazba, igre i, naravno, jelo i pilo. Predviđena su tri službena obroka: ručak, užina i večera. Ali ručak i užina razlikovali su se od ostalog vremena samo po tome što su svi gosti tada sjedili i zajedno jeli. Inače je neprestano mnogo gostiju jelo i pilo – sve negdje od jedanaest do šest i pol, kad je počeo vatromet.

Vatromet bijaše Gandalfova briga: ne samo što je dopremio rakete nego ih je i sam zamislio i izradio; a one najvažnije, specijalne efekte postizao je sam puštajući rojeve raketa. Ipak, dijelio je na sve strane petarde praskavice, prskalice, baklje, patuljačke svijeće, vilenjačke vodoskoke, goblinske lajavce i gromopuce. Sve je to bila prvorazredna roba. Gandalf je s godinama napredovao u svom umijeću.

Bijaše tu raketa nalik na jato iskričavih ptica koje pjevaju umilnim glasovima. Bijaše tu i zelenog drveća s deblima od tamnog dima: lišće im je pupalo kao da se cijelo proljeće razlistava u jednom trenutku, a s njihova blistava granja padalo je jarko cvijeće na zapanjene hobite, gubeći se usred slatkog mirisa upravo prije nego što će im dotaknuti zavraćene glave. Bijaše tu i kaskada od leptirova što su se svjetlucajući spuštali na drveće; bijaše tu i stupova od šarene vatre koja se dizala i pretvarala u orlove ili u jedrenjake ili u falangu labudova u letu; bijaše tu i crvena oluja i pljusak žute kiše; bijaše tu i šuma od srebrnih kopalja koja su iznenada polijetala uvis s ratnim pokličima, pa onda opet padala u vodu šišteći i psičući poput stotinu vrelih zmija. I bijaše još jedno, posljednje iznenađenje u Bilbovu čast, koje je silno prestrašilo sve hobite, kao što je Gandalf i želio. Pogasila su se sva svjetla i podigao se velik dim, koji poprimi oblik planine viđene iz daljine, što se na vrhu žari rigajući zelene i skeletne plamenove. Odatle izleti crveno-zlatni zmaj – doduše ne u prirodnoj veličini, ali strahovito uvjerljiv; iz ždrijela mu je sukljao oganj, sijevao je očima gledajući na zemlju; razlegne se urlik i zmaj preleti tri puta iznad glava uzvanika. Svi su prignuli glave, a mnogi su pali ničice. Zmaj je proletio iznad njih kao ekspresni vlak, premetnuo se u zraku i rasprsnuo iznad Uzvođa uz zaglušnu eksploziju.

"To je bio znak za večeru!" reče Bilbo. Učas je nestalo tjeskobe i straha, a polegli hobiti skoče na noge. Bijaše izvrsna večera za sve, to jest za sve osim za one koji su bili pozvani na posebnu porodičnu gozbu u onom velikom šatoru s drvetom. Broj je uzvanika bio ograničen na dvanaest tuceta (broj koji su hobiti zvali i jedan gros, iako se smatralo da nije pristojno rabiti tu riječ kad su u pitanju osobe), a gosti su probrani iz svih porodica s kojima su Bilbo i Frodo bili u rodu, i još je tome pridodano nekoliko prisnih prijatelja (kao recimo Gandalf). Bili su nazočni i mnogi mladi hobiti s roditeljskim blagoslovom, jer roditelji su velikodušno dopuštali djeci da dugo ostaju budni, pogotovo ako je bilo izgleda da će dobiti besplatan obrok. Othranjivanje mladih hobita iziskuje svu silu hrane.

Bijaše tu mnogo Bagginsa i Boffina, pa i Tookova i Brandybuckovih, bijaše tu i raznih Grubbova (rođaka bake Bilba Bagginsa), pa raznih Chubbova (srodnika njegova djeda Tooka), i nekoliko biranih Burrowsa, Bolgera, Bracegirdlea, Brockhousea, Goodbodya, Hornblowera i Proudfoota. Neki su od njih bili tek daljnji Bilbovi rođaci, a neki gotovo da nikad prije nisu ni bili u Hobbitonu jer su živjeli u zabačenim zakucima Shirea. Ni Sackville-Bagginsovi nisu bili zaboravljeni. Bijaše tu Otho i njegova žena Lobelia. Oni nisu voljeli Bilba niti su trpjeli Froda, ali je pozivnica bila tako veličanstvena, ispisana zlatnom tintom, da su držali da ne mogu odbiti takav poziv. Osim toga, njihov rođak Bilbo bavio se godine i godine kulinarstvom pa je njegova kuhinja bila na dobru glasu.

Svih sto četrdeset i četvero gostiju očekivali su lijepu gozbu iako su se pomalo pribojavali domaćinove govorancije poslije večere (neizbježne točke programa). On je naime bio sklon ubacivati u svoje govore ono što je nazivao poezijom, a pokatkad bi, pošto bi popio čašicu-dvije, razvezao o onim besmislenim pustolovinama sa svoga tajanstvenog putovanja. Gosti se doista nisu razočarali: bijaše to *vrlo* lijepa gozba, uistinu pravo uživanje: bogato, obilato, raznoliko i dugotrajno. Kupovina živeža spala je bila na cijelom tom području gotovo na nulu u idućih nekoliko tjedana, ali to nije mnogo smetalo jer je Bilbova opskrba bila počistila zalihe u većini trgovina, podruma i skladišta na milje unaokolo.

Pošto je gozba (manje-više) završena, uslijedio je govor. Međutim, većina je uzvanika bila već snošljivo raspoložena, u onoj divnoj fazi koju su nazivali "popunjavanje zakutaka". Pijuckali su svoja omiljena pića i grickali svoje omiljene poslastice, zaboravivši na prethodne bojazni. Bili su spremni sve mirno slušati i odobravati svakoj izgovorenoj rečenici.

"Dragi moj narode..." poče Bilbo ustavši sa svog mjesta.

"Počujmo! Počujmo! Počujmo!" uskliknu gosti i nastave ponavljati taj usklik u zboru, kao da oklijevaju sami poslušati svoj savjet. Bilbo ode sa svog mjesta i popne se na stolicu ispod osvijetljenog drveta. Svjetlo lampiona padaše na njegovo ozareno lice; zlatna puceta sjala su mu na izvezenu svilenu pršnjaku. Svi su ga vidjeli kako stoji na stolcu, jedna mu ruka u zraku a druga u džepu na hlačama.

"Dragi moji Bagginsovi i Boffinovi" opet će on. "I dragi moji Tookovi i Brandybuckovi, i Grubbovi, i Chubbovi, i Burrowsovi, i Hornblowerovi, i Bolgerovi, Bracegirdleovi, Goodbodyjevi, Brockhouseovi i Proudfootovi!"

"Proudfeeti!" uzvikne postariji hobit iz dna šatora. Dakako da se on zvao Proudfoot (Gordo Stopalo) i da je zaslužio to prezime; stopala mu bijahu zaista velika, gusto obrasla dlakom, pa ih je držao na stolu.

"Proudfootovi" ponovi Bilbo. "Isto tako i dobri moji Sackville-Bagginsovi, kojima napokon ponovo želim dobrodošlicu u Vrećastom vijencu. Meni je danas sto jedanaesti rođendan: danas sam navršio sto jedanaestu!"

"Živio! Živio! Sretan ti rođendan!" poviču svi i uzmu lupati šakama po stolovima. Bilbo je bio na visini. Takve su govore voljeli: kratke i jasne.

"Nadam se da vam je svima lijepo kao i meni."

Zaglušno klicanje. Uzvici *Jest* (i *Nije*). Zvuci truba i rogova, frula i flauta i drugih glazbala. Bijaše tu, kako rekosmo, mnogo mladih hobita. Oglasilo se stotinjak glazbenih praskalica. Na većini je njih pisalo DÔLJE, što većini hobita nije bogzna što značilo, ali su se svi slagali u mišljenju da su praskalice izvrsne. U njima su bili instrumenti, mali ali savršeno izrađeni i vrlo milozvučni. U kutu je jedan od mladih Tookova ili Brandybuckova, misleći da je ujo Bilbo završio govor (jer je očito rekao sve što je bilo potrebno), na brzinu sastavio orkestar i zasvirao veselu plesnu melodiju. Mladi gospodin Everard Took i gospođica Melilot Brandybuck popeli su se na stol i, s praporcima u rukama, zaplesali poskočnjak: zgodan ali prilično živahan ples.

Ali Bilbo nije bio završio. Zgrabivši rog iz ruke jednog malca pored sebe, on tri puta glasno puhne u nj.

"Neću vas više dugo zadržavati" uzvikne. Opće klicanje. "Pozvao sam vas sve skupa iz jednog određenog *razloga.*"

Nešto u načinu na koji je to rekao izazvalo je stanovit dojam. Gotovo da je nastala tišina, a dvojica-trojica Tookova naćulili su uši.

"Zapravo, iz tri razloga! Ponajprije, da vam kažem da ste mi svi vi neobično dragi, i da je sto jedanaest godina prekratko vrijeme za život među tako vrlim i divnim hobitima."

Silna provala odobravanja.

"Ni polovicu od vas ne poznajem onako dobro kako bih želio, a drugu polovicu od vas ne volim ni približno onoliko koliko zaslužuju."

Ovo je bilo neočekivano i prilično nerazumljivo. Nekolicina je zapljeskala, ali se većina trudila dokučiti smisao tih riječi i izvesti na čistac treba li to shvatiti kao kompliment.

"Drugo, da proslavim svoj rođendan." Ponovno klicanje. "Bolje reći: *naš* rođendan. Jer danas je, naravno, i rođendan moga nasljednika i sinovca Froda. On danas postaje punoljetan i preuzima svoje nasljedstvo."

Nekoliko starijih hobita zaplješće više reda radi, a mlađi poviču na sav glas: "Frodo! Frodo! Dobri stari Frodo!" Sackville-Bagginsovi su se smrknuli pitajući se što li mu ono znači: "preuzima svoje nasljedstvo".

"Zajedno navršavamo sto četrdeset i četiri godine. Broj uzvanika određen je tako da odgovara tom značajnom zbroju: jednom grosu, ako se smijem poslužiti tim izrazom."

Ni traga od klicanja. Ovo je doista bilo smiješno. Mnogi su se gosti, napose Sackville-Bagginsovi, uvrijedili smatrajući da su pozvani samo radi toga da se namiri taj potreban broj, tek toliko da se popuni paket.

"Jedan gros, krasno! Kakav prostački izraz!"

"Danas je isto tako, ako mi dopuštate da se osvrnem na davne događaje, obljetnica mog dolaska u bačvi u Esgaroth na Dugom jezeru, iako se tada nisam bio ni sjetio da mi je rođendan. Tada mi je bilo svega pedeset jedna godina, i rođendani mi se nisu činili toliko važni. Međutim, banket je doista bio sjajan, iako se sjećam da sam bio strašno prehlađen i da sam mogao samo reći: “Hbala bam lijepa”. Sada mogu ispravno kazati: Hvala vam lijepa što ste došli na ovu moju malu proslavu."

Tvrdokorna šutnja. Svi su se bojali da će sad nešto zapjevati ili izdeklamirati kakvu pjesmu. Zašto radije ne ušuti i ostavi ih da piju u njegovo zdravlje? Ali Bilbo nije zapjevao ni izdeklamirao pjesmu. Umuknuvši na trenutak, nastavi ovako:

"Treće, i zadnje, želim nešto *objaviti.*" Ovu je posljednju riječ tako glasno i nenadano izgovorio da su ustali svi koji su još mogli ustati. "Žao mi je što moram objaviti da je ovo (iako je sto jedanaest godina, kako rekoh, prekratko vrijeme da se proživi među vama) da je ovo *kraj.* Ja odlazim. Krećem *odmah. ZBOGOM!"*

On siđe sa stolice i nestane. Iznenada je nešto sijevnulo i svi su gosti zažmirili. Kad su otvorili oči, Bilba više nije bilo. Stotinu četrdeset i četiri zaprepaštena hobita sjedili su bez riječi zavaljeni na stolice. Stari Odo Proudfoot skinuo je noge sa stola i zatoptao. Zatim je zavladao tajac sve dok odjednom, pošto su nekoliko puta duboko udahnuli zrak, ne progovore u isti mah svi Bagginsovi, Boffinovi, Tookovi, Brandybuckovi, Grubbovi, Chubbovi, Burrowsovi, Bolgerovi, Bracegirdleovi, Brockhouseovi, Goodbodyjevi, Hornblowerovi i Proudfootovi.

Svi su se poslije slagali u mišljenju da je šala bila doista neslana, da je bilo potrebno još više ića i pića da se gosti oporave od zgranutosti i ozlojeđenosti. Vjerojatno je najčešći komentar bio: “On je lud. Ja sam oduvijek tvrdio da je on lud.” Čak su i Tookovi (osim dvije-tri iznimke) držali da je Bilbov postupak nerazuman. Tog je časa većina njih smatrala da se samo po sebi razumije da njegov nestanak nije ništa drugo do smiješna huncutarija.

Ali stari Rory Brandybuck nije baš bio uvjeren da je tako. Pamet mu nije bila pomućena ni starošću ni obilatom večerom, pa je rekao svojoj snahi Esmeraldi:

"Meni je tu nešto sumnjivo, draga moja! Sve bih rekao da je taj ludi Baggins opet odmaglio. Sirota stara budala! Ali zašto da razbijamo sebi glavu? Glavno da nije odnio demižone." I dovikne Frodu neka donesu još vina.

Frodo jedini nije ni riječi rekao. Neko je vrijeme sjedio nijem uz Bilbovu praznu stolicu, ne obazirući se ni na čije primjedbe ni pitanja. Dakako da je uživao u Bilbovoj šali iako je znao što će se dogoditi. Jedva se svladavao da ne prasne u smijeh gledajući ogorčene i iznenađene goste oko sebe. Ali je istodobno bio i ozbiljno uznemiren: odjednom je pojmio da silno voli tog starog hobita. Većina je gostiju nastavila jesti i piti i raspravljati o mušicama Bilba Bagginsa, starim i novim, ali su Sackville-Bagginsovi već

otišli, razjareni. Frodu nije više bilo do zabave. Naložio je da se gostima donese još vina, a onda je ustao, bez riječi ispio čašu u Bilbovo zdravlje i izgubio se iz velikog šatora.

A Bilbo Baggins, još dok je držao govor, opipavao je zlatni prsten u svom džepu: čarobni prsten koji je tolike godine potajno čuvao. Kad je sišao sa stolice, nataknuo ga je na prst i nikad ga više nijedan hobit u Hobbitonu nije vidio.

Brže je otišao do svoje rupe i zastao načas smješkajući se i osluškujući galamu iz velikog šatora i vesele glasove drugih strana. Zatim je ušao unutra. Svukao je svečano odijelo, složio izvezeni svileni pršnjak, umotao ga u svileni papir i spremio. Onda je na brzinu odjenuo neko staro zgužvano odijelo i opasao se iznošenim kožnim remenom. Objesio je o njega kratak mač u izlizanom toku od crne kože. Iz zaključane ladice što je zaudarala po kuglicama protiv moljaca izvadio je staru pelerinu s kukuljicom. Držao je bio to pod ključem kao ne znam kakvu dragocjenost, iako je bilo toliko pokrpano i izblijedjelo da se jedva mogla razabrati prvobitna boja: zacijelo je ipak bila tamnozelena. Pelerina mu je bila i malo prevelika. Zatim je otišao u svoj kabinet i iz velike blagajne izvadio zavežljaj umotan u staru tkaninu i rukopis uvezan u kožu, pa i poveliku debelu omotnicu. Rukopis i zavežljaj strpao je odozgo u tešku torbu što je ondje stajala, već gotovo puna. U omotnicu je stavio svoj zlatni prsten na finom lančiću pa ju je zapečatio i adresirao na Froda. Najprije ju je stavio na okvir kamina, ali ju je iznenada opet uzeo i strpao u džep. Uto se vrata otvore i u sobu hitro uđe Gandalf.

"Zdravo!" pozdravi ga Bilbo. "Već sam se pitao hoćeš li doći."

"Drago mi je što si opet vidljiv" odvrati čarobnjak sjedajući na stolicu. "Htio sam te još svakako vidjeti i malo popričati s tobom. Vjerojatno misliš da je sve prošlo sjajno i prema tvom planu?"

"Da, mislim" odgovori Bilbo. "Iako je onaj blijesak na kraju bio pravo iznenađenje: iznenadio je i mene, a kako ne bi druge! To je valjda bio tvoj mali prilog?"

"Jest. Ti si mudro čuvao taj prsten u tajnosti sve ove puste godine, pa sam pomislio da treba tvojim gostima pružiti još nešto što će im tobože objasniti tvoj iznenadni nestanak."

"I pokvariti moju šalu? Ti si oduvijek zabadao nos u tuđe poslove" nasmije se Bilbo "ali valjda znaš što radiš, kao i uvijek."

"Znam... ako išta znam. Ali nekako nisam načisto u ovoj prigodi. Sad si dotjerao cara do duvara. Izveo si svoju malu šalu, uznemirio ili uvrijedio većinu svojih rođaka i dao cijelom Shireu nešto o čemu će moći pričati devet dana, ili još vjerojatnije devedeset devet dana. Imaš li još kakve namjere?"

"Da, imam. Osjećam da mi je potreban odmor, kao što sam ti već rekao. Vjerojatno doživotni odmor: ne vjerujem da ću se vratiti. Zapravo se ne kanim vraćati, štoviše, već sam poduzeo sve što je potrebno. Ostario sam, Gandalfe. Ne izgledam još star, ali osjećam starost u dubini srca. Zbilja sam *dobro uščuvan!*" puhne na nos. "Ama, osjećam se nekako tanak, nekako *razmazan,* ako razumiješ što hoću da kažem: kao maslac namazan na previše kruha. To ne može biti dobro. Potrebna mi je promjena, ili tako nešto."

Gandalf ga promotri znatiželjno i pozorno.

"Da, mislim da to stvarno nije dobro" reče zamišljeno. "I sve bih rekao da ti je plan najbolji što može biti."

"E pa, bilo kako mu drago, ja sam se odlučio. Poželio sam ponovo vidjeti planine, Gandalfe; *planine,* pa onda naći neko mjesto gdje ću se moći odmarati. U miru i tišini, bez mnogobrojnih rođaka koji sve nešto njuškaju oko mene, bez cijelog onog niza prokletih posjetilaca koji mi vise na zvoncu. Možda ću naći neko mjesto gdje ću moći završiti svoju knjigu. Smislio sam već lijepu završnu rečenicu: *I živio je sretno i zadovoljno sve do kraja svojih dana.*"

Gandalf se nasmije.

"Nadam se da će tako i biti. Ali nitko ti neće čitati knjigu, ma kakav joj bio kraj."

"Ah, možda će je i čitati, u budućim godinama. Frodo je već nešto od toga pročitao, od onoga što sam dosad napisao. Ti ćeš inače držati Froda na oku, je li?"

"Hoću, hoću... čak i na oba oka, koliko god budem mogao od poslova."

"Dakako da bi on pošao sa mnom kad bih ga pozvao. Zapravo mi se čak i sam ponudio, baš uoči ove proslave. Ali njemu još stvarno nije do toga. Ja želim vidjeti onu divljinu još prije nego što umrem, i gorje; a on je još zaljubljen u Shire, u šume, polja i rječice. Njemu ovdje ne bi smjelo ništa nedostajati. Ja mu, naravno, sve ostavljam, osim dvije-tri sitnice. Nadam se da će biti zadovoljan kad se navikne živjeti za svoj račun. Već je i vrijeme da bude sam sebi gospodar."

"Sve mu ostavljaš?" priupita ga Gandalf. "I prsten? Sjećaš se da si pristao na to?"

"Pa, da, mislim da se sjećam" propenta Bilbo.

"A gdje ti je?"

"U omotnici, ako baš moraš znati" nestrpljivo će Bilbo. "Tamo, na okviru kamina. Ma nije! Ovdje mi je u džepu!" Kolebao se. "Zar nije to čudno?" tiho reče sam sebi. "A zašto i ne, na kraju krajeva? Zašto da mi ne ostane u džepu?"

Gandalf se opet strogo zagleda u Bilba, a oči mu se zakrijese.

"Ja bih ga, Bilbo" tiho prozbori "radije ostavio ovdje, da sam na tvom mjestu. Zar ga ne želiš i ti ostaviti?"

"Ma želim... i ne želim. Sad kad je već dovde došlo, mogu ti reći da mi se ne rastaje s njim. Zapravo mi i nije jasno zašto bih se morao rastajati s njim? Zašto ti želiš da tako učinim?" zapita čudnovato izmijenjenim glasom, oštrim od nepovjerenja i ozlovoljenosti. "Vječito me gnjaviš, zbog tog prstena, iako mi nikad nisi dodijavao zbog drugih stvari koje sam donio s putovanja."

"Ama, morao sam te gnjaviti" reče Gandalf. "Htio sam doprijeti do istine. To mi je bilo važno. Čarobni su prstenovi... pa, ovaj, čarobni, rijetki su i neobični. Moglo bi se reći da sam bio profesionalno zainteresiran za tvoj prsten; pa i sad sam. Htio bih znati gdje će se nalaziti ako opet nekamo otputuješ. Osim toga, mislim da je bio dosta dugo kod tebe. Neće ti više trebati, Bilbo, osim ako nisam u velikoj zabludi."

Bilbo se sav zajapuri i ljutito sijevne očima. Dobroćudno mu se lice smrkne.

"Zašto ne?" uzvikne. "Uostalom, što je tebe briga što ja radim sa svojim stvarima? Prsten je moj. Ja sam ga našao. Meni pripada."

"Dobro, dobro" reče Gandalf. "Ne moraš se zbog toga ljutiti."

"Ti si kriv što se ljutim" odbrusi mu Bilbo. "Kažem ti da je Prsten moj. Samo moj. Moje zlato. Da, moje zlato."

Čarobnjaku je lice ostalo ozbiljno i pozorno, samo ga je blijesak u duboko usađenim očima odao da je iznenađen i ozbiljno uznemiren.

"Netko ga je već prije tebe tako zvao" reče "ali ne i ti."

"A ja ga sad tako zovem. I zašto ne bih? Što onda ako ga je Golum nekad tako zvao? Sad više nije njegov nego moj. I kažem ti da ću ga zadržati."

Gandalf ustane i strogo progovori:

"Lud si ako ga zadržiš, Bilbo. Sa svakom tvojom riječju to mi biva sve jasnije. Prsten ima preveliku vlast nad tobom. Ostavi ga! A onda možeš otići i biti slobodan."

"Ja ću sam odlučiti što ću učiniti, i otići ću kad je mene volja" tvrdoglavo će Bilbo.

"No, no, dragi moj hobite!" reče Gandalf. "Za cijelog tvog dugog života bili smo prijatelji, i ti mi ipak nešto duguješ. Hajde, učini ono što si obećao, ostavi ga!"

"E pa, otvoreno reci da želiš moj prsten!" uzvikne Bilbo. "Ali nećeš ga dobiti. Kažem ti da se neću odreći svoga zlata."

Ruka mu odluta do drška kratkog mača. Gandalf sijevne očima i reče:

"E, sad je na meni red da se ja naljutim. I stvarno ću se naljutiti ako to još ponoviš. Onda ćeš vidjeti pravog Gandalfa Sivog, bez maske."

I on zakorakne prema hobitu i odjednom dođe nekako visok i opasan; sjena mu ispuni svu sobicu.

Bilbo ustukne do zida predišući i stišćući šakom džep. Tako su stajali neko vrijeme licem u lice, a zrak je u sobi titrao. Gandalfove su oči ostale prikovane uz hobita. Bilbo polako opusti ruke i uzdrhti.

"Ne znam što te je spopalo, Gandalfe" napokon će Bilbo. "Nikad te nisam još ovakvog vidio. U čemu je uopće problem? Zar nije prsten moj? Ja sam ga našao, i Golum bi me bio ubio da ga nisam zadržao. Što god on govorio, ja nisam lopov."

"Ja nisam ni rekao da si lopov" odgovori mu Gandalf. "Nisam ni ja. Ja te ne bih htio opljačkati, nego ti pomoći. Volio bih da mi vjeruješ kao što si mi nekad vjerovao."

On se okrene od Bilba i sjene nestane. Reklo bi se da se opet sveo na sijedog starca, pogrbljenog i zabrinutog. Bilbo prijeđe rukom preko očiju.

"Oprosti" reče mu. "Ali tako sam se nekako čudno osjećao. Ipak bi mi bilo nekakvo olakšanje kad više ne bih imao brige s njim. U zadnje mi vrijeme nije davao mira. Ponekad sam imao osjećaj da je kao oko koje me gleda. A da znaš da ga neprestano želim nataknuti na prst i nestati, ili se pitam da li je na sigurnom mjestu pa ga vadim da se uvjerim da je na sigurnome. Pokušavao sam ga držati pod ključem, ali sam uvidio da nemam mira ako mi nije u džepu, ne znam zašto. I čini mi se da se nikako ne mogu odlučiti."

"Onda se pouzdaj u mene" reče mu Gandalf. "Ja se nimalo ne kolebam. Otiđi i ostavi ga ovdje. Odrekni ga se! Daj ga Frodu, a ja ću paziti na Froda."

Bilbo je još časak stajao, napet i neodlučan. Zatim uzdahne.

"Dobro" jedva protisne. "Ostavit ću ga." Potom slegne ramenima i osmjehne se pomalo skrušeno. "Uostalom, to je i bio pravi smisao priređivanja ove proslave: da podijelim što više darova, pa da mi bude lakše da istodobno i njega dam. Na kraju mi nije

bilo ništa lakše, ali bi bilo šteta da propadnu sve te moje pripreme. Potpuno bi mi pokvarilo šalu."

"Zaista bi se na taj način izgubio jedini smisao koji sam vidio u cijeloj toj stvari" reče Gandalf.

"Dobro, onda" reče Bilbo. "Prsten će pripasti Frodu, kao i sve ostalo." Duboko uzdahne. "A sad zbilja moram krenuti jer će me inače još netko ovdje uloviti. Već sam se oprostio i ne bih mogao podnijeti da se moram još jedanput sa svima opraštati."

Dohvati svoju torbu i pođe prema vratima.

"Prsten ti je još u džepu" upozori ga čarobnjak.

"Pa i jest!" uzvikne Bilbo. "I moje oporuke i svi ostali dokumenti. Najbolje će biti da ti sve to uzmeš i predaš Frodu umjesto mene. Tako će biti najsigurnije."

"Ne, nemoj meni davati prsten" reče Gandalf. "Radije ga ostavi na okviru kamina. Tamo će biti na sigurnome dok ne dođe Frodo. Ja ću ga ovdje pričekati."

Bilbo izvadi iz džepa omotnicu, ali baš kad ju je htio odložiti do sata, ruka mu zadršće i kuverta padne na pod. Prije nego što ju je stigao podići, čarobnjak se sagne, dohvati je i stavi na mjesto. Hobitu se lice ponovo načas zgrči od gnjeva, ali se u hipu na njemu pojavi izraz olakšanja i on se nasmije.

"E pa, što je, tu je" reče. "A sad odoh!"

Izašli su zajedno u predvorje. Bilbo odabere svoj najdraži štap sa stalka, a onda fućne. Začas se pojave tri patuljka iz raznih soba u kojima su radili.

"Je li sve spremno?" upita ih Bilbo. "Je li sve spakirano i označeno?"

"Jest" odgovore mu oni.

"E pa, onda da krenemo!"

On izađe na prednja vrata.

Bila je lijepa noć a crno nebo bijaše osuto zvijezdama. Bilbo pogleda uvis i pomiriše zrak.

"Kakav užitak! Kakav je užitak ponovo krenuti na put, krenuti na put s patuljcima! Za ovim sam zapravo čeznuo godinama! Zbogom!" nadoda gledajući svoj stari dom i klanjajući se vratima. "Zbogom, Gandalfe!"

"Zbogom, zasad, Bilbo! Čuvaj se! Dovoljno si star, a valjda si već i dovoljno mudar!"

"Da se čuvam! Baš me briga. Ne brini ti za mene! Nikad nisam bio sretniji, a to mnogo znači. Ali kucnuo je čas. Konačno sam digao sidro" nadoda, a onda polako i tiho zapjeva u mraku:

Putovi navijek idu još dalje
Niz vrtna vrata s noge na nogu,
Pa u daljine kud cesta ih šalje,
A ja ću ih slijedit sve dokle mogu,
Korakom lakim od dola do brijega,
Dok me još veći put ne spriječi
Na raskrižju staza i časnih stega.
A kamo onda? To ne mogu reći.

Umukne na trenutak. Zatim se bez riječi okrene od svjetala i glasova s poljane i iz šatora i, praćen trojicom svojih suputnika, ode naokolo u svoj vrt i zaputi se niz dugu strmu stazu. Na jednom niskom mjestu pri dnu preskoči preko živice i pođe u livade nestajući u noći kao šum vjetra u travi.

Gandalf je još dugo stajao zagledan za njim u tamu.

"Zbogom, dragi moj Bilbo... do ponovnog viđenja!" tiho reče i vrati se unutra.

Uskoro je za njim došao i Frodo i zatekao ga kako sjedi u mraku, ogrezao u misli.

"Je li otišao?" upita ga.

"Jest" odgovori Gandalf "napokon je otišao."

"Da bar... hoću reći da sam se sve do večeras nadao da se samo šali" reče Frodo. "Ali sam u dubini srca znao da zaista kani otići. Oduvijek se rado šalio na račun ozbiljnih stvari. Da sam bar došao malo ranije samo da ga ispratim!"

"Mislim da se na kraju ipak radije tiho iskrao" reče Gandalf. "Nemoj previše brinuti za njega. Neće se njemu ništa dogoditi, za sada. Ostavio je nešto za tebe. Eno ondje!"

Frodo uzme omotnicu s okvira kamina i zirne na nju, ali je ne otvori.

"Mislim da je tu njegova oporuka i svi ostali dokumenti" reče čarobnjak. "Sad si ti vlasnik Vrećastog vijenca. Mislim da ćeš u omotnici naći i jedan zlatni prsten."

"Prsten!" usklikne Frodo. "Zar mi je i njega ostavio? Pitam se zašto. Ipak, možda će mi dobro doći?"

"Možda hoće, a možda i neće" reče Gandalf. "Da sam na tvom mjestu, radije ga ne bih nosio. Ali drži ga u tajnosti i čuvaj ga! A ja sad odoh na počinak."

Kao novi vlasnik Vrećastog vijenca, Frodo je držao da ga je zapala neugodna dužnost da se oprosti s gostima. Glasovi o čudnom događaju bili su se već pronijeli po svoj poljani, ali Frodo je svima samo govorio kako *nema sumnje da će se ujutro sve razjasniti.* Oko ponoći stigle su kočije po ugledne uzvanike. Zatim su odlazile jedna po jedna, pune sitih ali vrlo nezadovoljnih hobita. Zatim su, prema dogovoru, stigli vrtlari i počeli odvoziti u tačkama goste koji su i nehotice zaostali.

Noć je prošla polako. Sunce se diglo. Hobiti su se digli mnogo kasnije. Sunce je odskočilo. Došlo je nekoliko hobita koji su počeli (po nalogu) uklanjati šatore, stolove i stolice, žlice, noževe, boce i tanjure, i lampione, i rascvjetane borove u loncima, i mrvice i papir od praskavica, zaboravljene torbice i rukavice i rupčiće, i nepojedenu hranu (vrlo mala stavka). A onda je došlo mnogo drugog svijeta (bez dogovora): Bagginsovi, i Boffinovi, i Bolgerovi, i Tookovi, i drugi gosti koji su stanovali ili odsjeli negdje u blizini. Oko podne, kad su čak i oni koji su najviše pojeli bili opet na nogama, okupila se silna svjetina iznova u Vrećastom vijencu, nezvana ali ne i neočekivana.

Frodo ih je sve dočekivao na vratima nasmiješen ali prilično umoran i zabrinut. Iako je dočekivao sve posjetioce dobrodošlicom, nije im mogao kazati mnogo više nego prije. Odgovor mu je na sva pitanja glasio: “Gospodin je Bilbo Baggins otputovao; koliko ja znam, zauvijek.” Neke je od posjetilaca pozvao unutra jer je Bilbo ostavio “poruke” za njih.

Unutri, u predsoblju, bijaše nagomilana velika zbirka paketa i zavežljaja i manjih komada pokućstva. Na svaki bijaše privezana ceduljica. Evo što je, primjerice, na njima pisalo:

Za ADELARDA TOOKA, da bude SAMO NJEGOV – pisalo je na jednom kišobranu. Adelard je naime bio odnio mnogo neoznačenih kišobrana bez ceduljica.

Za DORU BAGGINS, u spomen na DUGO dopisivanje, s ljubavlju, Bilbo – pisalo je na velikom košu za otpatke. Dora je bila Drogova sestra i najstarija Bilbova i Frodova rođakinja; bilo joj je devedeset devet godina i u posljednjih pola stoljeća napisala je svežnjeve dobrih savjeta.

Za MILA BURROWSA, u nadi da će mu biti od koristi, od B. B. – na zlatnom peru i tintarnici. Milo nije nikad odgovarao na pisma.

Za ANGELIKU, za svakodnevnu uporabu, od strica Bilba – okruglo konveksno zrcalo. Angelica je bila mlada Bagginsovka, a bilo je bjelodano jasno da svoje lice smatra lijepim.

Za zbirku HUGA BRACEGIRDLEA, od jednog donatora – ormar za knjige (prazan). Hugo je uvelike posuđivao knjige, ali ih je rijetko vraćao.

LOBELIJI SACKVILLE-BAGGINS, na DAR – pisalo je na kutiji srebrnih žlica. Bilbo je vjerovao da se ona domogla podosta njegovih žlica dok je on bio na putu. Lobelia je to dobro znala. Kad je stigla, primila je odmah poruku na znanje, ali je primila i žlice.

Ovo je tek nekoliko primjera pripremljenih darova. Bilbov dom bijaše pretrpan raznim stvarima što ih je skupio za svoga dugog života, a za to je najviše bio kriv običaj da svaki hobit dijeli mnogobrojne darove na svoj rođendan. Dakako da ti darovi nisu uvijek bili *novi;* bilo je dvije-tri *drangulije* za koje se više nije znalo čemu služe i koje su kolale u cijelom kraju, ali je Bilbo obično dijelio nove darove i zadržavao one što ih je dobio. Njegova je stara rupa bila sad malo raskrčena.

Na svakom je od tih oproštajnih darova bila poruka koju je napisao sam Bilbo, a nekoliko je njih sadržavalo određenu aluziju ili kakvu šalu. Ali dakako da je većina stvari bila upućena tamo gdje je bila potrebna i gdje je dobro došla. Osobito su dobro prošli siromašniji hobiti, pogotovo oni iz Vrećopucove ulice. Stari Čiča Gamgee dobio je dvije vreće krumpira, novu lopatu, vuneni prsluk i bočicu masti za škripave zglobove. Stari Rory Brandybuck dobio je, zbog svoje poznate gostoljubivosti, tucet boca "Starih vinograda" – jakog crnog vina iz Južne četvrti, koje je bilo sasvim zrelo jer je dugo odležalo još u podrumu Bilbova oca. Čim je popio prvu bocu, Rory je oprostio Bilbu i proglasio ga momkom i pol.

Frodu je ostalo obilje svega i svačega. I ostalo mu je, naravno, glavno blago, pa knjige, slike i više nego dovoljno pokućstva. Ali nije bilo ni traga od novca i nakita: nijednog novčića ni staklene perle.

Frodu nije bilo lako tog popodneva. Lažna glasina da se cijelo kućanstvo besplatno dijeli pronijela se po okolici kao munja, pa je uskoro sve vrvjelo od svijeta koji nije tu

imao što tražiti, ali se nije dao ni izbaciti. Kidale su se i miješale ceduljice, izbijale svađe. Jedni su pokušavali trampiti predmete i pogađati se u predsoblju, a drugi su htjeli šmugnuti s manjim stvarima koje nisu bile namijenjene njima, ili s bilo čim što se činilo da nitko ne želi ili ne čuva. Put do vratnica bijaše zakrčen tačkama i kolicima.

Usred te gužve stigli su Sackville-Bagginsovi. Frodo se bio povukao na neko vrijeme i ostavio svoga prijatelja Merryja Brandybucka da pazi na stvari. Kad je Otho glasno zatražio da vidi Froda, Merry mu se uljudno naklonio i rekao:

"Ne osjeća se dobro. Odmara se."

"Hoćeš reći da se sakriva?" odsiječe Lobelia. "Kako bilo da bilo, mi ga želimo vidjeti, i namjeravamo ga vidjeti. Samo mu tako recite!"

Merry ih je zadugo ostavio u predsoblju pa su imali vremena otkriti dar koji im je Bilbo ostavio na rastanku – srebrne žlice. To im nije popravilo raspoloženje. Napokon ih Merry uvede u kabinet. Frodo je sjedio za stolom na kojem je ležala sva sila papira. Doista se činilo da se ne osjeća dobro – u najmanju ruku zato što vidi Sackville-Bagginsove. Ustao je čeprkajući nešto po džepu, ali je prozborio sasvim pristojno.

Sackville-Bagginsovi bili su prilično nasrtljivi. Najprije su mu ponudili niske cijene (kao među prijateljima) za razne vrijedne i neoznačene predmete. Kad im je Frodo odgovorio da može dati samo one stvari što ih je Bilbo izričito označio, rekli su mu da je njima to sve skupa vrlo sumnjivo.

"Meni je samo jedno jasno" reče Otho "a to je da si ti u svemu tomu najbolje prošao. Ja zahtijevam da vidim oporuku."

Da nije Bilbo posvojio Froda, Otho bi bio njegov zakoniti nasljednik. Pomno je pročitao oporuku i frknuo. Oporuka je, na žalost, bila sasvim jasna i ispravno sastavljena (prema hobitskim pravnim običajima, koji zahtijevaju, između ostalog, i da se sedam svjedoka potpišu crvenom tintom).

"Opet smo nasamareni!" dobacio je ženi. "I to pošto smo čekali *šezdeset* godina. Žlice? Trice i kučine!"

Pa pucne prstima pod nosom Frodu i dostojanstveno izađe iz sobe. Ali Lobelia se nije dala samo tako otpraviti. Kad je Frodo malo zatim izašao iz kabineta da vidi što se zbiva, zatekao ju je kako još pretražuje kutove i zakutke i lupka po podu. Pošto ju je oslobodio nekoliko manjih (ali prilično vrijednih) predmeta koji su joj, tko zna kako, upali u kišobran, odlučno ju je ispratio van. Po licu bi joj se reklo da grčevito smišlja nekakvu uistinu ubitačnu primjedbu za sam kraj, ali je sve što se dosjetila kazati na koncu, osvrnuvši se na pragu, bilo:

"Požalit ćeš još zbog ovoga, momče! Zašto nisi i ti otišao? Tebi ovdje nije mjesto, ti nisi Baggins... ti si... ti si Brandybuck!"

"Jesi li čuo, Merry? Ovo je bila uvreda, ako baš hoćeš" reče Frodo zatvarajući za njom vrata.

"To ti je zapravo bio kompliment" reče Merry Brandybuck "i upravo zato nije istina."

Zatim su pošli u obilazak nastambe i izbacili tri mlada hobita (dvojicu Boffina i jednog Bolgera) koji su bušili rupe u podrumskim zidovima. Frodo se pograbio i s mladim Sanchom Proudfootom (unukom starog Oda Proudfoota), koji je počeo kopati

jamu u velikoj smočnici gdje mu se činilo da čuje neku jeku. Legenda o Bilbovu zlatu pobudila je radoznalost i nadu, jer legendarno zlato (stečeno na tajanstven, ako ne i posve nepošten način) pripada, kao što je poznato, onome tko ga nađe – osim ako ga ne ometu u traganju.

Pošto je svladao Sancha i izgurao ga van, Frodo se svalio na stolicu u predsoblju.

"Vrijeme je, Merry, da zatvorimo dućan" reče. "Zaključaj vrata i nemoj ih više nikom otvarati, čak ni ako dođu s ovnom za probijanje vrata."

Zatim ode da se okrijepi zakašnjelom šalicom čaja. Tek što je sjeo, netko opet tiho pokuca. “Bit će da je opet Lobelia”, pomisli. “Valjda je smislila nešto zbilja gnusno pa se vratila da mi to kaže. Neka samo čeka!”

Nastavio je srkati čaj. Kucanje se ponovilo, mnogo bučnije, ali se on nije na nj obazirao. Najednom se na prozoru ukaže čarobnjakova glava.

"Ako me ne pustiš unutra, Frodo, satjerat ću ti vrata u rupu tako da će izaći na drugu stranu Brijega" dobaci mu.

"Dragi moj Gandalfe! Samo časak!" uzvikne Frodo i otrči do ulaznih vrata. "Izvolite! Uđite! Ja sam mislio da je to Lobelia."

"Onda ti opraštam. Vidio sam je maloprije kako odlazi u dvokolicama s ponijem u Uzvođe, lice joj je bilo takvo da bi se od njega i mlijeko skiselilo."

"Pa i ja samo što se nisam skiselio. Vjerujte mi, već sam bio u napasti da nataknem Bilbov prsten na prst samo da nestanem."

"Nemoj to raditi!" reče Gandalf sjedajući. "Pazi dobro, Frodo, na taj prsten! Zapravo sam dijelom i radi njega došao da ti kažem koju riječ na kraju."

"Pa dobro, što je?"

"A što ti uopće znaš?"

"Samo ono što mi je Bilbo rekao. Čuo sam njegovu priču: kako ga je našao, i kako se poslužio njime: na onom svom putovanju, mislim."

"Pitam se samo koju priču?" opet će Gandalf.

"Ma ne ono što je ispričao patuljcima i unio u knjigu" odgovori Frodo. "Uskoro pošto sam se preselio ovamo, ispričao mi je pravu priču. Rekao mi je da ste mu vi dodijavali sve dok vam nije kazao svu istinu, pa da će biti bolje da i ja znam. “Među nama, Frodo, ne smije biti nikakvih tajni”, rekao mi je. “Ali tajne moraju ostati među nama. Kako bilo da bilo, prsten pripada meni.”

"Zanimljivo" reče Gandalf. "E pa, što ti misliš o svemu tomu?"

"Ako mislite na to kako je izmislio sve ono o tobožnjem daru, e pa, mislim da je prava priča mnogo vjerodostojnija, i nije mi jasno zašto ju je uopće mijenjao. Bilo kako mu drago, takvo što nije bilo nimalo slično Bilbu, pa sam zaključio da je to bilo prilično čudnovato od njega."

"I ja tako mislim. Ali ljudima koji se domognu takvog blaga svašta se može dogoditi... ako se posluže njime. Neka ti to bude opomena da postupaš s njim vrlo oprezno. On može posjedovati i druge moći, a ne samo da te učini nevidljivim kad poželiš."

"Ne razumijem" reče Frodo.

"Ne razumijem ni ja" otpovrne čarobnjak. "Samo sam se počeo nešto dvoumiti oko tog prstena, pogotovo od sinoć. Nema razloga za zabrinutost. Ali ako želiš poslušati moj savjet, nemoj se često služiti njime, ili još bolje nikada. U najmanju ruku, molim te da se ne služiš njime na način koji bi mogao izazvati govorkanja ili pobuditi sumnju. Ponovo ti kažem: dobro ga čuvaj, i drži ga u tajnosti!"

"Strašno ste tajanstveni! Čega se uopće bojite?"

"Nisam još načisto, pa radije neću ništa govoriti. Možda ću ti moći kazati nešto više kad se vratim. Sad odmah krećem, pa ćemo se oprostiti."

On ustane.

"Odmah?" uzvikne Frodo. "Pa, ja sam mislio da ćete ostati najmanje još tjedan dana. Nadao sam se da ćete mi pomoći."

"Mislio sam i ja tako... ali sam morao promijeniti plan. Možda me neće biti dulje vrijeme, ali ću se vratiti čim uzmognem. Kad me vidiš, onda mi se nadaj! Jednog ću dana samo banuti. Neću više često dolaziti otvoreno u Shire. Mislim da sam ovdje postao prilično omražen. Kažu da sam prava napast i da kršim javni red. Neki me ovdje čak i optužuju da sam ja odmamio Bilba, ili još nešto gore od toga. Ako te baš zanima, neke osobe tvrde da smo se nas dvojica urotili da se dočepamo njegova bogatstva."

"Neke osobe!" uzvikne Frodo. "Mislite Otho i Lobelia. Kako je to gnusno! Ja bih im dao Vrećasti vijenac i sve ostalo, samo kad bi se Bilbo vratio i kad bih se mogao otisnuti s njim u landranje. Ja obožavam Shire. Nekako mi je sve žalije što nisam i ja otišao s njim. Pitam se hoću li ga ikad više vidjeti."

"I ja se to pitam" reče Gandalf. "I pitam se štošta drugo. A sad zbogom! Čuvaj se! Gledaj samo kad ću doći, osobito kad me ne očekuješ! Zbogom!"

Frodo ga isprati do vrata. Čarobnjak mu mahne rukom po posljednji put, a onda se udalji začudno hitrim koracima; ali Frodo pomisli kako je starac neuobičajeno poguren, gotovo bi se reklo da nosi nekakav velik teret. Večer je padala i čarobnjakova prilika u pelerini brzo je iščeznula u sumraku. Frodo ga dugo nakon toga nije vidio.

Painted by Alan Lee.
Scanned by Eriol.

II. poglavlje

SJENKA PROŠLOSTI

Govorkanja nisu prestala za devet, pa ni za devedeset devet dana. O drugom nestanku gospodina Bilba Bagginsa raspredalo se u Hobbitonu, pa i po svom Shireu, zapravo godinu i jedan dan, a pamtio se taj nestanak još i mnogo dulje. To je postala priča koja se pričala mladim hobitima uz ognjište, pa je na kraju Ludi Baggins, koji iščezava uz tresak i blijesak a vraća se s torbama punim dragulja i zlata, postao omiljeni junak legendi i živio još dugo pošto su svi istiniti događaji bili pali u zaborav.

Ali dotle je u okolici prevladavalo mišljenje da je Bilbo, koji je oduvijek bio pomalo ćaknut, naposljetku dokraja poludio i netragom nestao. Zacijelo je negdje daleko pao u neki ribnjak ili rijeku i završio tragično, iako ne i prerano. Obično su krivnju za to svaljivali na Gandalfa.

"Samo kad bi taj prokleti čarobnjak ostavio mladog Froda na miru, možda bi se taj mladac još sredio i došao k malo hobitske pameti" govorili su. Po svemu sudeći, čarobnjak je doista ostavio Froda na miru, i on se doista sredio, samo što se ne bi reklo da je došao k hobitskoj pameti. Dapače, moglo bi se reći da je naslijedio i Bilbovu reputaciju čudaka. Odbio je nositi crninu za njim, a slijedeće je godine priredio proslavu Bilbova sto dvanaestog rođendana, koji je prozvao centnim jubilejom. Ali to nije bilo sasvim točno jer je pozvano svega dvadesetero gostiju, i bilo svega nekoliko obroka na kojima je sniježilo jelo i kišilo piće, kako se hobiti izražavaju. Iako su neke osobe bile prilično ogorčene, Frodo je priređivao proslave Bilbova rođendana iz godine u godinu sve dok se nisu svi na to navikli. Tvrdio je da on ne vjeruje da je Bilbo mrtav. A kad bi ga pitali: “Pa gdje je onda?” slijegao bi ramenima. Živio je sam, kao i Bilbo; ali imao je podosta prijatelja, pogotovo među mlađim hobitima (mahom potomcima Staroga Tooka), koji su u djetinjstvu voljeli Bilba i često svraćali u Vrećasti vijenac. Takvi su bili, recimo, Folco Boffin i Fredegar Bolger, ali su mu najbolji prijatelji bili Peregrin Took (poznat pod nadimkom Pippin) i Merry Brandybuck (pravo mu je ime bilo Meriadoc, ali je to ime malo tko pamtio). Frodo je landrao s njima po Shireu, ali je češće švrljao sam i, na veliko čudo razborita svijeta, ponekad su ga viđali daleko od kuće kako se šeta po brdima i šumama na mjesečini. Merry i Pippin predmnijevali su da pokatkad obilazi vilenjake, kao što ih je i Bilbo nekad obilazio.

Kako je vrijeme prolazilo svijet je malo-pomalo zapažao da se i Frodo neobično dobro “drži” – sačuvao je izgled snažnog i djelatnog hobita koji je tek prevalio tridesetu. “Nekima zbilja ništa ne fali”, govorili su, ali tek kad se približio zrelijoj dobi od pedeset godina, činilo im se da je to ipak malo čudno.

Nakon prvotne zgranutosti, sam je Frodo otkrio da je prilično ugodno biti sam svoj gospodar i *gospodin Baggins* iz Vrećastog vijenca. Nekoliko je godina bio potpuno zadovoljan i nije se mnogo brinuo za budućnost. Ali, napola nesvjesno, žaljenje što nije otišao s Bilbom neprestano je raslo. Ponekad je, navlastito s jeseni, hvatao sam sebe kako

razmišlja o divljim krajevima, a na san su mu dolazila čudna priviđenja gorja koja nikad nije vidio. Počeo je govoriti sam sebi: “Možda ću i ja jednog dana prijeći preko rijeke.” Na što bi mu druga polovica svijesti svagda odvraćala: “Još ne!”

I tako je to išlo sve dok nije dogurao do kraja četrdesetih godina, dok mu se nije približio pedeseti rođendan: pedeset je bio broj za koji je slutio da je nekako znakovit (ili zlokoban): bilo kako mu drago, upravo se u toj dobi i Bilbo bio iznenada upustio u pustolovinu. Froda je obuzeo nekakav nemir, a stare staze učinile su mu se odviše dobro utabane. Gledao je u zemljovide i pitao se što li leži izvan njihovih rubova: na zemljovidima izrađenim u Shireu bijelio se izvan granica prazan prostor. Odlazio je Frodo sve dalje u svojim lutanjima, i to sve češće sam; Merry i ostali prijatelji tjeskobno su ga motrili. Često su ga viđali kako hoda i razgovara sa stranim putnicima koji su se u to vrijeme počeli pojavljivati u Shireu.

Kružile su glasine o čudnim zbivanjima u vanjskom svijetu, a kako od Gandalfa nije bilo ni traga ni glasa već nekoliko godina, Frodo je prikupljao sve novosti do kojih je mogao doći. Vilenjaci, koji su malokad prolazili kroz Shire, viđali su se sad kako uvečer prolaze kroz šume i odlaze na zapad, odlaze i ne vraćaju se: napuštali su Međuzemlje i nisu više marili za njegove nevolje. Međutim, bilo je i neuobičajeno mnogo patuljaka na cestama. Prastara Cesta istok-zapad prolazila je kroz Shire sve do svoga kraja u Sivim lukama, a patuljci su oduvijek putovali njome do svojih rudnika u Modrom gorju. Patuljci su bili glavni hobitski izvori novosti iz dalekih krajeva – ako je hobitima uopće bilo do novosti: obično su patuljci malo govorili, a hobiti ih još manje pitali. Ali sad je Frodo često susretao nepoznate patuljke iz dalekih zemalja koji traže utočište na zapadu. Bili su zabrinuti, a neki su od njih šaptom govorili o neprijatelju i o zemlji Mordor.

To su ime hobiti poznavali samo iz legendi o mračnoj prošlosti, kao sjenku u dnu svojih sjećanja, ali im je to ime ostalo zloslutno i zlokobno. Činilo se da je Bijelo vijeće protjeralo zlu silu iz Mrkodola, ali da se ona ponovo pojavila još snažnija, u starim utvrdama Mordora. Pričalo se da je ponovo izgrađena Crna kula. Odatle se zla sila širila nadaleko i naširoko, pa su se daleko na istoku i jugu vodili ratovi i rastao strah. U gorju su se opet razmnožavali orci. Pojavili su se i trolovi, ali ne više priglupi nego lukavi i naoružani jezovitim oružjem. A šaputalo se krišom i o nekim još groznijim stvorenjima, ali bez imena.

Dakako da je malo što od svega ovoga dopiralo do ušiju običnih hobita. Ali čak su i oni najtvrđi na ušima i oni koji su najviše sjedili u zapećku malo-pomalo čuli te čudnovate priče, a oni koje je posao vodio do granica, bili su svjedoci čudnih zbivanja. Razgovor što se jedne večeri vodio u *Zelenom zmaju* u Uzvođu, u proljeće o Frodovoj pedesetoj godini, pokazao je da su glasine doprle i do udobnog središta Shirea, iako im se većina hobita još podsmjehivala.

Sam Gamgee sjedio je u kutu blizu vatre, sučelice njemu sjedio je vodeničarov sin Ted Sandyman, a kojekakvi drugi hobiti sa sela slušali su njihov razgovor.

"E, bogme, svašta se priča ovih dana" reče Sam.

"Pa možeš svašta čut ako slušaš" odvrati Ted. "Ali ja bapske i dječje priče mogu čut i kod kuće, ako baš hoću."

"Dabome da možeš" odbrusi mu Sam "a sve bi reko da u nekima od njih ima više istine nego što ti misliš. Ko je uopće izmislio te priče? Uzmimo samo priče o zmajevima."

"Neka, fala ti" otpovrne Ted. "Ne bi rađe. Ja sam slušo o njima dok sam bio klinjo, al nema razloga da sad u njih vjerujem. U Uzvođu ima samo jedan zmaj, a taj je zelen" reče, na što se svi ostali nasmiju.

"Pa dobro" reče Sam smijući se s ostalima. "Al što veliš na one ljude-stabla, na one orijaše da ih tako nazovem? Kažu da su nedavno vidjeli jednoga od njih tamo neđe iza Sjevernih vriština."

"*Ko* ga je to vidio?"

"Pa eto, recimo moj bratić Hal. On radi kod gospodina Boffina u Prekobrđu i odlazi u Sjevernu četvrt u lov. On je *vidio* jednog od njih."

"Ne kažem, možda on i tvrdi da ga je vidio. Taj tvoj Hal uvijek priča da je nešto vidio, al možda on vidi i ono čega nema."

"Al ovaj je bio velik ko brijest, i hodo je... ako mu korak nije bio od tri hvata, nije bio ni od palca."

"Onda bi se kladio da nije bio ni od palca. Jednostavno je vidio brijest i ništa više."

"Samo što je taj brijest *hodo,* velim ti; osim toga, u Sjevernim vrištinama i nema brijestova."

"Onda Hal nije ni mogo vidjet brijest" odvrati Ted. Nekolicina se nasmijala i zapljeskala: činilo se da su slušaoci procijenili da je Ted osvojio bod.

"Pa ipak" nastavi Sam "ne možeš zanijekat da su i drugi, a ne samo naš Halfast, vidjeli čudnu čeljad kako prolaze kroz Shire – pazi šta ti velim, prolaze, jer ih još više ima koje ne puštaju preko granice. Graničari nisu nikad imali toliko posla. Čuo sam da vilenjaci odlaze na zapad. Kažu da odlaze do luka, tamo daleko iza Bijelih kula." Sam je mahnuo rukom u neodređenom smjeru: ni on ni itko od njih nije točno znao koliko je daleko do mora, iza starih kula na zapadnim granicama Shirea. Ali, prema staroj predaji, tamo negdje daleko bile su Sive luke iz kojih su vilenjaci isplovljavali gdjekad svojim jedrenjacima a da se nikad više nisu vraćali. "Oni jedre, jedre, jedre preko mora, odlaze na zapad i napuštaju nas" reče Sam upola skandirajući riječi i vrteći glavom tužno i svečano. Ali Ted se samo nasmije.

"Pa sad, to nije ništa novo ako vjeruješ starim pričama. Al ja ne vidim kakve to veze ima sa mnom il s tobom. Neka samo jedre! Siguran sam da ih ti nisi vidio kako jedre, niti da ih je vidio itko drugi u Shireu."

"Pa, ne znam" zamišljeno će Sam. On je vjerovao da je jednom vidio jednog vilenjaka u šumi, i još se nadao da će ih vidjeti. Od svih legendi što ih je slušao u djetinjstvu, oduvijek su ga se najsnažnije doimali upravo ulomci priča i napol zapamćenih bajki o vilenjacima što su ih hobiti pričali. "Ima ih čak i u ovim našim krajevima koji poznaju vilinski svijet i dobivaju vijesti o njima" proslijedi on. "Eto, recimo, gospodin Baggins, kod koga ja radim. On mi je pričo kako vilenjaci jedre, a on štošta zna o vilenjacima. Stari gospodin Bilbo znao je još više: s njim sam često pričo dok sam bio malac."

"Ma oni su obadvojica ćaknuti" reče Ted. "Barem je stari Bilbo bio ćaknut, a Frodo ide njegovim stopama. Ako ti te svoje novosti skupljaš kod tih mjesečara, onda ti neće nikad usfalit mjesečine. E pa, pajdaši, odoh ja kući. Živjeli!"

Pa iskapi svoj vrč i bučno izađe. Sam je šutke sjedio i nije više ni riječi izustio. Imao je o čemu razmišljati. Kao prvo, čekalo ga je mnogo posla u vrtu u Vrećastu vijencu, pa će sutradan imati pune ruke posla ako se vrijeme popravi. Trava brzo raste. Ali Sam je imao na pameti još nešto osim rada u vrtu. Nakon nekog vremena uzdahne, ustane i izađe.

Bijaše to na početku mjeseca travnja, nebo se razvedrilo poslije obilne kiše. Sunce je bilo zašlo a prohladno blijedo predvečerje pretapalo se neprimjetno u noć. Vraćao se kući pod prvim zvijezdama kroz Hobbiton i penjao se uz Brijeg zviždućući tiho i zamišljeno.

Upravo nekako u to vrijeme Gandalf se opet pojavio nakon duljeg izbivanja. Nije ga bilo pune tri godine od one proslave rođendana. Tada je nakratko posjetio Froda i, pošto ga je dobro promotrio, iznova je otišao. U idućih godinu-dvije pojavljivao se prilično često, dolazio neočekivano poslije sumraka i bez pozdrava odlazio prije nego što bi sunce izašlo. Nije govorio o svojim poslovima i putovanjima, a činilo se da ga ponajviše zanimaju sitne novosti o tome kako se Frodo osjeća i čime se bavi.

Onda je iznenada prestao dolaziti. Prošlo je više od devet godina kako ga je Frodo vidio ili čuo nešto o njemu, pa je već mislio da se čarobnjak neće više ni vraćati i da ga hobiti više ne zanimaju. Ali te večeri kad se Sam vraćao kući, a sumrak sve više osvajao, odjeknulo je nekoć poznato kucanje o prozor kabineta.

Frodo je dočekao starog prijatelja iznenađeno i oduševljeno. Zagledali se jedan u drugog.

"Sve je u redu, ha?" prozbori Gandalf. "Uopće se nisi promijenio, Frodo!"

"Ni vi se niste promijenili" odvrati Frodo. Ipak, u sebi pomisli da se Gandalf postarao i oronuo. Saletio ga je da mu ispriča novosti o sebi i o bijelom svijetu, pa su se uskoro zanijeli razgovorom i ostali sjediti do kasno u noć.

Sutradan je, nakon kasnog doručka, čarobnjak sjedio s Frodom uz otvoren prozor u kabinetu. Na ognjištu je veselo gorjela vatra, iako je sunce bilo već toplo i vjetar puhao s juga. Sve je odisalo svježinom, a mlado proljetno zelenilo ljeskalo se u poljima i na vrhovima grančica na drveću.

Gandalf se sjećao proljeća od prije gotovo osamdeset godina, kad je Bilbo izjurio iz Vrećastog vijenca bez rupčića. Čarobnjaku je kosa možda sada bila bjelja nego onda, brada i obrve bijahu mu možda nešto duže a lice naboranije od briga i mudrosti, ali su mu se oči isto onako krijesile, pušio je i ispuštao kolutove dima isto onako snažno i zanosno.

Pušio je bez riječi jer je Frodo mirno sjedio, zadubljen u misli. Frodo je čak i na ovom jutarnjem svjetlu osjećao kako se nad njega nadvila tamna sjena vijesti koje mu je donio Gandalf. Napokon je prekinuo šutnju.

"Sinoć ste mi, Gandalfe, počeli pričati čudne stvari o mom prstenu" reče. "A onda ste ušutjeli i rekli da je bolje takve priče ostaviti za danje svjetlo. Ne mislite li da bi bilo

najbolje da mi sad sve do kraja kažete? Rekli ste da je taj prsten opasan, mnogo opasniji nego što ja mislim. Na koji je to način opasan?"

"Na više načina" odgovori čarobnjak. "Mnogo je moćniji nego što sam se u početku usudio i pomisliti, toliko je moćan da na kraju nadvlada svakog smrtnika koji ga posjeduje. Prsten na kraju posjeduje njega. U Eregionu su nekoć davno izrađeni mnogi vilin-prstenovi, čarobni prstenovi, kako ih vi zovete, a dakako da su bili različitih vrsta: neki su bili moćniji od drugih. Prstenovi nižeg reda bili su samo posljedica iskušavanja vještine prije nego što se ona potpuno razvila, i vilenjačkim zlatarima bili su puke tričarije; pa ipak, po mom mišljenju, bili su već opasni za smrtnike. Ali najpogubniji su bili Veliki Prstenovi, Prstenovi moći. Smrtnik koji posjeduje jedan od tih Velikih Prstenova ne umire, moj Frodo, ali se ne razvija niti stječe više života, on samo životari dok mu na kraju svaki trenutak ne postane prava muka. A ako se često služi Prstenom da postane nevidljiv, sve više *nestaje*: na kraju postane zauvijek nevidljiv i kreće se u polumraku pod okom mračne sile koja vlada Prstenovima. Da, prije ili kasnije; nešto kasnije ako je u početku snažan ili dobronamjeran, ali ni snaga ni dobra namjera ne traju dugo: prije ili kasnije proždrijet će ga ta mračna sila."

"Kako je to užasno!" reče Frodo. Iznova zavlada duga šutnja. Iz vrta dopre zvuk škara kojom je Sam Gamgee uređivao tratinu.

"A otkad vi sve to znate?" priupita napokon Frodo. "I koliko je od toga Bilbo znao?"

"Uvjeren sam da Bilbo nije znao više od onoga što je tebi rekao" odgovori Gandalf. "Sigurno ti nikad ne bi ostavio nešto što bi smatrao opasnim, iako sam mu obećao da ću paziti na tebe. On je mislio da je taj prsten vrlo lijep, i vrlo koristan kad zatreba; a ako postoji što loše ili čudno, da je to onda on sâm. Rekao mi je da mu je taj prsten "neprestano na pameti" i da vječito brine za njega, ali nije mislio da je prsten tomu kriv. Otkrio je doduše da se za prsten treba brinuti, i da ne izgleda uvijek jednako velik ni težak, da se skuplja ili širi na neki čudan način, i da može iznenada kliznuti s prsta na kojem je do tada čvrsto stajao."

"Da, upozorio me je na to u svom posljednjem pismu" reče Frodo "pa zato stalno i nosim prsten na lančiću."

"To ti je pametno" reče Gandalf. "A što se Bilbove dugovječnosti tiče, on je nikad nije povezao s tim prstenom. Sve zasluge za to pripisivao je samo sebi i ponosio se sobom, iako je sve više osjećao neku nelagodu i nemir. Govorio je da se osjeća nekako tanak i razmazan. A to je bio znak da je sve više u vlasti prstena."

"Otkad vi sve to znate?" iznova ga upita Frodo.

"Znadem?" ponovi Gandalf. "Ja znadem mnogo toga što znaju samo Mudri, Frodo. Ali, ako misliš otkad znadem "sve o *ovom* prstenu", e pa, moglo bi se reći da još ne znam. Treba izvršiti i posljednju provjeru. Ali više ne sumnjam u svoju pretpostavku. Kad mi je pala na um ta pretpostavka?" zamisli se on kopkajući po pamćenju. "Da vidimo... bilo je to one godine kad je Bijelo vijeće protjeralo mračnu sili iz Mrkodola, uoči Bitke pet vojski, upravo kad je Bilbo našao taj Prsten. Tada mi je neka sjena pala na srce, iako još nisam znao čega se bojim. Često sam se pitao kako se Golum domogao Velikog Prstena,

jer je to očito bio jedan od Velikih Prstenova; to je bar bilo jasno već na prvi pogled. Tad sam čuo Bilbovu čudnu priču o tome kako ga je “dobio na dar”, priču u koju nisam mogao povjerovati. Kad sam napokon izvukao istinu od njega, uvidio sam da on nastoji osigurati pravo na njega. Baš kao što je i Golum pokušao sa svojim “rođendanskim darom”. Te su laži bile odviše slične da bih se lako mogao smiriti. Bilo je očito da prsten ima neku nezdravu moć koja bi odmah počela djelovati na njegova vlasnika. To mi je bilo prvo stvarno upozorenje da tu nije sve u redu. Višeput sam govorio Bilbu da je najbolje ne služiti se takvim prstenovima, ali mi je on to zamjerio i uskoro se čak i naljutio na mene. Više od toga nisam mogao učiniti. Nisam mu ga mogao oduzeti a da ne učinim još veće zlo, a nisam imao ni prava na takvo što. Mogao sam samo gledati i čekati. Možda sam se mogao posavjetovati sa Sarumanom Bijelim, ali me uvijek nešto priječilo u tome."

"A tko vam je to?" priupita ga Frodo. "Nikad nisam čuo za njega."

"Nije čudo što nisi čuo" odgovori Gandalf. "Njega hobiti nisu zanimali niti ga zanimaju. Ipak je on jedan od velikih mudraca, poglavar moga reda i predsjednik Vijeća. Ima veliko znanje, ali mu je sa znanjem porasla i oholost, pa teško podnosi bilo kakvo upletanje. Njegova je specijalnost poznavanje vilinskih Prstenova, Većih i Manjih. Dugo ih je proučavao tragajući za izgubljenim tajnama njihove izrade, ali kad se na Vijeću raspravljalo o Prstenovima, sve što nam je htio otkriti od svog znanja govorilo je protiv mojih strahovanja. Stoga je moja sumnja spavala; ali nemirno. I dalje sam samo gledao i čekao. I s Bilbom je sve naoko bilo u redu. I tako su godine prolazile. Da, godine su prolazile, ali se činilo da Bilba ne dotiču. Na njemu se nisu opažali znaci starenja. Opet je ona sjena pala na mene, ali sam rekao sam sebi: “Uostalom, on potječe od dugovječne obitelji s majčine strane. Ima još vremena. Čekaj samo!” I čekao sam. Sve do one noći kad je otišao od kuće. Tada je rekao i učinio stvari što su me ispunile strahom koji nisu mogle odagnati Sarumanove riječi. Napokon sam shvatio da je nešto mračno i kobno posrijedi. I sve ove godine nakon toga uglavnom sam tragao za istinom o tome."

"Ali nije valjda nastala nikakva trajna šteta?" priupita ga Frodo tjeskobnim glasom. "Bilbo će se s vremenom ipak srediti? Mislim, moći će valjda uživati u miru?"

"Njemu je ubrzo bilo bolje" reče Gandalf. "Ali na ovom svijetu ima samo jedna Sila koja sve zna o tim Prstenovima i njihovu utjecaju, a koliko ja znam, nema Sile koja bi sve znala o hobitima. Jedino se ja među mudracima bavim proučavanjem hobita – to je opskurna grana znanosti ali puna iznenađenja. Hobiti mogu biti meki kao maslac, ali su ponekad i žilavi kao korijenje starog drveća. Ja vjerujem da će neki od njih odolijevati Prstenovima kudikamo dulje nego što većina mudraca misli. Smatram da ne moraš brinuti za Bilba. Dakako da je on mnogo godina posjedovao taj Prsten, i služio se njime, pa će trebati podosta vremena da u njega oslabi njegov utjecaj – prije nego što ga mogne ponovo vidjeti bez opasnosti, na primjer. Inače bi mogao još godinama sretno poživjeti: ostati isti onakav kakav je bio kad se rastao s njim. Jer na kraju ga se on odrekao od svoje volje: što je neobično važno. Ne, ja nisam više bio zabrinut za dragog Bilba, čim se jednom rastao od Prstena. Nego, ja se sad za *tebe* osjećam odgovoran. Otkako je Bilbo otišao, neprestano sam bio ozbiljno zabrinut za tebe, i za sve ove dražesne lude, nemoćne hobite. Svijet bi snašao težak udarac kad bi Mračni Moćnik zavladao Shireom, kad bi

porobio sve te vaše dobre, vesele, glupave Bolgere, Hornblowere, Boffine, Bracegirdle i sve ostale, a da i ne govorimo o smiješnim Bagginsovima."

Frodo uzdrhti.

"Ali zašto bi nas porobio?" priupita ga. "I što će mu ovakvi robovi?"

"Da ti pravo kažem" otpovrne Gandalf "ja mislim da on do sada (pazi, *do sada*) nije ni primijetio da hobiti postoje. Morali biste biti sretni zbog toga. Ali sad više niste sigurni. On ne treba vas – ima svu silu korisnijih slugu – ali neće više zaboraviti na vas. A hobiti kao bijedni robovi bili bi mu kudikamo draži od sretnih i slobodnih hobita. Postoji i tako nešto kao što je zloba i osveta!"

"Osveta?" priupita ga Frodo. "Osveta za što? Meni još uvijek nije jasno kakve veze ima to sve skupa s Bilbom i sa mnom, i s našim prstenom."

"Ima to i te kakve veze s vama" odgovori Gandalf. "Ti još ne poznaješ pravu opasnost, ali ćeš je upoznati. Ni ja nisam bio u to siguran kad sam prošli put bio ovdje, ali došlo je vrijeme da se jasno progovori. Daj mi načas taj prsten!"

Frodo izvadi prsten iz džepa na hlačama gdje je bio vezan za lančić što mu je visio o pojasu. Odveže ga i polako pruži čarobnjaku. Odjednom prsten silno oteža, baš kao da se on ili sam Frodo na neki način opiru da ga Gandalf dotakne.

Gandalf podigne prsten uvis. Činilo se da je izrađen od čistog i masivnog zlata.

"Jesi li otkrio na njemu kakve znakove?" upita ga.

"Nisam" odgovori Frodo. "Nema nikakvih znakova. Potpuno je gladak, i nema na njemu ni ogrebotina ni tragova od nošenja."

"E pa, gledaj sad ovo!"

Na Frodovo veliko čudo i jad, čarobnjak iznenada hitne prsten usred žara u kutu. Frodo krikne i maši se za mašice, ali ga Gandalf zadrži. "Čekaj malo!" reče mu zapovjedničkim glasom i ispod nakostriješenih obrva baci hitar pogled na Froda.

Prsten se nije nimalo promijenio. Nakon nekog vremena Gandalf ustane, zatvori vanjske kapke na prozoru i navuče zastore. U sobi zavlada mrak i muk, iako su zvuci Samovih vrtlarskih škara, sad već bliže prozoru, još jedva čujno dopirali iz vrta. Čarobnjak je časkom stajao gledajući u vatru, a onda se sagnuo, mašicama izvukao prsten iz vatre i odmah ga uzeo u ruku. Frodo je zinuo.

"Potpuno je hladan" reče Gandalf. "Evo ti ga!"

Frodo ga prihvati na skupljeni dlan – učinilo mu se da je deblji i teži nego ikad.

"Podigni ga uvis!" reče mu Gandalf. "Pogledaj ga izbliza!"

Kad ga je Frodo poslušao, opazi tanke crte na prstenu, tanje od najtanjih poteza perom, kako idu po njemu izvana i iznutra: plamene crte koje kanda tvore slova zamašitog rukopisa. Blistale su prodornim sjajem, a opet bile nekako daleke, kao da dopiru iz velike dubine.

"Ne mogu pročitati ova plamena slova" reče Frodo drhtavim glasom.

"Ti ne možeš" potvrdi Gandalf "ali ja mogu. To su ti vilenjačka slova, starinske vrste, ali jezik je onaj koji se govori u Mordoru, samo što ga ja neću ovdje sad naglas izgovoriti. Nego, evo što ovo otprilike znači na običnom jeziku.

Prsten Jedan da zavlada svima, Prsten Jedan što traži i seže
Prsten Jedan da spoji se s njima i u tami ih sveže

To su samo dva stiha pjesme odavno znane iz vilinskih predaja:

Prstena tri za vilin-kralje za koje zvijezde siju,
I Sedam za patuljke-vladare kamenih dvora moći,
I Devet za ljude, usuda kletog što zarana mriju,
Al Prsten Jedan za Cara Mraka na prijestolju noći
U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.
Prsten Jedan da zavlada svima, Prsten Jedan što traži i seže
Prsten Jedan da spoji se s njima i u tami ih sveže
U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.

Ovo je Prsten Vladar, jedini Prsten koji svima njima vlada. To je onaj Jedinstveni Prsten koji je Neprijatelj izgubio prije mnogo vjekova, što mu je uvelike umanjilo moć. On silno žudi za njim, ali ga se ne smije domoći."

Frodo je sjedio nijem i nepomičan. Reklo bi se da je Strah ispružio golemu šaku, kao da se tmasti oblak digao na istoku i okomio na njega da ga proguta.

"Ovaj prsten!" promuca. "Kako... kako je, tako mi svega, došao do mene?"

"Ah!" izusti Gandalf. "To ti je duga priča. Početak joj seže do dalekih crnih godina koje dan-danas pamte još samo gospodari drevnih znanja. Kad bih ti morao ispričati cijelu priču, sjedili bismo ovdje još onda kad se proljeće pretvori u zimu. Ali sinoć sam ti spomenuo Saurona Velikog, Gospodara tame. Istina je ono što si čuo: on se doista opet digao, napustio svoje skrovište u Mrkodolu i vratio u svoju staru tvrđavu, Crnu kulu u Mordoru. Za to ste ime čak i vi hobiti čuli, kao za kakvu sjenku na rubovima starih priča. Uvijek nakon poraza i predaha, ta Sjena poprimi neki drugi oblik i iznova naraste."

"Da se to bar nije dogodilo u moje vrijeme!" uzdahne Frodo.

"To i ja kažem" reče Gandalf "i svi oni koji dožive ovakvo vrijeme. Ali nije na njima da o tome odlučuju. Na nama je samo da odlučimo što ćemo učiniti s vremenom koje nam je dano. A naše je vrijeme, Frodo, već poprilično crno. Neprijatelj je svakim danom sve jači. Planovi su mu još daleko od zrelosti, ali mislim da sazrijevaju. Neprijatelju nedostaje još samo nešto da stekne snagu i znanje kojima će skršiti sav otpor, razbiti posljednju obranu i sve zemlje obaviti drugom tamom. Nedostaje mu samo ovaj Prsten-Vladar. Ona Tri, najljepša od svih, sakrili su od njega vilin-gospodari, pa ih njegova ruka nikad nije dotaknula ni okaljala. Sedam je prstenova bilo u posjedu kraljeva patuljaka, ali se tri od njih on dočepao, a ostale su zmajevi uništili. Devet ih je dao smrtnim ljudima, ponositim i velikim, i tako ih ulovio u svoje mreže. Odavno su oni

potpali pod vlast onoga Jedinoga i postali sjene od Prstenova, sjenke u njegovoj velikoj sjeni, njegove najstrašnije sluge. Davno je to bilo. Mnogo je godina proteklo otkako su njih devetorica svijetom hodili. Pa ipak, tko zna? Kao što neka sjenka iznova izraste, možda će i oni opet prohodati? Nego, manimo se toga! Nećemo govoriti o takvim stvarima čak ni upol bijela dana u Shireu. Eto kako je sada: Devet ih je sakupio kod sebe; pa i onih Sedam, ili ih je bar uništio. Ona su Tri još skrivena. Ali to ga više ne muči. Potreban mu je još samo ovaj Jedini, zato što ga je on sam izradio, on je njegov i dopustio je da dobar dio njegove nekadašnje moći prijeđe na njega da bi mogao vladati svima ostalima. Ako ga se ponovo dokopa, opet će svima njima gospodariti, ma gdje bili, čak i s ona Tri, i sve ono što je učinjeno s njihovom pomoću propast će, pa će biti još jači nego ikad. To je ta užasna mogućnost, Frodo. On je vjerovao da je ovaj Jedinstveni Prsten propao, da su ga vilenjaci uništili, kao što je i trebalo biti. Ali sad zna da *nije* propao, da je pronađen. I zato ga traži, traži i sve su mu misli usredotočene na njega. U tom Prstenu leži njegova velika nada a naš veliki strah."

"A zašto, zašto nije uništen?" uzvikne Frodo. "I kako ga je neprijatelj uopće izgubio kad je bio tako jak i kad mu je bio tako dragocjen?"

Grčevito je stezao Prsten u šaci, kao da već vidi crne prste kako se pružaju prema njemu.

"Oduzet mu je" odgovori Gandalf. "Nekoć je davno snaga vilenjaka da mu se odupru bila mnogo veća, a ni ljudi nisu bili otuđeni od njih. Ljudi sa zapadnih strana pritekli su im u pomoć. To je poglavlje iz drevne povijesti kojeg bi se valjalo prisjetiti, jer i onda je bilo jada i nevolje, i tame koja se nad sve nadvila, ali i velike hrabrosti i velikih djela koja nisu bila sasvim uzaludna. Možda ću ti jednog dana ispričati svu tu priču, ili ćeš je čuti od onoga koji je najbolje poznaje. Ali zasad, budući da ti je sad najbolje da saznaš kako je ovaj Prsten došao do tebe, što je također prilično duga priča, reći ću ti samo ovo. Gil-galad, vilin-kralj, i Elendil sa Zapadnih strana, zbacili su bili Saurona, ali su i sami pri tome stradali; Elendilov sin Isildur odsjekao je Prsten sa Sauronove ruke i prisvojio ga. Tako je Sauron poražen i duh mu je pobjegao i skrivao se mnogo godina sve dok mu se sjena nije iznova uobličila u Mrkodolu. Ali Prsten se izgubio. Pao je u veliku rijeku Anduin i nestao. Jer Isildur je napredovao na sjever uz istočnu obalu rijeke, ali je blizu Gladdenskih polja pao u zasjedu gorskih orka pa su mu gotovo svi vojnici izginuli. On je skočio u vodu, ali dok je plivao Prsten mu je skliznuo s prsta, te su ga orci spazili i ubili strijelama."

Gandalf zastane u kazivanju, pa nastavi:

"I tamo, u mračnim dubinama usred Gladdenskih polja, Prsten je iščeznuo iz svijesti i legende, pa čak i ovo malo o njemu znaju samo malobrojni, ni Vijeće mudraca nije moglo otkriti ništa više. Ali sad mislim da napokon mogu nastaviti priču."

"Mnogo kasnije ali još uvijek vrlo davno, živjelo je na obalama Velike rijeke na rubu Pustošije jedno malo pleme vještih ruku i tihih nogu. Mislim da su bili hobitskog soja, u rodu s praocima Šturova jer su voljeli rijeku i često plivali u njoj ili gradili male čamce od trske. Među njima je bila jedna vrlo ugledna porodica, velika i bogatija od većine ostalih, a na njenu je čelu stajala baka toga plemena, stroga i dobra poznavateljica

starih predaja kakve su se prenosile s koljena na koljeno. Najradoznaliji i najbitniji pojedinac u toj porodici bijaše neki Sméagol. On se zanimao za korijene i prapočetke, ronio na najdubljim mjestima u rijeci, kopao pod drvećem i biljkama, prokopavao rovove kroz zelene brežuljke i prestao dizati pogled na vrhove brda, na krošnje drveća, na cvijeće kako se otvara na zraku: glava i oči bijahu mu vječito oboreni.

Imao je prijatelja koji se zvao Déagol, slične naravi, oštrijeg oka ali ne tako hitrog i snažnog. Jednom su uzeli čamac i spustili se do Gladdensklh polja, gdje su rasle brojne perunike i cvala trska. Tu je Sméagol izašao da pronjuška malo po obalama, a Déagol je ostao u čamcu i pecao. Odjednom mu je neka velika riba zagrizla udicu i prije nego što se snašao odvukla ga za sobom u vodu, do samog dna. Tada je ispustio pecaljku jer mu se učinilo da vidi nešto sjajno u riječnom koritu, pa je suzdržana daha posegnuo za tim.

Kad je izronio iz vode brboreći, s travom u kosi i sa šakom mulja u ruci, isplivao je na obalu. I gle! Čim je isprao mulj, u šaci mu je ostao lijep, zlatan prsten, koji se ljeskao i prelijevao na suncu tako te mu se srce razgalilo. Ali Sméagol ga je gledao iza jednog stabla i prišao mu dok je Déagol napasao oči na prstenu.

“Daj nam to, Déagole, dušo” reče Sméagol svome prijatelju preko njegova ramena.

“Zašto?” upita ga Déagol.

“Zato što mi je danas rođendan, dušo, i što ga ja hoćem” odgovori Sméagol.

“Baš me briga!” odbrusi mu Déagol. “Ja sam tebi već dao dar čak i više nego što sam mogao sebi priuštiti. A ovo sam ja našao i zadržat ću.”

“O, ma nemoj, što ne kažeš, dušo!” reče Sméagol pa ščepa Déagola za vrat i zadavi ga zato što je zlato onako divno sjalo. Zatim natakne prsten na prst.

Nitko nikad nije otkrio što je bilo s Déagolom; umoren je daleko od kuće a tijelo mu je vješto skriveno. Sméagol se vratio sam i ustanovio da ga nitko od njegovih ne vidi kad god nosi prsten na ruci. Bio je vrlo zadovoljan tim otkrićem pa je držao prsten sakriven, i služio se njime da dozna tuđe tajne i koristio se svojim znanjem u opake i nečasne svrhe. Izoštrio je vid i sluh za sve što nanosi bol drugima. Prsten mu je dao moć koja je odgovarala njegovu zlu glasu. Nije čudo što je postao vrlo omražen i što su od njega zazirali (kad su ga mogli vidjeti) svi njegovi rođaci. Udarali su ga nogama a on je njih grizao za stopala. Počeo je krasti i lutati neprestano gunđajući nešto za se i grgljajući iz dubine grla. Zato su ga i prozvali *Golum,* proklinjali ga i tjerali od sebe, a njegova baka, željna mira, izgnala ga je iz porodice i istjerala iz svoje rupe.

On je osamljen lunjao, plačući pomalo zbog okrutnosti svijeta, i otputio se uz rijeku dok nije stigao do potoka što je tekao iz gorja, pa je pošao uza nj. Lovio je ribu nevidljivim rukama na dubljim mjestima i jeo je prijesnu. Jednog je dana bilo vruće pa, kad se zagledao u dubinu rijeke, osjetio je žarenje na potiljku, a od jarkog odbljeska vode zaboljele su ga mokre oči. Začudio se tome jer je već bio malne zaboravio na sunce. Tad je posljednji put digao pogled i zaprijetio suncu šakom.

Ali kad je spustio pogled, ugledao je u daljini vrhunce Maglenog gorja u kojem je izvirao taj potok. Iznenada pomisli: “U tom gorju bilo bi mi svježe i hladovito. Tamo me sunce ne bi moglo motriti. Korijenje toga gorja mora da je stvarno duboko; bit će da su tamo pohranjene velike tajne koje odiskona nisu otkrivene.”

Stoga se noću zaputio u brda i naišao na malu spilju iz koje je tekao taman potok; i zavukao se kao crv u središte gorja i izgubio se svima iz vida. I Prsten je nestao s njim u tmini tako da ni njegov tvorac, kad mu je iznova porasla moć, nije mogao ništa više saznati o njemu."

"Golum!" uzvikne Frodo. "Golum? Hoćete reći da je to ono isto biće Golum koje je Bilbo sreo? Ono odurno biće!"

"Ja mislim da je to tužna priča" reče čarobnjak "a mogla se dogoditi i drugima, čak i nekim hobitima koje poznajem."

"Ja ne vjerujem da je Golum u rodu s hobitima, čak ni u daljnjem rodu" reče Frodo poprilično žestoko. "Kakva odvratna ideja!"

"Ipak je to istina" odvrati Gandalf. "O porijeklu hobita barem ja znam više od samih hobita. Pa čak i Bilbova priča upućuje na to srodstvo. U dnu njihovih svijesti i pamćenja bilo je mnogo toga slično. Njih su se dvojica izvanredno dobro razumjela mnogo bolje nego što bi hobit recimo razumio patuljka ili orka, pa čak i vilenjaka. Ako ništa drugo, sjeti se samo zagonetaka koje su obojica znali!"

"Da" potvrdi Frodo. "Doduše, i druga stvorenja osim hobita zadaju zagonetke, i to uglavnom iste vrste. Ali hobiti ne varaju u gonetanju, a Golum je neprestance želio varati. On je samo htio oslabiti pažnju sirotog Bilba. I rekao bih da je njega u njegovoj pokvarenosti zabavljalo da predloži igru kojom će na kraju lako doći do žrtve, a ako slučajno izgubi, nije mu se moglo ništa dogoditi."

"Bojim se da je to živa istina" reče Gandalf. "Ali mislim da je u tome bilo još nečega što vama nije jasno. Čak ni Golum nije bio dokraja propao. Dokazao je da je žilaviji nego što bi čak i koji od Mudrih mislio. Ostao mu je bio kutak svijesti koji je još bio njegov i kroz koji je dopiralo svjetlo kao što dopire kroz pukotinu u tamu: svjetlo iz prošlosti. Mislim da mu je doista godilo kad je ponovo čuo prijazan glas koji mu donosi uspomene na vjetar, i na drveće, i na sunce u travi, i na slične zaboravljene stvari. Ali dakako da je sve to na kraju još više razgnjevilo onaj opaki dio u njemu, ako se nije mogao svladati. Ako se nije mogao izliječiti." Gandalf uzdahne. "Na žalost za to već nema mnogo nade. Ali nije ni sasvim beznadno. Nije, premda je Prsten bio toliko dugo u njegovu posjedu, gotovo otkako zna za sebe. Jer davno je bilo prošlo vrijeme kad ga je često nosio: u onom mrklom mraku bio mu je malokad potreban. Sigurno je da Golum nije nikad "iščeznuo". Još je mršav i žilav. Ali mu je ta stvar, naravno, izjedala um i ta mu je muka postala gotovo nepodnošljiva. Pokazalo se da su sve one "velike tajne" u gorju tek pusta noć: tu se nije više imalo što otkriti, nije se imalo što raditi, ostalo mu je samo ružno potajno žderanje i kivno prisjećanje. Bio je jadan i čemeran. Mrzio je mrak, a još je više mrzio svjetlo: sve je mrzio, a najviše sam Prsten."

"Kako to mislite?" upita ga Frodo. "Pa valjda je Prsten bio njegovo "zlato", jedina stvar do koje mu je bilo stalo? A ako ga je mrzio, zašto ga se nije oslobodio, ili ga negdje ostavio i otišao?"

"Morao bi, Frodo, već pomalo shvatiti, nakon svega ovoga što si čuo" reče Gandalf. "On je mrzio Prsten i volio ga kao što je i sam sebe mrzio i volio. Nije ga se mogao osloboditi. U tome više nije imao svoje volje. Moćni Prsten brine se sam o sebi,

Frodo. *On* može izdajnički skliznuti s prsta, ali ga njegov čuvar nikad ne može napustiti. U najboljem se slučaju poigrava mišlju da ga preda nekome na čuvanje, pa i to samo negdje na početku, dok Prsten još nije potpuno ovladao njime. Ali, koiko ja znam, jedini je Bilbo dosad pošao dalje od poigravanja tom mišlju i zaista ga nekome predao. U tome sam mu i ja svojski pomogao. Pa čak ni u tom slučaju ne bi ga se nikad naprosto odrekao ni bacio. Nije Golum, Frodo, odlučivao o svemu tomu, nego sam Prsten. Prsten je njega ostavio."

"Što, baš u pravi čas da ga nađe Bilbo?" priupita ga Frodo. "Zar mu ne bi bolje odgovarao neki ork?"

"Nije tu ništa čudno" reče Gandalf. "Ne smiješ se tome rugati. To je bio najčudniji događaj u svoj dosadašnjoj povijesti toga Prstena: to što je Bilbo naišao baš u taj čas i napipao ga, slučajno, u mraku. Bilo je tu više od jedne sile na djelu, Frodo. Prsten se pokušao vratiti svom gospodaru. Skliznuo je bio Isilduru s ruke i izdao ga; a onda, kad mu se pružila prilika domogao se sirotog Déagola, koji je zbog toga izgubio glavu, a nakon toga Goluma, i njega je proždro. On mu više nije mogao biti od koristi: bio je odviše sitan i bijedan, i dok je god bio s njim, nije mogao napustiti njegovo duboko jezerce. I tako, kad mu se gospodar ponovo probudio i uputio do njega svoje mračne misli iz Mrkodola, ostavio je Goluma. A onda ga je pokupila osoba kojoj bi se čovjek najmanje nadao na tom mjestu: Bilbo iz Shirea. Iza svega toga je bilo nešto drugo na djelu, što nije bilo u planu njegova tvorca. Ne mogu ti to izraziti jasnije nego da kažem da je Bilbu bilo *suđeno* da nađe taj Prsten, a da to nije bila volja njegova tvorca. Ako je tako, onda je i tebi bilo *suđeno* da dođeš do tog Prstena. Ta te pomisao može samo ohrabriti."

"Ništa mene ta pomisao ne ohrabruje" odbrusi Frodo. "Doduše, nisam siguran da vas razumijem. Ali kako ste vi doznali sve to o Prstenu i o Golumu? Da li vi to zbilja sve znate, ili još uvijek samo nagađate?"

Gandalf pogleda Froda a oči mu se zakrijese.

"Mnogo sam znao, a mnogo sam i naknadno doznao" odgovori mu. "Ali neću sad *tebi* podnositi izvještaj o tome što sam sve radio. Priča o Elendilu i Isilduru i Prstenu Vladaru poznata je svim Mudrima. Tvoj je Prsten dokazao da je upravo taj Jedinstveni Prsten i samim natpisom što se pojavio u vatri, bez obzira na sve druge dokaze."

"A kad ste vi to otkrili?" presiječe ga Frodo u riječi.

"Pa naravno, upravo maloprije u ovoj sobi" oštro odgovori čarobnjak. "Ali očekivao sam da ću ugledati taj natpis. Vratio sam se sa sumornih putovanja i dugog traganja da izvršim ovu posljednju provjeru. To je posljednji dokaz i sad je sve bjelodano jasno. Trebalo je malo razmišljanja da se ustanovi koja je bila prava Golumova uloga i da se njome popuni praznina u priči. Možda sam ja doista počeo od nagađanja o Golumu, ali sad više ništa ne nagađam. Sad znam. Vidio sam ga."

"Vidjeli ste Goluma?"

"Da. Bilo je jasno da ga treba pronaći, ako se ikako može. Pokušavao sam to nekad davno, ali tek sam sad napokon uspio."

"Što se zapravo dogodilo kad mu je Bilbo umaknuo? Znate li možda?"

"Nije mi posve jasno. Ovo što sam ti ispričao, to je ono što mi je sam Golum bio voljan kazati; iako, naravno, ne ovako kako sam ja tebi iznio. Golum je lažljivac pa mu

moraš prosijavati riječi. Tako je, na primjer, za Prsten rekao da ga je dobio na dar za rođendan i ostao je pri tome. Rekao je da ga je dobio od svoje bake koja je imala mnogo takvih lijepih stvari. Smiješna priča! Nimalo ne sumnjam da je Sméagolova baka bila matrijarh, velika ličnost na svoj način, ali je besmislena priča o tome kako je posjedovala mnogo vilenjačkih prstenova pa ih je poklanjala, to je laž. Ali laž u kojoj je bilo i zrnce istine. Goluma je progonilo umorstvo Déagola pa je izmislio tu svoju obranu koju je ponavljao svome “zlatu” nebrojeno puta dok je glabao kosti u mraku i dok nije gotovo i sam povjerovao u tu svoju laž. Njemu je doista toga dana *bio* rođendan, pa mu je Déagol morao pokloniti taj prsten. Očito se prsten pojavio upravo zato da bude njegov dar. I zato je to *bio* njegov rođendanski dar, i tako dalje, i tako dalje. Imao sam s njim strpljenja koliko sam mogao, ali mi je istina bila strahovito važna pa sam na kraju morao biti i grub. Zaplašio sam ga vatrom i izvukao od njega pravu istinu, malo-pomalo, uz mnogo šmrcanja i cviljenja. Mislio je da je neshvaćen i da se s njim loše postupalo. Ali kad mi je napokon ispričao svoju priču, kad je došao do kraja igre zagonetaka i Bilbova bijega, nije mi htio ništa više reći osim u obliku nekakvih mutnih nagovještaja. Bio je prožet nekim drugim, još većim strahom. Mrmljao je nešto o tome kako će se ponovo domoći svoga vlasništva. Vidjet će još svijet hoće li on trpjeti da ga mlate nogama i tjeraju u rupu, a onda još i opljačkaju! On sad ima dobrih prijatelja, dobrih i vrlo moćnih prijatelja koji će mu pomoći. Baggins će mu to skupo platiti. To mu je bila misao vodilja. Mrzio je Bilba i proklinjao ga. Štoviše, znao je odakle je Bilbo došao."

"Pa kako je to doznao?" upita ga Frodo.

"Što se tiče imena, Bilbo je bio toliko bedast da mu je sam rekao kako se zove, a nakon toga Golumu, kad je izašao iz svoga skrovišta, nije bilo teško otkriti iz koje je zemlje. O da, izašao je iz skrovišta. Pokazalo se da više žudi za svojim Prstenom nego što se boji orkova, pa čak i svjetla. Nakon godinu-dvije izvukao se iz gorja. Vidiš, iako je još patio od žudnje za njim, Prsten ga nije više proždirao, Golum je opet živnuo. Osjećao se star, dozlaboga star, ali nije više bio onako plašljiv i bio je strahovito gladan. Još se bojao svjetla i mrzio ga, posebno svjetlost sunca i mjeseca, i dovijeka će ih se bojati, mislim; ali bio je lukav. Otkrio je da se može sakrivati od danjeg svjetla i mjesečine, da se može hitro i nečujno kretati u gluho doba noći zahvaljujući svojim blijedim i hladnim očima i da može loviti mala prestrašena i neoprezna stvorenja. Zahvaljujući svježoj hrani i svježem zraku postao je jači i odvažniji. I našao je put do Mrkodola, kao što se moglo i očekivati."

"Jeste li ga ondje našli?" upita ga Frodo.

"Ondje sam ga vidio" odgovori Gandalf "ali je prije toga nadaleko lutao idući za Bilbovim tragom. Od njega je bilo teško išta pouzdano doznati jer mu je govor prošaran kletvama i prijetnjama. “A što je ono imalo u džempovima?” rekao je. “To nije htjelo reći, nije, zlato moje. Mala varalica! To nije bilo pošteno pitanje. Ono je prvo varalo, prvo. Prekršilo pravila. Trebalo je da ga zgnječimo, da, zlato moje! I zgnječit ćemo ga, zlato moje!” Tako je neprestano govorio. Ne treba valjda navoditi daljnje primjere? Meni je dojadio taj njegov govor. Ali iz nekih njegovih riječi ubačenih između režanja uspio sam razabrati da su ga njegovi dobro podstavljeni tabani odnijeli na kraju do Esgarotha, pa čak i do ulica Dôlja, gdje je potajno prisluškivao i zavirivao. E pa, vijesti o velikim događajima bile su se proširile nadaleko i naširoko po Pustošiji, te su mnogi čuli za Bilba

i znali odakle je. Mi nismo ništa tajili o našem putovanju do njegove kuće na zapadu. Golum je svojim dobrim sluhom uskoro doznao sve što ga je zanimalo."

"Pa zašto onda nije pošao dalje za Bilbom?" priupita ga Frodo. "Zašto nije došao u Shire?"

"E, sad smo do toga došli" proslijedi Gandalf. "On je krenuo na ovu stranu i vratio se na zapad, sve do Velike rijeke. Ali onda je skrenuo sa svog puta. Uvjeren sam da se nije uplašio udaljenosti. Ne, nešto ga je drugo odvuklo na drugu stranu. Tako bar misle moji prijatelji, oni koji su tragali za njim za moj račun. Prvi su mu ušli u trag šumski vilenjaci zato što mu je trag bio još svjež. Vodio ih je kroz Mrkodol pa opet natrag, ali ga nikad nisu ulovili. U šumi se uvelike pričalo o njemu, pričale su se užasne priče čak i među zvijerima i pticama. Šumljaci su govorili da se vani proširio strah i trepet, da se pojavio neki duh što pije krv, da se penje na drveće i traži gnijezda, da se zavlači u rupe i traži mladunčad, da se uvlači kroz prozore i traži kolijevke. Ali na zapadnom rubu Mrkodola trag je opet skrenuo nekud na jug, izgubio se s područja šumskih vilenjaka i nestao. Tada sam ja ozbiljno pogriješio. Da, Frodo, pogriješio sam, i to ne prvi put, iako se bojim da mi je to bila dosad najveća pogreška. Ostavio sam tu stvar na miru. Pustio sam ga da ode, jer sam u to vrijeme imao mnogo drugih briga na pameti, a još sam se uzdao u Sarumanovo znanje. Eto, to je bilo prije više godina. Platio sam odonda tu svoju pogrešku mnogim sumornim i opasnim danima. Trag se bio odavno ohladio kad sam ga iznova potražio, nakon Bilbova odlaska. I sve bi moje traganje bilo uzaludno da mi nije priskočio u pomoć prijatelj: Aragorn, najveći svjetski putnik i tragač našega doba. Zajedno smo tragali za Golumom uzduž i poprijeko po Pustošiji, bez nade, pa i bez uspjeha. Ali napokon kad sam već odustao od traganja i krenuo na drugu stranu, pronađen je Golum. Moj se prijatelj izvukao iz velikih pogibli i doveo mi sa sobom toga gnusnog skota. Golum mi nije htio reći što je radio. Samo je slinio i govorio da smo okrutni, gutajući svaki čas *golum* niz grlo; a kad smo ga pritegnuli, cvili je i previjao se, trljao svoje dugačke šake, oblizivao prste kao da ga bole, kao da se prisjeća nekog davnog mučenja. Ali bojim se da nema mjesta sumnji da je prevalio na svoj spori, gmizavi način, korak po korak, milju po milju, put na jug, sve do daleke zemlje Mordor.

Teška je tišina pritisnula sobu. Frodo je čuo svoje srce kako mu lupa. Činilo se da čak i vani sve miruje. Nije više bilo ni zvuka Samovih vrtlarskih škara.

"Da, sve do Mordora" ponovi Gandalf. "Na žalost, Mordor privlači sva zla stvorenja, a Mračni moćnik upinje se iz petnih žila da ih tamo sve okupi. Neprijateljev Prsten zacijelo je ostavio tragove i na Golumu tako te nije mogao odoljeti pozivima. Svi su tada šaputali o novoj sjenci na jugu i o tome kako ona mrzi zapad. Ondje su bili Golumovi krasni novi prijatelji koji će mu pomoći da se osveti! Jadna budala! U toj će zemlji naučiti mnogo više nego što će mu biti po volji. I kad-tad, dok se bude vrzmao i njuškao oko granice, uhvatit će ga i privesti – na saslušanje. Sve se bojim da je tako nekako i bilo. Kad je pronađen, već je dugo bio ondje i upravo se vraćao. Po nekom zlom poslu. Ali to sad više nije važno. Ono je najgore već bio počinio. Da, na žalost! Neprijatelj je od njega saznao da je Jedinstveni Prsten ponovo pronađen. On zna gdje je Isildur pao. Zna gdje je Golum našao Prsten. Zna da je to jedan od Velikih Prstenova jer

mu je podario dug život. Zna da nije jedan od ona Tri, jer se oni nisu bili ni izgubili niti podnose kakvu štetu. Zna da nije ni jedan od onih Sedam pa ni jedan od onih Devet, jer je o njima sve poznato. Zna da je to onaj Jedan Prsten. Napokon je Neprijatelj, mislim, čuo za *hobite* i *Shire.* Shire; možda ga upravo traži ako već nije otkrio gdje je. Zbilja, Frodo, bojim se da Neprijatelj možda čak misli kako je dugo nezapaženo prezime *Baggins* odjednom postalo važno."

"Ali to je užasno!" uzvikne Frodo. "Kudikamo gore nego što sam mogao i zamisliti na temelju vaših nagovještaja i upozorenja. O Gandalfe, najbolji moj prijatelju, što mi je činiti? Sad se već stvarno bojim. Što mi je činiti? Baš mi je žao što Bilbo nije proburazio toga gnusnog skota kad mu se pružila prilika!"

"Žao? Upravo ga je sažaljenje spriječilo u tome. Sažaljenje i milosrđe: da ne ubija bez potrebe. I za to je bio dolično nagrađen, Frodo. Vjeruj mi da mu je zlo toliko malo naškodilo i da se na kraju spasio upravo zato što je na taj način postao vlasnik toga Prstena. Uz pomoć sažaljenja."

"Oprostite" reče Frodo. "Ali prestravljen sam i ne osjećam sažaljenje prema Golumu."

"Ti ga još nisi vidio" upadne mu Gandalf u riječ.

"Nisam, niti ga želim vidjeti" odvrati Frodo. "Ja vas zbilja ne razumijem. Hoćete li možda reći da ste ga vi, i vilenjaci, ostavili navlaš da živi nakon svih onih njegovih jezovitih nedjela? Pa on je sad u najmanju ruku isto tako zao kao i kakav ork, naprosto nam je neprijatelj. Zaslužio je smrt."

"Zaslužio je! Rekao bih da jest. Mnogi koji žive zaslužili su smrt. A neki koji umiru zaslužili su život. Zar im ga možeš dati? Zato nemoj biti tako revan u izricanju smrtnih osuda. Jer čak ni najveći mudraci ne mogu sagledati sve ciljeve. Ja se baš ne nadam da se Golum može popraviti prije nego što umre, ali i to je moguće. Osim toga, vezan je uz sudbinu Prstena. Srce mi govori da će još odigrati određenu ulogu, prije kraja, dobru ili zlu, a kad do toga dođe, možda će Bilbovo sažaljenje odrediti mnogima sudbinu – pa i tebi, među ostalima. Vilenjaci ga drže u zatvoru, ali u postupanju s njim iskazuju svu dobrotu koju nose u svojim mudrim srcima."

"Pa ipak" opet će Frodo "kad već Bilbo nije mogao ubiti Goluma, radije bih da nije zadržao Prsten. Radije bih da ga nije ni našao, i da Prsten nije došao do mene! Zašto ste me nagovorili da ga zadržim? Zašto me niste natjerali da ga bacim ili da ga uništim?"

"Nagovorio? Natjerao?" ponovi čarobnjak. "Zar nisi slušao sve ovo što sam ti govorio? Uopće ne misliš što govoriš. Očito bi pogriješio da si ga bacio. Ovi Prstenovi imaju sposobnost da ih drugi pronađu. U zlim je rukama mogao počiniti veliko zlo. Što je najgore, mogao je pasti u ruke Neprijatelju. Zapravo bi se to jamačno i dogodilo jer je ovo Jedinstveni Prsten, Vladar, a Neprijatelj se trudi svim silama da ga pronađe ili da ga privuče sebi. Dakako, dragi moj Frodo, da je Prsten bio opasan za tebe i da me je to ozbiljno brinulo. Ali toliko je toga bilo na kocki da sam morao ponešto i riskirati – premda čak i onda kad sam bio daleko odavde nije bilo dana a da Shire nisu motrile budne oči. Dok god se nisi služio njime, mislio sam da Prsten neće trajno utjecati na tebe, bar ne zadugo. Ne smiješ zaboraviti da sam ja prije devet godina, kad smo se posljednji put vidjeli, još malo što pouzdano znao.

"Ali zašto da ga ne uništimo, kao što kažete da je trebalo odavno učiniti?" ponovo uzvikne Frodo. "Da ste me upozorili ili da ste mi bar javili, ja bih ga se već bio oslobodio."

"Misliš da bi? A kako bi to izveo? Jesi li ikad pokušao?"

"Nisam. Pa valjda bih ga mogao razbiti čekićem, ili ga istopiti?"

"Pokušaj!" reče mu Gandalf. "Pokušaj sad odmah."

Frodo ponovo izvadi Prsten iz džepa i pogleda ga. Sad je Prsten bio ravan i gladak, bez znaka ili šava koji bi se mogao na njemu raspoznati. Zlato je bilo sjajno i čisto, a Frodo pomisli kako mu je boja jarka i krasna, i kako je savršeno okrugao. Bijaše to divna i vrlo skupocjena stvarca. Kad ga je izvadio, kanio ga je baciti u najveći žar u vatri, ali je sad uvidio da to ne može učiniti bez velike borbe u sebi. Neodlučno je odvagnuo Prsten u ruci sileći se da se prisjeti svega onoga što mu je Gandalf rekao, a onda snagom volje učini pokret kao da će ga baciti – ali ustanovi da ga je umjesto toga strpao u džep.

Gandalf se sumorno nasmije.

"Vidiš li? Ni ti ga, Frodo, ne možeš više tako lako pustiti, niti si voljan da ga oštetiš. Ni ja te ne bih mogao na to "natjerati" – osim silom, kad bih ti slomio volju. Ali sila je beskorisna ako želiš slomiti Prsten. Čak i kad bi ga udario teškim maljem, ne bi mu ništa naudio. Ništa mu ti ne možeš svojim rukama, ni ja svojima. Dakako da se na ovoj tvojoj maloj vatri ne bi moglo rastaliti ni obično zlato. Ovaj je Prsten već prošao kroz nju neoštećen, čak se nije ni zagrijao. Ali nema u Shireu te kovačnice u kojoj bi se mogao i najmanje izmijeniti. Čak ni nakovnji i peći patuljaka ne bi mu ništa mogli. Rečeno je da bi zmajev oganj mogao rastaliti i satrti Prstenove moći, ali nema više na svijetu zmaja čiji bi stari oganj bio dovoljno snažan za tako nešto. Nije nikad ni bilo takvog zmaja, čak ni Ancalagon Crni, koji bi mogao nauditi Jedinstvenom Prstenu, Prstenu-Vladaru, zato što je njega izradio sam Sauron. Postoji tek jedan način: pronaći Napukline Kobi u dubinama Orodruina, Vatrene gore, i baciti Prsten u njih ako ga doista želiš uništiti, spremiti zauvijek izvan domašaja Neprijatelja."

"Ja ga zaista želim uništiti!" uzvikne Frodo. "Ili da ga tko drugi uništi! Ja nisam stvoren za opasne pothvate. Najradije bih da nisam nikad ni vidio ovaj Prsten! Zašto sam uopće došao do njega? Zašto sam baš ja izabran?"

"Na takva pitanja nema odgovora" pripomene Gandalf. "Možeš biti siguran da to nije bilo zbog neke vrline koje drugi nemaju: u najmanju ruku nije zbog tvoje moći ni mudrosti. Ipak, izabran si i stoga se moraš poslužiti snagom, srcem i umom kakve posjeduješ."

"Ali ja imam vrlo malo od svega toga! Vi ste mudri i snažni. Ne biste li vi radije preuzeli Prsten?"

"Ne bih!" uzvikne Gandalf i skoči na noge. "S tom moći, moja bi moć bila odviše velika i strašna. A Prsten bi stekao još veću i kobniju moć nada mnom." On sijevne očima a lice mu se ozari nekakvom nutarnjom vatrom. "Nemoj me iskušavati! Jer ja ne želim postati drugi Gospodar tame. A put Prstena do mog srca vodi preko samilosti, samilosti spram slabosti i želje za snagom da činim dobro. Nemoj me iskušavati! Ne bih se usudio

uzeti ga, čak ni na čuvanje, da ga i ne koristim. Želja da se njime služim bila bi prevelika za moju snagu. A snaga će mi biti i te kako potrebna. Preda mnom su velike opasnosti."

On priđe prozoru, odgrne zastore i otvori kapke. U sobu iznova nahrupi svjetlo. Sam je prolazio stazom zviždućući.

"A sad" nastavi čarobnjak okrećući se opet Frodu "na tebi je da se odlučiš. Ja ću ti uvijek pomagati." Položi ruku Frodu na rame. "Pomagat ću ti nositi to breme dok ga god budeš morao nositi. Ali uskoro moramo nešto poduzeti. Neprijatelj napreduje."

Zavladala je duga šutnja. Gandalf je opet sjeo potežući dim iz lule. Reklo bi se da je duboko zamišljen. Oči su mu na prvi pogled bile zatvorene, ali je ispod vjeđa pomno motrio Froda. Frodo je pak netremice gledao u crveni žar na ognjištu sve dok mu nije ispunio cijelo vidno polje, reklo bi se da zuri u duboke vatrene bunare. Mislio je na po zlu čuvene Napukline Kobi i na užas Vatrene gore.

"No!" napokon će Gandalf. "O čemu razmišljaš? Jesi li odlučio što ćeš?"

"Nisam!" odgovori Frodo dolazeći k sebi iz tame i zapažajući, na svoje veliko čudo, da oko njega nije mrak i da kroz prozor vidi suncem obasjani vrt. "A možda i jesam? Koliko sam razumio ono što ste mi rekli, morao bih valjda zadržati i čuvati Prsten, bar za sada, što god mi on učinio."

"Ma što on učinio, bit će to sporo, trebat će mu vremena da ti nanese zlo, ako ga zadržiš s tom namjerom" reče Gandalf.

"Nadajmo se da će biti tako" otpovrne Frodo. "Ali nadam se da ćete uskoro naći nekog boljeg čuvara. Čini mi se da ću dotle ja predstavljati opasnost za sve koji žive u mojoj blizini. Ne mogu nikako zadržati Prsten i ostati ovdje. Morao bih napustiti Vrećasti vijenac, napustiti Shire, sve napustiti i otići." Uzdahne. "Htio bih spasiti Shire ako mogu... iako sam ponekad mislio da su stanovnici Shirea neizrecivo glupi i dosadni, i da bi im potres ili najezda zmajeva možda dobro došli. Ali sad više ne mislim tako. Mislim da će mi lutanje biti podnošljivije dok god Shire bude iza mene, siguran i bezbrižan, jer ću znati da negdje imam čvrst oslonac, premda se više neću moći vratiti. Dakako da sam katkad pomišljao da odem odavde, ali sam mislio da bi to bila neka vrsta odmora, niz pustolovina sličnih Bilbovim, ili još nešto bolje, što bi se završilo mirom. Ali ovo bi značilo progonstvo, bježanje iz jedne opasnosti u drugu koje bi me pratile na putu. A morao bih valjda poći sam ako želim to učiniti i spasiti Shire. Osjećam se tako sitan i iščupan iz korijena, i tako... očajan. Neprijatelj je tako jak i strašan."

Iako nije više ništa rekao Gandalfu, dok je govorio u srcu mu se upalila silna želja da pođe za Bilbom – da pođe za Bilbom, da ga možda čak i pronađe. Ta je želja bila toliko snažna da je nadvladala u njemu strah: gotovo da je bio spreman istog časa istrčati bez klobuka na cestu, kao što je Bilbo učinio ovakvog jednog jutra prije mnogo mnogo godina.

"Dragi moj Frodo!" usklikne Gandalf. "Hobiti su zaista neobična stvorenja, kako već rekoh. Za mjesec dana čovjek može naučiti sve što se zna o njihovu ponašanju, a opet će ga iznenaditi u kritičnom trenutku i za sto godina. Ne mogu reći da sam očekivao takav odgovor, čak ni od tebe. Ali Bilbo nije pogriješio kad te je izabrao za svoga nasljednika, iako nije tada možda ni slutio koliko je to važno. Bojim se da imaš pravo. Prsten neće

moći dugo ostati skriven u Shireu, pa ćeš radi sama sebe, ali i radi drugih, morati otići i odreći se prezimena Baggins. Pod tim prezimenom ne bi bio siguran izvan Shirea, ni u Pustošiji. Ja ću ti sada dati jedno drugo prezime za put. Putovat ćeš kao gospodin Podgorski. Ali mislim da ne moraš putovati sam. Ne moraš ako poznaješ nekog u koga se možeš pouzdati i tko bi bio voljan putovati s tobom – i koga bi ti bio voljan povesti u nepoznate opasnosti. Ali, budeš li tražio suputnika, budi oprezan u biranju! I pazi što govoriš, čak i najboljim prijateljima! Neprijatelj ima mnogo uhoda i mnogo načina da čuje što se priča."

Iznenada ušuti kao da nešto osluškuje. Frodo primijeti da je i unutra i vani posve tiho. Gandalf se prikrade prozoru. Zatim naglo skoči do podboja i zagrabi dugačkom rukom pod prozor. Razlegne se jauk i pojavi se kovrčava glava Sama Gamgeeja potegnuta za uho.

"Gle, gle, tako mi brade!" uzvikne Gandalf. "Nije li ovo Sam Gamgee? A što ti radiš ovdje?"

"Blagoslovljeni da ste, gospodin Gandalfe!" odvrati Sam. "Ništa! Samo što sam dotjerivo rub travnjaka ispod prozora, ako me razumijete."

Pa dohvati svoje škare i pokaže ih kao dokazni materijal.

"Ne razumijem" mrko će Gandalf. "Već prilično dugo ne čujem zvuk tih tvojih škara. Koliko si nas dugo tu prisluškivao?"

"Prisluškinjo, gospodine? Oprostite, al ne razumijem vas pravo. Nema u Vrećastom vijencu nikakih sluškinja, bar koliko ja znam."

"Ne budali! Što si sve čuo, i zašto si nas slušao?"

Gandalf sijevne očima i nakostriješi obrve poput čekinja.

"Gospodine Frodo, molim vas!" uzvikne Sam tresući se kao riba na vodi. "Ne dajte mu, gospodine, da me iznakazi. Ne dajte mu da me pretvori u neku neman! Moj bi se ćaća ozbiljno zabrinuo. Nisam mislio ništa zlo, poštenja mi, gospodine!"

"Neće ti on ništa" reče Frodo i samo što ne prasne u smijeh, iako je bio i sam iznenađen i prilično zbunjen. "Zna Gandalf isto kao i ja da nisi mislio ništa zlo. Samo se saberi i odgovaraj na njegova pitanja!"

"Pa ovaj, gospodine" reče Sam podrhtavajući i dalje "čuo sam koješta što nisam baš dobro razumio, o nekom neprijatelju, o prstenovima, i o gospodinu Bilbu, gospodine, i o zmajevima, i o nekoj vatrenoj gori i... i o vilenjacima, gospodine. Slušo sam vas zato što nisam mogo da ne slušam, ako razumijete šta oću da kažem. Blagoslovljeni bili, gospodine, al ja zbilja volim slušat takve priče. I vjerujem u njih, ma šta o njima Ted govorio. O vilenjacima, gospodine! O, kako bi *njih* volio da vidim! Ne biste li me htjeli povest sa sobom da vidim te vilenjake gospodine, kad budete išli na put?"

Iznenada se Gandalf nasmije.

"Hodi unutra!" vikne, pa ispruži obje ruke i podigne zapanjenog Sama, skupa s njegovim škarama i ostrišcima trave, te ga spusti na pod u sobi. "Da te povede da vidiš vilenjake, a?" reče pozorno motreći Sama, ali mu na licu titraše osmijeh. "Čuo si dakle da gospodin Frodo odlazi na put?

"Jesam, gospodine. Zato sam se i zagrcnuo, valjda ste me onda i čuli. Nisam htio, gospodine, al mi je izletilo, bio sam toliko uzbuđen."

"Tu ti ne mogu pomoći, Sam" tužno će Frodo. Iznenada je pojmio da će zbog bijega iz Shirea biti više bolnih rastanaka nego što je puko kazivanje zbogom uobičajenim udobnostima u Vrećastom vijencu. "Ja ću doista morati na put. Ali" tu oštro pogleda Sama "ako ti je zbilja stalo do mene, moraš sve ovo zadržati u *najvećoj* tajnosti. Razumiješ? Ako ne zadržiš, ako samo pisneš nekome o ovome što si ovdje čuo, onda se nadam da će te Gandalf doista pretvoriti u pjegavu žabu a vrt napuniti bjelouškama."

Sam padne na koljena dršćući.

"Ustaj, Sam!" zapovjedi mu Gandalf. "Ja sam nešto bolje smislio. Nešto čime ću ti začepiti usta i ujedno te dolično kazniti zbog prisluškivanja. Poći ćeš na put s gospodinom Frodom."

"Ja, gospodine?" usklikne Sam i skoči na noge kao pas koga su pozvali u šetnju. "Ipak ću vidit vilenjake i sve drugo! Huuura!" uzvikne i brizne u plač.

Painted by Alan Lee.
Scanned by Eriol.

III. poglavlje

TROJICA SU VEĆ DRUŠTVO

Trebalo bi krenuti tiho, i trebalo bi krenuti uskoro" reče Gandalf. Prošla su već dva-tri tjedna a Frodo još nije davao znaka da je spreman krenuti.

"Znam. Ali teško je učiniti i jedno i drugo" napomene on. "Ako jednostavno nestanem kao Bilbo, začas će se ta vijest pronijeti Shireom."

"Dakako da ne smiješ nestati!" reče Gandalf. "To nikako ne bi valjalo! Ja sam rekao *uskoro,* a ne *odmah.* Ako smisliš neki način da se izvučeš iz Shirea a za to ne saznaju svi odjednom, to bi vrijedilo kraće odgode. Ali ne smiješ previše odgađati."

"Kako bi bilo da to bude na jesen, na naš rođendan, ili poslije njega?" priupita ga Frodo. "Mislim da bih do tada mogao sve pripremiti kako valja."

Istini za volju, sad kad je trebalo krenuti, nekako mu se nije išlo. Vrećasti vijenac nije mu godinama izgledao tako poželjno prebivalište pa je želio uživati u njemu najviše što može tog posljednjeg ljeta u Shireu. Znao je da će mu na jesen srce biti bar malo sklonije putovanju, kao što se uvijek događalo u to doba godine. Zapravo je bio u sebi nakanio otputovati na svoj pedeseti rođendan, a na Bilbov sto dvadeset i osmi. Nekako mu se činilo da će to biti pravi dan da pođe njegovim stopama. Najviše mu je bilo stalo do toga da pođe za Bilbom, i jedino mu je zbog toga pomisao na odlazak bila podnošljiva. Mislio je što je manje mogao na Prsten i na to kamo će ga on na kraju možda odvesti. Ipak nije govorio Gandalfu što sve misli. A uvijek je bilo teško reći što sve čarobnjak sluti.

Pogledao je Froda i osmjehnuo se.

"Dobro" reče mu. "Mislim da će to biti u redu... ali ne smije biti nimalo kasnije. Ja sam već poprilično zabrinut. Dotle se čuvaj i pazi da se ne odaš kamo se spremaš! I pobrini se da se Sam Gamgee ne izbrblja. Ako se izbrblja, ja ću ga stvarno pretvoriti u žabu."

"Što se tiče toga *kamo* idem" reče Frodo "teško bih to mogao ikom odati jer mi ni samom nije jasno kamo idem."

"Ne budi smiješan!" reče mu Gandalf. "Ja ne mislim na to da ne ostavljaš svoju buduću adresu na pošti! Ali svakako odlaziš iz Shirea... a to se ne smije saznati sve dok daleko ne odmakneš. Morat ćeš otputovati, ili barem krenuti, bilo na sjever, na jug, na zapad ili na istok... ali za taj smjer ne smije nitko znati."

"Bio sam toliko zaokupljen mislima na odlazak iz Vrećastog vijenca i na rastanak da se nisam ni sjetio u kojem ću smjeru krenuti" reče Frodo. "Jer kamo zapravo idem? I po čemu ću se ravnati na putu? Što će mi biti zvijezda vodilja? Bilbo je bio krenuo u potragu za blagom, tamo i opet natrag, a ja idem da izgubim blago, i da se ne vratim, koliko mogu vidjeti."

"Ali ti ne možeš daleko vidjeti" reče mu Gandalf. "Ne mogu ni ja. Možda će ti zadaća biti da potražiš Napukline Kobi, a možda je taj pothvat namijenjen drugima, ne znam. Bilo kako mu drago, ti još nisi spreman za taj dugi put."

"Bogme nisam!" odvrati Frodo. "Ali u kojem ću smjeru krenuti?"

"Prema opasnosti, ali ne suviše naglo niti suviše izravno" odgovori čarobnjak. "Ako baš želiš čuti moj savjet, pođi u Rivendell. To putovanje ne bi smjelo biti odviše pogibeljno, premda je taj put teži nego što je nekad bio, a još će se i pogoršati kako godina odmiče."

"Rivendell!" reče Frodo. "Dobro, krenut ću na zapad. Povest ću sa sobom Sama da vidi vilenjake; on će se bar tome obradovati."

Govorio je olako, ali mu se u srcu odjednom probudila želja da vidi kuću Elronda Poluvilenjaka i da udahne zrak te dubodoline u kojoj mnogi pripadnici vilinskog naroda još žive u miru.

Jedne ljetne večeri neobična je vijest doprla do *Bršljanova grma* i *Zelenog zmaja.* Divove i druge kobne znake na granicama Shirea bjehu zasjenila važnija zbivanja: gospodin Frodo prodaje Vrećasti vijenac, zapravo ga je već prodao – Sackville-Bagginsovima!

"I to za lijepu svoticu" govorili su jedni.

"Budzašto" tvrdili su drugi, što je bilo mnogo vjerojatnije jer je gospa Lobelia bila kupac. (Otho je bio umro prije nekoliko godina, u zreloj ali skromnoj dobi od 102 godine.)

Više nego sama cijena bijaše sporan razlog radi kojeg je gospodin Frodo prodao svoju lijepu rupu. Nekolicina je zastupala mišljenje – podupirano klimanjem glavom i nagovještajima samoga gospodina Bagginsa – da je Frodu ponestalo novca pa da će se odseliti iz Hobbitona, i od novca koji je dobio prodajom živjeti mirno dolje u Bucklandu sa svojom rodbinom Brandybuckovima. "Samo što dalje od Sackville-Bagginsovih!" dodavali su neki. Ali mišljenje o neizmjernom bogatstvu Bagginsovih iz Vrećastog vijenca bijaše toliko duboko da je većini bilo teško u to povjerovati, teže nego u bilo koji drugi razumni ili nerazumni razlog koji im je mogao pasti na pamet: većina je to pripisivala nekoj mračnoj i još neotkrivenoj Gandalfovoj spletki. Premda se Gandalf držao po strani i nije nikud izlazio po danu, svi su znali da se "krije u Vrećastom vijencu". Ali, kako se selidba uklapala u čarobnjakove naume, nije bilo ni najmanje dvojbe da se Frodo Baggins vraća u Buckland.

"Da, selim se na jesen" govorio je Frodo. "Merry Brandybuck upravo traži za mene neku zgodnu malu rupu, ili možda kakvu kućicu."

Zapravo je on uz Merryjevu pomoć već bio izabrao i kupio kućicu u Crickhollowu, selu iza Buckleburyja. Pred svima je osim pred Samom tvrdio da će se ondje trajno nastaniti. Tu mu je zamisao bila nadahnula nakana da krene na istok; jer Buckland se nalazio na istočnoj granici Shirea, a kako je ondje proveo djetinjstvo, njegov povratak u taj kraj djelovat će barem uvjerljivo.

Gandalf se zadržao u Shireu više od dva mjeseca. Tada je jedne večeri, potkraj mjeseca lipnja, uskoro pošto je Frodo napokon skovao svoj plan, iznenada najavio da sutradan odlazi.

"Samo na kraće vrijeme, nadam se" reče. "Ali idem dolje iza južnih granica da doznam novosti, ako mognem. Dangubio sam dulje nego što je trebalo."

Iako je govorio vedro, Frodu se učinilo da je poprilično zabrinut.

"Da se nije što dogodilo?" upita ga.

"Ma nije, samo sam čuo nešto što me je uznemirilo i što moram provjeriti. Ako budem smatrao da ipak moraš odmah krenuti, smjesta ću se vratiti ili ću ti bar poslati poruku. A dotle se ti drži svoga plana, samo budi oprezniji nego ikad, osobito pazi na Prsten! Dopusti da ti još jednom ponovim: *nemoj se služiti njime!*"

Otišao je u zoru.

"Mogu se vratiti svakog dana" rekao je još. "Doći ću najkasnije do oproštajne proslave. Možda ću ti ipak još zatrebati na putu."

"Frodo je isprva bio ozbiljno uznemiren, i često se pitao što li je to Gandalf mogao čuti, ali ga je nelagoda prošla, a po lijepom vremenu zaboravio je malo-pomalo na svoje brige. Malokad je u Shireu bilo tako divno ljeto i tako bogata jesen: stabla su se povijala pod teretom jabuka, med je kapao iz saća, žito je bilo visoko i puno zrnja.

Jesen je bila poodmakla kad je Frodo ponovo počeo brinuti za Gandalfa. Prolazio je mjesec rujan a od njega još nije bilo nikakvih vijesti. Približavali su se rođendan i selidba, a Gandalf još nije dolazio niti je stizala poruka od njega. U Vrećastom vijencu zavladala je užurbanost. Stigli su i Frodovi prijatelji da mu pomognu oko spremanja za put: bijahu to Fredegar Bolger i Folco Boffin te, naravno, njegovi ponajbolji prijatelji Pippin Took i Merry Brandybuck. Svi skupa okrenuli su rupu naglavce.

Na dan 20. rujna krenula su dvoja pretovarena kola u Buckland odvozeći sa sobom pokućstvo i neprodane predmete u njegov novi dom, preko mosta na Brandywineu. Sutradan se Frodo uistinu zabrinuo i neprestance izgledao hoće li naići Gandalf. Jutro je u četvrtak, na njegov rođendan, osvanulo vedro i lijepo kao nekoć davno na dan Bilbove velike proslave. Gandalfa svejednako nije bilo. Navečer je Frodo priredio oproštajnu proslavu: vrlo skromnu, samo večeru za sebe i četvoricu svojih pomagača, ali je bio zabrinut i nije mu bilo do slavlja. Tištala ga je pomisao da će se uskoro morati rastati sa svojim mladim prijateljima. Nije bio načisto kako da im priopći tu vijest.

Međutim, četvorica mladih hobita bijahu izvrsno raspoloženi pa je proslava uskoro, unatoč Gandalfovoj odsutnosti, postala vrlo vesela. U blagovaonici su ostavili samo stol i stolice, ali su jela bila izvrsna i vino dobro: Frodo nije bio prodao vino Sackville-Bagginsovima.

"Što god se dogodilo s ostalim mojim stvarima, kad padnu u šape Sackville-Bagginsovima, barem sam ovo ovdje dobro udomio!" reče Frodo i iskapi čašu. Bijahu to posljednje kapi “Starih vinograda”.

Pošto su otpjevali mnogo pjesama i popričali o mnogim zgodama koje su zajedno doživjeli, nazdravili su Bilbu za rođendan i, prema Frodovu običaju, popili u njegovo i Bilbovo zdravlje. Zatim su izašli da udahnu svježeg zraka i bace pogled na zvijezde, a onda su otišli na počinak. Frodova je proslava prošla a da se Gandalf nije pojavio.

Sutradan su ujutro preostalu prtljagu natovarili na još jedna kola. Merry je preuzeo brigu o njima i odvezao se s Debelim (kako su zvali Fredegara Bolgera).

"Netko mora prvi otići tamo da zagrije kuću prije nego što ti dođeš" rekao je Merry. "E pa, do viđenja... do prekosutra, ako ne zaspiš na putu!"

Folco se poslije ručka vratio kući, ali Pippin je ostao. Frodo je bio nemiran i zabrinut, uzalud osluškujući neće li čuti kakav šum od Gandalfa. Nakanio ga je još čekati do mraka. Nakon toga, ako ga Gandalf hitno zatreba, doći će on već za njim u Crickhollow, a možda će čak stići tamo i prije njega. Jer Frodo će putovati pješice. Naumio je – radi užitka i posljednjeg pogleda na Shire koliko i radi bilo kojeg drugog razloga – propješačiti laganim korakom udaljenost od Hobbitona do skele na Buckleberryju.

"Moram hodati da se vratim u formu" reče gledajući se u prašnom zrcalu u polupraznom predsoblju. Dugo već nije malo više pješačio pa je pomislio kako mu odraz djeluje prilično mlohavo.

Nakon ručka su stigli Sackville-Bagginsi, Lobelia i njen žutokosi sin Lotho, na Frodovo veliko nezadovoljstvo.

"Napokon naše!" rekla je Lobelia kad su ušli unutra. To nije bilo baš pristojno, a nije bila ni istina jer je prodaja rupe u Vrećastom vijencu stupala na snagu tek u ponoć. Ali možda se Lobeliji može oprostiti jer je morala čekati na Vrećasti vijenac oko sedamdeset sedam godina dulje nego što se bila nadala, pa joj je sad bilo već sto godina. Kako bilo da bilo, došla je provjeriti da nije odneseno ništa od onoga što je platila, i da preuzme ključeve. Trebalo je poprilično vremena da se zadovolji, jer je sa sobom donijela kompletan popis stvari i prošla ga od početka do kraja. Naposljetku je otišla s Lothom i rezervnim ključem i obećanjem da će je drugi ključ čekati kod Gamgeejevih u Vrbopucovoj ulici. Frktanjem je jasno pokazala kako misli da bi Gamgeejevi mogli prekonoć opljačkati rupu. Frodo joj nije ni čaj ponudio.

Popio ga je s Pippinom i Samom Gamgeejem u kuhinji. Službeno je bilo objavljeno da će Sam poći u Buckland "služiti kod gospodina Froda i voditi brigu o njegovu malom vrtu." Takav je dogovor odobrio Čiča, iako mu je to bila slaba utjeha s obzirom na izglede da će mu Lobelia biti susjeda.

"Naš posljednji obrok u Vrećastom vijencu!" reče Frodo odgurujući stolac. Pranje posuđa prepustili su Lobeliji. Pippin i Sam zavezali su tri naprtnjače i poslagali ih u predsoblju. Pippin je izašao da se posljednji put prošeta po vrtu. Sam je nekud nestao.

Zašlo je sunce. Vrećasti vijenac izgledao je tužno, sumorno i neuredno. Frodo je švrljao po poznatim mu sobama i gledao kako zrake sunca na zalasku blijede i kako se sjene izvlače iz kutova. Unutra se hvatao mračak. Izašao je i sišao do vratnica na dnu staze, a onda kratkim puteljkom izbio na Brriježnu ulicu. Sve se nešto nadao da će ugledati Gandalfa kako mu u suton dolazi u susret.

Nebo bijaše vedro a zvijezde sve više blistahu.

"Bit će lijepa noć" reče naglas. "Dobro za početak. Baš sam raspoložen za pješačenje. Ne smijem se više ovdje zadržavati. Krenut ću na put, a Gandalf neka dođe za mnom!"

Okrene se da se vrati, ali onda zastane jer je čuo nečije glasove iza samog ugla na kraju Vrećopucove ulice. Jedan je glas bio svakako Čičin, a drugi mu je bio nepoznat i

nekako neugodan. Nije razumio što govori, ali je čuo što mu Čiča odgovara, prilično prodornim glasom. Reklo bi se da je starac usplahiren.

"Ne, gospodin Baggins je otputovo. Jutros je otputovo, a š njim i moj Sam; odvezo je sve sa sobom. Da, prodo je sve i ošo, kad vam velim. Zašto? Pa to nije moja briga, niti vaša. Kud je ošo? Pa to nije nikaka tajna. Odselio se u Bucklebury il tamo neđe, bogme nekud daleko. Jest, jest... lijep komad puta. Ja nisam nikad bijo tako daleko; čudan je svijet tamo u Bucklandu. Ne, ne mogu mu prenest nikaku poruku. Laka vam noć!"

Koraci se udalje niz Brijeg. Frodo se pomalo čudio što mu je odlanulo kad je shvatio da koraci nisu produžili uzbrdo. “Bit će da mi je dozlogrdilo sve ovo ispitivanje i njuškanje”, pomisli. “Kako su svi skupa radoznali!” Umalo da nije otišao pitati Čiču tko je bio taj ispitivač, ali onda bolje (ili gore) porazmisli, okrene se i brže vrati do Vrećastog vijenca.

Pippin je sjedio na svojoj naprtnjači u predsoblju. Sama nije bilo. Frodo zakorači kroz vrata u mraku.

"Sam!" vikne. "Sam! Vrijeme je!"

"Evo me, gospodine!" dopre odgovor odnekud iznutra, a za njim se pojavi Sam brišući usta. Opraštao se bio s bačvom piva u podrumu.

"Sam, je li sve ukrcano?" priupita ga Frodo.

"Jest, gospodine. Ja sam se podmirio na neko vrijeme, gospodine."

Frodo je zatvorio i zaključao okrugla vrata i predao ključ Samu.

"Odnesi ovo kući, Sam!" reče mu. "Onda presijeci preko Vrećopucove i dođi za nama što brže budeš mogao do onih vratnica na putu iza livada. Noćas ne idemo kroz selo. Previše je naćuljenih ušiju i znatiželjnih očiju."

Sam otrči glavom bez obzira.

"E pa, konačno ćemo krenuti!" reče Frodo. Uprte naprtnjače, uzmu štapove i zađu za ugao zapadne strane rupe u Vrećastom vijencu. "Zbogom!" reče Frodo gledajući u tamne, bezizražajne prozore. Mahne rukom a onda se okrene i pođe Bilbovim stopama a da nije to ni znao, hitajući za Peregrinom niz vrtnu stazu. Preskoče živicu na niskom mjestu pri dnu i dohvate se polja prelazeći u mrak poput šušnja u travi.

Podno Brijega na njegovoj zapadnoj strani došli su do vratnica koje su vodile do uskog puteljka. Tu su zastali i namjestili remenje na naprtnjačama. Uskoro se pojavi Sam kaskajući i predišući; tešku naprtnjaču nosio je visoko na ramenima, a na glavu je nabio visoku bezobličnu pustenu vrećicu koju je nazivao klobukom. U tami je bio nalik na patuljka.

"Uvjeren sam da ste meni utrpali sve najteže stvari" reče Frodo. "Baš mi je žao puževa i svih ostalih koji nose svoju kuću na leđima."

"Ja bih mogo ponijet još mnogo više toga, gospodine. Moja je naprtnjača sasvim lagašna" ustvrdi Sam muževno i neistinito.

"Ne, Sam, nećemo tako!" reče Pippin. "Ovo je baš dobro za njega. On nosi samo ono što je rekao da mu spakiramo. U zadnje se vrijeme zalijenio. Neće mu biti tako teško kad izgubi koju kilu."

"Smilujte se sirotom starom hobitu!" nasmije se Frodo. "Siguran sam da ću biti tanak kao trlica kad stignemo do Bucklanda. Nego, ja pričam koješta! Sve bih rekao, Sam, da ti nosiš više nego što treba, ali to ćemo lijepo na miru razmotriti kad se prvi put raspakiramo." Ponovo dohvati svoj štap. "E pa, svi volimo šetati po mraku" reče "pa hajde da prevalimo koju milju prije nego što legnemo."

Neko su vrijeme išli puteljkom na zapad, a onda su skrenuli nalijevo i opet tiho udarili kroz polje. Išli su jedan za drugim uz živice i rubove šibljaka, a oko njih je bio pao mrak. U svojim tamnim pelerinama bili su nevidljivi, kao da svi imaju čarobne prstenove. Kako su svi bili hobiti i nastojali tiho hodati, nisu podizali nikakvu buku tako te ih ni sami hobiti ne bi čuli. Jedva da su ih i zvjerke primjećivale kako prolaze.

Nakon nekog vremena prešli su Vodu, zapadno od Hobbitona, preko uskog daščanog mosta. Rječica je na tom mjestu bila tek vijugava crna vrpca obrubljena nadvijenim johama. Milju-dvije dalje na jug brže-bolje su prešli preko glavne Ceste što vodi od mosta na Brandywineu. Sad su bili u Tooklandu i tu su skrenuli na jugoistok prema Zelenim brijezima. Kad su se počeli uspinjati uz njihove obronke, osvrnuli su se za sobom i ugledali u daljini svjetiljke u Hobbitonu kako žmirkaju u pitomoj dolini Vode. Uskoro se rječica izgubila u naborima smračenoga kraja, a za njom se pojavilo Uzvođe sa svojim sivim ribnjakom. Kad je svjetlo posljednjeg posjeda ostalo daleko za njima, Frodo se izvirujući kroz drveće okrene i mahne rukom u znak pozdrava.

"Pitam se hoću li ikad više baciti pogled na ovu dolinu" tiho reče.

Pošto su pješačili oko tri sata, odmorili su se. Noć je bila vedra, prohladna i osuta zvijezdama, ali su se pramenovi magle nalik na dim prikradali uz obronke iz potoka i niskih livada. Breze prorijeđenih krošanja njihale su se na povjetarcu iznad njihovih glava nalik na crnu mrežu na pozadini blijedog neba. Večerali su vrlo umjereno (za hobite) i onda krenuli dalje. Uskoro su izbili na usku cestu koja se valjala gore-dolje i gubila u sivoj tami pred njima: bijaše to cesta koja vodi u Woodhall i Stock, i do skele u Buckleburyju. Penjala se postrance od glavne ceste u dolini Vode i vijugala po rubovima Zelenih brijega prema Šumištu, divljem zakutku istočne četvrti!

Nakon nekog vremena dospjeli su na duboko usađen puteljak među visokim drvećem što je šumilo suhim lišćem u noći. Bilo je vrlo mračno. Isprva su razgovarali ili zajedno tiho pjevušili neku melodiju jer su sad već bili daleko od radoznalih ušiju. Zatim su opet hodali u tišini a Pippin je počeo pomalo zaostajati. Naposljetku, kad su se počeli penjati uza strminu, zastao je i zijevnuo.

"Tako sam pospan da ću se skljokati na put" reče. "Zar ćete spavati na nogama? Blizu je ponoć."

"Ja sam mislio da ti voliš hodati po mraku" reče mu Frodo. "Ali nikud nam se ne žuri. Merry nas očekuje tek negdje prekosutra, a to znači da imamo još gotovo dva dana vremena. Zaustavit ćemo se na prvom zgodnom mjestu."

"Puše zapadnjak" reče Sam. "Kad se dovatimo druge strane ovoga brda, lako ćemo nać, gospodine, neko zaklonjeno i skrovito mjesto! Pred nama je suha jelova šuma, ako se ne varam."

Sam je dobro poznavao okolicu Hobbitona u krugu od dvadeset milja, ali to je bila i granica njegova poznavanja zemljopisa.

Odmah iza vrha brda naišli su na jelik. Skrenuli su s puta u duboku tamu drveća što je mirisalo na smolu, pa su sakupili malo suhadi i češera da nalože vatru. Uskoro je podno velike jele veselo pucketala vatra a oni su sjedili oko nje sve dok nisu zadrijemali. Tada su se, svaki u jednom kutu istršalih korijena velikog stabla, sklupčali u svojim pelerinama i gunjevima i uskoro pozaspali kao zaklani. Nisu postavili straže; ni Frodo nije mislio da ima kakve opasnosti jer su još bili u samom središtu Shirea. Kad se vatra ugasila, nekoliko je šumskih stvorova naišlo i promotrilo ih. Lisac koji je prolazio kroz šumu za svojim poslom, zastao je na minutu-dvije njuškajući oko sebe. “Hobiti!” pomisli. “E, što još neću doživjeti! Čuo sam za svašta u ovome kraju ali sam malokad čuo da neki hobit spava vani pod drvetom. Pa još trojica njih! Iza ovoga se krije nešto vrlo čudnovato.”

Imao je potpuno pravo, iako nikad nije otkrio ništa više o tome.

Osvanulo je jutro, blijedo, hladno i vlažno. Frodo se prvi probudio i ustanovio da ima osjećaj kao da mu je korijen stabla napravio rupu u leđima i da mu se vrat ukrutio. “Pješačenje iz zadovoljstva! Zašto se radije nisam vozio?” pomisli kao i obično na početku svakog izleta. “A sve one svoje lijepe krevete s perinama prodao sam Sackville-Bagginsovima! Njima bi baš dobro došli ovi korijeni!”

Protegne se i podvikne:

"Ustajte, hobiti! Lijepo je jutro."

"Što je u njemu lijepo?" reče Pippin vireći jednim okom preko ruba pokrivača. "Sam! Pripremi doručak za devet i pol! Jesi li zagrijao vodu za kupanje?"

Sam skoči na noge, prilično pospan.

"Ne, gospodine, nisam, gospodine!" reče.

Frodo strgne gunjeve s Pippina i prevrne ga, a onda ode do ruba šume. Daleko na istoku izlazilo je sunce, crveno iz magle kojom svijet bijaše gusto obavijen. Poprskano zlatnom i crvenom bojom, reklo bi se da jesensko drveće plovi bez korijena po sjenovitu moru. Malo niže ispod njega na lijevoj strani, cesta se naglo spuštala u uvalu i nestajala.

Kad se vratio, Sam i Pippin bili su naložili lijepu vatru.

"Voda!" dovikne mu Pippin. "Gdje ti je voda?"

"Ja ne nosim vodu u džepovima" odbrusi mu Frodo.

"A mi smo mislili da si otišao po vodu" reče Pippin zaokupljen pripravljanjem hrane i čaša. "Najbolje da sad odmah odeš po nju."

"Možeš i ti poći sa mnom i ponijeti sve boce za vodu" reče mu Frodo.

Na podnožju brda tekao je potok, pa su napunili boce i mali čajnik za logorovanje na slapu gdje je voda padala s visine od oko metar-dva na izdanak sive stijene. Voda je bila ledena, te su brbotali i dahtali perući ruke i lice.

Kad su doručkovali i ponovo uprtili svoje naprtnjače, bilo je prošlo deset sati. Dan je opet bivao vedar i vruć. Sišli su niz obronak i prešli preko potoka na mjestu gdje je tekao ispod ceste, pa se uspeli uz sljedeće obronke i produžili tako gore-dolje do vrha gorske kose; tada su već osjećali svoje pelerine, gunjeve, vodu, hranu i ostalu opremu kao težak teret na sebi.

Činilo se da će im do kraja dnevnog marša biti vruće i naporno. Međutim, iza nekoliko milja cesta se prestala valjati gore-dolje – popela se do vrha strme kose u zamornoj cik-cak liniji, a onda se počela po posljednji put spuštati. Pred sobom su ugledali nizine prošarane šumarcima što su se u daljini gubili u smeđoj maglovitoj šumi. Gledali su preko Šumišta na rijeku Brandywine. Cesta se odmotavala pred njima kao komad uzice.

"Putu nikad kraja" reče Pippin "ali ja se moram odmoriti. Krajnje je vrijeme za ručak."

Sjeo je na nasip uz cestu i zagledao se u izmaglicu na istoku, iza koje se pružala rijeka i nazirao kraj Shirea u kojem je proveo sav svoj život. Uz njega je stajao Sam. Okrugle oči bijahu mu širom otvorene – jer gledao je sve do novog obzora preko predjela koji nikad nije vidio.

"A žive li u onim šumama vilenjaci?" priupita.

"Koliko ja znam, ne žive" odgovori mu Pippin. Frodo je šutio. I on se zagledao u cestu na istoku kao da je nikad nije vidio. Iznenada polako progovori, naglas ali kao da govori sam sebi:

Putovi navijek idu još dalje
Niz vrtna vrata s noge na nogu,
Pa u daljine gdje cesta ih šalje.
A ja ću ih slijedit sve dokle mogu,

Korakom teškim od dola do brijega,
Dok me još veći put ne spriječi,
Na raskrižju staza i časnih stega.
A kamo onda? To ne mogu reći.

"To mi zvuči kao pjesma staroga Bilba" reče Pippin. "Ili je to možda tek jedna od tvojih imitacija? Ne bih baš mogao reći da me bodri."

"Ne znam" odgovori Frodo. "Došlo mi je kao da sam je sam spjevao, ali možda sam je i čuo nekad davno. Svakako me mnogo podsjeća na Bilba iz posljednjih godina, prije nego što je otputovao. On je često govorio da postoji samo jedan put, da je taj put kao velika rijeka kojoj su izvori ispod svačijeg praga, a svaka joj je staza pritok. “Opasna je stvar, Frodo, izaći iz svoje kuće”, govorio mi je. “Zakoračiš li na put a ne pripaziš li na svoje noge, ne znaš ni sam kamo te sve mogu odnijeti. Shvaćaš li ti da upravo ova staza vodi kroz Mrkodol i da će te odvesti, ako joj dopustiš, sve do Pustogore, pa čak i dalje, do još gorih mjesta?” Govorio je to obično na stazi ispred glavnog ulaza u Vrećastom vijencu, osobito nakon povratka iz duge šetnje."

"E pa, mene neće put nikamo odvesti još najmanje sat vremena" reče Pippin skidajući sa sebe naprtnjaču. Ostali su se poveli za njegovim primjerom, odložili naprtnjače uz nasip i ispružili noge na cestu. Nakon kraćeg odmora, dobro su se najeli, a onda i otpočinuli.

Sunce se klonilo zapadu i, dok su silazili nizbrdo, oko njih je na zemlji ležalo popodnevno svjetlo. Do tada nisu bili nigdje sreli ni žive duše. Ova cesta nije bila mnogo korištena jer nije bila osobito prikladna za kola, a nije bilo ni mnogo prometa prema Šumištu. Klipsali su tako oko sat vremena ili nešto više kadli Sam zastane kao da nešto osluškuje. Bili su u ravnici i cesta se, nakon mnogo vijuganja, pružila ravno pred njima kroz travnat kraj prošaran visokim drvećem, prethodnicom šuma kojima su se približavali.

"Čujem nekog ponija ili konja kako dolazi cestom za nama" reče Sam.

Osvrnuli su se za sobom, ali zbog zavoja na cesti nije im pogled daleko dopirao.

"Pitam se ne dolazi li to Gandalf za nama" reče Frodo, ali još dok je to govorio, nekako je slutio da neće biti tako. Odjednom ga spopadne želja da se sakrije od pogleda tog konjanika. "Možda to i nije važno" reče kao da se ispričava "ali radije bih da me ne vidi na cesti, tko god bio. A ako je slučajno Gandalf" nadoda kao naknadnu primisao "možemo ga malko iznenaditi, za kaznu što toliko kasni. Hajde da se sakrijemo."

Ostala dvojica brže-bolje otrče nalijevo, zavuku se u malu udubinu nedaleko od ceste i tu zalegnu, Frodo je još časak oklijevao – u njemu se borila radoznalost ili neko slično osjećanje sa željom da se sakrije. U posljednji tren baci se u visoku travu iza stabla nadvijenog nad cestom. Zatim podigne glavu i oprezno proviri iznad jednog velikog korijena.

Iza zavoja naiđe crn konj. Nije to bio hobitski poni nego konj u punoj veličini, a na njemu krupan čovjek, nekako skutren u sedlu, u velikoj crnoj pelerini s kukuljicom, tako da su mu se dolje vidjele samo čizme s visokim mamuzama. Lice mu bijaše u sjeni, nevidljivo.

Kad je stigao do stabla i poravnao se s Frodom, konj zastane. Jahač je sjedio na njemu posve mirno, pognute glave, kao da osluškuje. Iz kukuljice dopre šum kao da tko njuši zrak ne bi li ulovio kakav slabašni miris; glava se okretala s jedne strane ceste na drugu.

Froda iznenada spopadne nerazuman strah da će biti otkriven pa pomisli na svoj Prsten. Jedva se usuđivao disati, ali je želja da ga izvadi iz džepa bila toliko jaka da je polako počeo pomicati ruku. Osjećao je kako samo treba nataknuti Prsten na prst da se spasi. Gandalfov savjet činio mu se besmislenim. I Bilbo se koristio Prstenom. “A ja sam još u Shireu”, pomisli dodirujući rukom lančić na kojem mu je Prsten visio. U taj mah konjanik se uspravi u sedlu i zatrese uzdom. Konj krene dalje, isprva laganim korakom, a onda prijeđe u hitar kas.

Frodo se uzvere do ruba ceste i zagleda se za konjanikom dok se nije izgubio u daljini. Nije bio sasvim načisto, ali mu se učinilo da je konj iznenada, prije nego što je nestao s vidika, skrenuo u stranu i zašao među drveće na desnoj strani ceste.

“E pa, rekao bih da je ovo vrlo čudno, bogme me zabrinjava”, reče Frodo sam sebi dok je prilazio suputnicima. Pippin i Sam ostali su bili ležati potrbuške u travi pa nisu ništa vidjeli. Stoga im Frodo opiše konjanika i njegovo čudno ponašanje.

"Ne bih znao reći zašto, ali nekako sam bio siguran da traži pogledom i *njuhom* mene, i isto sam tako bio siguran da ne želim da me otkrije. Nikad nisam vidio ni osjetio ništa slično u Shireu."

"Ali što ima jedan od Velikih ljudi s nama?" upita ga Pippin. "I što uopće radi u ovom dijelu svijeta?"

"Ima ovdje kod nas i ljudi" reče Frodo. "Mislim da su hobiti dolje u Južnoj četvrti imali okapanja s Velikim ljudima. Ali nikad nisam čuo ni za što slično ovom konjaniku. Da mi je samo znati otkud je došao!"

"Oprostite, molim vas" iznenada će Sam. "Ja znam otkud je došao. Ovaj crni jahač došo je iz Hobbitona, osim ako ih nema još. I ja znam kamo ide."

"Kako to misliš?" oštro ga upita Frodo gledajući ga u čudu. "Zašto nam to nisi već prije rekao?"

"Upravo sam se sad sjetio, gospodine. Evo kako je bilo. Kad sam se sinoć vratio u našu rupu, s ključem, znate šta mi je reko ćaća? *Zdravo Sam!* reko je. *Pa ja sam misilo da si ti jutros otputovo s gospodinom Frodom. Bio je tu neki čudan svat, raspitivao se za gospodina Bagginsa, baš je maločas ošo. Uputio sam ga da ode u Bucklebury. Ne bi mogo reć da mi se baš dopalo kako govori. Bijo je nekako razočaran kad sam mu reko da je gospodin Baggins zauvijek ošo od kuće. Prosikto je na mene ko guja ljuta, kad ti velim. Mogu ti reć da sam protrnuo. Kakav je to bio tip? Pitam ja Čiču. Ne znam, veli mi on; al nije bio hobit. Bio je visok i, onako crn, nadvijo se nada me. Reko bi da je jedan od Velikih ljudi iz stranih krajeva. Čudno je nekako govorijo.* Nisam mogo ostat da nešto više čujem, gospodine, jer ste me vi čekali, a nisam se ni ja baš na to puno obaziro. Čiča je već ostario, i poprilično je oćoravio, a mora da je već bio mrak kad je taj tip došo uz Brijeg i zateko ga kako se šeće na kraju naše ulice. Nadam se da Čiča nije ništa zabrljo, gospodine, a nisam valjda ni ja?"

"Čiči se zbilja nema što zamjeriti" reče Frodo. "Zapravo sam ja čuo Čiču kako razgovara s nekim neznancem koji se raspituje za mene, i umalo da nisam poslije otišao da ga pitam tko je to bio. Žao mi je što nisam, ili što mi ti nisi rekao ništa o tome. Možda bih onda bio oprezniji na ovom našem putu."

"Ipak, možda nema nikakve veze između ovog konjanika i neznanca koji je razgovarao sa Čičom?" reče Pippin. "Mi smo zbilja potajno otišli iz Hobbitona, i nije mi jasno kako bi nam on uopće mogao ući u trag."

"A zašto je onda onako *njušio,* gospodine?" priupita ga Sam. "Osim toga, Čiča mi je reko da je i ono bio neki crni svat."

"Da sam bar čekao Gandalfa!" promrmlja Frodo. "Ali možda bi onda bilo još gore."

"Onda znači da ti znaš ili slutiš nešto o tom jahaču?" priupita ga Pippin, koji je razumio one riječi što ih je Frodo promrmljao.

"Ne znam, a radije ne bih nagađao" odgovori Frodo.

"Dobro, dragi moj bratiću Frodo! Možeš još zasad zadržati tu svoju tajnu za sebe ako baš želiš biti tajanstven. A dotle, što nam je činiti? Ja bih volio nešto prigristi i pokusati, ali nekako mi se čini da će biti bolje da se maknemo odavde. Uznemirila me ta tvoja priča o jahačima koji njuškaju oko sebe nevidljivim nosovima."

"Da, bit će bolje da krenemo dalje" reče Frodo. "Ali nećemo produžiti cestom... za slučaj da se taj jahač vrati, ili da koji drugi naiđe za njim. Moramo prevaliti još dobar komad puta danas. Još smo daleko od Bucklanda."

Kad su krenuli dalje, sjene drveća na travi bijahu duge i tanke. Sad su se držali lijevo od ceste toliko da su se mogli dobaciti do nje kamenom, sklanjajući se s vidika koliko su god mogli. Ali to ih je ometalo u napredovanju jer je trava bila bujna i bokorasta, tlo neravno, a drveće sve gušće.

Rumeno je sunce zašlo za brda iza njihovih leđa, a večer pala prije nego što su se vratili na cestu, na kraju duge zaravni kojom je cesta nekoliko milja išla pravo. Na tom je mjestu zavijala ulijevo i spuštala se u dolinu Yalea put Stocka, ali se jedan puteljak odvajao nadesno i krivudao kroz stari hrastik prema Woodhallu.

Nedaleko od raskrižja naišli su na golemo deblo, što je još bilo živo i nosilo lišće na grančicama koje je pustilo oko batrljaka davno otpalih grana, ali je bilo šuplje pa se moglo u nj ući kroz široku napuklinu na strani suprotnoj od ceste. Hobiti su se uvukli unutra i posjedali na tlo od suhog lišća i trulih drva. Otpočivali su i prezalogajili potiho razgovarajući i osluškujući s vremena na vrijeme.

Kad su se vratili na puteljak, bio je već sumrak. U krošnjama je uzdisao zapadnjak. Lišće je šaputalo. Uskoro se puteljak počeo spuštati polako ali uporno u mrak. Iznad drveća na sve tamnijem istoku pred njima pomolila se zvijezda. Išli su naporedo i ukorak ne bi li se ohrabrili. Nakon nekog vremena, pošto su zvijezde bivale sve gušće i sjajnije, izgubili su osjećaj nelagode i nisu više osluškivali neće li čuti konjski topot. Tiho su zapjevušili, kao što hobiti imaju običaj dok hodaju, osobito kad se noću približavaju kući. Većina hobita tada pjevuši kakvu pjesmu koja se pjeva uz večeru ili u krevetu, ali su ovi hobiti pjevušili koračnicu (ipak i u njoj se, dakako, spominjala večera i krevet). Riječi je bio sročio Bilbo Baggins, na melodiju staru kao brda, te poučio Froda kako je treba pjevati dok su se šetali puteljcima u dolini Vode i razgovarali o njegovoj velikoj pustolovini.

Ognjištem se vatra žari,
Pod krovom je krevet mali;
Al' od nogu što su čile
Zavojem su ceste skrile
Bor nenadan, kamen stanac
Što je svim do nama stranac.
Bor, cvat, list i trave vlas,
Nek sad prođu pored nas!
Brzac il vrh gore ponad svih,
Prođimo sad pored njih!

Ipak zavoj svake ceste
Skriva staze, tajne, česte;
Danas još ih ne rabimo,
Al' sutra se već sputimo
Kroz prolaze koji slijede
Sunce il mjeseca zrake blijede.

Grozd, trn il orah s žirom,
Pusti ih da idu s mirom!
Pijesak, kamen i vir s lugom,
Opraštam se od vas s tugom!

Dom je dalek, svijet pred nama,
A bez nas je staza sama
Kroz sjene do ruba noći,
Svjetlom zvijezda noga kroči.
Svijet je straga, dom pred nama,
Krevet mek, a kućica draga, sama.
Magla, sumrak, oblak, sjena,
Već vas za nas više nema!
Kamin, svijeća, kruh i but,
Prvo krevet, onda put!

Tu je bio kraj pjesmi.

"*Odmah* krevet, *sutra* put!" ponovi Pippin visokim glasom.

"Pst!" izusti Frodo. "Čini mi se da opet čujem konjski topot."

Iznenada su zastali i stajali tiho kao sjene drveća napeto osluškujući. Čuli su konjski topot s puteljka, nešto malo iza sebe, ali ga je vjetar jasno donosio do njih. Brzo i tiho šmugnu dublje u sjenu hrastova.

"Ne idemo daleko odavde!" reče Frodo. "Neću da me vidi, ali bih htio vidjeti da li je to opet Crni jahač."

"Dobro!" priklopi Pippin. "Ali nemoj zaboraviti kako je onaj njuškao oko sebe!"

Topot se približavao. Nisu imali vremena potražiti neki bolji zaklon od gustog mraka ispod drveća. Sam i Pippin čučnuli su za velika debla a Frodo se primaknuo za korak-dva puteljku, koji se doimao, onako siv i blijed, poput zrake svjetla što se gasi u šumi. Iznad njega su se rojile zvijezde na tamnu nebu, ali mjeseca nije bilo.

Konjski topot utihne. Frodo opazi kako nešto tamno prolazi kroz svjetliji prostor pa onda zastaje. Izgledalo je to kao crna sjena konja koju vodi nešto manja crna sjena. Crna sjena stajala je blizu onog mjesta gdje su oni bili skrenuli sa staze i klatila se amo-tamo. Frodu se učini da čuje nekakvo njuškanje. Sjena se sagnula do zemlje, a onda se počela šuljati prema njemu.

Froda još jednom spopadne želja da natakne Prsten na prst, ali ovaj put još jače nego prije. Bijaše toliko jaka da je, gotovo još prije negoli je pojmio što radi, počeo pipati po džepu. Ali u taj mah začuje nekakav zvuk poput izmiješane pjesme i smijeha. Kroz zrak obasjan zvijezdama dizali su se i padali jasni glasovi. Crna se sjena uspravi i uzmakne. Popne se na sjenovitog konja i šmugne preko puteljka u tamu na drugoj strani. Frodo ponovo dođe do daha.

"Vilenjaci!" usklikne Sam promuklim šaptom. "Vilenjaci, gospodine!" On bi bio najradije izletio iz drveća i pohrlio prema tim glasovima da ga nisu povukli natrag.

"Da, vilenjaci" potvrdi Frodo. "Na njih se može ponekad naići u Šumištu. Inače ne žive u Shireu nego samo zalutaju na ovu stranu u proljeće i jesen iz svojih krajeva tamo daleko iza Kula na bregovima. Drago mi je što je tako! Vi niste to vidjeli, ali ovaj Crni jahač stao je upravo ovdje i počeo se doista šuljati prema nama kad se razlegla pjesma. Čim je začuo njihove glasove, utekao je."

"A što je s vilenjacima?" upita ga Sam, odviše uzbuđen da bi mario za jahača. "Kako bi bilo da ih potražimo?"

"Slušajte! Dolaze ovamo" reče Frodo. "Moramo samo pričekati."

Pjesma se primicala. Sad se jedan zvonki glas dizao nad ostalima. Pjevao je na lijepom vilenjačkom jeziku koji je Frodo slabo poznavao a ostali nikako. Pa ipak činilo se da se glas, stopljen s napjevom, pretvara u njihovim glavama u riječi koje samo djelomice razumiju. Evo kako je Frodo čuo tu pjesmu:

Snježnobijela! Snježnobijela! Gospo krasna!
O kraljice s onu stranu sinjih mora!
U lutanju ti daješ nam Svjetla jasna,
Nebom ponad gustih šuma, mrkih gora!

Gilthoniel! O Elbereth! Ti si ona
Bistrog oka, slatkog daha! Počuj zvona
Našeg poja, Snježnobijela, Gospo sveta,
Na obali s druge strane ovog svijeta.

U dobima što bez tračka sunca minu
Tvojom rukom utkane tad zvijezde sinu,
Na poljima vjetrovitim bistrog sjaja.
Raspršenom cvatu srebra nema kraja!

O Elbereth! Prestali se sjećat nismo,
Još pamtimo mi što živjet ostali smo
S ovom zemljom gustih šuma, mrkih gora,
Tvoje zvijezde s onu stranu Sinjih mora.

Tu bijaše kraj pjesmi.

"To su vilenjaci visoka roda! Spomenuli su ime Elbereth!" u čudu će Frodo. "Malo se koji pripadnik toga najplemenitijeg naroda može vidjeti u Shireu! Nema ih još mnogo u Međuzemlju, istočno od Velikog mora. Ovo je zaista neobičan slučaj!"

Hobiti su sjedili u sjeni uz puteljak. Uskoro su vilenjaci naišli do njih na svom putu prema dolini. Polagano su prolazili pa su hobiti vidjeli kako im zvjezdano svjetlo svjetluca na kosi i u očima. Iako nisu nosili svjetla, činilo se da im u hodu neki sjaj, nalik na mjesečinu iznad grebena prije nego što mjesec izađe, pada oko nogu. Nisu više pjevali, a kad je posljednji vilenjak prolazio pokraj njih, okrene se hobitima i nasmije.

"Zdravo, Frodo!" dovikne. "Nešto ste mi se dugo zadržali vani. Ili da niste možda zalutali?"

Zatim glasno pozove ostale pa cijela družina stane i okupi se oko hobita.

"Ovo je zbilja pravo čudo!" uzviknu oni. "Tri hobita noću u šumi! Ovako nešto nismo vidjeli otkako je Bilbo otišao. Što vam to znači?"

"To vam, vilinski svati" reče Frodo "jednostavno znači da izgleda da idemo istim putem kao i vi. Ja volim hodati pod zvijezdama, ali bih rado ostao u vašem društvu."

"Ali nama ne treba nikakvo društvo, a i hobiti su dosadni" nasmiju se oni. "A kako znaš da idemo istim putem kad ne znaš kamo mi idemo?"

"A otkud vi znate kako se ja zovem?" uzvrati Frodo protupitanjem.

"Mi svašta znamo" odgovore oni. "Prije smo te često viđali s Bilbom, iako nas vi možda niste vidjeli."

"A tko ste vi, i tko vam je vođa?" upita ih Frodo.

"Ja sam Gildor" odgovori vođa, onaj isti vilenjak koji ga je prvi pozdravio. "Gildor Inglorion iz roda Finrodovih. Mi smo iseljenici i većina se našeg plemena odavno vratila, a i mi ćemo se zadržati ovdje još samo neko vrijeme prije nego što se vratimo preko Velikog mora. Neki od naših rođaka još žive na miru u Rivendellu. A sad nam vi, Frodo, recite što vi radite ovdje? Jer vidimo po vama da ste nekako u strahu."

"O mudraci!" nestrpljivo mu Pippin upadne u riječ. "Recite nam nešto o Crnim jahačima!"

"O Crnim jahačima?" ponove oni potiho. "Zašto nas pitate za Crne jahače?"

"Zato što su nas danas sustigla dva Crna jahača, ili nas je jedan sustigao dva puta" odgovori Pippin. "Baš je maloprije šmugnuo kad ste vi naišli."

Vilenjaci im nisu odmah odgovorili nego su najprije tiho porazgovarali među sobom na svom jeziku. Napokon se Gildor obrati hobitima ovako:

"Nećemo sad ovdje o tome" reče. "Mislimo da će biti najbolje da pođete s nama. To zbilja nije naš običaj, ali ćemo vas ovaj put povesti sa sobom, pa možete i prenoćiti kod nas, ako želite."

"O vilinski svati! Ovakvoj se sreći zaista nisam usuđivao nadati" reče Pippin. Sam je ostao bez riječi.

"Hvala vam lijepa, Gildore Inglorione" reče Frodo i nakloni se. *Elen sila lumenn' omentielvo,* jedna zvijezda sja nad trenutkom našega susreta" dodao je na jeziku vilenjaka visoka roda.

"Pazite, prijatelji!" uzvikne Gildor smijući se. "Nemojte govoriti među sobom ni o kakvim tajnama! Među nama je stručnjak za stari jezik. Bilbo je bio dobar učitelj. Pozdravljam vas, prijatelju vilenjaka!" reče on i nakloni se Frodu. "A sad se izvolite s prijateljima pridružiti našem društvu! Najbolje će biti da budete u sredini među nama kako ne biste zalutali. Možda ćete se i zamoriti prije nego što stanemo."

"Zašto? Kamo idete?" upita ga Frodo.

"Noćas idemo do šuma na brdima iznad Woodhalla. Ima donde koja milja, ali ćete se na kraju odmoriti, a i skratit ćete sutrašnji put."

Šutke su produžili dalje prolazeći poput sjena i prigušenih svjetala jer vilenjaci (još više nego hobiti) umiju hodati, kad žele, bez buke i šuma. Pippin je uskoro zadrijemao u hodu pa je i dva-tri puta posrnuo, ali je svaki put visok vilenjak pokraj njega ispružio ruku I zadržao ga da ne padne. Sam je hodao uz Froda kao u snu, a na licu mu se ogledao napol strah a napol radostan zanos.

Šuma je s obje strane postala gušća, drveće bijaše nešto mlađe i zbijenije, a kako se puteljak spuštao u nabor između bregova, na obroncima sa strane bijaše mnogo ljeskovih guštika. Napokon vilenjaci skrenu sa staze. Zeleni putić bijaše gotovo nevidljiv od čestara na desnoj strani, a oni produže njime krivudajući uz šumovite strmine sve do vrha gorske kose što se ocrtavala nad niskom riječnom dolinom. Iznenada su izašli iz sjene drveća i našli se pred širokim travnatim prostranstvom, sivim u noći. Sa tri strane bijaše to mjesto opkoljeno šumom, ali se na istok zemljište naglo spuštalo i pod nogama im se našle vršike tamnog drveća što je raslo na dnu strmine. U daljini je ležala nizina, mutna i ravna pod zvijezdama. Nešto bliže žmirkalo je nekoliko svjetala u selu Woodhall.

Vilenjaci su posjedali na travu i zapodjeli tihim glasovima razgovor među sobom. Reklo bi se da se uopće više ne obaziru na hobite. Frodo i njegovi suputnici umotali su se u svoje pelerine i gunjeve drijemajući. Noć je odmicala i svjetla su se u dolini pogasila. Pippin je zaspao s glavom na zelenu humku kao na jastuku.

Daleko u visini na istoku nazirao se Remmirath, Zvjezdana mreža, a polako iznad izmaglice izranjao je rumeni Borgil sjajeći se poput dragulja od vatre. Zatim se iznenadnom promjenom vjetra sva izmaglica digne poput vela i, penjući se preko ruba svijeta, pomoli se Nebeski mačevalac, Menelvagor, sa svojim blistavim pojasom. Vilenjaci svi zapjevaju. Iznenada ispod drveća vatra sune uvis rumenim sjajem.

"Hodite!" pozovu vilenjaci hobite. "Hodite! Sad je vrijeme za razgovor i veselje!"

Pippin se pridigne i protrlja oči. Strese se.

"U dvornici gori vatra i jelo čeka gladne goste" reče vilenjak koji je stajao pred njim.

Na južnom kraju proplanka protezala se tratina do u samu šumu i tvorila u neku ruku zeleni pod široka prostora nalik na dvoranu natkrivenu krošnjama. Krupna debla dizala su se sa strane poput stupova. U sredini je plamtjela vatra od drva, a na deblima-stupovima gorjele su baklje zlatnim i srebrnim sjajem. Vilenjaci su sjedili na travi oko vatre ili na otpiljenim krugovima starih panjeva. Jedni su se kretali amo-tamo i točili napitke, a drugi nosili jela na tanjurima i u posudama naslaganim jedna na drugu.

"Ovo je tek skromno posluženje" reknu oni hobitima "zato što smo ovdje u gori, daleko od naših dvornica. Ako nam ikad budete gosti kod kuće, onda ćemo vas bolje pogostiti."

"Meni se čini da bi ovo bilo dobro čak i za proslavu rođendana" reče Frodo.

Pippin se poslije slabo sjećao jela i pila jer mu je pozornost bila zaokupljena svjetlom na licima vilenjaka i njihovim tako različitim i lijepim glasovima te mu se činilo da sanja na javi. Ipak se sjećao da je bilo kruha, čiji je okus nadilazio onaj izvrsnog bijelog hljeba za nekog tko skapava od gladi; i voća slatkog kao šumske jagode a sočnijeg od plodova uzgojenih u voćnjacima; iskapio je kupu punu mirisna napitka, hladnog poput izvor-vode i zlaćanog poput ljetnog popodneva. Sam nije nikad mogao riječima opisati ni

potpuno jasno predočiti što je osjećao ili mislio te noći, premda mu je ona ostala u sjećanju kao jedan od glavnih doživljaja u životu. Najviše što je ikad uspio kazati bijaše:

"E, gospodine, kad bi znao uzgojit onake jabuke, onda bi mogo mirne duše kazat da sam pravi vrtlar. Al najviše me dirnulo u srce ono njihovo pjevanje, gospodine, ako razumijete šta hoću da kažem."

Frodo je sjedio, jeo, pio i razgovarao ushićeno, ali je najviše bio zaokupljen samim riječima. Samo je donekle poznavao vilenjački jezik pa je pozorno slušao sugovornike. Od vremena do vremena rekao bi nešto onima koji su ga dvorili i zahvalio im na njihovu jeziku. A oni bi mu se osmjehnuli i rekli smijući se:

"Evo pravog dragulja među hobitima!"

Nakon nekog vremena Pippin je zaspao kao zaklan, pa su ga podigli sa zemlje, odnijeli u sjenicu ispod drveća i tu položili na mek ležaj, na kojem je prespavao ostatak noći. Sam nikako nije htio napustiti gospodara. Kad je Pippin otišao, on je prišao Frodu i sklupčao mu se do nogu, gdje je naposljetku zadrijemao i sklopio oči. Frodo je ostao budan razgovarajući s Gildorom.

Razgovarali su o mnogim stvarima, starim i novim, a Frodo je ispitivao Gildora o zbivanjima u svijetu izvan Shirea. Novosti su bile pretežito tužne i zlokobne: o tmini koja se zgušnjava, o ratovima među ljudima i o bijegu vilenjaka. Napokon Frodo postavi pitanje koje mu je najviše ležalo na srcu:

"Recite mi, Gildore, jeste li vidjeli Bilba otkako je otišao od nas?"

Gildor se nasmiješi i odgovori:

"Jesam. Dva puta. Oprostio se s nama upravo na ovom mjestu. Vidio sam se s njim još jednom, daleko odavde."

Nije više htio kazati ni riječi o Bilbu pa je Frodo ušutio.

"Ni vi, Frodo, ne pitate mene niti mi pričate mnogo o onome što vas muči" reče Gildor. "Ali ja već znam ponešto o tome, a još vam više mogu pročitati s lica i iz onoga što se krije u vašim pitanjima. Odlazite iz Shirea a ipak sumnjate da ćete naći ono što tražite, ili postići ono što namjeravate, ili da ćete se ikad vratiti. Zar nije tako?"

"Jest" odgovori Frodo. "Ali ja sam mislio da je moj odlazak tajna za koju znaju samo Gandalf i moj vjerni Sam."

Pa pogleda Sama koji je tiho hrkao.

"Neprijatelj neće doznati za vašu tajnu od nas" reče Gildor.

"Neprijatelj?" ponovi Frodo. "Onda znate zašto odlazim iz Shirea?"

"Ja ne znam iz kojeg vas razloga Neprijatelj progoni" odgovori mu Gildor. "Ali vidim da vas progoni... koliko mi se god to činilo čudnim. Upozoravam vas da opasnost vreba i ispred vas i iza vas, i s obje strane."

"Misliš na Jahače? Bojao sam se ja da su oni u službi Neprijatelja. *Tko* su ti Crni jahači?"

"Zar vam Gandalf nije ništa rekao?"

"Ništa o njima."

"Onda mislim da nije moje da vam kažem nešto više... da vas strah još ne odvrati od putovanja. Jer mi se čini da ste krenuli na put u posljednji čas, ako niste i zakasnili. Sad se morate požuriti, ne smijete se zadržavati ni vraćati, jer vas Shire više neće štititi."

"Nije mi jasno kakve bi to obavijesti mogle biti još strašnije od vaših nagovještaja i upozorenja" uzvikne Frodo. "Dakako da sam znao da je opasnost preda mnom, ali nisam se nadao da ću naići na nju i u našem Shireu. Zar hobit ne može proći na miru od Vode do Rijeke?"

"Ali to nije vaš Shire" reče Gildor. "Ovdje su prebivali i drugi prije hobita, i drugi će prebivati kad hobita više ne bude. Oko vas je na sve strane svijet, vi se možete ograditi od njega, ali ga ne možete zauvijek isključiti."

"Znam... pa ipak mi se Shire oduvijek činio tako siguran i poznat. I što mi je sada činiti? Namjeravao sam potajno napustiti Shire i zaputiti se do Rivendella, a sad su mi već progonitelji za petama iako nisam još došao ni do Bucklanda."

"Mislim da bi trebalo da se i dalje držite svoga plana" reče Gildor. "Ne vjerujem da je taj put pretežak za vašu hrabrost. Ali, ako želite kakav određeniji savjet, trebalo bi da se obratite Gandalfu. Ja ne znam zašto vi bježite, pa ne znam ni na koji će vas način progonitelji napasti. Bit će da Gandalf to ipak zna. Valjda ćete ga još vidjeti prije nego što otputujete iz Shirea?"

"Nadam se da hoću. Ali i to me zabrinjava. Čekao sam Gandalfa danima. Trebalo je da dođe u Hobbiton najkasnije preksinoć, ali se uopće nije pojavio. Sad se pitam što se moglo dogoditi? Da li da ga još čekam?"

Gildor časak pošuti.

"Ne sviđa mi se ta vijest" reče napokon. "To što Gandalf kasni ne sluti na dobro. Ali kako se ono kaže: *Ne pačaj se u poslove čarobnjaka jer oni su osjetljivi i lako se razljute.* Na vama je da birate: hoćete li otići ili čekati?"

"Ali isto se tako kaže: *Ne obraćaj se vilenjacima za savjet jer će ti kazati i da i ne*" otpovrne Frodo.

"Zbilja?" nasmije se Gildor. "Vilenjaci malokad daju nepromišljene savjete jer je savjet opasan dar, čak i kad ga mudrac daje mudracu, a svi putovi mogu završiti na stranputici. Ali što biste vi htjeli? Niste mi rekli sve što vas muči, pa kako onda ja mogu birati bolje od vas? Ali, ako baš tražite od mene savjet, dat ću vam ga, prijateljstvu za ljubav. Mislim da morate odmah krenuti dalje, bez zadržavanja; a ako Gandalf ne dođe prije nego što krenete, onda vam savjetujem da ne odlazite sami na put. Povedite sa sobom pouzdane prijatelje koji su voljni poći s vama. Morali biste mi biti zahvalni jer vam nerado dajem ovaj savjet. Vilenjaci imaju svoje poslove i svoje brige i ne mare mnogo za putove hobita ni bilo kojih drugih stvorenja na svijetu. Naši se putovi malokad ukrštaju s njihovima, slučajno ili navlaš. U ovom našem susretu ima možda nešto više od slučajnosti, ali mi njegova svrha nije jasna i bojim se da ne kažem koju previše."

"Duboko sam vam zahvalan" reče Frodo "ali bih radije da mi otvoreno kažete tko su ti Crni jahači. Ako poslušam vaš savjet, možda neću zadugo vidjeti Gandalfa, a morao bih znati kakva mi opasnost prijeti."

"Zar nije dovoljno znati da su u službi Neprijatelja?" odgovori mu Gildor. "Bježite od njih! Ne razgovarajte s njima! Oni donose smrt. Ne pitajte me ništa više! Ali srce mi

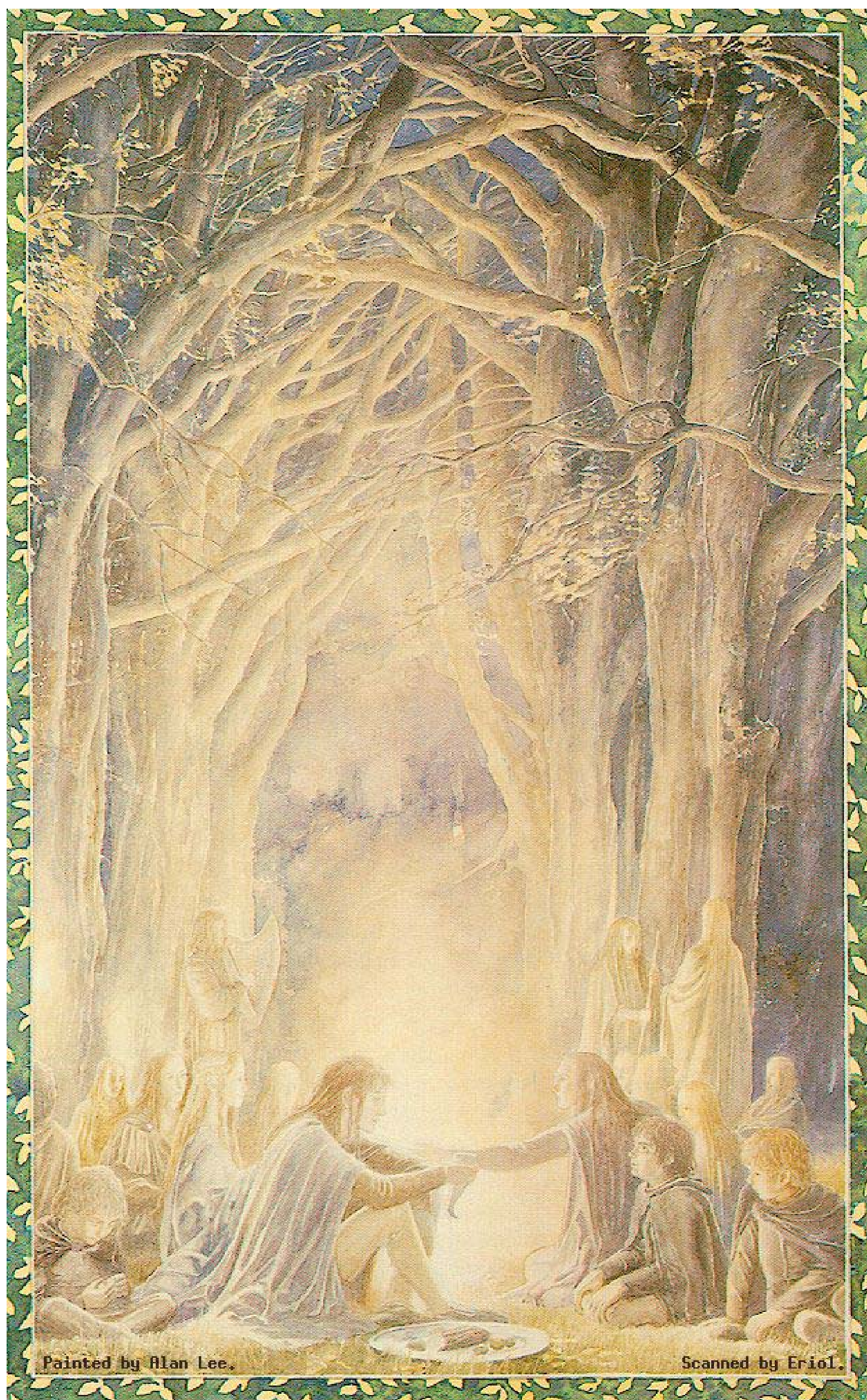
govori da ćete vi, Frodo, sin Drogov, prije nego što se sve ovo okonča, znati više o tim groznim stvorenjima nego Gildor Inglorion. Čuvala vas Elbereth!"

"Ali otkud meni toliko hrabrosti?" priupita ga Frodo. "A hrabrost mi je najpotrebnija."

"Hrabrost se može naći na neočekivanim mjestima" reče Gildor. "Ne dajte se! A sad na spavanje! Ujutro nas više nećete ovdje vidjeti, ali ćemo razaslati poruke kroz sve okolne krajeve. Lutajuće družine znat će za vaše putovanje, a oni koji imaju moć da čine dobro pazit će na vas. Proglašavam vas prijateljem vilenjaka, i neka zvijezde sjaje na kraju vašeg puta! Malokad nam je bilo ovako lijepo sa strancima, a divno je bilo čuti riječi drevnog jezika iz usta drugih lutalica na svijetu."

Još dok je Gildor govorio, Frodo je osjećao kako ga san svladava.

"Malo ću odspavati" rekao je, a vilenjak ga odvede do sjenice u kojoj je spavao Pippin. Frodo se tu izvali na ležaj i umah utone u san bez snova.

Painted by Alan Lee.
Scanned by Eriol.

IV poglavlje

PREČACEM DO GLJIVA

Ujutro se Frodo probudio osvježen. Ležao je u sjenici napravljenoj od živog stabla i isprepletenih grana što su se spuštale sve do zemlje; ležaj mu bijaše od paprati i trave, debeo, mek i neobično mirisan. Sunce je sjalo kroz lepršavo lišće, još zeleno na stablu. On skoči na noge i izađe.

Sam je sjedio na travi blizu okrajka šume. Pippin je stajao i proučavao nebo i vrijeme. Od vilenjaka nije bilo ni traga ni glasa.

"Ostavili su nam voća, napitka i kruha" reče Pippin. "Hajde doručkovati. Kruh je gotovo isto onako ukusan kao što je bio noćas. Ne bih ti ga uopće bio ostavio da Sam nije navalio da ti ga ostavim."

Frodo je sjeo do Sama i uzeo jesti.

"Kakav nam je plan za danas?" zapita Pippin.

"Da stignemo što prije do Buckleburyja" odgovori Frodo i usredotoči se na jelo.

"Misliš da ćemo opet vidjeti one Jahače?" veselo ga priupita Pippin. Na jutarnjem suncu izgledi da vide makar i čitavu četu nisu ga čini se, previše uznemirivali.

"Da, vjerojatno ćemo ih vidjeti" reče Frodo, koji ih se nerado prisjećao. "Ali nadam se da ćemo rijeku prijeći neopaženi."

"Jesi li doznao štogod o njima od Gildora?"

"Ne baš mnogo... sve je nešto natucao i nagađao" reče Frodo izbjegavajući odgovor.

"Jesi li ga pitao zašto onako njuše zrak?"

"Nismo o tome razgovarali" odgovori Frodo punim ustima.

"Šteta. Siguran sam da je to neobično važno."

"Ako je tako, siguran sam da mi Gildor ne bi htio ništa objasniti" oštro će Frodo. "A sad me malo ostavi na miru! Ne želim odgovarati na niz pitanja dok jedem. Htio bih malo razmišljati!"

"Nebesa!" reče Pippin. "Za doručkom?"

Pa odšvrlja do ruba tratine.

Frodu nije vedro jutro – varljivo vedro jutro, pomislio je – odagnalo iz misli strah od potjere, pa je premišljao o Gildorovim riječima. Do njega opet dopre Pippinov veseli glas. Trčkarao je po zelenoj tratini i pjevuckao.

“Ne! To ne bih mogao!” reče Frodo u sebi. “Jedno je voditi mlade prijatelje na izlet kroz Shire dok ne ogladnimo i umorimo se pa nam jelo i krevet prijaju. Ali povesti ih u progonstvo gdje glađu i umoru možda neće biti lijeka, nešto je sasvim drugo – sve da su i voljni poći sa mnom. Ova je baština samo moja. Mislim da ne bih smio ni Sama povesti.”

Pogledavši Sama Gamgeeja, otkrije da ga Sam motri.

"No, Sam!" reče mu. "Što veliš na to? Krenut ću iz Shirea što prije... zapravo sam odlučio da se u Crickhollowu ne zadržavam ni jednog dana, ako baš ne moram."

"Vrlo dobro, gospodine!"
"I svejedno bi pošao sa mnom?"
"Bi."
"Bit će to vrlo opasno, Sam. Već je i sad opasno. Ni jedan se od nas dvojice po svoj prilici neće vratiti."
"Ako se vi, gospodine, ne vratite, neću se ni ja, to je sigurno" reče Sam. "*Pazi da ga ne ostaviš na cjedilu!* govorili su mi. *Da ga ostavim na cjedilu!* odgovarao sam im. *Ne pada mi na pamet. Poći ću s njim pa da se i na Mjesec penje; a ako ga koji od onih Crnih jahača pokuša zaustaviti, imat će posla sa Samom Gamgeejem,* reko sam im, a oni su se samo smijali."
"Tko su to oni, o čemu ti to pričaš?"
"Vilenjaci, gospodine. Malo smo popričali noćas. Činilo mi se da oni znaju da vi odlazite, pa sam mislio da nema smisla to poricat. Divan narod, ti vilenjaci, gospodine! Divan!"
"Jest, jest" reče Frodo. "Sviđaju ti se još i sad, pošto si ih izbliza vidio?"
"Reko bi da uopće nije važno da li mi se sviđaju il ne sviđaju, tako rekuć" polagano odgovori Sam. "Čini mi se da je svejedno šta ja mislim o njima. Sasvim su drukčiji nego što sam mislio... tako stari a tako mladi, i tako veseli i tužni, tako rekuć."
Frodo iznenađeno pogleda Sama, pomalo očekujući da ugleda neki vanjski znak čudnovate promjene koja se zbila u njemu. Učinilo mu se da glas Sama Gamgeeja nije više onaj za koji je mislio da ga poznaje. A opet bi rekao da pred njim sjedi onaj isti stari Sam Gamgee, samo što mu je lice neuobičajeno zamišljeno.
"Osjećaš li potrebu da otputuješ iz Shirea... sad kad ti se ispunila želja da vidiš vilenjake?" upita ga.
"Da, gospodine. Ne znam kako bi se izrazio, al od noćas osjećam da sam nekako drukčiji. Reko bi da vidim unaprijed u neku ruku. Znam da je pred nama vrlo dug put, u mrak, ali znam i da se ne mogu vratit. Sad mi više nije do toga da vidim vilenjake ni zmajeve ni planine... ne znam pravo do čega mi je stalo, al moram nešto obavit prije kraja, a to je daleko pred nama, a ne u Shireu. Moram to istjerat do kraja, gospodine, ako razumijete šta oću da kažem."
"Ne razumijem baš potpuno. Ali mi je jasno da mi je Gandalf izabrao dobrog suputnika. Zadovoljan sam. Poći ćemo zajedno."
Frodo je šutke doručkovao. Zatim je ustao, promotrio predjel pred sobom i pozvao Pippina.
"Je li sve spremno za pokret?" zapita kad Pippin dotrči do njega. "Moramo odmah krenuti. Dugo smo spavali, a pred nama je još dalek put."
"Hoćeš reći da si *ti* dugo spavao?" reče mu Pippin. "Ja sam već odavno na nogama, čekali smo samo tebe da doručkuješ i porazmisliš."
"Sad sam obavio i jedno i drugo. I želim što prije stići do skele u Buckleburyju. Ne mislim ići naokolo, vraćati se na cestu s koje smo sinoć skrenuli, nego udariti odavde poprijeko."
"Onda ćeš morati letjeti" reče Pippin. "U ovom kraju nećeš nikamo stići poprijeko."

"Ipak ćemo skratiti put ako ne idemo cestom" odvrati Frodo. "Skela je istočno od Woodhalla, a tvrda cesta skreće ulijevo: možeš je odavde vidjeti kako zavija na sjever. Zaobilazi sjeverni kraj Mlake i iznad Stocka izbija na put što vodi po nasipu od mosta. Ali to je nekoliko milja od našeg smjera. Mogli bismo skratiti put za četvrtinu ako odavde udarimo ravnom linijom do skele."

"*Kraći put nije uvijek i najbrži*" umovao je Pippin. "Ovdje je prilično težak teren a tamo oko Mlake ima baruština i svakojakih zapreka... poznajem ja dobro ovaj kraj. A ako te brinu Crni jahači, nije mi jasno zašto bi bilo gore sresti ih na cesti nego u šumi ili u polju."

"Teže je pronaći ljude u šumi ili u polju" odgovori mu Frodo. "A ako se zna da si na putu, sva je prilika da će te tražiti na cesti, a ne izvan nje."

"Dobro!" reče Pippin. "Idem za tobom kroz sve baruštine i jaruge. Ali neće biti lako! Ja sam sve nešto računao da ćemo do mraka stići do *Zlatnog grgeča* u Stocku. Tamo je najbolje pivo u Istočnoj četvrti, ili je bar nekad bilo; odavno ga nisam okusio."

"Sad više nema dvojbe!" reče Frodo. "Kraći put nije uvijek i najbrži, ali put sa svraćanjem u krčme iziskuje još više vremena. Moramo te pošto-poto držati što dalje od *Zlatnoga grgeča.* Važno je da stignemo do Buckleburyja prije mraka. Što ti kažeš, Sam?"

"Ja idem s vama, Frodo" reče Sam (usprkos intimnim strepnjama, i duboku žaljenju za najboljim pivom u Istočnoj četvrti).

"Onda, ako se već moramo probijati kroz baruštine i trnjake, da pođemo!" reče Pippin.

Bilo je već gotovo isto onako vruće kao i jučer, ali su sa zapada počeli pristizati oblaci. Bilo je na kišu. Hobiti su se skotrljali niz strmu zelenu padinu i upali među gusto drveće u podnožju. Krenuli su tako da im Woodhall ostane s lijeve strane i da prođu ukoso kroz šumu na istočnom obronku brda dok ne stignu do ravnice s druge strane. Tada će moći udariti ravno do skele preko otvorenog zemljišta, izuzev gdjekoju jarugu i ogradu. Frodo je računao da im valja prevaliti osamnaest milja u pravoj crti.

Uskoro je uvidio da je guštara zbijenija i zapletenija nego što se činila u prvi mah. U šiblju nije bilo staza pa nisu mogli brzo napredovati. Kad su se probili do dna padine, naišli su na potok koji je tekao iz brda iza njih duboko usječenim koritom među strmim i skliskim obalama obraslim kupinama. Bilo je vrlo nezgodno što im se isprriječio baš na smjeru kretanja. Nisu ga mogli preskočiti niti prijeći preko njega a da se ne smoče, izgrebu i zablate. Zastali su pitajući se što im je činiti.

"Prva prepreka!" reče Pippin smješkajući se mračno.

Sam Gamgee se obazre. Kroz razmak između drveća spazi vrh zelene kose niz koju su bili sišli.

"Gledajte!" reče i zgrabi Froda za mišicu. Svi pogledaju na tu stranu i na vrhu visoko iznad njih ugledaju prema nebu konja. Pokraj njega bijaše sagnuta crna prilika.

Odmah su odustali od pomisli da se vrate. Frodo ih povede i brže-bolje se zavuče s njima u gusto grmlje pokraj potoka.

"Uh!" dobaci Pippinu. "Obojica smo imali pravo! Prečac se već iskrivio, ali smo se u posljednji čas uspjeli skloniti. Ti imaš dobro uho, Sam: čuješ li možda da li tko dolazi?"

Stajali su nepomično, gotovo bez daha, osluškujući, ali od progonitelja nije bilo ni glasa.

"Ne vjerujem da će pokušat natjerat konja niz tu strminu" reče Sam. "Al sve bi reko da zna da smo sišli niz nju. Bit će bolje da produžimo dalje."

Ipak, nije bilo baš lako produžiti dalje. Imali su naprtnjače koje su morali nositi, a grmlje i kupine nerado su ih propuštali. Bili su zaklonjeni od vjetra grebenom iza sebe, pa je zrak tu bio ustajao i zagušljiv. Kad su se napokon probili do nešto otvorenijeg prostora, bili su umorni i izgrebeni i bilo im je vruće, a nisu više bili načisto ni u kojem se smjeru kreću. Obale su se potoka snizile kad je potok u ravnici postao nešto širi i plići tekući prema Mlaki i rijeci.

"Hej, pa ovo je potok Stock!" usklikne Pippin. "Ako se želimo vratiti na naš pravac, moramo odmah prijeći preko njega i skrenuti nadesno."

Pregazili su potok i pohitali preko široke čistine obrasle rogozom, bez drveća, na drugoj strani potoka. Nakon nekog vremena došli su opet do pojasa drveća – pretežito visokih hrastova, sa gdjekojim brijestom i jasenom. Tlo je mahom bilo ravno i nije bilo mnogo šipražja, ali je drveće bilo pregusto da bi mogli daleko vidjeti. Lišće se dizalo pod naletima vjetra, a iz oblačnog neba počele su promicati kišne kapi. Zatim se vjetar stišao, a kiša stala lijevati kao iz kabla. Kretali su se najbrže što su mogli preko busenja trave i po debelim naslagama suhog lišća, a kiša je oko njih neprestano bubnjala i kapala. Šutjeli su, samo su se osvrtali i zirkali na sve strane. Nakon pola sata Pippin reče:

"Nadam se da nismo skrenuli previše na jug, i da ne idemo duž ove šume! Ovaj pojas nije osobito širok – rekao bih da na najširem mjestu nema više od jedne milje – pa smo već morali proći kroz njega."

"Ne bi vrijedilo ni da idemo u cik-cak liniji" reče Frodo. "To nam ne bi mnogo pomoglo. Idemo i dalje u ovom smjeru! Nisam baš siguran da bih već želio izaći na čistinu."

Tako su produžili možda još dvije milje. Tad je sunce opet sinulo iz iskidanih oblaka a kiša jenjala. Bilo je već prošlo podne pa su osjećali da je krajnje vrijeme za ručak. Zastali su pod jednim brijestom: premda je brzo žutjelo, lišće je na njemu još bilo gusto, a zemlja ispod njega prilično suha i zaklonjena. Kad su počeli spremati ručak, ustanovili su da su im vilenjaci napunili boce bistrim, blijedozlaćanim napitkom koji je mirisao kao med od raznog cvijeća i koji ih je čudesno krijepio. Uskoro su se već smijali i pokazivali fige kiši i Crnim jahačima. Vjerovali su da će ubrzo prevaliti i tih posljednjih nekoliko milja.

Frodo se naslonio leđima na deblo i sklopio oči. Sam I Pippin sjedili su do njega pa su počeli pjevušiti, a onda su i tiho zapjevali:

Ho! Ho! Ho! Bocu dodaj mi drugu!
Zacijelit ću srce, utopit ću tugu.
Nek vjetar šiba, nek kiša lije,
Milje su duge, cilj blizu nije,
Pa ću pod krošnju prileći neku,
I oblake pustit da nebom teku.

Ho! Ho! Ho! zapjevaju još glasnije. Iznenada umuknu. Frodo skoči na noge. Vjetar je donio do njih dug jauk poput krika nekog opakog i osamljenog stvora. Dizao se, spuštao i završio visokim prodornim tonom. Dok su još sjedili i stajali, kao da su zaleđeni, odazove mu se drugi krik, slabiji i dalji, ali im se od njega isto tako ledila krv u žilama. Zatim nastane tišina prekidana tek šumom vjetra u krošnji.

"Što mislite, što je to bilo?" priupita ih napokon Pippin. Govorio je tobože nehajno, ali je u isti mah podrhtavao. "Ako je bila ptica, onda je to ptica koju nisam nikad dosad čuo u Shireu."

"Nije to bila ni ptica ni zvjerka" reče Frodo. "Bio je to zov, ili signal... u tom je kriku bilo riječi iako ih ja nisam razumio. Ali nijedan hobit nema takav glas."

Nisu više ni riječi progovorili. Iako su sva trojica mislila na Jahače, nitko ih nije spomenuo. Kolebali su se da li da ostanu ili produže dalje, ali budući da su kad-tad morali izbiti na čistinu da bi došli do skele, bilo je najbolje krenuti što prije i za dana. Začas su opet uprtili naprtnjače i nastavili put.

Uskoro su došli do kraja šume. Pred njima su se sterale prostrane ledine. Sad su uvidjeli da su zapravo otišli predaleko na jug. Daleko onkraj ravnice nazirao se preko rijeke nizak brežuljak na kojem je stajao Bucklebury, ali im je sad bio na lijevoj strani. Iskradajući se oprezno iz okrajka šume, udarili su preko čistine što su brže mogli.

Isprva su se bojali zato što su se našli izvan okrilja šume. Daleko iza njih dizao se greben na kojem su doručkovali. Frodo je malne očekivao da će na grebenu ugledati sitnu daleku priliku konjanika, tamnu prema nebu, ali Jahaču nije bilo ni traga. Bježeći od raspršenih oblaka, sunce se klonilo prema brdima s kojih su sišli, i ponovo jarko zasjalo. Strah se izgubio, iako su još osjećali nelagodu. Međutim, kraj je bivao sve pitomiji i uređeniji. Ubrzo su došli do dobro obrađenih njiva i livada – bijaše tu živica, vratnica i jaraka za isušivanje. Sve se doimalo tiho i mirno, baš kao kakav tipični zakutak Shirea. Raspoboženje im se popravljalo svakim korakom. Približavali su se crti rijeke, a Crni jahači činili su im se sad kao šumske utvare koje su ostavili daleko za sobom.

Prošli su pokraj živice uz golemo polje pod repom i došli do čvrstih vratnica. Iza njih je izlokan put vodio između niskih, dobro potkresanih živica prema dalekom gaju. Pippin zastane.

"Pa ja poznajem ova polja i ove vratnice!" reče. "To je Bamfurlong, imanje starog farmera Maggota. A ono je njegova farma, tamo među onim drvećem!"

"Iz jedne nevolje u drugu!" reče Frodo. Reklo bi se da je gotovo isto tako usplahiren kao da je Pippin rekao da ih taj put vodi ravno do Zmajeva brloga. Ostala ga dvojica pogledaju u čudu.

"Što ti imaš protiv starog Maggota?" upita ga Pippin. "On je bar dobar prijatelj svih Brandybuckova. Dakako da je za skitnice strah i trepet i da drži oštre pse... ali ovdje je, na kraju krajeva, blizu granica i stanovnici moraju biti na oprezu."

"Znam" reče Frodo. "Pa ipak" nadoda smijući se posramljeno "strepim od njega i njegovih pasa. Godinama sam se klonio ove farme. Nekoliko me je puta ulovio na svojoj zemlji kako berem gljive dok sam bio mladac u Brandy Hallu. Zadnji put me je izdevetao, a onda me pokazao svojim psima i rekao im: “Pogledajte ga dobro, dečki, kad drugi put

ovaj huncut stupi nogom na moju zemlju, možete ga slobodno rastrgati. A sad ga lijepo ispratite!” Vijali su me cijelim putem do skele. Nikad se nisam oporavio od tog straha – iako bih rekao da te beštije znaju svoj posao i da me zapravo ne bi ni taknule."

Pippin se nasmije.

"E pa, vrijeme je da se pomiriš s njima. Pogotovo ako ćeš opet živjeti u Bucklandu. Stari Maggot je zbilja čovjek na mjestu... ako mu ne diraš u gljive. Idemo baš ovim puteljkom tako da mu ne ometamo posjed. Ako ga sretnemo, ja ću razgovarati s njim. On je Merryjev prijatelj i ja sam nekad često navraćao ovamo s njim."

Išli su puteljkom dok nisu ugledali slamom pokrivene krovove velike kuće i gospodarskih zdanja kako izviruju između drveća pred njima. Maggotovi i Puddifootovi u Stocku i većina žitelja u Mlaki stanovali su u kućama. Ova je farma bila solidno izgrađena od opeke i ograđena visokim zidom. Na kraju puteljka stajale su u zidu široke drvene vratnice.

Iznenada, dok su se približavali farmi, razlegne se strahovito kevtanje i lavež, a nečiji glas dovikne:

"Pandžo! Deraču! Vučino! Naprijed, dečki!"

Frodo i Sam stali su kao ukopani, ali je Pippin produžio još dva-tri koraka. Vratnice se otvore i tri golema psa izlete na puteljak i pojure na putnike namjernike bjesomučno lajući. Na Pippina se nisu obazirali, ali se Sam stisnuo uza zid dok su ga dva psa nalik na vukove sumnjičavo njušila, a čim bi se pomaknuo, zarežali bi. Najveći i najžešći među njima stao je pred Froda kostriješeći se i režeći.

Na vratnicama se pojavi plećat, zdepast hobit okrugla rumena lica.

"Hej! Hej! A tko li ste vi, i šta tu tražite?" upita ih.

"Dobar dan, gospodine Maggote!" pozdravi ga Pippin.

Farmer ga malo bolje pogleda.

"E, vrag me odnio ako to nije mladi gospodin Pippin... gospodin Peregrin Took, bolje reći!" uzvikne, a mrko lice odjednom mu se razvuče u osmijeh. "Odavno vas nisam vidio ovdje kod nas. Sva sreća što vas poznajem. Baš sam htio nahuckati pse na neznance. Danas se zbivaju sve neke čudne stvari. Dabome da čudnovat svijet zaluta pokatkad i u ove krajeve. Previše smo blizu rijeke" reče vrteći glavom. "Ali taj je tip bio nešto najneobičnije što sam ikad vidio. Taj neće više proći mojom zemljom bez pitanja, ako ga ikako budem mogao spriječiti u tome."

"O kakvom to tipu govorite?" upita ga Pippin.

"Znači da ga niste vidjeli?" priupita ih farmer. "Maloprije je otišao tamo gore prema nasipu. Bio je to čudan svat i postavljao mi čudna neka pitanja. Nego, možda biste svratili unutra pa da na miru razmijenimo vijesti? Imam baš dobrog piva ako vam se pije, gospodine Took?"

Bilo je očito da će im farmer reći nešto više ako mu dadu malo vremena, pa su rado prihvatili njegov poziv.

"A što ćete s ovim psima?" tjeskobno ga upita Frodo.

Farmer se nasmije.

"Neće vam oni ništa... Bar ako ih ja ne napujdam. Hajde, Pandžo! Deraču! Na mjesto!" uzvikne. "Na mjesto, Vučino!"

Na veliko olakšanje Froda i Sama, psi su se povukli i ostavili ih na miru.

Pippin predstavi dvojicu suputnika farmeru.

"Ovo je gospodin Frodo Baggins" reče mu. "Možda ga se više ne sjećate, ali nekad je on živio u Brandy Hallu."

Na prezime Baggins farmer se trgne i oštro pogleda Froda. Frodo je načas pomislio da se domaćin prisjetio ukradenih gljiva pa da će ga psima otjerati s farme, ali umjesto toga uhvati ga za mišicu.

"E, ovo je bogme još najčudnije od svega!" uzvikne. "Vi ste gospodin Baggins? Uđite. Moramo porazgovarati."

Ušli su u farmerovu kuhinju i posjedali oko širokog ognjišta. Gospođa Maggot iznese pivo u golemu bokalu i natoči iz njega četiri velika vrča. Bilo je dobro svareno pa Pippin nije imao što žaliti za *Zlatnim grgečom*. Sam je sumnjičavo srkao pivo. On je po naravi bio nepovjerljiv prema svim stanovnicima drugih dijelova Shirea, i nije bio sklon da se brzo sprijatelji s nekim tko je istukao njegova gospodara, pa ma koliko davno to bilo.

Nakon dvije-tri primjedbe o vremenskim prilikama i izgledima za poljoprivredu (koji nisu bili ništa gori od uobičajenih), farmer Maggot odloži vrč i pogleda ih sve redom.

"A sad, gospodine Peregrine" reče "otkud nam vi to stižete, i kamo ste se zaputili? Da niste možda meni došli u posjet? Ako jeste, prošli ste pokraj mog ulaza a da vas nisam ni vidio."

"Ma nismo" odgovori Pippin. "Da vam kažem po istini, kad ste je već pogodili, stigli smo do vas s druge strane: preko vaših polja. Ali to je bilo sasvim slučajno. Zalutali smo u šumi, tamo negdje oko Woodhalla, dok smo gledali kako da prečacem dođemo do skele."

"Ako vam se žurilo, brže biste stigli cestom" reče farmer. "Ali nisam se ja zbog toga uzrujao. Vi smijete slobodno prolaziti mojom zemljom, gospodine Peregrine, ako vam je baš do toga. Pa i vi, gospodine Bagginse... iako bih sve rekao da još volite gljive." Nasmije se. "O da, sjećam se ja vašeg imena. Sjećam se vremena kad je mladi Frodo Baggins bio jedan od najgorih mladih vucibatina u Bucklandu Ali nisu mi sad bile gljive na pameti. Upravo malo prije nego što ste vi naišli, čuo sam za vaše prezime Baggins. Što mislite, što me je pitao onaj čudni svat?"

Svi su jedva čekali da nastavi.

"E pa" proslijedi farmer prelazeći s uživanjem na stvar "dojahao je na veliku crnu konju do mojih vratnica, koje su slučajno bile baš otvorene, i produžio sve do kućnih vrata. I on je bio sav crn, zaogrnut pelerinom i zakukuljen, kao da ne želi da ga itko prepozna. “E pa, što ovaj traži u Shireu?” pomislio sam u sebi. Mi s ove strane granice ne viđamo mnogo Velikih ljudi, a bogme nisam nikad ni čuo za nekoga kao što je taj crni tip.

“Dobar dan vam želim!” velim ja njemu i priđem mu. “Ovaj put vam nikud ne vodi, a kamo god išli, najbrže će vam biti da se vratite na cestu.” Nije mi se ni najmanje

sviđao, a kad mu je Pandža prišao, onjušio ga je i zaskvičao kao da ga je tko ubo, pa je podvio rep i otprašio zavijajući. A onaj se crni ukipio na konju.

“Dolazim s one strane”, rekne mi, polako i ukočeno, pa pokaže, molim vas lijepo, tamo na zapad, preko *mojih* polja. “Jeste li vidjeli *Bagginsa?*” upita me nekim čudnim glasom pa se sagne nada me. Nisam mu mogao vidjeti lice, tako mu je nisko bila kukuljica. Osjetio sam kako su me podišli žmarci. Ali nije mi išlo u glavu kako može tako slobodno jahati po mojoj zemlji.

“Odlazite!” reknem mu. “Nema ovdje nikakvih Bagginsa. Nisu oni iz ovog kraja. Najbolje će biti da se vratite u Hobbiton... samo ovaj put izvolite natrag cestom.”

“Baggins je otišao od kuće” veli on meni šaptom. “I na putu je ovamo. Nije daleko odavde. Ja ga tražim. Ako naiđe, hoćete li mi reći? Drugi put ću doći sa zlatom”.

“Nećete bogme”, reknem mu ja. “Nego ćete lijepo otići tamo gdje spadate, i to glavom bez obzira. Dajem vam minutu vremena, a onda ću pozvati pse.”

On prosikće nešto, možda je to bio smijeh a možda i nije, a onda natjera konja pravo na mene, tako da sam u zadnji čas odskočio u stranu. Pozvao sam pse, ali se on okrene i odjaše kao munja kroz vratnice putem prema nasipu. Što vi velite na to sve skupa?"

Frodo je sjedio časak gledajući u vatru, ali je mislio samo na to kako će, zaboga, njih trojica stići do skele.

"Ne znam što bih vam rekao" reče napokon.

"Onda ću vam ja reći" nastavi Maggot. "Niste vi nikad smjeli, gospodine Frodo, otići tamo među onaj svijet u Hobbitonu. Ono vam je čudan svijet." Sam se promeškolji na stolici i pogleda farmera prijekim okom. "Ali vi ste oduvijek bili lakouman dečko. Kad sam čuo da ste se odselili iz Brandybucka i otišli živjeti kod onog starog gospodina Bilba, odmah sam znao da ćete imati neprilika. Pazite što vam kažem, sve vam je to od onih čudnih poslova gospodina Bilba. Kažu da se on domogao para na čudan način u stranim zemljama. Možda ima nekih koji bi dali ne znam što da saznaju što je s onim silnim zlatom i draguljima koje je, kako čujem, zakopao u brijegu u Hobbitonu?"

Frodo je šutio – prilično su ga uznemirila farmerova pronicava nagađanja.

"Pa dobro, gospodine Frodo" proslijedi Maggot. "Drago mi je što ste bili toliko pametni da se vratite u Buckland. Ja vam savjetujem da tu i ostanete! I nemojte se družiti s tim stranjskim svijetom. U ovom ćete kraju steći prave prijatelje. Ako vas bude još tražio koji od tih crnih tipova, ja ću već izaći s njim na kraj. Reći ću mu da ste umrli, ili da ste otputovali iz Shirea, ili što god drugo želite. To bi moglo biti čak i istina; jer oni po svoj prilici traže staroga gospodina Bilba."

"Možda imate pravo" reče Frodo kloneći se farmerova pogleda i zureći u vatru.

Maggot ga je zamišljeno promatrao.

"E, vidim ja da si vi mislite svoje" reče on. "Jasno je kao dan da niste slučajno vi i taj jahač istog dana došli ovamo, i možda moje vijesti i nisu, na kraju krajeva, za vas baš neke vijesti. Ne tražim ja da mi vi kažete nešto što ste nakanili zadržati za se, ali vidim da ste u nevolji. Možda ovog časa mislite kako vam neće biti lako dokopati se skele a da vas ne ulove?"

"Upravo sam to i mislio" potvrdi Frodo. "Ali moramo sve učiniti da što prije stignemo do skele, a to nećemo moći ako budemo samo sjedili i razmišljali. Zato se bojim da moramo krenuti. Hvala vam najljepša na vašoj dobroti! Ja sam strepio od vas, gospodine Maggote, i od vaših pasa preko trideset godina, iako to vama možda zvuči smiješno. Šteta, mogao sam steći još jednog dobrog prijatelja. Sad mi je žao što ovako brzo odlazim. Ali možda ću se vratiti jednog dana – ako mi se ukaže prilika."

"Bit ćete uvijek dobro došli" reče Maggot. "Nego, nešto mi je palo na pamet. Uskoro će sunce zaći pa ćemo večerati, jer mi obično odlazimo na počinak čim padne mrak. Ako vi i gospodin Peregrin, svi skupa, možete ostati da prezalogajite s nama, bilo bi nam doista drago!"

"I nama bi bilo!" reče Frodo. "Ali, na žalost, moramo odmah krenuti dalje. I ovako ćemo do skele stići po mraku."

"Eh, čekajte malo! Htio sam reći da ću poslije večere upregnuti ponije u kola pa da ću vas odvesti do skele. To će vam prištedjeti poprilično pješačenja, a možda će vas poštedjeti i nekih drugih neugodnosti."

Sad je Frodo zahvalno prihvatio domaćinov poziv, na veliko olakšanje Pippina i Sama. Sunce je već bilo zašlo za bregove na zapadu i svjetlo je slabilo. U kuhinju su došla dva Maggotova sina i tri kćeri. Iznijeli su na veliki stol izdašnu večeru. Upaljene su svijeće i podložena vatra. Gospođa se Maggot užurbala amo-tamo. Došla su i dva-tri hobita koji su živjeli na farmi. Ubrzo ih je četrnaestoro sjedilo za stolom. Piva je bilo napretek, a bila je tu i pozamašna zdjela sa gljivama i šunkom, uz još mnogo drugih seljačkih jela. Psi su ležali kraj vatre, grickali kožice i krckali kosti.

Čim su povečerali, farmer je sa sinovima izašao van s fenjerom u ruci pa su izvukli kola. Kad su gosti izašli za njima, u dvorištu je bio mrak. Putnici su ukrcali svoje naprtnjače i popeli se na kola. Farmer je sjedio na kočijaškom sjedalu i ošinuo bičem dva stamena ponija. Žena mu je stajala na osvijetljenim otvorenim vratima.

"Čuvaj se, Maggote!" doviknula je mužu. "Nemoj se svađati s neznancima, i odmah se vrati!"

"Hoću!" odgovori joj on i potjera kola kroz vratnice. Nije više bilo ni daška vjetra. Noć je bila mirna i tiha, a zrak prohladan. Vozili su bez svjetla pa se nisu žurili. Iza jedno dvije milje došli su do kraja puteljka, prešli preko duboka jarka i popeli se uz kratak uspon do puta na visoku nasipu.

Maggot je sišao s kola i bacio pogled na obje strane, sjevernu i južnu, ali u mraku nije ništa vidio niti je u mirnu zraku išta čuo. Tanki pramenovi riječne magle visili su nad nasipima i gmizali po poljima.

"Bit će gusta magla" reče Maggot "ali neću paliti fenjere dok ne okrenem natrag. Čut ćemo svakoga na cesti mnogo prije nego što ga sretnemo."

Od Maggotove farme do skele bilo je pet milja ili nešto malo više. Hobiti su se dobro umotali, ali su napeto osluškivali neće li čuti štogod drugo osim škripe kotača i laganog *klip-klop* ponijevskih kopita. Frodu se činilo da se kola kreću sporije od puža. Pippin je uza nj drijemao klimajući glavom, ali je Sam piljio naprijed, u maglu što se dizala.

Napokon su stigli do puta koji je vodio do skele. Put bijaše označen sa dva visoka bijela stupa što su se iznenada pomolila na desnoj strani. Farmer Maggot pritegne uzde i kola se zaustave škripeći. Upravo su se počeli izvlačiti iz kola kadli odjednom začuju ono od čega su svi strepili: konjski topot na cesti pred sobom, topot koji im se primicao.

Maggot skoči s kola i stane uz ponije držeći ih za glave i piljeći u tamu. *Klipa-klapa, klipa-klapa,* jahač se sve više primicao. Topot je djelovao još bučnije u mirnom zraku obavijenom maglom.

"Najbolje da se vi sakrijete, gos'n Frodo" usplahireno će Sam. "Lezite u kola i pokrijte se gunjevima, a mi ćemo već otpraviti ovog jahača na drugu stranu!"

Sam se ispentra iz kola i priđe farmeru. Crni jahači morali bi ga najprije pregaziti kad bi se htjeli približiti kolima.

Klapa-klapa, klapa-klapa. Jahač samo što nije stigao do njih.

"Hej vi tamo!" vikne farmer Maggot. Topot naglo utihne. Učinilo im se da naziru spodobu zaogrnutu crnom pelerinom u mraku, korak-dva ispred njih. "E pa, da vidimo!" reče farmer pa dobaci uzde Samu i zakorakne naprijed. "Da se niste ni maknuli! Što želite i kamo idete?"

"Tražim gospodina Bagginsa. Da ga niste možda vidjeli?" reče prigušenim glasom... ali to bijaše glas Merryja Brandybucka. Otkrije se zamračen fenjer i svjetlo padne na farmerovo zgranuto lice.

"Gospodine Merry!" usklikne on.

"Pa da, naravno! A što ste mislili, tko sam?" upita ga Merry primičući mu se. Kad je izronio iz magle i njihove se strepnje raspršile, reklo bi se da se Merry iznenada smanjio na normalnu veličinu hobita. Jahao je ponija, s omotanim šalom oko vrata i preko brade, da se zaštiti od magle.

Frodo skoči s kola da se pozdravi s njim.

"No, konačno si stigao!" reče Merry. "Već sam se pitao hoćete li uopće danas stići, baš sam krenuo na večeru. Kad se magla bila spustila, pošao sam vam u susret i odjahao do Stocka da vidim niste li možda pali u koju grabu. Ali neka sam proklet ako znam s koje ste strane došli. Gdje ste ih našli, gospodine Maggote? Da niste možda u svojoj bari za patke?"

"Nisam, nego sam ih ulovio u ometanju svoga posjeda" odgovori farmer "malo je falilo da ne nahuckam na njih pse. Ispričat ću vam svakako poslije cijelu priču. A sad, s oproštenjem, gospodine Merry, gospodine Frodo i ostali, najbolje će biti da ja okrenem kući. Žena će mi se zabrinuti zbog sve gušćeg mraka."

Potjera kola unatrag i okrene ih.

"E pa, laku noć svima" reče. "Ovo je bio čudnovat dan, o tom nema dvojbe. Ali sve je dobro što se dobro svrši, iako možda ne bismo smjeli to reći prije nego što stignemo kući. Ne mogu reći da se neću radovati kad se vratim." Pa upali fenjere i popne se na kola. Odjednom izvadi veliku košaru ispod sjedala. "Umalo da nisam zaboravio" nadoda. "Ovo je moja žena spremila za gospodina Bagginsa, s najboljim željama."

Pa pruži Frodu košaru i odveze se ispraćen zborom zahvala i pozdrava “laku noć”.

Gledali su za blijedim krugovima svjetala oko njegovih fenjera kako se gube u maglovitoj noći. Odjednom se Frodo nasmije – iz pokrivene košare koju je držao u ruci dizao se miris gljiva.

V. poglavlje

JEDNA RAZOTKRIVENA UROTA

E sad će biti najbolje da i mi požurimo kući" reče Merry. "Vidim ja da ima nešto čudnovato u svemu ovome, ali to mora čekati dok ne stignemo na cilj.

Krenuli su prilaznim putom do skele, ravnim, dobro održavanim i obrubljenim velikim okrečenim kamenovima. Iza stotinjak metara stigli su do obale rijeke, gdje se nalazila široka drvena platforma pristaništa. Uz nju je bila usidrena velika ravna skela. Bijele bitve na samoj obali odsijevale su pri svjetlu dviju svjetiljaka na visokim stupovima. Uz njih se u ravnim poljima vila izmaglica nad živicama ali je voda ispred njih bila tamna, samo se nekoliko pramenova poput pare kovitlalo među trskom uz obalu. Činilo se da na drugoj obali nema toliko magle.

Merry je poveo svoga ponija preko mostića na skelu, a ostali su ga slijedili. Zatim se Merry polagano otisnuo dugačkom motkom od obale. Brandywine je tekao pred njima, spor i širok. Obala je na drugoj strani bila strma, a od pristaništa je uza strminu vodila vijugava staza. Ondje su žmirkale svjetiljke. Straga se nazirao Buck Hill, na kojem su kroz pokretne velove magle svijetlili mnogobrojni okrugli prozori, crveni i žuti. Bijahu to prozori Brandy Halla, drevnog sjedišta porodice Brandybuck.

Nekoć davno Gorhendad Oldbuck, glava porodice Oldbuck, jedne od najstarijih u Mlaki, pa i u Shireu, bio je prešao preko rijeke koja je prvobitno bila granica toga kraja na istoku. On je sagradio (i iskopao) Brandy Hall, prozvao se Brandybuck, te se tu nastanio i postao gospodar zapravo jedne male nezavisne zemlje. Porodica mu je sve više rasla, a nastavila je i poslije njega rasti, sve dok Brandy Hall nije zauzeo sav taj niski brežuljak, tako te je imao tri velika prednja ulaza, mnogo pokrajnjih i stotinjak prozora. Zatim su Brandybuckovi i njihova mnogobrojna posluga počeli posvuda unaokolo kopati, a poslije i graditi. Tako je nastao Buckland, gusto naseljen pojas zemlje između rijeke i Stare šume, svojevrsna kolonija Shirea. Njegovo je glavno selo bilo Bucklebury, smješteno na obalama i obroncima iza Brandy Halla.

Ljudi su u Mlaki bili u dobrim odnosima s Bucklanđanima, a farmeri između Stocka i Rusheya priznavali su još vrhovnu vlast gospodara Halla (kako su nazivali glavu porodice Brandybuck). Ali većina pučanstva u starom Shireu smatrala je Bucklanđane neobičnim svijetom, napol strancima tako reći, iako se zapravo nisu mnogo razlikovali od ostalih hobita u sve četiri Četvrti. Samo su se u nečemu razlikovali – voljeli su čamce, a neki su od njih znali i plivati.

Njihov je kraj bio isprva nezaštićen s istočne strane, ali su na toj strani podigli živicu – Živu ogradu. Zasadili su je bili prije mnogo pokoljenja, pa je sad bila gusta i visoka jer su je neprekidno njegovali. Protezala se sve od mosta na Brandywineu, poput velike petlje koja zavija od rijeke pa sve do Živokraja (gdje Withywindle uvire iz šume u Brandywine) – dobrih dvadeset milja s kraja na kraj. Ali dakako da to nije bila savršena zaštita. Bucklanđani su se poslije mraka zaključavali, a ni to nije bilo uobičajeno u Shireu.

Skela se polako kretala preko vode. Približavali su se obali Bucklanda. Sam jedini u družini nije još bio na drugoj strani rijeke. Obuzimao ga je čudan osjećaj dok je voda polako žuborila pokraj njih – da stari život ostaje za njim u magli, a da pred njim leži mračna pustolovina. Počešao se po glavi i načas požalio što gospodin Frodo nije radije ostao mirno živjeti u Vrećastom vijencu.

Četvorica hobita zakorače sa skele. Merry je vezao skelu, a Pippin je već vodio ponija uz stazu kad Sam (koji je gledao za sobom kao da se oprašta sa Shireom) prošapće promuklim glasom:

"Pogledajte, gospodine Frodo! Vidite li štogod?"

Na suprotnom pristaništu, ispod dalekih svjetiljaka, nazirala se nečija prilika – nalik na mračan, crn zavežljaj ostavljen na drugoj strani. Ali dok su tako gledali, činilo se da se prilika kreće i klati amo-tamo, kao da pretražuje tlo. Zatim se odšuljala, ili se pognuta povukla, u tamu onkraj svjetiljaka.

"Što li je to, Shirea mi?" uzvikne Merry.

"Nešto što nas prati" odgovori Frodo. "Ali nemoj me sad više ništa pitati! Hajdemo brže-bolje odavde!"

Pohitali su stazom do vrha obale, a kad su se osvrnuli, druga je obala bila obavijena maglom pa nisu više ništa mogli vidjeti.

"Hvala nebesima što ne držite nikakve čamce na zapadnoj obali!" reče Frodo. "A mogu li konji preko rijeke?"

"Mogu jedino otići dvadeset milja na sjever do mosta... ili mogu preplivati rijeku" odgovori Merry. "Doduše, nisam nikad čuo da je neki konj preplivao Brandywine. Ali kakve veze imaju konji s tim?"

"Poslije ću ti reći. Hajdemo u kuću, tamo ćemo porazgovarati."

"Dobro! Ti i Pippin znate put, pa ću ja odjahati naprijed da javim Debelom Bolgeru da dolazite. Pobrinut ćemo se za večeru i ostalo."

"Mi smo rano večerali kod farmera Maggota" reče mu Frodo "ali mogli bismo još jedanput prezalogajiti."

"Pa i hoćete! Daj mi tu košaru!" reče Merry i odjaše dalje u mrak.

Bilo je podaleko od Brandywinea do Frodove nove kuće u Crickhollowu. Buck Hill i Brandy Hall ostavili su bili na lijevoj strani, a negdje pred Buckleburyjem izbili su na glavnu cestu u Bucklandu koja vodi od mosta na jug. Idući njome oko pola milje na sjever, skrenuli su desno na neki puteljak. Njime su išli oko dvije milje gore-dolje kroz polja.

Napokon su stigli do uskih vratnica u gustoj živici. U mraku nisu vidjeli ništa od kuće, koja je stajala malo dalje od puteljka usred širokog kruga travnjaka omeđenog pojasom od niskog drveća unutar vanjske živice. Frodo je izabrao ovu kuću zato što se nalazila u zabačenom kutku toga kraja, i što u blizini nije bilo nikakvih drugih nastambi. Moglo se ući i izaći neopaženo. Sagradili su je bili prije mnogo godina Brandybuckovi za svoje goste ili za članove porodice koji su željeli na neko vrijeme pobjeći od gužve u Brandy Hallu. Bijaše to starinska ladanjska kuća, nalik na hobitsku rupu koliko je god to

bilo moguće – dugačka i niska prizemnica, s krovom od travnatog busenja, s okruglim prozorima i velikim okruglim vratima.

Dok su išli od vratnica zelenom stazom, nisu vidjeli nikakva svjetla, prozori su bili zamračeni kapcima. Frodo je pokucao na vrata, a otvorio ih je Debeli Bolger. Prijazno svjetlo prospe se van. Obreli su se u široku predsoblju s vratima na obje strane; pred njima se pružao hodnik kroz sredinu kuće.

"E pa, što kažeš?" priupita Merry Froda dolazeći mu u susret hodnikom. "Potrudili smo se koliko smo mogli za ovo kratko vrijeme da se ovdje osjećaš kao kod kuće. Uostalom, Debeli i ja smo tek jučer stigli sa zadnjim tovarom."

Frodo pogleda oko sebe. Zaista se osjećao kao kod kuće. Mnoge od njegovih najdražih stvari – ili Bilbovih stvari (živo su ga podsjećale u novoj sredini na njega) – bile su razmještene kao u Vrećastom vijencu, koliko je god to bilo moguće. Bijaše to ugodna udobna gostoljubiva kuća, pa ulovi sam sebe kako ga hvata želja da se doista ovdje nastani, da živi povučeno i na miru. Činilo mu se da nije pošteno što je svojim prijateljima zadao toliko posla, pa se iznova upita kako će im priopćiti vijest da ih mora napustiti tako brzo, zapravo odmah. Ipak, morat će im to reći još noćas, prije nego što odu na počinak.

"Divno je!" jedva nekako protisne. "Osjećam se gotovo kao da se nisam ni preselio."

Putnici su objesili svoje pelerine i odložili naprtnjače na pod. Merry ih povede kroz hodnik i otvori širom vrata na njegovu kraju. Iz sobe nahrupi svjetlo od vatre i dašak vodene pare.

"Kupaonica!" usklikne Pippin. "O blagoslovljen bio, Meriadoc!"

"Kojim ćemo se redom kupati?" priupita ih Frodo. "Da li prvo najstariji, ili prvo najbrži? U oba slučaja, ti ćeš biti zadnji, mladi gospodine Peregrine!"

"Prepustite vi radije meni da ja to sredim!" reče Merry. "Ne možemo započeti život u Crickholowu svađom oko kupke. U ovoj kupaonici imamo *tri* kade i kotao pun vrele vode. Imamo i ručnike, rogožine i sapune. Upadajte svi skupa i požurite!"

Merry i Debeli odu u kuhinju na drugom kraju hodnika da se pozabave posljednjim pripremama za povečerak. Iz kupaonice je dopiralo nadmetanje u pjesmi izmiješano s pljuskanjem i bućkanjem. Odjednom Pippin nadglasa ostalu dvojicu jednom od Bilbovih najdražih pjesama za kupanje.

Za večernju kupku hura sto puta,
Jer spere nam umornu prašinu s puta!
Za pjesmu s nama tek luđak ne mari:
O! Vrela vodo, plemenita stvari!

Kad kiša rominja to sladak je zvuk,
Ko potoka gorskog do doline huk;
Al bolja neg kiša il slap kad se ruši
Je voda za kupku što parom se puši.

A ledenu vodu mi lijevamo dnevno
U presahlo ždrijelo pogotovo revno;
Al pivo je bolje, kad grlo nam žeđa,
A vrela nam kupka miluje leđa.

Gle vesele vode što nebu stremi
Vodoskok suncu se sjaji i pjeni;
Al milijeg žubora dok voda se toči
Nema do kupke kad noge nam moči!

Razleglo se strašno pljuskanje i Frodov uzvik: *Joooj!* Činilo se da je dobar dio vode iz Pippinove kade, oponašajući vodoskok, šiknuo uvis. Merry priđe vratima i dovikne im:

"Kako bi bilo da sad večerate i izlijete pivo niz grlo?"

Frodo izađe iz kupaonice brišući kosu.

"U zraku je toliko vode da radije idem u kuhinju da se obrišem do kraja" reče.

"Majko moja!" usklikne Merry kad je zavirio u kupaonicu. Kameni pod plivao je u vodi. "Peregrine, ovo ćeš ti sve obrisati prije nego što dobiješ nešto za jelo" reče. "Požuri se, nećemo te dugo čekati."

Večerali su u kuhinji za stolom kraj vatre.

"Vas trojica nećete valjda opet jesti gljive?" priupita ih Fredegar bez mnogo nade.

"Hoćemo, hoćemo!" uzvikne Pippin.

"To su moje gljive!" reče Frodo. "Gospođa Maggot, kraljica farmerskih žena, dala ih je *meni.* Maknite te svoje lakome ruke da vas poslužim gljivama."

Hobiti prema gljivama osjećaju strast koja nadmašuje čak i najveću lakomost među Velikim ljudima. Ta činjenica dijelom može objasniti duge izlete mladoga Froda u glasovita polja Mlake i gnjev oštećenog Maggota. Ovaj put bilo je gljiva napretek, čak i prema hobitskim mjerilima. Bilo je nakon toga i mnogo drugih jela, a kad su se svi dosita najeli, čak je i Debeli Bolger uzdahnuo od užitka. Odgurnuli su stol u stranu i prikučili stolice vatri.

"Poslije ćemo sve to pospremiti" reče Merry. "A sad mi pričajte! Sve bih rekao da ste doživjeli kojekakve pustolovine bez mene, što nije pošteno. Želim čuti potpuni izvještaj, a najviše me zanima što je to bilo sa starim Maggotom, i zašto mi je ono kazao. Gotovo bih rekao da je bio *prestrašen,* ako je tako nešto uopće moguće."

"Svi smo mi prestrašeni" reče Pippin nakon kraće stanke za koje je Frodo šutke zurio u vatru. "I ti bi se prestrašio da su ti dva dana Crni jahači bili za petama."

"A tko su vam ti Crni jahači?"

"Crne spodobe što jašu na crnim konjima" odgovori Pippin. "Ako Frodo neće da govori, onda ću ja ispričati cijelu priču od početka."

Pa ispripovjedi sve o njihovu putovanju od onog časa kad su krenuli iz Hobbitona. Sam ga je podržavao klimajući glavom i uzvikujući. Frodo je i dalje šutio.

"Da nisam vidio onu crnu priliku na pristaništu, rekao bih da ste sve to izmislili... i da nisam čuo onaj čudni prizvuk u Maggotovu glasu" reče Merry. "Kako ti, Frodo, sve to tumačiš?"

"Naš bratić Frodo bio je dosad vrlo zatvoren" reče Pippin "ali je kucnuo čas da se otvori pred nama. Sve dosad nismo čuli ništa o tome što je posrijedi osim nagađanja farmera Maggota da je to u nekoj vezi s blagom staroga Bilba."

"To je bilo puko nagađanje" brže-bolje će Frodo. "Maggot *ništa* ne zna."

"Stari je Maggot pronicav čovo" reče Merry. "Iza njegova okrugla lica zbiva se štošta što ne izlazi na vidjelo u njegovim riječima. Čuo sam da je svojedobno odlazio u Staru šumu, a na glasu je i da zna podosta čudnovatih stvari. Ali bar nama, Frodo, možeš reći što misliš o njegovu nagađanju."

"Ja *mislim*" polako će Frodo "da je on dobro tu nešto nanjušio, koliko je mogao. Postoji doista veza između Bilbovih starih pustolovina i razloga zašto Jahači traže njega ili mene, ili bi možda bilo bolje reći zašto tragaju za nama. Isto tako, bojim se, ako vas baš zanima, da posrijedi nije nikakva šala, i da ja nisam na sigurnome ni ovdje ni bilo gdje drugdje."

Obiđe pogledom prozore i zidove kao da se boji da će se prozori i zidovi odjednom srušiti. Ostali ga šutke pogledaju i razmijene značajne poglede među sobom.

"Sad će sve to izbiti iz njega" šapne Pippin Merryju. Merry klimne glavom.

"Pa dobro!" reče Frodo napokon uspravljajući se na stolici i izravnavajući leđa kao da je donio odluku. "Ne mogu to više tajiti pred vama. Moram vam svima nešto priznati. Samo što ne znam odakle da počnem."

"Možda bih ti ja mogao pomoći" tiho će Merry "tako što ću nešto od toga sam kazati."

"Kako to misliš?" priupita ga Frodo gledajući ga uznemireno.

"Pa evo ovako, dragi moj Frodo, ti se osjećaš jadno zato što ne znaš kako da se oprostiš s nama. Dakako da si nakanio otputovati iz Shirea. Ali opasnost ti je zaprijetila prije nego što si se nadao, pa si sad odlučio otputovati odmah. A ne da ti se. Baš nam te je žao."

Frodo otvori usta, ali ih ponovo zatvori. Izraz iznenađenja na njegovu licu bijaše toliko smiješan da se svi nasmiju.

"Dragi moj stari Frodo!" reče Pippin. "Zar si ti zbilja mislio da ćeš nam svima zamazati oči? Nisi bio ni približno dovoljno oprezan ni lukav! Očito je da si se spremao otputovati i da si se opraštao sa svim svojim omiljenim mjestima cijele ove godine od mjeseca travnja. Svaki čas smo te slušali kako mrmljaš: “Pitam se hoću li ikad više baciti pogled na ovu dolinu”, i slično. Pa kako si se samo pretvarao da si ostao bez novca i da zaista moraš prodati svoj voljeni Vrećasti vijenac onim Sackville-Bagginsovima! I kako si povjerljivo razgovarao s Gandalfom!"

"Nebesa!" usklikne Frodo. "A ja mislio da sam i oprezan i lukav. Ne znam što bi Gandalf na ovo rekao. Pa zar zbilja svi u Shireu pričaju o mom odlasku?"

"Ma ne!" odgovori mu Merry. "Ne brini ti zbog toga! Dakako da to neće zadugo ostati tajna, ali mislim da zasad još jest i mislim da za nju znamo samo mi urotnici. Uostalom, ne smiješ zaboraviti da te mi dobro poznajemo i da smo često s tobom. Obično

naslućujemo što misliš. Ja sam i Bilba dobro poznavao. Da ti pravo kažem, promatrao sam te prilično pomno otkako je on otišao. Mislio sam da ćeš kad-tad otići za njim; zapravo sam očekivao da ćeš još prije otići; pa smo u posljednje vrijeme bili prilično zabrinuti. Strašno smo se bojali da nam ne umakneš, da iznenada ne odmagliš, sam samcat, kao što je i on učinio. Za sve vrijeme od onog proljeća držali smo te na oku i štošta planirali na svoju ruku. Nećeš nam pobjeći samo tako."

"Ali ja moram otići" reče Frodo. "Tome nema lijeka, dragi moji prijatelji. Zaista je teško za sve nas, ali nema smisla da me zadržavate. Kad ste već toliko toga pogodili, molim vas da mi pomognete i da ne sprečavate moj odlazak!"

"Ti nas uopće ne razumiješ!" ustvrdi Pippin. "Ti doista moraš otići... ali zato moramo i mi. Merry i ja idemo s tobom. Sam je momak i pol i on bi skočio zmaju u ralje da te spasi, ako se ne bi baš sapleo, ali u toj svojoj opasnoj pustolovini trebat ćeš više od jednog suputnika."

"Dragi moji, najdraži hobiti!" reče Frodo, duboko ganut. "Ipak ne mogu to dopustiti. To sam već odavno izveo načistac sa samim sobom. Vi govorite o opasnosti, ali ne shvaćate o kakvoj je opasnosti riječ. Ovo nije nikakva potraga za blagom, nikakav put tamo i natrag. Ja ću upadati iz jedne pogibli u drugu."

"Dakako da je to nama jasno" odlučno će Merry. "Zato smo i odlučili da pođemo s tobom. Mi znamo da s tim Prstenom nema šale, ali ćemo dati sve od sebe da ti pomognemo u borbi protiv Neprijatelja."

"Prstenom!" ponovi Frodo, zgranut preko svake mjere.

"Da, Prstenom" reče Merry. "Dragi moj stari hobite, ti ne računaš na znatiželju svojih prijatelja. Ja već godinama znam za taj Prsten... zapravo još od prije nego što je Bilbo otišao; ali kako je on to očito smatrao svojom tajnom, šutio sam o tome dok nismo među sobom skovali urotu. Dakako da ja nisam Bilba poznavao tako dobro kao tebe, jer sam tada bio još premlad, a i on je bio oprezniji od tebe... ali nije bio opet dovoljno oprezan. Ako te baš zanima kako sam saznao za taj Prsten, ispričat ću ti."

"Da čujem!" protisne Frodo slabašnim glasom.

"Sackville-Bagginsovi su mu zapaprili kao što se moglo i očekivati. Jednog dana, otprilike godinu dana prije proslave, slučajno sam prolazio cestom kad sam spazio Bilba ispred sebe. Iznenada su se u daljini pojavili i Sackville-Bagginsovi, išli su prema nama. Bilbo je usporio korak, a onda, hokus-pokus: nestao! Ja sam se toliko zgranuo da sam jedva sačuvao toliko prisebnosti da se sakrijem na neki običniji način; provukao sam se kroz živicu i produžio dalje poljem s druge strane živice. Kad su Sackville-Bagginsovi prošli, izvirio sam kroz živicu i ugledao Bilba baš kad se iznenada ponovo pojavio. Primijetio sam odsjaj zlata dok je nešto stavljao u džep na hlačama. Nakon toga sam držao oči širom otvorene. Zapravo, priznat ću vam da sam ga uhodio. Ipak, recite i sami da je to bila velika kušnja, a meni nije bilo još ni dvadeset godina. Vjerojatno sam jedini u Shireu, osim tebe, Frodo, vidio i tajnu knjigu staroga momka."

"Pročitao si njegovu knjigu!" uzvikne Frodo. "Tako mi nebesa zar baš ništa nije sigurno na ovome svijetu?"

"Nije previše sigurno, rekao bih" reče Merry. "Ja sam ipak samo zavirio u tu njegovu knjigu, pa i to sam jedva uspio. Nikad je nije nigdje ostavljao ležati. Zanima me

što je bilo poslije s njom. Volio bih je još jednom pogledati. Je li možda kod tebe, Frodo?"

"Nije. Nije ostala u Vrećastom vijencu. Bit će da ju je odnio sa sobom."

"E pa, kako rekoh" nastavi Merry "zadržao sam što sam znao za sebe sve do ovoga proljeća, kad je situacija postala ozbiljna. Tada smo i skovali urotu. A kako smo i mi bili ozbiljni, i nije nam bilo do šale, nismo bili ni previše obzirni. Ti si prilično tvrd orah, a Gandalf je još tvrđi. Ali, ako baš želiš upoznati našega glavnog detektiva, mogu ti ga sad odmah predstaviti."

"Gdje je?" upita ga Frodo gledajući oko sebe kao da očekuje da će iz ormara izaći nekakva zakrinkana mračna figura.

"Naprijed, Sam!" reče Merry a Sam ustane, sav crven u licu. "Evo našeg sakupljača obavijesti! I mogu ti reći da ih je podosta sakupio prije nego što je napokon uhvaćen na djelu. Nakon toga je, moglo bi se reći, sâm smatrao da je tek na uvjetnoj slobodi, pa nam je presušio taj izvor obavijesti."

"Sam!" uzvikne Frodo baš kao da ne može biti većeg iznenađenja. Nikako nije bio načisto da li ga obuzima gnjev, veselje, olakšanje, ili se jednostavno osjeća glupo.

"Da, gospodine!" potvrdi Sam. "Molim vas da mi oprostite, gospodine! Ali nisam vam želio nikakvo zlo, Frodo, pa ni gospodinu Gandalfu, uostalom. *On* je, pazite, bio toliko pametan, kad ste vi rekli da ćete poći *sami,* da je kazo: *Nemoj! Povedi nekog u koga se možeš pouzdat!*"

"Ali sad bih rekao da se zbilja ni u koga ne mogu pouzdati" reče Frodo.

Sam ga je neveselo gledao.

"Sve zavisi od toga što želiš" ubaci Merry. "Možeš se pouzdati u nas da ćemo ostati uza te i kad zagusti... do posljednjeg daha. Možeš se isto tako pouzdati u nas da ćemo čuvati svaku tvoju tajnu... bolje nego što je i ti sam čuvaš. Ali ne možeš se pouzdati u nas da ćemo te pustiti da se sam suočiš s pogiblima i da odeš bez riječi. Mi smo ti prijatelji, Frodo. Uglavnom, tako ti je to. Mi znamo većinu onoga što ti je rekao Gandalf. Znamo mnogo toga o Prstenu. Strašno se bojimo... ali idemo s tobom, ili za tobom kao lovački psi."

"Na kraju krajeva gospodine" nadoda Sam "trebalo je da poslušate savjet vilenjaka. Gildor vam je lijepo reko da povedete one koji su voljni poć s vama, ne možete reć da vam nije reko."

"Ne kažem da nije" otpovrne Frodo gledajući Sama, koji se cerekao. "Ne kažem da nije, ali neću ti više nikad vjerovati da spavaš, pa makar koliko hrkao. Udarit ću te svom snagom nogom, da se uvjerim. A vi ste zbilja prepredeni lupeži!" dometne obraćajući se ostalima. "No blagoslovljeni da ste!" nasmije se, ustane i podigne ruke uvis. "Predajem se. Poslušat ću Gildorov savjet. Da opasnost nije tako velika, zaplesao bih od radosti. Pa i ovako sam sretan, sretniji nego što sam odavno bio. Neprestano sam strepio od ove večeri."

"Izvrsno! To smo dakle sredili. Tri puta hura za zapovjednika Froda i njegovu družinu!" zagrajali su svi skupa i zaplesali oko njega. Merry i Pippin su zapjevali pjesmu koju su očito imali spremnu za ovu prigodu.

Spjevana je po uzoru na patuljačku pjesmu koja je nekoć davno potaknula Bilba na njegovu pustolovinu, i pjevala se na istu melodiju:

Ti zbogom ćeš reći i kući i peći!
Ni vjetar ni kiša nek te ne spriječi,
I kreni na put još zarana, prije prve svjetlosti dana
Kroz šumu i goru što ti se priječi.

K Rivendellu, ka dolini, ti se vini,
K vječnome gaju i vilinskoj domovini,
A glib i krš za sobom pusti, hitro, hitro k dolu se spusti;
A kud ćemo poslije, to ne znamo ni mi.

Zlo plete niti, jezom želi ispuniti,
Dok zvjezdan svod tvoj krevet će biti,
Al svi znaju da na kraju svačije muke jednom staju,
Put je dalek, al ćeš pothvat obaviti!

I zato na put još zarana!
Prije prve svjetlosti dana!

"Izvrsno!" reče Frodo. "Ali, ako je tako, onda još moramo svašta obaviti prije nego što odemo na počinak... pod krovom, barem još noćas."

"Ah! Pa to je ipak bila samo pjesma!" reče Pippin. "Zar zbilja kaniš krenuti prije praskozorja?"

"Ne znam" odgovori Frodo. "Bojim se onih Crnih jahača, a uvjeren sam da je opasno ostati dugo na jednom mjestu, pogotovo ovdje kamo se zna da sam krenuo. Pa i Gildor mi je savjetovao neka ne čekam, iako bih se vrlo rado vidio s Gandalfom. Primijetio sam da se čak i Gildor uznemirio kad je čuo da se Gandalf uopće nije pojavio. To zapravo zavisi od dvije stvari. Koliko brzo mogu Jahači stići u Bucklebury? I koliko brzo možemo mi krenuti? Potrebno je izvršiti mnogo priprema."

"Odgovor na ovo drugo pitanje glasi da možemo krenuti u roku od sat vremena" reče Merry. "Ja sam praktički pripremio sve što treba. U staji s druge strane polja imamo šest ponija, imamo spremne sve zalihe i opremu, osim nešto dodatne odjeće i pokvarljive hrane."

"Čini mi se da je ta vaša urota bila vrlo temeljita" reče Frodo. "Ali što ćemo sa Crnim jahačima? Ne bi li bilo opasno čekati još jedan dan na Gandalfa?"

"Sve to zavisi od tvoga mišljenja što će Jahači učiniti ako te ovdje nađu" odgovori Merry. "Dakako da su već *mogli* stići ovamo ako ih nisu zaustavili na Sjevernim vratima gdje Živica dopire sve do rijeke s ove strane mosta. Čuvari ih po svoj prilici ne bi propustili noći, iako bi se oni ipak mogli probiti. Mislim da bi ih čak i danju pokušali spriječiti da uđu, barem dok ne bi poslali poruku poglavaru Halla... jer bi im bio sumnjiv izgled tih Jahača i jamačno bi ih se uplašili. Ali dakako da se Buckland ne bi mogao dugo

odupirati odlučnom napadu. Moguće je da bi ujutro propustili čak i Crnog jahača koji bi ih pitao za gospodina Bagginsa, jer ovdje gotovo svi znaju da ti dolaziš u Crickhollow."

Frodo je sjedio neko vrijeme zamišljen.

"Odlučio sam se" prozbori napokon. "Krećem sutra, u cik zore. Ali ne idem cestom, bilo bi mi sigurnije ovdje čekati nego ići cestom. Ako prođem kroz Sjeverna vrata, odmah će se pročuti da sam otišao iz Bucklanda, umjesto da to ostane tajna bar još nekoliko dana. Štoviše, most i Istočna cesta blizu granice sigurno će biti pod nadzorom, ušao koji Jahač u Buckland ili ne ušao. Ne znamo koliko ih ima, ali ima ih najmanje dvojica, ako ne i više. Jedino što mi preostaje jest da krenem u potpuno neočekivanu smjeru."

"Ali to može značiti samo u Staru šumu!" zgrozi se Fredegar. "Ne mislite valjda krenuti tamo? To bi vam bilo isto tako opasno kao i Crni jahači."

"Nije baš tako" reče Merry. "Plan zbilja zvuči očajnički, ali mislim da Frodo ima pravo. To je jedini način da odemo a da nas nitko ne počne odmah progoniti. Uz malo sreće, mogli bismo steći veliku prednost."

"Ali u Staroj šumi nećete imati sreće" prigovori mu Fredegar. "Tamo nikad nitko nije imao sreće. Zalutat ćete. Nitko ne ide u tu šumu."

"Ma idu, kako ne bi išli!" reče Merry. "Brandybuckovi idu u nju... ponekad, kad im baš puhne u glavu. Mi imamo tamo tajni ulaz. I Frodo je tamo bio, jednom davno. A ja sam bio nekoliko puta, obično po danu, naravno, kad je drveće pospano i prilično mirno."

"Pa dobro, radite kako mislite da je najbolje!" reče Fredegar. "Ja se više bojim Stare šume nego ičega drugog, ali moj glas ne vrijedi mnogo jer ne idem s vama na put. Ipak, drago mi je što će netko ostati ovdje tko će moći reći Gandalfu što ste učinili, kad se on napokon pojavi, kao što sam uvjeren da će se pojaviti."

Koliko god bio privržen Frodu, Debeli Bolger nije želio napustiti Shire niti vidjeti što se nalazi izvan njegovih granica. Njegova je obitelj bila porijeklom iz Istočne četvrti, točnije iz Budgeforda u Bridgefieldsu, ali nikad nije bio prešao preko mosta na Brandywineu. Njegova je zadaća bila, prema prvobitnim planovima urotnika da ostane i izađe nekako na kraj s radoznalim svijetom te da što dulje održi privid da gospodin Baggins još stanuje u Crickhollowu. Ponio je bio čak i nešto stare Frodove odjeće da mu pomogne u igranju njegove uloge. Nitko od njih nije ni slutio koliko bi ta uloga mogla biti opasna.

"Izvrsno!" reče Frodo kad su mu iznijeli plan. "Inače ne bismo mogli ostaviti za sobom nikakvu poruku za Gandalfa. Dakako da ja ne znam da li ti Jahači znaju čitati, ali ne bih se usudio ostavljati pisanu poruku za njega, za slučaj da oni upadnu u ovu kuću i pretraže je. Ali, ako je Debeli voljan čuvati ovu tvrđavu, tako da mogu biti siguran da će Gandalf saznati na koju smo stranu otišli, onda za mene nema više dvojbe. Sutra rano izjutra krećem u Staru šumu."

"Dobro, to je riješeno" reče Pippin. "Sve u svemu, milija mi je naša zadaća nego zadaća Debeloga... čekati ovdje dok ne dođu Crni jahači."

"Čekaj ti samo dok dobro zađeš u tu šumu" reče mu Fredegar "požalit ćeš još što nisi ovdje sa mnom sutra u ovo doba."

"Nema smisla više razglabati o tome" reče Merry. "Moramo se još urediti i obaviti posljednje pripreme za put prije nego što odemo na počinak. Probudit ću vas prije zore."

Kad je naposljetku legao, Frodo nije mogao dugo zaspati. Boljele su ga noge. Bilo mu je drago što će sutra jahati. Napokon je utonuo u mutan san, u kojem je gledao kroz neki visoki prozor na tamno more od zapletenog drveća. Duboko dolje među korijenjem čuo je kako neka stvorenja puze i nešto njuše. Slutio je da će ga kad-tad nanjušiti.

Zatim je začuo nekakav šum u daljini. U prvi je mah pomislio da to snažan vjetar puše kroz krošnje u šumi. A onda je pojmio da to nije vjetar nego huka mora iz daljine. Iznenada opazi da je na čistini. Oko njega ipak nije bilo drveća. Bio je na nekoj mračnoj vrištini, a u zraku je osjećao čudan slan miris. Uzgledavši, spazio je pred sobom visoku bijelu kulu kako stoji sama na visoku grebenu. Obuzme ga silna želja da se popne na kulu i baci pogled na more. Počne se pentrati uz greben prema kuli, ali iznenada sine svjetlo na nebu i razlegne se grmljavina.

VI. poglavlje

STARA ŠUMA

Frodo se iznenada probudi. U sobi je još bio mrak. Merry je stajao pred njim držeći u jednoj ruci svijeću, a drugom lupajući po vratima.

"Dobro, dobro, što je?" upita ga Frodo, svejednako uzdrman i smeten.

"Što je!" uzvikne Merry. "Vrijeme je da ustaneš! Četiri i pol je i velika je magla. Hajde! Sam već pripravlja doručak. Čak je i Pippin na nogama. Ja sad idem osedlati ponije i dovesti onoga koji će nam nositi prtljagu. Daj probudi onu debelu lijenčinu! Mora ustati da nas bar isprati!"

Negdje iza šest sati petorica hobita bijahu spremni krenuti na put. Debeli Bolger još je zijevao. Tiho su se iskrali iz kuće. Merry je pošao naprijed vodeći natovarenog ponija stazom što je vodila kroz čestar iza kuće, a onda je udario prečacem preko nekoliko polja. Lišće se na drveću ljeskalo, a sa svake grančice kapala je voda. Trava bijaše siva od hladne rose. Sve je mirovalo i daleki su se zvuci doimali bliski i jasni: perad je gakala u nečijem dvorištu, netko je zatvarao vrata u nekoj dalekoj kući.

U staji su našli ponije, snažne konjiće kakve vole hobiti, ne osobito brze ali sposobne da rade po cijeli dan. Uzjahali su i uskoro zašli u maglu koja se nekako neodlučno otvarala pred njima i prijeteći ponovo zatvarala za njima. Pošto su jahali oko sat vremena, polako i bez riječi, iznenada ugledaju pred sobom Živicu. Bila je visoka i premrežena srebrnastom paučinom.

"Kako ćete ovuda proći?" upita ih Fredegar.

"Za mnom, vidjet ćeš!" reče Merry.

On skrene lijevo uz Živicu. Uskoro dođu do mjesta gdje je živica zavijala prema unutra, duž ruba jedne uvale. Malo dalje od Živice bijaše iskopan usjek koji se blago spuštao. Strane su mu bile ozidane opekom i postupno se uzdizale. Odjednom se nađu pred tunelom koji je uranjao duboko pod Živicu i izbijao na drugu stranu. Tu je Debeli Folger stao.

"Zbogom, Frodo!" reče. "Najradije bih da ne idete u tu šumu. Nadam se samo da vas neće trebati spašavati prije nego što prođe današnji dan. Ali želim vam svima mnogo sreće – danas i svakog dana!"

"Ako ne bude pred nama gorih stvari od Stare šume, onda će biti dobro" reče Frodo. "Reci Gandalfu neka se požuri Istočnom cestom, jer ćemo se uskoro vratiti na nju i produžiti dalje što brže budemo mogli."

"Zbogom!" poviču ostali, krenu kroz usjek i nestanu u tunelu.

Unutra je bilo mračno i vlažno. Na drugom kraju naišli su na vrata od debelih željeznih rešetaka. Merry sjaše i otključa vrata, a kad su svi prošli kroz njih, zatvori ih za sobom. Vrata se bučno zaklope i brava škljocne. Taj je škljocaj zvučao zlokobno.

"Eto, tako!" reče Merry. "Sad ste napustili Shire, niste više u njemu nego na rubu Stare šume."

"A jesu li sve one priče o njoj istinite?"

"Ne znam na koje priče misliš" odgovori Merry. "Ako misliš na stare bau-bau priče koje su Debelom pričale dadilje, o goblinima, vukovima i sličnim stvorenjima, rekao bih da nisu. Ja bar u njih ne vjerujem. Ali ova šuma jest čudnovata. Sve je u njoj mnogo življe, svjesnije svega što se zbiva, da tako kažem, nego što su stvorenja u Shireu. Drveće u njoj ne voli neznance. Drže te na oku. Obično se zadovoljavaju time da te za dana drže samo na oku, i da ne čine bogzna što. Pokatkad najodbojnije stablo spusti koju granu, ili ispruži koji korijen, ili te zakvači dugačkom vriježom. Ali noću se može svašta dogoditi, tako bar pričaju. Ja sam bio svega dva-tri puta u njoj obnoć i to samo u blizini živice. Tad mi se činilo da se drveće došaptava, da prenosi novosti i govorkanja na nerazumljivu jeziku, a granje se njiše i pipa oko sebe iako nema vjetra. Doista se priča da se drveće kreće, da može opkoliti neznance i zadržati ih u obruču. Zapravo je nekad davno drveće napalo Živicu, došlo i ustobočilo se baš uz nju i nadvilo se nad nju. Ali došli su hobiti i posjekli na stotine stabala, napravili veliku lomaču u šumi i spalili sve zemljište u dugom pojasu istočno od Živice. Tada je drveće odustalo od daljnjih napada, ali je postalo vrlo odbojno. Još i sad postoji velika gola čistina na mjestu na kojem je gorjela lomača."

"A je li ovdje samo drveće opasno?" upita ga Pippin.

"Duboko u šumi i na drugoj strani žive kojekakva čudnovata bića" reče Merry "ili sam bar tako čuo, jer ja ih nikad nisam vidio. Ipak, netko utire staze. Kad god zađeš u šumu, naiđeš na jasne tragove, ali rekao bih da se tragovi na neki čudan način premještaju i mijenjaju od vremena do vremena. Nedaleko od ovoga tunela nalazi se, ili se bar dugo nalazio, početak poširoke staze koja vodi do Proplanka lomače, pa onda dalje manje-više u našem smjeru, na istok i pomalo na sjever. Tu ćemo stazu potražiti."

Hobiti krenu od vrata u tunelu i prođu kroz široku uvalu. Na kraju uvale naiđu na jedva primjetnu stazu što je vodila u šumu, stotinjak metara od Živice, ali se staza izgubi čim se nađu pod drvećem. Osvrnuvši se za sobom, ugledali su tamnu crtu Živice između stabala što bijahu već gusto zbijena oko njih. Pred sobom su vidjeli samo debla nebrojenih veličina i oblika – uspravna i grbava, iskrivljena, povijena, zdepasta i vitka, glatka, kvrgava i razgranata, a sva stabla bijahu zelena ili siva od mahovine, sa sluzavim, rutavim izraslinama.

Merry je jedini ostao prilično dobre volje.

"Bolje bi ti bilo da nas i dalje vodiš i pronađeš tu stazu" reče mu Frodo. "Pazite da ne izgubimo jedan drugog i da ne zaboravimo na kojoj je strani Živica!"

Odabrali su smjer između stabala i poniji su im i dalje trupkali brižljivo se kloneći mnogih izvijenih i isprepletenih korijena. Nije bilo šipražja. Tlo se neprestano uspinjalo, a kako su išli dalje, činilo se da su stabla sve viša, tamnija i sve deblja. Nije ni glasa bilo čuti, osim što bi kadikad kapnula koja kap s mirnih krošanja. Nije bilo ni šumova ni gibanja u krošnjama, ali ih je sve obuzelo neugodno osjećanje da ih netko motri s neodobravanjem, koje se produbljuje u odbojnost, pa čak i neprijateljstvo. To je osjećanje sve više raslo dok nisu napokon počeli hvatati sami sebe kako hitro bacaju poglede uvis ili se obaziru za sobom preko ramena, kao da očekuju iznenadan udarac.

I dalje nije bilo ni traga od staze, a reklo bi se da im se drveće neprestance isprečuje na putu. Pippin odjednom osjeti da to više ne može podnijeti pa se iznenada prodere:

"Oj! Oj! Neću nikom ništa nažao učiniti! Samo me pustite da prođem!"

Ostali su se lecnuli i zaustavili se, ali je Pippinov uzvik zamro kao da je prigušen teškim zastorom. Nije bilo ni jeke ni odziva, iako bi se reklo da je šuma postala još zbijenija i budnija.

"Ja ne bih vikao da sam na tvom mjestu" reče mu Merry. "To ti može više štetiti nego koristiti."

Frodo se već pitao hoće li se ikad probiti ovuda i je li imao pravo povesti ostale u ovu ukletu šumu. Merry se osvrtao na sve strane, činilo se da više nije načisto na koju stranu da krene. Pippin je to opazio.

"Nije ti trebalo mnogo vremena da zalutaš" reče mu. Ali u taj mah Merry zazviždi od olakšanja i pokaže mu nekamo naprijed.

"Vidi, vidi!" reče. "Ovo se drveće *zbilja* premješta. Eno pred nama Proplanka lomače (bar se nadam da jest), ali čini se da se staza do njega premjestila!"

Što su išli dalje, to je bivalo sve svjetlije. Odjednom su izašli ispod drveća i našli se na širokoj okrugloj čistini. Nad njima je bilo nebo, modro i vedro, na njihovo čudo, jer odozdo ispod krova šume nisu vidjeli ni kako se razdanilo ni kako se magla digla. Sunce ipak nije bilo toliko odskočilo da obasja proplanak, iako su mu zrake dotakle vršike drveća. Krošnje su bile gušće i zelenije na rubovima proplanka omeđujući ga gotovo neprobojnim zidom. Tu nije raslo ni jedno drvo, nego samo debela trava i mnoge visoke biljke: tanka i uvenula kukuta i divlji peršin, kužnjak sa sjemenom nalik na pahuljast pepeo, bujna kopriva i čičak. Turobno mjesto, ali se iza one guste šume doimalo poput dražesna i vedra vrta.

Hobiti se osokole gledajući puni nade danje svjetlo što se širilo po nebu. Na drugom kraju proplanka ugledaju prolaz u zidu od stabala a u prolazu jasno raspoznatljivu stazu. Vidjeli su kako staza vodi u šumu, mjestimice široka i otvorena na vrhu, iako se ovdje-ondje drveće zbijalo i natkriljivalo je tamnim granama. Produžili su tom stazom. Još su se pomalo uspinjali, ali su sad jahali mnogo brže i odvažnije, jer im se činilo da se šuma smekšala i da će ih na kraju ipak pustiti da neometano prođu kroz nju.

Međutim, nakon nekog vremena zrak je počeo bivati sve vrući i zagušljiviji. Stabla su se opet zbila s obje strane i nisu više vidjeli daleko ispred sebe. Opet su, jače nego ikad, osjetili kako ih pritišće nesklonost šume. Bilo je toliko tiho te se činilo da im u ušima tutnji topot njihovih ponija, šum suhog lišća pod njihovim kopitima i povremeno spoticanje o skrivene korijene. Frodo pokuša zapjevati pjesmu da ih osokoli, ali glas mu se stišao gotovo do šapta.

O! Putnici što kročite predjelima punim sjena!
Nek vas očaj ne obuzme jer, iako mrke stoje,
I šumama jednom mora doći mijena:
Gdje im rube oplahuju punog sunca vedre boje,

Kad izlazi na istoku il zapada povrh gora,
O smiraju toplog dana ili kad se budi zora.
Na istoku il zapadu svejedno je, šuma jednom prestat mora...

"Prestat mora..." još dok je izgovarao te riječi, glas mu je utihnuo. Zrak je bio nekako težak a izgovaranje riječi zamorno. Tik iza njih velika grana prasne i sruši se sa starog stabla nadvijenog nad stazom. Reklo bi se da drveće zagrađuje put.

"Ne sviđa se njima sve to o prolaženju i kraju" reče Merry. "Ja ne bih zasad više pjevao. Čekaj dok dođemo do kraja šume, tad ćemo se okrenuti i otpjevati im budnicu u zboru!"

Govorio je vedro, a ako je osjećao tjeskobu, nije ju pokazivao. Ostali mu nisu ništa odgovorili. Bili su potišteni. Neki težak teret neprestano je Frodu pritiskivao srce, pa je sa svakim korakom sve više žalio što je ikad pomislio prkositi opasnosti od drveća. Doista je baš htio stati i predložiti da se vrate (ako je još moguće) kad opet nastupi obrat. Staza se prestala uspinjati i neko je vrijeme bila gotovo ravna. Tamno se drveće povuklo u stranu pa su pred sobom ugledali stazu kako ide gotovo u pravoj crti. Ispred njih, na stanovitoj udaljenosti, stajao je zeleni vrh brijega bez drveća, dižući se poput ćelave glave iz okolne šume. Činilo se da staza vodi ravno do njega.

Opet su pohitali dalje, oduševljeni pomišlju da će se na neko vrijeme izvući ispod krova šume. Staza se spuštala, a onda se opet počela penjati i tako ih napokon dovela do podnožja strma obronka. Tu je ostavila drveće za sobom i utonula u tratinu. Šuma je sa svih strana opasivala brijeg poput bujne kose koja naglo prestaje u krugu oko obrijana tjemena.

Hobiti su poveli ponije uzbrdo vijugajući okolo-naokolo dok nisu stigli do vrha. Tu su stali i pogledali oko sebe. Zrak je bio blještav i obasjan suncem, ali protkan izmaglicom; nije se nadaleko vidjelo. Blizu njih se izmaglica bila malne izgubila, iako je ovdje-ondje ležala u šumskim uvalama, a južno od njih iz dubodoline koja je presijecala samu šumu magla se još dizala poput pare ili pramenja bijelog dima.

"Eno tamo" reče Merry pokazujući im rukom "onuda teče Withywindle. Izvire iz Humlja i teče na jugozapad kroz sredinu šume pa kod Živokraja uvire u Brandywine. Ali mi ne idemo na *tu* stranu! Kažu da je dolina Withywindlea najčudnovatiji kraj u svoj ovoj šumi... središte iz kojeg potječe sva ta njena čudnovatost, da tako kažem."

Ostali su gledali na stranu na koju im je Merry pokazivao, ali su malo što vidjeli osim izmaglice nad vlažnom i dubokom dolinom. Iza nje se južna polovica šume gubila s vidika.

Sunce je na vrhu brijega sve više žeglo. Bilo je negdje oko jedanaest sati, ali zbog jesenske izmaglice nisu mogli bogzna što vidjeti u drugim smjerovima. Na zapadu nisu mogli razaznati ni crtu Živice ni dolinu Brandywinea iza nje. Na sjeveru, kamo su uprli poglede puni nade, nisu vidjeli ništa što bi moglo biti velika Istočna cesta prema kojoj su se bili zaputili. Bili su na otoku u moru drveća, a obzor im bijaše zastrt velom.

Na jugoistočnoj strani zemljište se naglo spuštalo, kao da se obronci brijega nastavljaju daleko dolje ispod drveća, poput obala otočja što su zapravo padine gore koja

se diže iz duboke vode. Sjedili su na zelenu rubu i gledali preko šume ispod sebe dok su objedovali. Kad je sunce odskočilo i prošlo podne, opazili su daleko na istoku sivozelene crte Humlja što se prostire iza Stare šume na toj strani. To ih je silno obodrilo, bilo je lijepo vidjeti nešto što leži izvan granica šume, iako nisu kanili poći na tu stranu, ako baš ne moraju – Grobno humlje isto je tako na zlu glasu u hobitskim legendama kao i sama Stara šuma.

Napokon su nakanili krenuti dalje. Staza kojom su bili došli do vrha brijega iznova se pojavila na sjevernoj strani, ali nisu dugo išli njome kad opaze da neprestano skreće nadesno. Uskoro se počela naglo spuštati pa su zaključili da vjerojatno vodi prema dolini Withywindlea – što nikako nije bio smjer kojim su htjeli produžiti. Nakon kraćeg raspravljanja odlučili su skrenuti s te varljive staze i udariti ravno na sjever, jer iako je nisu vidjeli s vrha brijega, Cesta je morala biti na toj strani. Nije mogla biti ni mnogo milja dalje. Osim toga, na sjeveru, lijevo od staze, činilo se da je zemlja suša i otvorenija i da se penje do obronaka na kojima je drveće nešto rjeđe, a jele i borovi smjenjuju hrastove, jasenove i drugo neobično i bezimeno drveće u sve gušćoj šumi.

U prvi mah činilo se da su izabrali dobar put, jer su prilično brzo napredovali, iako im se činilo, kad god bi na nekom proplanku ugledali sunce, da su skrenuli malo na istok, tko zna zašto. Međutim, nakon nekog vremena drveće se kanda opet počelo zbijati, upravo na mjestu gdje im se iz daljine činilo da je rjeđe i manje isprepleteno. Zatim su iznenada naišli na duboke jaruge nalik na tragove velikih, divovskih kolskih kotača, ili na široke obrambene rovove i davno neupotrebljavane ulegnute ceste zagušene grmljem kupina. Te su im jaruge obično bile baš na putu pa su mogli prijeći preko njih samo tako da se uvuku u njih i iskobeljaju iz njih, što im je bilo mučno i teško izvesti s ponijima. Kad god bi se spustili, ustanovili bi da je udubina puna gustog žbunja i isprepletenog šiblja, koje ih nekako nije htjelo propustiti nalijevo nego samo nadesno, pa su se morali probijati neko vrijeme po dnu prije nego što bi se uspjeli uzverati na drugu stranu. Kad god bi se tako iskoprcali, drveće im se činilo još gušće i tamnije, i uvijek je bilo teško probiti se nalijevo i uzbrdo, pa su morali i dalje ići nadesno i nizbrdo.

Nakon sat-dva, izgubili su svaku jasniju predodžbu o smjeru svoga kretanja, iako su dobro znali da već poodavno ne idu uopće na sjever. Neprestano su skretali protiv svoje volje i jednostavno išli smjerom koji im je netko drugi odredio – na istok i jug, prema središtu šume, a ne prema izlazu iz nje.

Popodne je već bilo poodmaklo kad su upali u jarugu koja je bila šira i dublja od svih prethodnih. Bila je toliko strma i zarasla vriježem da se više nisu mogli izvući iz nje, nisu mogli ni naprijed ni natrag a da ne ostave za sobom svoje ponije i prtljagu. Nisu mogli ništa drugo nego produžiti nizbrdo kroz jarugu. Tlo je postalo mekano i mjestimice podvodno; sa strane su se počeli pojavljivati izvori, i ubrzo su gazili niz potočić koji je curio i žuborio niz korito obraslo korovom. Zatim se tlo počelo naglo spuštati, a potočić je, sve snažniji i bučniji, tekao i poskakivao nizbrdo. Našli su se u dubokoj mračnoj guduri, a visoko iznad njih bijaše nadvijeno drveće.

Pošto su posrtali tako još neko vrijeme niz potok, iznenada su izašli iz polumraka. Kao kroz kakve vratnice ugledali su pred sobom sunčano svjetlo. Došavši do izlaza, ustanovili su da su se probili kroz rasjelinu u visokoj, strmoj uzvisini, tako reći klisuri. U podnožju bijaše široka čistina obrasla travom i trskom, a u daljini se nazirala još jedna uzvisina, gotovo isto tako strma. Na skrovitoj zemlji između njih ležalo je zlaćano popodnevno sunčano svjetlo, toplo i sneno. Posred svega toga lijeno je vijugala tamna rijeka sa smeđom vodom obrubljena starim vrbama, nadvijena vrbama, zakrčena srušenim vrbama i prošarana tisućama uvelih vrbovih listića. Zrak ih je bio pun, lepršali su žuti na granama, jer je u dolini nježno pirkao topao i blag povjetarac, i trske su šumile a vrbove grane pucketale.

"E pa, sad bar otprilike znam gdje smo!" reče Merry. "Išli smo gotovo suprotnim smjerom od onoga kojim smo htjeli. Ovo vam je rijeka Withywindle! Idem naprijed da izvidim teren."

Stupio je na sunčano svjetlo i nestao u visokoj travi. Nakon nekog vremena vratio se i javio da je tlo između podnožja klisure i rijeke prilično čvrsto, da na nekim mjestima bujna tratina dopire do same rijeke.

"Osim toga" nadoda "čini mi se da duž ove strane rijeke vijuga nešto kao pješačka staza. Ako krenemo njome nalijevo, morat ćemo na kraju izaći negdje na istočnoj strani šume."

"Ma nemoj!" reče Pippin. "To jest ako staza uopće vodi toliko daleko, i ako nas ne odvede naprosto u neko blatište i tamo nas ostavi. Što misliš, tko je napravio tu stazu, i zašto? Siguran sam da nije to učinio da nama pomogne. Sve sam nepovjerljiviji prema ovoj šumi i svemu u njoj, malo-pomalo počinjem vjerovati u sve one priče što se pričaju o njoj. Imaš li bar nekog pojma o tome koliko bismo još daleko na istok morali ići?"

"Ne, nemam" odgovori Merry. "Nemam pojma koliko smo daleko u dolini Withywindlea niti tko bi mogao dolaziti ovamo toliko često da utre stazu. Ali ne vidim nikakvog drugog izlaza niti znam za njega."

Kako nije bilo druge, krenuli su jedan po jedan, pa ih je Merry odveo do staze koju je bio otkrio. Posvuda su trska i trava bile bujne i visoke, mjestimice znatno iznad njihovih glava; ali kad su jednom našli stazu, nije bilo teško ići njome dok je zavijala i skretala odabirući čvršće tlo između blatišta i bara. Ovdje-ondje prelazila je preko potočića što su tekli u Withywindle sa šumovitih bregova. Na tim su mjestima bili brižljivo položeni balvani ili snopovi pruća.

Hobitima je bivalo sve toplije. Oko ušiju su im zujali rojevi svakojakih muha, a popodnevno sunce pržilo im leđa. Napokon su iznenada došli do tankog hlada – velike sive grane pružile se iznad staze. Svaki im je korak bivao bezvoljniji od prethodnog. Pospanost kao da je izvirala iz zemlje i zavlačila im se u noge, i nježno padala iz zraka na glave i oči.

Frodo je osjećao kako mu se podbradak spušta a glava klima. Pippin je upravo pred njim pao na koljena. Frodo zastane.

"Ovo nema smisla" začuje kako Merry govori. "Ne mogu dalje ni koraka bez predaha. Moram malo odrijemati. Pod vrbama je svježe. I nema toliko muha!"

Frodu se nisu svidjele njegove riječi.

"Idemo dalje!" uzviknuo je. "Ne smijemo još zaspati. Moramo najprije izaći iz Šume."

Ali ostalima je bilo već svejedno. Pokraj njih je stajao Sam, zijevajući i glupo žmirkajući.

Odjednom i Frodo osjeti kako ga ophrvava san. U glavi mu se mutilo. Niotkud ni glasa. Muhe su prestale zujati. Činilo se da samo u granama iznad njih nešto blago, jedva čujno šumi, tihano bruji, poput napol prošaptane pjesme. On podigne teške kapke i ugleda kako se nad njim nadvila golema vrba, stara i sivkastobijela. Doimala se orijaški, raskriljene grane pružila je kao ruke sa mnogim šakama dugačkih prstiju, a kvrgavo i iskrivljeno deblo bijaše izbrazdano širokim napuklinama što su tiho škriputale dok su se grane gibale. Zaslijepilo ga je lišće trepereći na sjajnu nebu, pa se izvrne i izvali na travu.

Merry i Pippin odvukli su se još malo dalje i prilegli naslonjeni leđima na vrbino deblo. Iza njih su se razjapile velike napukline i primile ih u sebe dok se stablo klatilo i pucketalo. Zagledali su se u sivo i žuto lišće koje se nježno pomicalo naspram svjetla i pjevalo. Kad su sklopili oči, pričinilo im se da čuju riječi, svježe riječi koje govore nešto o vodi i snu. Prepustili su se toj čaroliji i zaspali kao zaklani podno velike sive vrbe.

Frodo je još neko vrijeme ležao boreći se sa snom koji ga je svladavao, a onda se upne iz petnih žila i ponovo osovi na noge. Obuzme ga neodoljiva želja za svježom vodom.

"Čekaj me, Sam" promuca. "Moram načas oprati noge."

U polusnu otumara do one strane stabla koja bijaše okrenuta rijeci, gdje su veliki krivudavi korijeni urasli u vodu poput čvornovatih zmajeva koji su se nagnuli da piju vodu. Zajahao je jedan od tih korijena i pljusnuo vrućim stopalima po svježoj smeđoj vodi; tako je i on odjednom usnuo naslonjen leđima na vrbu.

Sam je sjeo, počešao se po glavi i zijevnuo kao som. Bio je zabrinut. Popodne je odmicalo a on je mislio kako je ta njegova iznenadna pospanost neprirodna.

"Nije tome krivo samo ovo sunce i topao zrak" promrmlja za se. "Ne dopada mi se ovo grdno veliko stablo. Nekako mu ne vjerujem. Slušaj ga samo kako pjeva o spavanju! To neće izaći na dobro!"

Osovi se na noge i otetura da vidi što je s ponijem. Opazi da su dva ponija poodmakla stazom; netom ih je ulovio i doveo natrag, začuje dva zvuka – jedan snažan a drugi slab ali vrlo jasan. Prvi je nastao od pada nečega teškog u vodu, a drugi bijaše nalik na škljocanje brave kad se vrata lako i čvrsto zatvore.

Odjuri natrag do obale. Frodo je ležao u vodi uz sam kraj, a velik korijen stabla kao da se nadvio nada nj pa ga drži pod sobom, ali se Frodo ne otima. Sam ga zgrabi za kaputić i izvuče ispod korijena, te ga jedva nekako dotegli na obalu. Gotovo istog časa Frodo se probudi, zakašlje i ispljune vodu. Napokon reče:

"Znaš li, Sam, da me je ovo vražje drvo *bacilo* u vodu! Lijepo sam to osjetio. Ovaj veliki korijen jednostavno se okrenuo i gurnuo me!"

"Bit će da ste sanjali, gospodine Frodo" reče Sam. "Čovjek ne smije sjediti na ovakvu mjestu kad mu se spava."

"A što je s ostalima?" upita ga Frodo. "Da mi je znati što oni sanjaju!"

Obiđu veliko drvo. Tad Sam shvati kakvo je ono bilo škljocanje. Pippin je nestao. Napuklina uz koju je prilegao zatvorila se, tako da od nje nije ostalo ni traga. Merry je pak bio ulovljen u zamku: jedna druga napuklina zatvorila mu se oko struka. Noge su mu ostale vani, a tijelo mu se bilo zaglavilo u tamnu otvoru čiji su ga rubovi stezali kao kliješta.

Frodo i Sam počnu najprije udarati šakama po deblu u kojem je ležao Pippin, a onda uzmu bjesomučno širiti ralje pukotine u koju bijaše ukliješten Merry, ali bez ikakva uspjeha.

"Kakva gadna stvar!" pomamno poviče Frodo. "Zašto smo uopće dolazili u ovu jezovitu šumu? Da smo bar ostali u Crickhollowu!"

Iz sve snage uzme udarati stopalima o drvo, ne mareći za svoje noge. Jedva primjetan drhtaj prođe deblom i granama, lišće zatreperi i zašumi, ali ovaj put reklo bi se da se netko u daljini potiho smije.

"Imamo li uopće sjekiru u našoj prtljazi, gospodine Frodo?" zapita Sam.

"Ja sam ponio sjekiricu za cjepkanje potpale" odgovori Frodo. "Ali nam ona ne bi mnogo pomogla."

"Čekajte malo!" uzvikne Sam, kome je riječ “potpala” dala ideju. "Mogli bismo nešto pokušati vatrom!"

"Mogli bismo" sumnjičavo potvrdi Frodo. "Mogli bismo ispeći unutra Pippina živa."

"Za početak mogli bi ovom drvetu zapaprit il ga bar zastrašit" žestoko će Sam. "Ako ih ne pusti, ja ću ga srušit, pa makar ga moro zubima pregrist!"

Odjuri do ponija i ubrzo se vrati sa dva ognjila i sjekiricom.

Brže-bolje nakupe suhe trave, lišća i komadića kore, pa naslažu hrpu slomljenih grančica i isjeckanog šiblja. Sve to nagomilaju uz deblo na suprotnoj strani od zatočenika. Čim je Sam kresnuo iskru, ona zapali suhu travu pa se učas podigne kovitlac plamena i dima. Grančice zapucketaju. Mali plameni jezici liznu uz suhu izrovašenu koru na starom stablu i osmude je. Drhtaj prođe svom vrbom. Reklo bi se da lišće nad njihovim glavama sikće od boli i gnjeva. Merry vrisne iz sveg glasa, a iz drveta se razlegne Pippinov prigušen krik.

"Ugasite vatru! Ugasite vatru!" dovikne im Merry. "Ako je ne ugasite, prepolovit će me. Evo, tako mi on sam kaže."

"Tko? Što?" zaurla Frodo i otrči na drugu stranu drveta.

"Ugasite vatru! Ugasite vatru!" preklinjaše ih Merry. Granje na vrbi počelo je mahnito vitlati oko sebe. Razlegne se šum kao od vjetra što se diže i širi prema granama na svom okolnom drveću, baš kao da su bacili kamen u tihi drijemež riječne doline i izazvali valove gnjeva što se šire po svoj Šumi. Sam udari nogom po maloj vatri i pogazi iskre. Ali Frodo, bez jasne predodžbe o tome zašto to radi, ili čemu se nada, potrči stazom vičući: *U pomoć! U pomoć! U pomoć!* Činilo mu se da jedva čuje svoj vlastiti prodorni glas – čim bi mu riječi izašle iz usta, odnio bi ih vjetar i utopio u graji krošanja. Bio je očajan, izgubljen i izbezumljen.

Iznenada zastane. Začuo je odgovor, ili mu se bar tako učinilo, ali kao da je dolazio odnekud iza njega, odnekud daleko sa staze, iz dubine Šume. Okrene se i oslušne; ubrzo

više nije bilo dvojbe – netko je pjevao neku pjesmu; dubok, radostan glas pjevao je bezbrižno i zadovoljno, ali je pjesma bila besmislena:

Hej-haj ođi aga, sela, mila!
Hej-haj priskočite tičje rila!
Tom-Bom Stari Tom Toma Bombadila!

Pola u nadi a pola u strahu od neke nove opasnosti, Frodo i Sam stali su kao ukopani. Odjednom iz duga niza besmislenih riječi (ili su se bar tako doimale) glas se podiže snažan i jasan, i otpjeva ovu pjesmu:

Hej-haj! Dođi draga, vesela mi mila!
Laka poput lahora ili ptičjeg krila.
Podno brijega još me čeka i na suncu blista,
Al na pragu dočekat će svjetlost zvijezda čista.
Vjerna moja gospo, kćerko Riječne vile,
Vitka poput vrbe, hitra poput svile.
Tom Bombadil donosi ti lopoče na darak,
Skokom svojoj kući stiže s pjesmom kroz šumarak.
Hej! Dođi mi malena, moje oko crno,
O Goldberry, Goldberry, zlatno moje zrno.
Jadan li si Vrbov-starče, korijenje si skrivaj,
Tom se kući žuri jer već stiže smiraj.
Svakim skokom sam ti bliže, noseći ti darak.
Hej-haj! Čuješ, draga, pjesmu kroz šumarak!

Frodo i Sam stajali su kao začarani. Vjetar se smirio. Lišće je opet mirovalo na nepomičnim granama. Opet se razlegne pjesma, a onda se iznebuha, poskakujući i plešući po stazi, pojavi iznad trski stari, otrcani klobuk s visokim tuljcem i dugim plavim perom zataknutim za vrpcu. Nakon još jednog skoka i doskoka ukaže se čovjek, ili se bar činilo da je čovjek. Bilo kako mu drago, bijaše prekrupan i pretežak za hobita. Premda i nije bio dostatno visok za jednog od Velikih ljudi, dizao je sasvim dovoljnu buku za jednog od njih, gazeći teškim korakom u žutim čizmetinama na debelim nogama, basrljajući kroz travu i šaš kao krava kad silazi na pojilo. Nosio je modar kaput i imao dugačku smeđu bradu, oči mu bijahu modre i blistave, a lice rumeno kao zrela jabuka, ali izbrazdano stotinama bora od smijeha. U rukama je na veliku listu, kao na pladnju, nosio stručak bijelih lopoča.

"U pomoć!" viknu Frodo i Sam trčeći mu u susret, ispruženih ruku.

"Ooooj! Ooooj! Lakše malo!" dovikne im starac podižući ruku uvis, pa oni stanu kao ukopani. "Recite mi, mališi, kamo ste se vi to zaputili, tako zapuhani? Što se to ovdje zbiva? Znate li vi tko sam ja? Ja sam vam Tom Bombadil. Kažite mi što vas muči! Tomu se baš žuri. Pazite da mi ne zgnječite lopoče!"

"U ovoj vrbi zarobljeni su mi prijatelji!" vikne Frodo zadihanim glasom.

"Mladoga gospodina Merryja upravo stežu u pukotini!" uzvikne Sam.

"Što?" prodere se Tom Bombadil i poskoči uvis. "Onaj Vrbov starac? Ništa gore od toga, a? Tome ćemo učas doskočiti. Znam ja pravu pjesmu za njega. Sijedi Vrbov starac! Zaledit će mu srž u kostima ako se ne upristoji. Zapjevat ću mu tako da će mu korijeni otpasti, tako da će mu vjetar odnijeti lišće i granje. Vrbov starac!"

Pošto je pomno odložio lopoče na travu, on otrči do drveta. Tu ugleda Merryjeva stopala kako još vire van – ostatak mu već bijaše uvučen unutra. Tom prisloni usta uz napuklinu i zapjeva niskim glasom. Nisu razumjeli ni riječi, ali se Merry očito probudio. Zamlatarao je nogama. Tom odskoči u stranu, odlomi granu koja je visila, pa udari njome vrbu po boku.

"Da si ih odmah pustio van, Vrbov starče!" reče. "Što si to naumio? Zašto si se probudio? Žderi radije zemlju! Duboko kopaj! Pij vodu! Spavaj! Govori ti Bombadil!"

Tad uhvati Merryja za stopala i izvuče ga iz pukotine koja se odjednom raširila.

Razlegne se škripa kao da se nešto kida, pa se rastvori i druga napuklina, iz koje izleti Pippin kao da ga je tko udario nogom u tur. Zatim se obje napukline uz snažan tresak ponovo čvrsto zatvore. Drhtaj prođe drvetom od korijena do vrha, i zavlada posvemašnji muk.

"Hvala vam!" zahvale hobiti jedan za drugim.

Tom Bombadil prasne u smijeh.

"Tako, vidite, mališi moji!" reče i sagne se da im zaviri u lica. "A sad ćete sa mnom mojoj kući! Stol je krcat žutim vrhnjem, saćem meda, bijelim kruhom i maslacem. Goldberry me čeka. Za pitanja će biti vremena za večerom. Hajdete za mnom najbrže što možete!"

Nato dohvati opet svoje lopoče i, mašući rukama, pođe poskakujući i plešući stazom na istok, svejednako pjevajući besmislene stihove na sav glas.

Puni olakšanja i odviše iznenađeni da bi razgovarali, hobiti pođu za njim najbrže što su mogli. Ali to nije bilo dostatno brzo. Tom im je uskoro iščeznuo iz očiju, a njegovo je pjevanje sve više slabilo i udaljavalo se. Iznenada mu glas opet dopre do njih, glasno ih je dozivao:

Žurno mali prijatelji uz obalu rijeke!
Tom će skočit korak naprijed i pripalit svijeće.
Na zapadu sunce tone, eto začas mraka.
Kad se noćne sjene slegnu otvorit ću vrata,
Kroz sva okna moje kuće treperit će svjetla žuta.
Ne bojte se crne johe, niti vrbe onkraj puta!
Ne bojte se ni korijenja niti humka! Tom pred vama kroči.
Hej-haj, veseljaci! Čekamo vas ispred kuće pred početak noći!

Nakon toga hobiti nisu više ništa čuli. Gotovo u isti mah sunce kao da je potonulo među drveće iza njih. Pomislili su na koso predvečernje svjetlo što se ljeska na rijeci Brandywine, i na prozore u Buckleburyju što svjetlucaju stotinama svjetala. Po njima su bile pale velike sjene, debla i grane nadvili se tamni i prijeteći nad stazom. Bijela

izmaglica počela se dizati i kovitlati na površini rijeke i lutati oko korijena drveća na okrajcima šume. Iz zemlje pod njihovim nogama dizala se sjenovita isparenja miješajući se s mrakom koji je naglo padao.

Teško je bilo razaznavati stazu pred sobom, a bili su i mrtvi umorni! Noge su im bile teške kao da su od olova. Čudni neki potajni zvuci razlijegali su se među grmljem i šašom s obje strane staze, a kad bi digli pogled na blijedo nebo, spazili bi čudnovata kvrgava i čvornovata bića, natmurena i tamna prema polumraku, kako ih zlobno gledaju s visoka obronka i rubova šume. Nekako su slutili da je sav ovaj kraj nestvaran i da zapravo posrću kroz neki zlokobni san koji ih ne vodi ni do kakva buđenja.

Upravo dok su osjećali kako sve više usporavaju korak i kako se zaustavljaju, opaze da se tlo polako uspinje. Zažubori voda. U mraku nazru bjelasanje pjene, na mjestu gdje bijaše mali slap. Tad odjednom nestane drveća pred njima, a za njima ostane izmaglica. Izašli su iz Šume i našli se pred širokom bujnom tratinom. Rijeka je sad bila uska i hitra, veselo im je skakutala u susret, ljeskajući se ovdje-ondje pri svjetlu zvijezda koje su već sjale na nebu.

Trava im je pod nogama bila glatka i kratka, kao da je pokošena ili potkresana. Nadstrešnica Šume iza njih bijaše podsječena i dotjerana kao živica. Sad su lijepo vidjeli stazu pred sobom, dobro održavanu i obrubljenu kamenovima. Vijugala je prema vrhu travnata brežuljka, sivog pod blijedim zvjezdanim nebom; a tamo dalje, još visoko iznad njih, na sljedećem obronku, opaze treperava svjetla na nekoj kući. Staza se opet spuštala, pa se opet penjala, uz dugu padinu obraslu travom, prema svjetlima. Iznenada se kroz vrata što su se otvorila prospe široka jarkožuta traka svjetla. Ta bijaše kuća Toma Bombadila, trebalo se još samo spustiti i popeti uzbrdo. Iza kuće se dizala strma uzvisina, siva i gola, a iza nje su se tamni obrisi Grobnog humlja iskradali u istočnu noć.

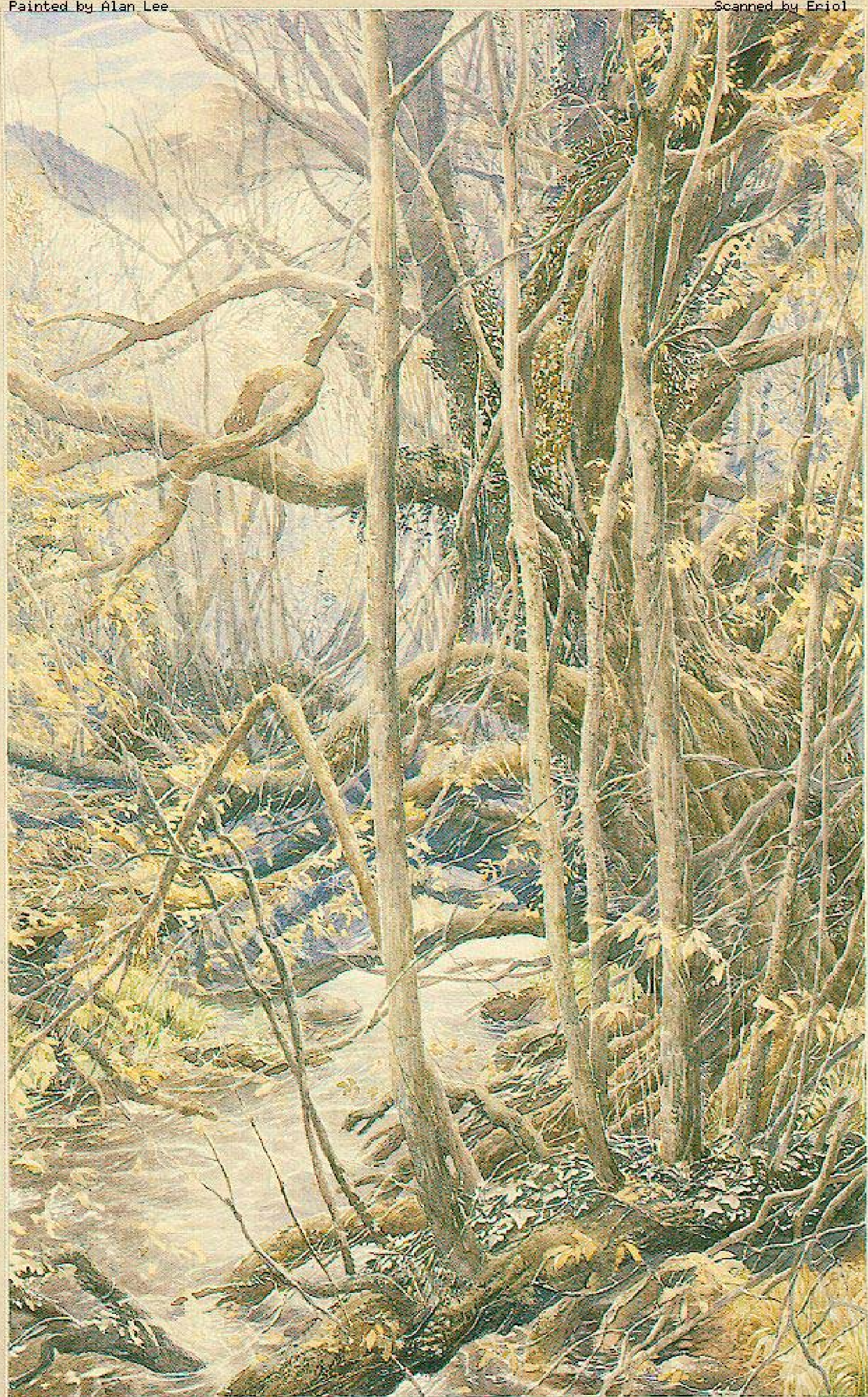
Svi pohitaju dalje, i hobiti i poniji. Polovica njihova umora i sav strah bili su već spali s njih. *Hej-haj!* odjekne im u susret pjesma.

Hej -haj! Priskočite, prijatelji mili moji!
I hobiti i poniji! Da l' večere tko se boji?
Nek zabava odmah krene i neka se pjesma poji!

Zatim, jedan drugi zvonki glas, mlad i prastar kao samo proljeće, poput pjesme vesele vode što istječe u noć iz vedra jutra u brdima, poteče im u susret kao srebro:

Neka odmah pjesma krene, i neka se u glas poji
O sunašcu i zvijezdama, o mjesecu i oblačku,
O kišici i maglici, na pupoljku svijetla tračku,
O lahoru sa brežuljka i o rosi na maslačku,
O trskama u tišaku, što su lopoč zasjenile,
Starom Tomu Bombadilu i o kćeri Riječne vile.

Uz tu pjesmu hobiti prekorače prag okruženi sa svih strana zlaćanim svjetlom.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol

VII. poglavlje

U KUĆI TOMA BOMBADILA

Četvorica hobita prekoračila su široki kameni prag i zastala žmirkajući. Obreli su se u dugačkoj niskoj prostoriji preplavljenoj svjetlom svjetiljaka što su visile s krovnih greda, a na stolu od tamnog, ulaštenog drva stajale su mnogobrojne svijeće, visoke i žute, i gorjele jarkim plamenom.

Na stolici, na drugoj strani prostorije, okrenuta licem ulaznim vratima, sjedila je jedna žena. Duga žuta kosa padala joj u valovima niz ramena; oprava joj bijaše zelena, zelena kao mladi šaš, protkana srebrom poput kapljica rose; pojas joj bijaše od zlata, oblikovan poput lanca od perunika, optočen blijedoplavim pupoljcima potočnica. Oko nogu stajale joj velike posude, zelene i smeđe, u kojima su plutali bijeli lopoči, tako te se doimala kao da sjedi na prijestolju usred jezera.

"Uđite, dobri gosti!" reče im ona, a dok je govorila, pojme da su to upravo njen zvonki glas čuli kako pjeva. Bojažljivo su zakoračili u prostoriju nisko se klanjajući, nekako čudno zatečeni i sputani, kao putnici koji su pokucali na vrata kolibe da zamole za gutljaj vode, a vrata im otvorila lijepa mlada vilin-kraljica odjevena u živo cvijeće. Ali prije nego što su mogli ijednu riječ prozboriti, ona skoči na noge lagane, preskoči preko posuda s lopočima i pohrli im nasmijana u susret, a dok je trčala, oprava joj šuštala nježno kao vjetar na rascvjetanim obalama rijeke.

"Hodite, dragovići moji!" reče ona i uhvati Froda za ruku. "Smijte se i veselite! Ja sam Goldberry, kći Rijeke." Zatim prođe, onako lakonoga, pokraj njih, zatvori vrata i okrene im leđa, pa raskrili bijele ruke preko vrata. "Hajde da ostavimo noć vani!" nadoda. "Jer, vi ste možda još u strahu od magle i sjena drveća, i duboke vode, i divljih zvijeri? Ne bojte se ničesa! Jer noćas ste pod krovom Toma Bombadila!"

Hobiti su je gledali u čudu, a ona pogleda redom svakog od njih i nasmiješi se.

"Lijepa gospo Goldberry!" protisne napokon Frodo osjećajući ganuće od neshvatljive radosti. Stajao je kao što je više puta stajao opčinjen lijepim vilenjačkim glasovima; ali čarolija kojom je sad bio začaran bijaše drukčija – zanos u njemu nije bio onako žestok i uzvišen nego dublji i bliskiji srcu smrtnika, čudesan a opet nekako poznat. "Lijepa gospo Goldberry!" opet će on. "Sad mi je jasna radost skrivena u pjesmama koje smo čuli.

Vitka poput grane vrbe, meka poput čiste svile,
Uznosita poput trske, lijepa kćerko Riječne vile!
U proljeće i u ljeto i proljeće nakon njega,
Poput vjetra sa slapova, ko smijeh kiše podno brijega.

Iznenada umukne i zamuca, shrvan iznenađenjem što čuje sam sebe kako izriče ovako nešto. Ali Goldberry se nasmije.

"Dobro došli!" reče ona. "Nisam znala da je svijet iz Shirea tako slatkorijek. Ali vidim da ste vi prijatelj vilenjaka; govori mi to sjaj iz vaših očiju i zvon vašega glasa. Ovo je sretan susret! Sjedite sad i pričekajte kućedomaćina! On će začas doći. Upravo se brine o vašim umornim životinjama."

Hobiti su rado posjedali na niske stolice sa sjedištem od rogoza dok je Goldberry poslovala oko stola. Pratili su je pogledima jer ih je nježni sklad njenih kretnji ispunjao tihim ushitom. Odnekud iza kuće dopre pjesma. Od vremena do vremena razabrali bi, usred mnogih *hej-haj, hopla-dopla i ding-dong dila,* riječi što su se ponavljale:

Veseli Tom Bombadil nosi čudne skute;
Kaput mu je svijetloplav, a čizme su mu žute.

"Lijepa gospo!" opet će Frodo nakon nekog vremena. "Recite mi, ako vam moje pitanje nije glupo, tko je taj Tom Bombadil?"

"On vam je Tom Bombadil" odgovori Goldberry prekidajući svoje hitre kretnje i smiješeći se.

Frodo je upitno pogleda.

"On je onakav kao što ste ga vidjeli" dometne ona odgovarajući na njegov pogled. "On je gospodar šume, vode i brda."

"Onda sva ova čudna zemlja pripada njemu?"

"Ni govora!" odgovori ona, a smiješak joj se izgubi s lica. "To bi bilo preveliko breme" nadoda tiho, više za se. "Drveće i trava i sve ostalo što raste ili živi u ovoj zemlji pripadaju sami sebi. Tom Bombadil je gospodar. Nitko još nije ulovio staroga Toma da hoda po šumi, gaca po vodi ili skače po vrhovima bregova na svjetlu ili u sjeni. On se nikog ne boji. Tom Bombadil je gospodar."

Otvore se vrata i uđe Tom Bombadil. Sad je bio gologlav, a bujna smeđa kosa bijaše mu okrunjena jesenskim lišćem. Onako nasmijan, priđe Goldberry i uhvati je za ruku.

"Evo moje divne gospe!" reče klanjajući se pred hobitima. "Ovo je moja Goldberry odjevena u srebrno zelenilo, sa cvijećem za pojasom! Je li stol prostrt? Vidim na stolu žuto vrhnje i saće meda i bijeli kruh i maslac, mlijeko, sir i zelen i zrele borovnice. Hoće li biti dosta za sve nas? Je li večera spremna?"

"Jest" odgovori Goldberry "ali možda naši gosti nisu? Tom pljesne rukama i uzvikne:

"Tome, Tome! Gosti ti umorni a ti umalo da nisi zaboravio! Hodite, veseli moji prijatelji, da vas Tom osvježi. Oprat ćete prljave ruke i umiti umorna lica, skinuti te svoje blatne pelerine i počešljati razbarušenu kosu!"

On otvori vrata a oni pođu za njim kratkim hodnikom pa skrenu iza ugla. Ušli su u nisku prostoriju s nagnutim stropom (nadograđenom po svoj prilici na sjevernoj strani kuće). Zidovi su bili od golog kamena, ali pretežito pokriveni obješenim zelenim prostirkama i žutim zastorima. Pod bijaše popločen i posut svježim zelenim šašem. Na jednoj strani uza zid bijahu prostrte četiri debele strunjače s naslaganim bijelim pokrivačima. Uz suprotni zid nalazila se dugačka klupa s velikim zemljanim posudama, a

do nje su stajali smeđi bokali puni vode; u nekima je voda bila hladna a s nekih se dizala para. Uz svaki ležaj stajale su spremne mekane zelene papuče.

Uskoro su hobiti, umiveni i osvježeni, sjedili za stolom, po dvojica sa svake strane, dok su na čelu i začelju sjedili Goldberry i kućedomaćin. Bijaše to duga i vesela večera. Iako su hobiti jeli kako samo izgladnjeli hobiti mogu, jela nije uzmanjkalo. Napitak u njihovim kupama izgledao je kao bistra hladna voda, ali je udarao u glavu poput vina i razvezao im jezike. Gosti su odjednom primijetili da veselo pjevaju, kao da im je pjevanje lakše i prirodnije od govorenja.

Naposljetku su Tom i Goldberry ustali i na brzinu pospremili stol. Gostima su zapovjedili da samo mirno sjede, a svaki je od njih dobio i stoličicu za umorne noge. Pred njima je na velikom ognjištu gorjela vatra koja je slatko mirisala, kao da gori jabukovina. Kada je sve pospremljeno, pogašena su sva svjetla osim jedne svjetiljke i dvije svijeće, po jedna na svakom kraju police oko dimnjaka. Tad je došla Goldberry i stala pred njih držeći u ruci svijeću, pa im svima poželi laku noć i dobro spavanje.

"Mirujte sada do jutra!" rekla im je. "Ne obazirite se na noćne šumove! Jer ništa vam ovdje ne prodire kroz vrata i prozore do mjesečine i vjetra s vrha brda. Laku noć!"

Izašla je iz sobe trepereći svjetlom i šušteći. Koraci su joj bili kao potočić što nježno žubori tekući nizbrdo preko studenog kamenja u noćnoj tišini.

Tom je još neko vrijeme šutke sjedio s njima dok je svaki od njih prikupljao hrabrost da mu zada koje od mnogobrojnih pitanja što su im padala na pamet za večerom. San im je pritiskao vjeđe. Napokon Frodo prozbori:

"Jeste li vi mene, gospodaru, čuli kako zovem u pomoć, ili ste sasvim slučajno naišli u tom trenutku?"

Tom se promeškolji kao čovjek prenut iz lijepa sna.

"Ha, što?" priupita. "Jesam li vas čuo kako zovete u pomoć? Ne, nisam vas čuo, bio sam zaokupljen pjevanjem. Slučajno sam baš tuda naišao, ako baš to želite nazvati slučajem. Nisam ja to snovao, iako sam vas očekivao. Čuli smo mi za vas i znali smo da hodate po šumi. Mislili smo da ćete uskoro stići dolje na vodu jer sve staze vode na tu stranu, do Withywindlea. Onaj sijedi Vrbov starac velik je pjevač, i teško je mališima prozreti njegove lukavštine. Ali Tom je imao tamo posla u kojem ga on nije smio omesti.

Tom zaklima glavom kao da ga opet ophrvava san, ali nastavi tihim pjevuckavim glasom:

Imao sam posla tamo: lopoče sam skupljo,
zelen list i bijeli cvat za ugodu mojoj dragoj,
zadnji lopoč ovu jesen, od zime ih čuvam,
da joj krase noge vitke sve dok snijeg ne skopni.
Ljeta svakog kad kraj mine potražim ih za nju,
na jezeru, niz Withywindle, dubokom i bistrom;
tamo prvi propupaju i najdulje traju.
Kod jezera kod kojeg sam našo kćerku Riječne vile,
ljupku mladu Goldberry gdje sjedi u tišaku.
Pjevala je glasom milim, srce joj je bilo.

On otvori oči i odmjeri ih nenadanim blijeskom plavetnila:

Ispalo je za vas dobro – jer od sada neću više
hodit dolje duboko u riječne šume,
barem neću dok godina stara traje. Niti ću baš zalaziti
pokraj kuće Vrbov-starca puno prije pramaljeća,
dok ne bude prvog cvijeća i dok Riječne vile kći
ne zapleše niza stazu kad za kupku se odluči.

Opet je umuknuo ali Frodo nije mogao a da mu ne postavi još jedno pitanje – pitanje na koje je najviše priželjkivao da čuje odgovor.

"Recite nam nešto, gospodaru" reče "o Vrbovu starcu. Što je on? Nikad prije nisam čuo za njega."

"Ne, nemojte!" reknu Merry i Pippin uglas i iznenada se usprave na stolicama. "Nemojte sad! Nemojte bar do jutra!"

"Imate pravo" reče starac. "Sad je vrijeme za počinak. Neke stvari nije dobro čuti kad je svijet u sjeni. Spavajte do jutarnjeg svjetla, otpočivajte na jastuku! Ne obazirite se na noćne šumove! Ne bojte se sijede vrbe!"

Nato dohvati svjetiljku, puhne i ugasi je, pa uzme u svaku ruku po jednu svijeću i povede ih iz sobe.

Strunjače i jastuci bijahu im meki kao paperje, a pokrivači od bijele vune. Kad su legli na debele ležajeve i navukli lagane pokrivače na sebe, začas su pozaspali.

U gluho doba noći Frodo je ležao u snu bez svjetla. Tad spazi mlađak kako izlazi; pri njegovoj oskudnoj svjetlosti izroni pred njim crna litica probijena tamnim lukom nalik na velike vratnice. Frodu se učini da ga nešto podiže uvis, i s visine primijeti da je litica zapravo gorski vijenac u kojem je zatvorena ravnica, a usred te ravnice stoji kamena uzvisina nalik na golemu kulu, ali ne rukom sazdanu. Na vrhu kule ocrtavao se ljudski lik. Dok se mjesec penjao na nebu, činilo se da je načas zastao nad njegovom glavom i odsijevnuo na njegovoj bijeloj kosi koju je vjetar mrsio. Odozdo iz tamne ravnice doprla je graja užasnih glasova i zavijanje mnogih vukova. Iznenada preko mjeseca prijeđe sjena nalik na golema krila. Ljudski lik podigne ruke uvis i svjetlo bljesne iz palice kojom je mahao. Snažan orao sunovrati se i odnese ga. Glasovi zajauču a vukovi zaskviče. Razlegne se zvuk poput huka jakog vjetra, koji donese sa sobom topot konja što galopiraju, galopiraju, galopiraju s istoka. “Crni jahači!” pomisli Frodo probudivši se, dok mu je konjski topot još odjekivao u glavi. Pitao se hoće li ikad smoći hrabrosti da napusti sigurnost ovih litica. Ležao je nepomično i još osluškivao, ali je sad bilo posve tiho, pa se napokon prevrne i ponovo zaspi ili odluta u neki drugi, nezapamćeni san.

Uza nj je ležao Pippin i nešto lijepo sanjao, ali se u njegovim snovima zbila promjena pa se okrenuo na ležaju i prostenjao. Iznenada se probudio, ili je pomislio da se probudio, ali je svejedno čuo u mraku zvuk koji mu je poremetio san: *tip-tap, ciju* – bijaše to kao da se grane taru na vjetru, a grančice-prsti grebuckaju po zidu i prozoru: *ciju, ciju, ciju.* Pitao se ima li koja vrba blizu kuće, a onda ga najednom obuzme strašan osjećaj da

uopće nije u običnoj kući nego u vrbi, i da opet sluša onaj grozomorni suhi i škripavi glas koji mu se smije. Uspravi se na ležaju i oćuti kako mu se meki jastuci ugibaju pod prstima, pa opet legne, obuzet olakšanjem. Pričini mu se da mu u ušima odjekuju one riječi. “Ne bojte se ništa! Mirujte do jutra! Ne obazirite se na noćne šumove!” Tad iznova usne.

Merry je čuo šum vode kako mu pada u mirni san: vode koja polako curi, a onda se širi, neodoljivo širi oko cijele kuće stvarajući tamnu baru bez obala. Grgotala je pod zidovima i rasla polako ali sigurno. “Utopit ću se!” pomisli. “Prodrijet će unutra, a onda ću se utopiti!” Osjećao je da leži u mekoj sluzavoj baruštini, a kad poskoči, stane nogom na ugao hladne tvrde pločice. Tad se sjeti gdje je, pa opet legne. Pričini mu se da čuje, ili se prisjeti da je čuo: “Ništa ovdje ne prodire kroz vrata i prozore osim mjesečine i vjetra s vrha brda.” Dašak svježeg vjetra pomaknuo je zastor. Duboko je udahnuo zrak i iznova zaspao.

A Sam je, koliko se sjećao, prospavao svu noć obuzet dubokim zadovoljstvom, ako klade uopće mogu biti zadovoljne.

Probudila su se sva četvorica u isti mah, ujutro. Tom je hodao po sobi zviždučući kao čvorak. Kad ih je čuo kako se protežu, pljesnuo je rukama i uzviknuo:

"Hej-haj! Hopla dol! Prijani moji!"

Odgurnuo je žute zastore, pa su tek sad hobiti vidjeli da su prozori bili zastrti, na dva kraja sobe, od kojih je jedan prozor gledao na istok a drugi na zapad.

Skočili su odmorni na noge. Frodo otrči do istočnog prozora i zagleda se u povrtnjak, siv od rose. Nekako je očekivao da će vidjeti tratinu sve do samih zidova, tratinu svu prošaranu otiscima kopita. Zapravo mu je vidik bio zastrt nizom visokih pritki s grahom, ali iznad njih u daljini ocrtavao se siv vrh brda naspram sunca na izlasku. Bijaše blijedo jutro – na istoku, iza dugih oblaka nalik na pramenje nečiste vune crvene na rubovima, prostirale su se ljeskave žute dubine. Nebo je najavljivalo kišu, ali se svjetlo brzo širilo a crveni cvjetovi graha zablistali naspram mokrog zelenog lišća.

Pippin je bacio pogled kroz zapadni prozor, dolje, u jezero izmaglice. Šuma bijaše obavijena maglom. Bilo mu je kao da gleda odozgo na kosi krov od oblaka. Vidio je i uvalu ili kanal gdje je magla bila iskidana na mnoštvo perjanica i valova – bijaše to dolina Withywindlea. Rijeka je tekla niz brdo na lijevoj strani i gubila se u bjelkastim sjenama. U blizini je bio cvijetnjak i potkresana, srebrom premrežena živica, a iza nje siva postrižena trava blijeda od rosnih kapi. Nigdje nijedne vrbe.

"Dobro jutro, veseli moji prijatelji!" usklikne Tom otvarajući širom istočni prozor. Unutra pokulja svjež zrak mirišući na kišu. "Mislim da se danas sunce neće mnogo pokazivati. Od samog praskozorja prošao sam već nadaleko i naširoko, skačući po vrhovima bregova, njušeći vjetar i vrijeme, vlažnu travu pod nogama, vlažno nebo nad sobom. Probudio sam Goldberry pjevajući joj pod prozorom, ali hobite ne može ništa probuditi u rano jutro. Obnoć se mali narod budi u mraku, a kad se razdani, oni spavaju! Ding-dong dilo! Probudite se već jednom, veseli moji prijatelji! Zaboravite na noćne šumove! Ding-dong dilo dol! Hopla dol, prijani moji! Ako brzo dođete, naći ćete zajutrak na stolu. Ako zakasnite, dobit ćete samo travu i kišnicu!"

Iako Tomova prijetnja nije zvučala odviše ozbiljno, dakako da su se hobiti požurili na zajutrak, i da su ustali od stola kasno i tek kad je izgledao već poprilično prazan. Ni Tom ni Goldberry nisu bili s njima. Toma su čuli kako posluje po kući, kako lupa po kuhinji, kako jurca uza stube i niz njih, i kako ovda-onda vani pjeva. Prostorija je gledala na zapad iznad doline obavijene maglom, a prozor je bio otvoren. Voda je kapala niz slamnate strehe. Prije nego što su hobiti doručkovali, oblaci su se zbili u neprobojni krov, a siva kiša padala je ravno, tiho i uporno. Šuma bijaše potpuno zastrta gustim zastorom.

Dok su gledali kroz prozor, dopirao je do njih nježno, kao da zajedno s kišom pada s neba, zvonak glas Goldberry koja je pjevala iznad njih. Nisu razumjeli mnogo riječi, ali im se činilo bjelodanim da je to kišna pjesma, ugodna kao pljuskovi u suhim brdima, pjesma koja priča priču o rijeci od njena izvora u gorju do mora negdje daleko dolje. Hobiti su je ushićeno slušali, a Frodo je bio duboko u srcu sretan i blagoslivljao je dobrostivo vrijeme zbog kojega moraju odgoditi polazak. Pomisao na odlazak tištala ga je od trenutka kad se probudio, a sad je zaključio da toga dana neće moći produžiti dalje.

Visinski vjetar neprestano je puhao sa zapada a niski kišni oblaci valjali su se da prospu svoj tovar kiše na gole glavice Humlja. Oko kuće se nije moglo vidjeti ništa do vode kako pada. Frodo je stajao uz otvoren prozor i gledao kako se bijela krečna staza pretvara u malu mliječnu bujicu koja žuboreći teče dolje u dolinu. Tom Bombadil dokaskao je iza ugla kuće mašući rukama kao da odgoni kišu – i doista, kad je preskočio preko praga, činilo se da je potpuno suh, samo su mu čizme bile mokre. Izuo ih je i spremio u kut uz dimnjak. Zatim je sjeo na najveću stolicu i pozvao hobite da se okupe oko njega.

"Danas je Goldberryin dan pranja i jesenskog velikog spremanja" reče im. "Odviše kišovit dan za hobitski narod... neka se hobiti radije odmaraju dok mogu! Ovaj je dan dušu dao za duge priče, za pitanja i odgovore, pa će Tom započeti kazivanje."

Tada im ispriča mnoge neobične priče, ponekad kao da pripovijeda sam sebi, a ponekad bi ih iznenada pogledao sjajnim plavim očima ispod debelih obrva. Često bi odjednom zapjevao pa bi ustao sa stolice i zaplesao po sobi. Pričao im je priče o pčelama i cvijeću, o osobitostima drveća i o čudnim stvorenjima u Šumi, o zlim bićima i dobrim bićima, o prijaznim bićima i neprijaznim bićima, o okrutnim bićima i dobrostivim bićima i o tajnama skrivenim ispod trnja.

Slušajući ga, shvaćali su malo-pomalo život u Šumi, različit od njihova života, zapravo su se osjećali kao tuđinci u svijetu u kojem su sva ostala bića kod kuće. U njegovu se kazivanju neprestance pojavljivao Vrbov starac tako da je Frodo doznao dovoljno o njemu da zadovolji svoju radoznalost, pa i više nego dovoljno, jer to nisu bile baš ugodne spoznaje. Tomove su riječi razotkrivale srca drveća i njihove misli, koje su počesto bile mračne i čudne, i ispunjene mržnjom na bića koja slobodno hodaju po zemlji, koja glođu, grizu, lome, sijeku, pale – štetočine i uljeze. Šuma se ne zove Stara bez razloga jer je doista prastara, ostatak golemih, zaboravljenih prašuma, i u njoj još žive, ne stareći brže od bregova, praočevi otaca drveća koji se sjećaju vremena kad su bili gospodari. Nebrojene godine ispunile su ih ponosom, ukorijenjenom mudrošću i zlobom. Ali nijedno drvo nije opasnije od Vrbova starca – njemu je srce trulo, ali mu je snaga

mladenačka, podmukao je i gospodari vjetrovima, pjesma i misao struje mu kroz šumu s obje strane rijeke. Njegov sijedi žedni duh crpe snagu iz zemlje i širi se kao tanke žilice korijenja kroz tlo a nevidljivi prsti od grančica kroz zrak, tako te je pokorio gotovo sve drveće u Šumi od Živice do Humlja.

Iznenada je Tom u kazivanju napustio šumu i pošao đipajudi uz mladi potok, preko zapjenjenih slapova, preko oblutaka i izlizanih stijena, među sitno cvijeće u gustoj travi i vlažnim pukotinama, te naposljetku odlutao do Humlja. Slušali su o Velikim grobištima, i o zelenim humcima, i o kamenim prstenovima na brdima i u udolinama između bregova. Ovce su blejale u stadima. Dizali su se zeleni zidovi i bijeli zidovi. Na uzvišicama su stajale tvrđave. Kraljevi malih kraljevstava borili su se među sobom, a mlado je sunce plamtjelo kao vatra na crvenoj kovini njihovih novih i lakomih mačeva. Bilo je pobjeda i poraza, i kule su padale, tvrđave gorjele i plamenovi se dizali do neba. Zlato se slagalo na mrtvačkim nosilima mrtvih kraljeva i kraljica, i humci su ih pokrivali i kamena se vrata zatvarala, i trava je izrasla preko svega. Ovce su prolazile neko vrijeme pasući travu, ali su brda uskoro opet opustjela. Neka je sjena izašla iz tamnih dalekih mjesta i narušila mir kostiju u humcima. Stanovnici grobišta hodali su pod svodovima zveckajući prstenjem na studenim prstima i zlatnim lančićima na vjetru. Kameni prstenovi cerili su se iz zemlje kao slomljeni zubi na mjesečini.

Hobiti se naježili. Čak se i u Shireu pričalo o duhovima s grobišta u Grobnom humlju onkraj Šume. Ali tu priču nije volio nijedan hobit slušati čak ni tamo daleko, uz ugodnu vatricu. Ova su se četvorica iznenada sjetila onoga što im je zadovoljstvo u ovoj kući bilo odagnalo iz misli: kuća Toma Bombadila bila se ugnijezdila ispod samog boka tih strahotnih brda. Izgubili su nit njegove priče i nevoljko se promeškoljili zirkajući jedan na drugoga.

Kad su im njegove riječi iznova doprle do svijesti, ustanovili su da je u međuvremenu odlutao u nepoznate krajeve onkraj njihova sjećanja i onkraj njihovih misli na javi, u vremena u kojima je svijet bio prostraniji a mora sezala čak do zapadne obale. Tom je sve dalje odlazio u prošlost pjevajući o drevnoj zvjezdanoj svjetlosti kad su samo preci vilenjaka bdjeli. Zatim je odjednom ušutio, vidjeli su kako klima glavom kao da će zaspati. Hobiti su mirno sjedili pred njim, opčinjeni; reklo bi se da je čarolijom njegovih riječi vjetar utihnuo, i da su oblaci presušili i da se dan ugasio, i da je tama stigla s istoka i sa zapada, i da se sve nebo ispunilo svjetlom bijelih zvijezda.

Frodo nije bio načisto je li do tada prošlo jutro i večer jednog dana, ili više dana. Nije bio ni gladan ni umoran, nego samo začuđen. Zvijezde su sjale kroz prozor i činilo se da je oko njih zavladala nebeska tišina. Napokon je, onako začuđen, prozborio, jer se iznenada prepao te tišine.

"Tko ste vi, gospodaru?" zapita.

"Ha, što?" izusti Tom uspravljajući se na stolici i sijevajući očima u tami. "Zar još ne znate kako se ja zovem? To je jedini odgovor. Recite mi tko ste vi, osobno, sami i bez imena? Ali vi ste mladi a ja sam star. Ja sam od svih najstariji. Pazite što vam kažem, prijatelji moji. Tom je bio ovdje prije rijeke i prije drveća, Tom se sjeća prve kišne kapi i prvoga žira. On je utro staze prije Velikih ljudi i vidio Male ljude kako stižu. On je bio ovdje prije kraljeva i prije grobova i prije duhova s grobišta. Kad su vilenjaci otišli na

zapad, Tom je već bio ovdje, još prije nego što su svladana mora. Poznavao je tamu pod zvijezdama dok je bila neustrašiva... prije nego što je Gospodar tame došao s one strane."

Činilo se da je nečija sjena prošla pokraj prozora pa su hobiti brže-bolje pogledali kroz okna. Kad su se opet okrenuli, na vratima iza njih stajala je Goldberry uokvirena svjetlom. U ruci je držala svijeću zaklanjajući joj šakom plamen od propuha, a svjetlo joj je prolazilo kroz šaku kao što sunčane zrake prolaze kroz bijelu školjku.

"Prestala je kiša" reče "i nove vode teku nizbrdo pod zvijezdama. Hajde da se smijemo i veselimo!"

"I hajde da jedemo i pijemo!" uzvikne Tom. "Duge su priče žedne. A dugo je slušanje gladno, ujutro, o podne i navečer!"

Nato on skoči sa stolice i u jednom skoku dohvati svijeću s police oko dimnjaka, zapali je na plamenu koji je Goldberry držala u ruci, pa zapleše oko stola. Odjednom odskakuće kroz vrata i nestane.

Ubrzo se vrati s velikim i krcatim pladnjem u ruci. Zatim Tom i Goldberry prostru stol, a hobiti posjedaju za nj začuđeni i nasmijani – tako je divna bila Goldberryina ljupkost i tako veselo i neobično Tomovo đipanje. Pa ipak, reklo bi se da na neki način izvode jedan te isti ples, ne smetajući jedno drugome, ulazeći u sobu i izlazeći iz nje obigravajući oko stola, i u tren oka bila su jela, pribor i svjetla na svojim mjestima. Stol je blistao od svjetlosti svijeća, bijelih i žutih. Tom se nakloni gostima.

"Večera je gotova" reče Goldberry. Sad su tek hobiti opazili da je sva u srebru s bijelim pojasom, i da su joj cipelice nalik na riblju krljušt. A Tom je sav bio u svijetloplavom, plavom poput kišom ispranih potočnica, i u zelenim dokoljenkama.

Večera bijaše još bolja od prethodne. Hobiti su pod čarolijom Tomovih riječi možda propustili jedan obrok ili više njih, ali kad se pred njima našlo jelo, učinilo im se da najmanje tjedan dana nisu ništa okusili. Nisu mnogo pjevali, pa čak neko vrijeme nisu ni govorili, nego su se posve usredotočili na posao. Međutim, nakon nekog vremena ponovo su živnuli i obodrili se, i glasovi im zabrujali od veselija i smijeha.

Pošto su se najeli, Goldberry im je otpjevala mnogo pjesama, pjesama koje su veselo počinjale u brdima i meko se spuštale u tišinu, dok je tišina trajala, vidjeli su u mislima jezera i vode prostranije od svih koje su poznavali, i gledajući u njih, vidjeli su nebo pod sobom i zvijezde poput dragulja u njihovim dubinama. Zatim im je svima još jedanput poželjela laku noć i ostavila ih uz vatru. Ali Tom je sad izgledao sasvim budan te ih je obasuo pitanjima.

Činilo se da već mnogo zna o njima i svim njihovim obiteljima, dapače, da mnogo zna i o povijesti Shirea i zbivanjima u njemu čak od onih dana kojih se jedva sjećaju i sami hobiti. Nisu se više tome čudili, ali ni on nije tajio da svoje poznavanje novijih događaja duguje farmeru Maggotu do koga je kanda držao mnogo više nego što su oni mislili.

"On ima zemlje na svojim starim stopalima, ilovače na prstima i mudrosti u kostima, i drži oba oka otvorena" rekao je Tom o njemu. Isto je tako bilo jasno da Tom održava veze i s vilenjacima; činilo se da je na neki način primio vijesti od Gildora o Frodovu bijegu.

Tom je doista toliko znao i tako ih je vješto ispitivao da je Frodo zatekao sebe kako mu kazuje više o Bilbu i o svojim nadama i strepnjama nego što je ikad kazao i samom Gandalfu. Tom je klimao glavom, a kad je čuo za Jahače, oči su mu se zakrijesile.

"Pokažite mi taj dragocjeni Prsten!" reče iznenada usred kazivanja, a Frodo na svoje veliko čudo, izvadi iz džepa lančić, otkvači Prsten s njega i pruži ga odmah Tomu.

Dok je ležao časak na njegovu velikom tamnoputom dlanu, reklo bi se da Prsten raste. Tad ga iznenada prinese oku i nasmije se. Načas pred hobitima bijaše prizor, smiješan i strašan u isti mah, u kojem su vidjeli njegovo plavo oko kako se sjaji kroz krug od zlata. Zatim Tom natakne Prsten na vrh svoga malog prsta i prinese ga svjetlu svijeće. U prvi mah hobiti nisu u tome vidjeli ništa čudno, a onda su zinuli. Tom nije postao nevidljiv!

Tom se ponovo nasmije, a onda zavrti Prsten u zraku – i Prsten nestane sijevajući. Frodo krikne, a Tom se sagne prema njemu i vrati mu ga smiješeći se.

Frodo promotri Prsten izbliza i prilično sumnjičavo (kao netko tko je posudio komad nakita mađioničaru). Bijaše to isti Prsten, ili je bar jednako izgledao, i bio jednako težak, jer Frodu se oduvijek činilo da je taj Prsten neobično težak u njegovoj ruci. Ali nešto ga je ponukalo da provjeri svoj dojam. Možda ga je Tom malčice ozlovoljio time što olako shvaća nešto što čak i Gandalf smatra važnim i pogibeljnim. Kad se razgovor opet nastavio i Tom razvezao neku svoju smiješnu priču o jazavcima i njihovim čudnim navadama, iskoristio je priliku da natakne Prsten na prst.

Merry se okrenuo njemu da mu nešto kaže, ali se trgnuo i zatomio krik. Frodo je bio ushićen (donekle) – nije bilo dvojbe da je to onaj isti njegov Prsten jer je Merry buljio u njegovu stolicu i očito ga nije vidio. Frodo ustane i tiho se odšulja od ognjišta do ulaznih vrata.

"Hej, što je?" uzvikne Tom gledajući za njim, s jasnim izrazom u očima da ga vidi. "Hej! Što je sad, Frodo? Kamo ćete? Stari Tom Bombadil nije još toliko slijep. Skinite s prsta taj svoj zlatni prsten! Ljepša vam je ruka bez njega. Vratite se! Manite se te svoje igre i sjedite do mene! Moramo još malo porazgovarati i porazmisliti o sutrašnjem danu. Tom vam mora pokazati pravi put, da ne pješačite uludo."

Frodo se nasmije (nastojeći biti zadovoljan), pa skine Prsten s prsta i ponovo sjedne. Tad im Tom reče kako računa da će sutra sunce sjati i da će biti lijepo jutro i da će moći lijepo nastaviti put. Ali bilo bi dobro da krenu rano, jer vrijeme je u ovom kraju takvo da čak ni Tom ne može zadugo biti siguran kakvo će biti, katkad se promijeni brže nego što on stigne promijeniti kaput.

"Ja nisam gospodar vremena" reče "niti mu je gospodar ijedno biće koje hodi na dvije noge."

Po njegovu savjetu, nakanili su krenuti od njegove kuće gotovo ravno na sjever, preko zapadnih nižih obronaka Humlja – na taj način mogli su se nadati da će za dan putovanja izbiti na Istočnu cestu i zaobići Grobišta. Rekao im je neka se ništa ne boje, nego da gledaju samo svoja posla.

"Držite se zelene trave! Nemojte se nipošto petljati sa starim kamenjem ni s hladnim bićima niti zavirivati u njihova grobišta, osim ako niste toliko čvrsti da se ne možete pokolebati u svojim srcima!"

Ponovio im je to više puta i savjetovao neka prođu kraj grobišta sa zapadne strane ako slučajno naiđu na koje od njih. Zatim ih je naučio pjevati pjesmicu koju treba otpjevati ako, na nesreću, upadnu sutra u kakvu opasnost ili nepriliku.

Hej-haj! Tome Bombadilu, prilikom i slikom!
Vodom, šumom i brežuljkom, trščakom, vrbikom
Vatrom, Suncem i Mjesecom, sad naćuli uši!
Dođi, Tome, sad nam trebaš nevolja nas guši!

Kad su ovu pjesmicu otpjevali za njim, on potapše svakog od njih po ramenu smijući se, pa dohvati svijeće i povede ih opet u njihovu spavaonicu.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol

VIII. poglavlje

MAGLA NA GROBNOM HUMLJU

Te noći nisu čuli nikakve šumove. Ali Frodo je čuo nekakvo umilno pjevanje kako mu teče kroz svijest, nije bio načisto da li u snu ili na javi, pjesmu koja kao da poput blijeda svjetla dopire kroz sivi zastor kiše i biva sve glasnija, pretvarajući taj veo u staklo i srebro dok se nije napokon razbistrio i pred njim pukla daleka zelena krajina pod suncem što brzo izlazi.

To se priviđenje pretopilo s javom pa je ugledao Toma kako zviždi poput drveta punog ptica a sunce je već sjalo nad brijegom i kroz otvoreni prozor. Vani je sve bilo zeleno i blijedozlaćano.

Pošto su opet sami zajutarkovali, spremili su se da se oproste, teška srca koliko je to bilo moguće u ovakvo jutro: svježe, blistavo i vedro pod ispranim, blijedoplavim jesenskim nebom. Svjež zrak pritjecao je sa sjeverozapada. Njihovi mirni poniji bijahu gotovo razigrani, nemirno su njuškali i vrpoljili se. Tom je izašao iz kuće, mahnuo im klobukom i zaplesao na pragu pozivajući hobite da uzjašu i brže-bolje krenu.

Odjahali su stazom koja je vijugala iza kuće i penjala se prema sjevernom kraju gorske kose što ju je zaklanjala. Tek što su bili sjahali da povedu ponije uz posljednju strminu, kadli Frodo odjednom stane.

"Goldberry!" usklikne. "Lijepa gospa sva u zelenu srebru! Uopće se nismo oprostili s njom, niti je od sinoć vidjeli!"

Bio je toliko ojađen da je krenuo natrag, ali uto dopre do njih odozgo zvonak pozdrav. Stajala je na gorskoj kosi i mahala im – kosa joj bijaše raspletena, ljeskala se i odsijevala na suncu. Sjaj poput odbljeska vode na rosnoj travi treperio joj pod nogama dok je plesala.

Pohitali su uz posljednju strminu i zastali pokraj nje bez daha. Poklonili su joj se, ali ih ona pokretom ruke pozove da pogledaju oko sebe, pa oni bace pogled s vrha brda po kraju obasjanom jutarnjim suncem. Vidik je odavde bio isto toliko jasan i dalekosežan koliko bijaše zastrt i zamagljen dok su stajali na brežuljku u Šumi, koji su sad vidjeli kako se diže blijed i zelen iz tamnog drveća na zapadu. Na toj strani zemljište se uzdizalo u šumovitim grebenima, zelenim, žutim i crvenkastim na suncu, a iza njih je ležala skrivena dolina Brandywinea. Na jugu, onkraj linije Withywindlea, treperio je u daljini odbljesak poput blijeda stakla na mjestu gdje je rijeka Brandywine tvorila veliku petlju u nizini i otjecala iz hobitskog znanja. Na sjeveru, onkraj sve sitnijeg humlja, zemljište se gubilo u zaravancima i izbočinama sivih zelenih i blijedozemljanih boja i na kraju iščezavalo u jednoličnoj i sjenovitoj daljini. Na istoku se dizalo Grobno humlje, kosa iza kose prema jutarnjem svjetlu, i nestajalo s vidika pretvarajući se u slutnju – bijaše to tek slutnja plavetnila i dalekog bijelog odbljeska što se stapa s rubom neba, ali im je ta slutnja govorila, iz sjećanja i starih priča, o visoku i daleku gorju.

Duboko su udahnuli zrak osjećajući kako bi ih jedan skok i nekoliko krupnih koraka mogli odnijeti kamo god žele. Činilo im se malodušnim da dalje klipšu preko

zbrčkanih skutova humlja do Ceste kad bi mogli skakati, isto onako čilo kao i Tom, uza stube bregova prema Gorju.

Goldberry ih nagovori i dozove im natrag poglede i misli.

"Pohitajte sada, mili gosti!" reče im. "I držite se svoga cilja! Na sjever s vjetrom u lijevi bok i s blagoslovom na svakom koraku! Požurite se dok sunce sja!" A Frodu dobaci: "Zbogom, prijatelju vilenjaka, ovo je doista bio radostan susret!"

Ali Frodo nije našao ni riječi odgovora. Duboko se poklonio, pojahao svoga ponija i, praćen prijateljima, polako krenuo niz blagi obronak na drugu stranu brijega. Kuća Toma Bombadila i dolina i Šuma izgubile su se s vidika. Zrak je bivao sve topliji između zelenih zidova padina, a miris tratina bijaše snažan i sladak. Kad su stigli do dna zelene uvale, osvrnuli su se i ugledali Goldberry, sitnu i vitku, nalik na suncem obasjan cvijet naspram neba – svejednako je stajala i gledala za njima držeći ruke ispružene prema njima. Dok su je gledali, ona se oglasi zvonkim glasom, podigne ruku uvis i iščezne za brijeg.

Put je vijugao po dnu uvale i oko zelena podnožja strma brijega do jedne druge, dublje i šire doline, a onda po grebenima drugih bregova i niz njihove duge izbojke, pa onda opet uz blage obronke, opet do novih vrhova i opet do novih udolina. Na vidiku nije bilo ni drveta ni vode – bijaše to kraj trave i kratkog, mekog busenja, nijem osim šapta povjetarca nad oštrim bridovima tla i visokog usamljenog glasanja neznanih ptica. Kako su putovali, sunce je odskočilo i postalo je vruće. Kad god bi se popeli uz neku kosu, činilo im se da je povjetarac sve slabiji. Kad su načas spazili predjel na zapadu, učinilo im se da se Šuma u daljini puši, kao da se kišnica isparava s lišća, korijenja i zemlje crnice. Neka je sjenka ležala na rubu vidokruga, tamna izmaglica iznad koje je nebeska kapa bila plava, vruća i teška.

Oko podne došli su do brijega čiji vrh bijaše širok i plosnat, nalik na plitki tanjurić sa zelenim ispupčenim rubom. Tu je zrak bio ustajao, a nebo kao da im je bilo iznad samih glava. Jahali su poprijeko gledajući na sjever. Onda su im srca zaigrala jer im se učinilo da su očito odmakli dalje nego što su mislili. Svakako su im sad sve daljine postale maglovite i varljive, ali nije bilo dvojbe da su se približili kraju Humlja. Ispod njih je ležala duga dolina koja je zavijala prema sjeveru sve do prolaza između dvije strmine. Reklo bi se da s one strane nema više brda. Na samom sjeveru nazreli su dugačku tamnu crtu.

"To je drvored" reče Merry "koji po svoj prilici obilježava Cestu. Na mnogo milja istočno od mosta uz nju raste drveće. Kažu da je posađeno još u staro doba."

"Izvrsno!" usklikne Frodo. "Ako budemo i popodne napredovali ovako kao dopodne, onda ćemo još prije zalaska sunca izaći iz Humlja i potražiti mjesto za logorovanje."

Ali još dok je govorio, svrnuo je pogled na istok i opazio da su brda na toj strani viša i da gledaju na njih s visine. Sva su ta brda bila okrunjena zelenim humcima, a na nekima su od njih stajali kamenovi stršeći kao škrbavi zubi iz zelenih desni.

Taj ih je prizor nekako uznemirio pa su mu okrenuli leđa i pošli nizbrdo u okruglu uvalu. U njenoj je sredini stajao jedan jedini kamen, visoko uspravljen na suncu, a u tom

času nije bacao sjenu. Iako bezobličan, bio je znakovit – kao kamen međaš, ili prst koji opominje, ili kao kakvo upozorenje. Ali sad su već bili gladni, a sunce je još bilo na neustrašivu vrhuncu, pa su sjeli i naslonili se leđima na istočnu stranu kamena. Bio je prohladan, kao da ga sunce ne može zagrijati, ali im je u tom trenu to godilo. Tu su se prihvatili ića i pića i objedovali pod vedrim nebom kako se samo poželjeti može, zato što je hrana bila "odozdo ispod Brda". Tom ih je bio obilato opskrbio za taj dan. Rastovareni poniji tumarali su po travi.

Jahanje preko brežuljaka, obilat objed, toplo sunce i miris tratine predugo izležavanje, protezanje nogu i zurenje u nebo iznad nosa – možda se svim tim može donekle objasniti ono što se dogodilo. Bilo kako mu drago, nenadano su se i nelagodno probudili oda sna na koji uopće nisu bili pomišljali. Uspravni kamen bijaše hladan i bacao je dugačku blijedu sjenu preko njih na istok. Sunce, blijedo i vodnjikavo žuto, svijetlilo je kroz izmaglicu iznad samog zapadnog bedema uvale u kojoj su ležali na sjeveru, jugu i istoku, s onu stranu bedema, magla je bila gusta, hladna i bijela. Zrak bijaše miran težak i prohladan. Poniji su im stajali zbijeni u krugu, pognutih glava.

Hobiti su poskakali na noge, uplašeni, i otrčali do zapadnog ruba. Ustanovili su da se nalaze na otoku u magli. Još dok su zdvojno gledali sunce na zalasku, ono je na njihove oči potonulo u bijelo more, a iza njih na istoku pojavila se hladna siva sjena. Magla se dovaljala do samih šumskih bedema i podigla se nad njima, a kako se penjala, savijala se iznad njihovih glava dok se nije pretvorila u krov – našli su se zatvoreni u dvorani od magle, u kojoj je središnji potporanj bio onaj uspravni kamen.

Osjećali su se kao da se klopka zatvara oko njih, ali nisu još bili posve obeshrabreni. Još su se sjećali pogleda koji im je pukao na crtu Ceste pred njima, i još su znali na kojoj je strani Cesta. Kako bilo da bilo, sad im je uvala oko osamljenog kamena postala toliko mrska da nisu više ni pomišljali tu ostati. Spremili su promrzlim prstima stvari za put što su najbrže mogli.

Uskoro su već vodili ponije u koloni po jedan preko ruba uvale i niz dugi sjeverni obronak brijega u more magle. Dok su silazili, magla je bivala sve hladnija i vlažnija pa im je kosa padala u mokrim pramenovima preko čela. Kad su došli do dna, bilo im je toliko hladno da su zastali da izvade pelerine s kukuljicama, koje su im se domalo orosile sivim kapima. Tad pojašu ponije i opet polagano produže dalje napipavajući put po uzbrdicama i nizbrdicama. Išli su u smjeru, koliko su ga se mogli držati, onog prolaza nalik na vratnice na dalekom sjeverozapadnom kraju dugačke doline koju su jutros vidjeli. Kad jednom prođu kroz taj procijep, trebat će samo i dalje ići manje-više u pravoj crti pa će najposlije stići do Ceste. Misli im nisu išle dalje od toga, osim što su se mutno nadali da tamo dalje, onkraj Humlja, neće biti više magle.

Napredovali su vrlo sporo. Da se ne bi razdvojili i krenuli u različitim smjerovima, išli su jedan po jedan, a Frodo na čelu. Za njim je išao Sam, a za njim Pippin i na začelju Merry. Dolina se otegnula unedogled. Odjednom Frodo spazi znak koji mu ulije novu nadu. S obje strane pred njima pojavila se u magli tama, pa je pomislio da se napokon približavaju onom procijepu među brdima, sjevernim vratima Grobnog humlja. Kad bi tuda uspjeli proći, bili bi slobodni.

"Naprijed! Za mnom!" dovikne preko ramena i pohita dalje. Ali nada mu se uskoro prometne u zbunjenost i zabrinutost. Tamna mjesta postala su još tmastija ali su uzmicala, i on najednom opazi kako se zlokobno, pomalo nagnuti jedan prema drugome poput dovrataka bez nadboja, uzdižu pred njim dva golema uspravna kamena. Nije se sjećao da je vidio išta od njih u toj dolini kad je jutros gledao s brda. Još gotovo prije nego što se snašao, prošao je između njih, a istodobno mu se učinilo da oko njega pada mrak. Poni mu se propne i zafrkće, a on padne s njega. Kad se obazre, opazi da je sam – ostali nisu pošli za njim.

"Sam!" vikne. "Pippine! Merry! Hajdete! Što ste zaostali?"

Nije bilo odgovora. Obuzme ga strah pa potrči natrag između ona dva kamena vičući mahnito:

"Sam! Sam! Merry! Pippine!"

Poni odjuri u maglu i nestane. Poizdalje začuje, ili mu se bar tako učinilo, nečije povike:

"Hej! Frodo! Hej!"

Bijaše to na istoku, njemu slijeva, dok je stajao pod golemim kamenovima i zurio u tamu naprežući vid. Pojurio je u smjeru tih povika i opazio da se penje uza strminu.

Upinjući se iz petnih žila, opet ih je zazvao, zazivao ih je i dalje sve mahnitije, ali neko vrijeme nije bilo nikakva odgovora, a onda mu se učini da jedva čuje odnekud daleko, iz visine: "Frodo! Hej!" Iz magle su dopirali tanki glasovi, a onda povik koji je zvučao kao U pomoć! U pomoć! i koji se višeput ponovio, a posljednji se put otegnuo u dug lelek, što iznenada umukne. Posrtao je i dalje što je brže mogao prema tim povicima, ali svjetla više nije bilo i oko njega je zavladao mrkli mrak, tako da više nije bio načisto u kojem se smjeru kreće. Činilo mu se da se neprestano samo penje i penje.

Tek je prema promjeni u nagibu tla shvatio da je napokon stigao do vrha kose ili brijega. Bio je umoran i uznojen, a ipak promrzao. Oko njega mrkli mrak.

"Gdje ste?" ojađeno je uzviknuo.

Nije bilo odgovora. Stajao je osluškujući. Iznenada je spoznao da je vrlo hladno i da ovdje gore počinje puhati vjetar, ledeni vjetar. Vrijeme se mijenjalo. Magla se vukla pokraj njega u krpama i dronjcima. Iz usta mu je izlazila para, a tama je bivala sve dalja i rjeđa. Uzgleda i u čudu opazi da se blijede zvijezde pomaljaju između pramenja užurbanih oblaka i magle. Vjetar je zahujao preko trave.

Odjednom mu se pričini da čuje prigušen krik, pa pođe na tu stranu. Još dok je išao, magla je bila zamotana i odbačena tako da se otkrije zvjezdano nebo. Hitrim pogledom utvrdi da je sad okrenut na jug i da stoji na okruglom vrhu brežuljka, na koji se zacijelo bio popeo sa sjeverne strane. S istoka je puhao bridak vjetar. S desne strane uzdizalo se naspram zapadnih zvijezda tamno, crno obličje. Bijaše to grobni humak.

"Gdje ste?" iznova uzvikne, srdit i uplašen.

"Ovdje!" odazove se nečiji glas, dubok i hladan, koji kao da je dopirao iz zemlje. "Čekam te."

"Ne!" uzvikne Frodo, ali ne pobjegne. Koljena su mu se podsjekla i on se sruši na zemlju. Ništa se nije dogodilo, niti je glasa bilo čuti. Drhteći uzgleda, taman na vrijeme da vidi visoku tamnu priliku poput sjene na pozadini zvijezda. Prilika se sagne nada nj. Učini

mu se da vidi dva oka, vrlo hladna, iako obasjana slabašnim svjetlom iz velike daljine. A onda osjeti nečiji stisak, snažniji i hladniji od željeza. Kosti mu se slede od tog dodira i nakon toga se ničeg nije sjećao.

Kad se osvijestio, načas nije mogao prizvati u sjećanje ništa drugo do osjećaj užasa. Tad iznenada pojmi da je zatočen, beznadno ulovljen, da je u grobištu. Zarobio ga je neki duh s grobišta, i vjerojatno je već podlegao groznim činima duhova s grobišta o kojima se šaptom pričaju priče. Nije se usuđivao pomaknuti, nego je ležao kako se zatekao – nauznak na hladnu kamenu, s rukama sklopljenim na prsima.

Ali, premda mu je strah bio tako golem te se doimao kao dio same tame oko njega, zatekao je sebe kako ležeći razmišlja o Bilbu Bagginsu i njegovim pričama, o njihovu zajedničkom pješačenju po puteljcima u Shireu i o razgovorima o putovanjima i pustolovinama. Postoji neka klica hrabrosti skrivena (počesto, istinabog, vrlo duboko) u srcu i najdebljeg i najplašljivijeg hobita, klica koja čeka na krajnju i očajnu opasnost da se razvije. Frodo nije bio ni osobito debeo ni bogzna kako plašljiv. Zapravo, iako on to nije znao, Bilbo (pa i Gandalf) smatrao je da je on najbolji hobit u cijelom Shireu. Pomislio je da je došao kraj njegovoj pustolovini, i to užasan kraj, ali ga ta pomisao očeliči. Primijeti da je napet, kao da se sprema na posljednji skok; nije više bio onako mlitav kao nemoćna žrtva.

Dok je tako ležao razmišljajući i pribirući se, odjednom opazi da se tama pomalo povlači i da se oko njega širi nekakvo blijedozelenkasto svjetlo. Isprva nije vidio na kakvu se to mjestu nalazi, jer se činilo da to svjetlo dolazi iz njega samog, i iz poda pokraj njega, da još nije doprlo do stropa ni do zidova. Kad se okrenuo, ugledao je pri hladnom sjaju kako do njega leže Sam, Pippin i Merry. Ležali su na leđima, a lica su im bila sablasno blijeda i bili su odjeveni u bijelo. Oko njih su ležale mnogobrojne dragocjenosti, možda i od zlata, iako su pri tom osvjetljenju izgledale hladne i neprivlačne. Na glavama su nosili male dijademe, oko pasa zlatne lančiće, a na prstima mnoštvo prstenja. Uz bok su im ležali mačevi a do nogu štitovi. A svoj trojici ležao je preko vratova dugačak mač golog sječiva.

Iznenada se razlegne pjesma – neko hladno mrmorenje što se dizalo i spuštalo. Glas se doimao kao da dopire izdaleka i bio je neizmjerno turoban, katkad tanak i visok u zraku, katkad nalik na tiho jecanje iz zemlje. Ovda-onda bi se iz bezobličnog toka tužnih ali jezovitih zvukova oblikovali nizovi riječi – sumornih, surovih, hladnih riječi, bezdušnih i jadnih. Noć se rugala jutru koje je izgubila, a studen je proklinjala toplinu za kojom je žudjela. Frodo se sledi do srži kostiju. Nakon nekog vremena pjesma postane razgovjetnija, i on, s užasom u srcu, spozna da se pretvorila u čaranje:

Hladna je ruka i srce i kost,
i san pod stijenom je hladan gost:
jer na kamenom odru nikada neće prestati sni,
dok ne zgasne Sunce i Mjesec ne mri.
Pod crnim vjetrom i zvijezde će mrijet,

i tu nek na zlatu premine svijet,
dok vladar mraka ne posegne rukom
za umrlim morem i uvelom lukom.

Začuje iza glave nekakvo škripanje i struganje. Nalaktivši se pogleda i vidje pri blijedu svjetlu da se nalaze u nekoj vrsti prolaza koji iza njih zavija za ugao. Iza ugla je nečija dugačka ruka pipala oko sebe hodeći na prstima prema Samu koji je ležao najbliže, i prema balčaku mača što je ležao na njemu.

U prvi mah Frodo se osjećao kao da ga je ona bajalica doista pretvorila u kamen. Tada mu padne na um mahnita zamisao o bijegu. Pitao se, ako natakne Prsten na prst, hoće li umaknuti stanovniku grobišta i hoće li naći izlaz. Pomislio je kako će trčati slobodan po travi žaleći za Merryjem, Samom i Pippinom, ali slobodan i živ. Gandalf će morati priznati da mu ništa drugo nije preostalo.

Ali hrabrost koja se u njemu probudila bila je već prevelika – ipak nije mogao samo tako ostaviti prijatelje na cjedilu. Kolebao se pipajući po džepu, a onda se opet uhvati ukoštac sa samim sobom; dotle mu se ona ruka sve više prikradala. Odjednom odluka u njemu sazri pa dohvati kratak mač što je ležao do njega i klečeći sagne se nad tijela svojih suputnika. Svom snagom zasiječe u onu gmizavu ruku blizu zapešća i šaka se odlomi, ali se mač u isti mah raspadne do samog balčaka. Razlegne se vrisak i svjetla nestane. U mraku se začuje nekakvo režanje.

Frodo padne preko Merryja i osjeti kako je Merryju lice hladno. Odjednom mu iz pamćenja, iz kojeg mu je bilo nestalo s prvim nailaskom magle, iskrsne sjećanje na kuću podno Brda i na Toma kako pjeva. Sjeti se pjesmice koju ga je Tom bio naučio. Slabašnim, očajničkim glasom zapjeva *Hej-haj! Tome Bombadilu!* a čim izgovori to ime, glas mu postane nekako snažniji – zvučao je puno i živo pa je mračna komora odjekivala kao od bubnja i trube:

Hej-haj! Tome Bombadilu, prilikom i slikom!
Vodom, šumom i brežuljkom, trščakom, vrbikom
Vatrom, Suncem i Mjesecom, sad naćuli uši!
Dođi, Tome, sad nam trebaš nevolja nas guši!

Odjednom zavlada duboka tišina u kojoj je Frodo čuo kako mu srce lupa. Nakon dugog, polaganog trenutka jasno je začuo, ali izdaleka, kao da dopire iz zemlje ili kroz debele zidove, glas koji mu se odazove pjevajući:

Dobri stari Tom Bobmadil nosi čudne skute,
Kaput mu je svijetloplav, a čizme su mu žute,
Tko će njemu na kraj stati, jer Tom, on je gospodar:
Pjesme su mu najmoćnije, i od svih brže hoda.

Razlegne se štropot kao da se kamenje kotrlja i pada, i najednom svjetlo zasvijetli, pravo svjetlo, obično danje svjetlo. U dnu komore, iza Frodovih nogu, pojavi se nizak

otvor nalik na vrata, a na njemu Tomova glava (s klobukom, perom i svim ostalim) uokvirena svjetlom sunca što se rumeno dizalo iza njega. Svjetlo je padalo na pod i na lica trojice hobita koji su ležali uz Froda. Nisu se pomaknuli, ali nisu više bili onako nezdravo blijedi. Izgledalo je samo kao da spavaju dubokim snom.

Tom pogne glavu, skine klobuk i stupi u mračnu komoru pjevajući:

Bježi brže, stari duše! Nestani pred Suncem!
Netragom ko pramen magle, kao jauk vjetra,
Napolje na golu zemlju pa put preko brda!
Ne vraćaj se nikad više! Humlje sad napusti!
Izgubi se u zaboravu, mračnijem od tmine,
S onu stranu vječnih dveri, dok sve vrijeme mine.

Na te riječi razlegne se vrisak i bučno se zaruši dio unutarnjeg kraja komore. Zatim odjekne dugo, otegnuto vrištanje koje se izgubi u neodredivoj daljini, a nakon toga zavlada tišina.

"Hodite, prijatelju Frodo!" reče mu Tom. "Hajde da izađemo na čistu travu! Morate mi pomoći da ih iznesem."

Zajedno su iznijeli Merryja, Pippina i Sama. Kad je Frodo po posljednji put izlazio iz grobišta, učini mu se da se odsječena šaka još grči poput ranjena pauka, na hrpi odronjene zemlje. Kad je Tom još jedanput ušao unutra, razleglo se nekakvo silno lupanje i toptanje. Izašao je noseći u naručju veliku količinu dragocjenosti – zlatne, srebrne, brončane i bakrene predmete, mnogo perli, lančića i nakita optočenog draguljima. Popeo se na zeleni grobni humak i izložio sve na sunce.

Tu je ostao stajati s klobukom u ruci i s vjetrom u kosi, gledajući trojicu hobita kako leže nauznak na traci na zapadnoj strani humka. Podignuvši desnicu, izusti jasnim i zapovjedničkim glasom:

Budite se, veseljaci! Budite i čujte smjesta!
Zagrijte si srca i udove! Hladne sjene nesta;
Tamnih dveri više nema; čarolija je slomljena.
Noć sred noći odletjela, vrata su vam otvorena!

Na Frodovu veliku radost, hobiti se pokrenu, ispruže ruke, protrljaju oči i onda iznenada poskaču na noge. Gledali su oko sebe u čudu, najprije Froda, a onda Toma koji je stajao u prirodnoj veličini na vrhu grobišta iznad njih, i napokon se zagledaju u same sebe, onako odjevene u tanke bijele dronjke, okrunjene i opasane blijedim zlatom zveckajući ukrasima na sebi.

"Što je ovo, tako mi svega?" progovori Merry opipavajući zlatni dijadem koji mu je spuznuo na oko. Onda zastane, preko lica mu prijeđe sjenka i on sklopi oči. "Naravno, sad se sjećam!" reče. "Po noći su nas napali ljudi iz Carn Dûma i svladali nas. Ah! Koplje u mom srcu!" Uhvati se za prsa. "Ne! Ne!" nadoda otvarajući oči. "Što ja ovo govorim? Ja sam to sanjao. A kamo si se ti, Frodo, djenuo?"

"Ja sam mislio da sam zalutao" reče Frodo. "Ali nećemo sad o tome. Radije ćemo porazmisliti što nam je činiti! Idemo dalje!"

"Ovako uparađeni, gospodine?" priupita ga Sam. "A đe je moja odjeća?" On baci svoj dijadem, pojas i prstenje na travu pa pogleda nemoćno oko sebe, kao da se nada da će naći svoju pelerinu, kaputić i hlače i ostalu hobitsku odjeću kako leže negdje u blizini.

"Nećete više naći svoju odjeću" reče im Tom skačući s grobnog humka i plešući nasmijan oko njih na suncu. Reklo bi se da se ništa opasno ni užasno nije dogodilo, i doista je jeza u njihovim srcima izblijedjela dok su gledali kako mu se oči veselo krijese.

"Kako to mislite?" priupita Pippin Toma gledajući ga, napol zbunjen, napol razgaljen. "Zašto nećemo?"

Ali Tom zavrti glavom i odgovori mu:

"Našli ste opet sami sebe, izvukli ste se iz gadnog škripca. Za odjeću nije velika šteta, glavno da ste iznijeli žive glave. Veselite se, mili moji prijatelji, i neka vam toplo sunce zagrije srce i udove. Bacite te hladne prnje! Trčite goli po travi, a Tom će dotle u lov!"

Pa odskakuta nizbrdo zviždeći i dozivajući ih. Gledajući za njim, Frodo je vidio kako je otrčao na jug niz zelenu uvalu između dva brijega svejednako fićukajući i uzvikujući:

Hej-haj! Gdje ste li ste, kanda ste se razbježali?
Gore, dolje, tu il blizu, ovdje, ondje rastrčali?
Oštrouhi, Mudronosi, Brzorepi i Trapalo,
Lakonogi moj mladiću, i moj stari Zabucalo

Tako je pjevao i hitro trčkarao bacajući klobuk uvis i hvatajući ga, dok se nije izgubio iza jedne raskoline – ali je njegove *hej vi! haj-haj!* i dalje donosio vjetar, koji je okrenuo na jug.

Opet je bivalo sve vruće. Hobiti su neko vrijeme trčkarali po travi, kao što im je Tom preporučio. Zatim su ležali i sunčali se uživajući kao ljudi koji su iznenada prebačeni iz ciče zime u ugodno podneblje, ili kao ljudi koji se, pošto su dugo bili bolesni i prikovani uz postelju, jednog dana probude i ustanove da im je neočekivano dobro i da je dan iznova pun obećanja.

Kad se Tom vratio, osjećali su se već jaki (i bili gladni). Najprije se iznad vrha brijega pojavio njegov klobuk, a za njim je slijedilo u pokornom nizu *šest* ponija – njihovih pet i još jedan. Ovaj je posljednji očito bio Zabucalo jer je bio krupniji, snažniji, deblji (i stariji) od njihovih. Merry, komu su pripadali ostali, nije im zapravo nikad nadjenuo slična imena, ali su se oni do kraja života odazivali na ova nova koja im je nadjenuo Tom. Tom ih je pozivao jednog po jednog, a oni su se popeli na brijeg i poredali u vrstu. Zatim se Tom nakloni hobitima.

"Evo vam vaših ponija!" reče. "Oni imaju više pameti (na neki način) nego što je imate vi, hobiti lutalice – više pameti u svojim njuškama. Jer oni nanjuše ispred sebe opasnost u koju vi upadate naglavce, a ako bježe da se spase, onda bježe na pravu stranu.

Morate im svima oprostiti, jer iako su u srcu vjerni, nisu stvoreni da se suoče sa strahom od stanovnika grobišta. Evo vidite da su vam se vratili sa svim svojim tovarima!"

Merry, Sam i Pippin presvukli su se u pričuvnu odjeću iz svoje prtljage. Uskoro im je bilo prevruće, jer su morali obući i neke deblje i toplije odjevne predmete koje su bili ponijeli sa sobom radi predstojeće zime.

"A otkud vam ta stara životinja, taj Zabucalo?" zapita Frodo.

"To vam je moj poni" odgovori Tom. "Moj četveronožni prijatelj, iako malokad jašem na njemu pa često daleko odlunja, slobodan u brdima. Dok su vaši poniji bili kod mene, upoznali su se sa Zabucalom, pa su ga noćas nanjušili i brže-bolje odjurili do njega. Ja sam i mislio da će ih on potražiti i da će ih svojim mudrim riječima osloboditi straha. Ali sad će tebe, dragi moj Zabucalo, tvoj stari Tom pojahati. Hej! Tom ide sad s vama, tek toliko da vam pokaže put, pa mu zato treba poni. Jer teško je razgovarati s hobitima koji jašu a ti da kaskaš uz njih na svojim rođenim nogama.

Hobiti su se obradovali kad su to čuli, i nebrojeno puta zahvalili Tomu, ali on se samo nasmijao i rekao da oni tako dobro znaju zalutati da njemu srce neće biti na mjestu dok ih ne vidi da su zdravi i čitavi napustili granice njegova carstva.

"Ja imam još štošta posvršavati" reče im on "poslove i pjevalice, pričalice i hodalice, i moram pripaziti na zemlju! Tom vam ipak ne može uvijek biti pri ruci da vam otvara vrata i pukotine u vrbama. Mora misliti i na svoju kuću, a i Goldberry ga čeka."

Sudeći po suncu, još je bilo prilično rano, negdje između devet i deset, pa su hobiti usredotočili misli na hranu. Posljednji put su jeli jučer, kad su ručali pokraj onog uspravnog kamena. Sad su za doručak pojeli ostatke Tomove popudbine koju su bili ostavili za večeru, i ono što im je Tom još donio sa sobom. Nije to bio osobito obilat obrok (za hobite i s obzirom na okolnosti), ali su se nakon njega mnogo bolje osjećali. Dok su oni jeli, Tom se popeo na grobni humak i razgledao dragocjenosti. Veći je dio poslagao na hrpu koja se ljeskala i svjetlucala na travi. Rekao je neka tu leži "dostupna svim nalaznicima, pticama, životinjama, vilenjacima i ljudima, i svim dobrim bićima", jer samo će tako čini grobišta biti s njih skinute i istjerane i nikad se više nijedan zloduh neće vratiti po njih. Za sebe je odabrao iz te hrpe broš optočen modrim draguljima, sa mnogo preljeva poput lanova cvijeta ili krila modra leptira. Dugo je gledao u taj broš, baš kao da se u njemu probudila neka uspomena, pa je zavrtio glavom i naposljetku rekao:

"Evo lijepe igračke za Toma i njegovu gospu! Ljepotica je bila ona koja je nekoć davno nosila ovo na sebi. Sad će to nositi Goldberry i nikad je nećemo zaboraviti!"

Za svakog hobita odabrao je po jedan bodež, dugačak, u obliku lista, oštar, divno izrađen, sa crvenim i zlatnim inkrustacijama u zmijskim oblicima. Blistali su dok ih je vadio iz njihovih crnih korica, izrađenih od neke neobične kovine, lagane i čvrste, i optočenih mnogobrojnim ognjevitim draguljima. Možda zbog neke posebne odlike tih korica ili zbog čina koje su ležale na tom grobnom humku, oštrice su izgledale netaknute vremenom, nezahrđale, oštre, i caklile se na suncu.

"Stari su noževi dovoljno dugački da hobitima posluže kao mačevi" reče on. "A dobro je imati oštra sječiva ako stanovnici Shirea krenu na istok, na jug ili nekud daleko u tamu i opasnost."

Zatim im reče kako su ove bodeže iskovali prije mnogo dugih godina ljudi na Zapadnim stranama, koji su bili neprijatelji Gospodara tame, ali ih je pobijedio opaki kralj Carn Dûma u zemlji Angmarskoj.

"Njih se dan-danas malo tko sjeća" promrmlja Tom "iako se još neki od njih potucaju po svijetu, sinovi zaboravljenih kraljeva što hode sami čuvajući neoprezan svijet od zla."

Hobiti nisu razumjeli njegove riječi, ali dok je on govorio, zamislili su veliko prostranstvo godina za sobom, nalik na golemu sjenovitu ravnicu kojom stupaju ljudske prilike, visoke i mrke, sa sjajnim mačevima, a na kraju se pojavio i jedan sa zvijezdom na čelu. Zatim je to priviđenje izblijedjelo pa su se vratili u suncem obasjani svijet. Bilo je vrijeme da krenu dalje. Spremili su se za put, spakirali naprtnjače i natovarili ponije. Svoje novo oružje zadjenuli su za kožne pojaseve ispod kaputa, osjećajući kako ih sputava, i pitajući se hoće li im biti od kakve koristi. Nitko od njih nije nikad prije pomislio da će i fizički okršaji biti jedna od pustolovina u koje će ih uvaliti njihov bijeg.

Napokon su krenuli. Vodili su ponije nizbrdo, a onda su ih pojahali i produžili brzim kasom niz dolinu. Osvrnuli su se i ugledali vrh starog grobnog humka na brijegu, gdje je zlato odsijevalo na suncu poput žutog plamena. Zatim su zašli za izdanak Humlja i izgubili vrh iz vida.

Premda je Frodo gledao na sve strane oko sebe, nigdje nije vidio ni traga od velikih kamenova nalik na vratnice. Uskoro su stigli do sjevernog prolaza i brzo prošli kroza nj, a tlo se opet počelo spuštati. Bijaše to veselo putovanje s Tomom Bombadilom koji je razdragano kaskao uz njih, ili pred njima, na Zabucalu, koji se kretao mnogo brže nego što bi se reklo da može po njegovu obujmu. Tom je najveći dio vremena pjevao, ali su to mahom bile besmislice, ili pjesmice na nekom neobičnom jeziku koji hobiti nisu poznavali, drevnom jeziku čije su riječi ponajvećma izražavale čuđenje i zanos.

Neprestano su napredovali, ali su uskoro uvidjeli da je Cesta mnogo dalje nego što su mislili. Sve da i nije bilo magle, zbog onog popodnevnog spavanja ne bi bili stigli jučer do nje prije mraka. Ona tamna crta koju su vidjeli nije bio drvored nego niz grmlja što je raslo na rubu jednog dubokog jarka sa strmom padinom na drugoj strani. Tom je rekao da je tu nekad bila granica jednog kraljevstva, ali da je to bilo davno, davno. Reklo bi se da se sjetio nečega žalosnog, pa nije htio raspredati o tome.

Sišli su u jarak i uspentrali se na drugu stranu kroz usjek u obronku, a onda je Tom udario na sjever jer su bili skrenuli malo previše na zapad. Sad je tlo pred njima bilo otvoreno i prilično ravno te su ubrzali korak, ali je sunce bilo već prilično nisko kad su napokon spazili pred sobom visok drvored i spoznali da su se nakon mnogih neočekivanih pustolovina vratili na Cestu. Potjerali su ponije uzagrepce taj posljednji komad puta i zaustavili se pod dugim sjenama drveća. Bili su na vrhu strme kose, a Cesta je, sve mutnija kako je večer padala, vijugala ispod njih. Na tom se mjestu protezala gotovo u ravnoj crti od jugozapada do sjeveroistoka, a desno od njih naglo se spuštala u široku uvalu. Bila je izlokana i puna tragova nedavne jake kiše, posvuda je bilo barica i rupa punih vode.

Krenuli su nizbrdicom gledajući na sve strane. Nigdje ni žive duše.

"Eto, napokon smo opet ovdje!" reče Frodo. "Mislim da ipak nismo izgubili više od dva dana mojim prečacem kroz Šumu! Ali možda će se još ovo naše zadržavanje pokazati korisnim... možda smo zameli trag."

Ostali ga pogledaju. Preko lica im iznenada svima opet prijeđe sjenka straha od Crnih jahača. Sve otkako su bili ušli u Šumu, neprestano im je bila na pameti misao kako da se vrate na Cestu; tek sad kad im je bila pod nogama, sjetili su se opasnosti koja ih je progonila i koja ih po svoj prilici iznova vreba na samoj Cesti. Tjeskobno su se osvrnuli na sunce na zalasku, ali je Cesta bila smeđa i pusta.

"Mislite li" neodlučno priupita Pippin "mislite li da će nas i noćas progoniti?"

"Neće, ja se nadam da neće" odgovori Tom Bombadil "a možda neće ni sutra. Ali nemojte uzeti moje nagađanje zdravo za gotovo jer vam ja ne mogu ništa pouzdano kazati. Tamo na istoku moje znanje ne vrijedi mnogo. Tom nije gospodar Jahača iz Crne Zemlje daleko od ovoga kraja."

Ipak su hobiti željeli da on pođe s njima. Slutili su, ako bi itko znao, da bi on znao izaći na kraj sa Crnim jahačima. Uskoro će stupiti u predjele njima posve nepoznate, o kojima se pričaju tek posve mutne i daleke legende u Shireu, pa su se u mračku koji se hvatao zaželjeli zavičaja. Obuzela ih neka duboka osamljenost i osjećanje gubitka. Stajali su šutke, neodlučni pred konačnim rastankom, i jedva su nekako shvatili da se Tom oprašta s njima i govori im neka samo budu srčani i neka jašu dalje do mraka bez zaustavljanja.

"Tom će vam dati dobar savjet koji će vrijediti do kraja današnjeg dana (nakon toga neka vas prati i vodi vaša osobna sreća): na četiri milje dalje ovom Cestom naići ćete na selo Bree pod brijegom Bree, s mitnicom što gleda na zapad. Ondje ćete naći jednu staru krčmu koja se zove Razigrani poni. Vrijedni se krčmar pak zove Ječmenko Maslovar. Kod njega možete prenoćiti, a ujutro opet put pod noge! Budite odvažni ali oprezni! Nemojte klonuti duhom i jašite u susret svojoj sudbini."

Zamolili su ga da pođe s njima bar do te krčme pa da popiju još nešto zajedno, ali se on nasmije i odbije rekavši:

Tomov posjed ovdje staje: međaš neće prijeći.
Misli mu ka domu hrle, Goldberry ga čeka!

Tad se okrene, baci klobuk u zrak, skoči Zabucalu na leđa i odjaše uzbrdo u sumrak pjevajući.

Hobiti su se također malo uspeli i gledali za njim dok im nije iščeznuo iz očiju.

"Žao mi je što smo se rastali s gazdom Bombadilom" reče Sam. "Pravi je čudaković, o tom nema zbora. Ja bi reko da nadaleko i naširoko nećemo nać ništa bolje ni čudnije. Al moram priznat da jedva čekam da vidim tog *Razigranog ponija* o kojem nam je pričo. Valjda će to bit nešto ko naš *Zeleni zmaj!* Kakav je taj svijet u Breeju?"

"U Breeju ima hobita" reče Merry "ali ima i Velikih ljudi. Bit će to otprilike kao i kod nas. *Poni* je, po svemu sudeći, dobro svratište. Moji svraćaju tamo od vremena do vremena."

"Možda je to upravo ono što priželjkujemo, ali opet nije u Shireu" reče Frodo. "Nemojte se ipak ponašati kao kod kuće! Molim vas da upamtite, svi odreda, da se prezime Baggins NE SMIJE spominjati. Ja sam gospodin Podgorski, ako se već mora navesti neko prezime."

Tad oni opkroče svoje ponije i odjašu bez riječi u suton. Mrak je brzo padao dok su polako jahali nizbrdo pa opet uzbrdo i dok napokon nisu ugledali svjetla kako žmirkaju u daljini.

Pred njima se ispriječio brijeg Bree, tamna masa naspram zamagljenih zvijezda, a pod njegovim zapadnim krilom šćućurilo se veliko selo. Prema njemu su pohitali priželjkujući samo vatru i kakva god vrata između sebe i noći.

IX. poglavlje

U SVRATIŠTU *KOD RAZIGRANOG PONIJA*

Bree bijaše glavno selo u oblasti Bree, malog naseljenog područja, nalik na otok u pustim predjelima oko njega. Osim samog Breeja, bijaše tu i Staddle s druge strane brda, Combe u dubodolini malo dalje na istok i Archet na rubu Chetwooda. Oko brda Bree i tih sela protezao se uzak pojas polja i pitome šume, svega nekoliko milja širok.

Ljudi u Breeju bijahu smeđokosi, plećati i oniski, veseli i samostalni – nikome nisu pripadali doli sebi, ali su održavali prijateljskije i prisnije odnose s hobitima, patuljcima, vilenjacima i ostalim stanovnicima okolnog svijeta nego što je bilo (ili jest) uobičajeno među Velikim ljudima. Prema njihovoj vlastitoj predaji, oni su bili prvobitni stanovnici i potomci prvih ljudi koji su se ikad naselili na zapadu Međuzemlja. Malo ih je bilo preživjelo previranja u staro doba, ali kad su se kraljevi vratili preko Velikog mora, zatekli su ljude još u Breeju, a bili su tu i sad kad je sjećanje na stare kraljeve bilo već zaraslo u travu.

U tim danima nije bilo drugih ljudi napučenih tako daleko na zapadu niti unutar tri stotine milja od Shirea. Međutim, u divljim krajevima onkraj Breeja bilo je tajanstvenih lutalica. Svijet ih je u Breeju zvao graničarima i nije znao ništa o njihovu porijeklu. Bili su viši i tamnije puti od ljudi u Breeju i vjerovalo se da imaju neobično razvijen vid i sluh i da razumiju jezike životinja i ptica. Lunjali su kud su god htjeli na jug i istok, sve do Maglenog gorja, ali ih je malo bilo ostalo i malokad su ih viđali. Kad bi se pojavili, donosili su vijesti izdaleka i pričali čudne, zaboravljene priče koje su svi napeto slušali, ali se svijet u Breeju nije s njima družio.

U oblasti Breeja bijaše i mnogo obitelji hobita, a oni su opet tvrdili da je to najstarije naselje hobita na svijetu, naselje utemeljeno još mnogo prije nego što su hobiti bili prešli preko rijeke Brandywine i naselili Shire. Najviše ih je prebivalo u Staddleu ali ih je bilo i u samom mjestu Bree, osobito na višim obroncima brda, iznad ljudskih kuća. Veliki narod i Mali narod (kao što su zvali jedni druge) bijahu u dobrim odnosima, baveći se svojim poslovima na svoj način, ali su i jedni i drugi opravdano smatrali sebe neizostavnim dijelovima naroda u Breeju. Nigdje drugdje u svijetu nije se moglo naći ovo neobično (ali izvrsno) uređenje.

Narod u Breeju, Veliki i Mali, nije mnogo putovao, i glavna su im briga bila zbivanja u njihova četiri sela. Pokatkad su hobiti iz Breeja odlazili čak do Bucklanda ili do Istočne četvrti, ali premda njihova mala zemlja nije bila mnogo dalje od dana jahanja na istok od mosta na Brandywineu, hobiti iz Shirea malokad su dolazili u nju. Gdjekoji Bucklanđanin ili pustolovno raspoloženi Took došao bi do gostionice i prenoćio u njoj noć-dvije, ali čak se i to sve rjeđe događalo. Hobiti iz Shirea smatrali su one iz Breeja i sve ostale koji su prebivali izvan Shirea tuđincima, i nisu se mnogo zanimali za njih držeći da su dosadni i neotesani. Zacijelo je u to doba bilo mnogo više tuđinaca rasutih po zapadnom svijetu nego što su i slutili hobiti u Shireu. Neki od njih jamačno nisu bili ništa

bolji od probisvijeta spremnih iskopati rupu za stanovanje u bilo kojem obronku i ostati u njoj samo dok ih je volja. Ali u oblasti Breeja hobiti su u najmanju ruku bili pristojni i napredni, nimalo više poseljačeni nego većina njihovih dalekih rođaka u Shireu. Još nije bilo zaboravljeno ni da se svojedobno mnogo putovalo između Shirea i Breeja. Po svemu sudeći, u Brandybuckovima je bilo podosta krvi iz Breeja.

U selu Bree bijaše nekoliko stotina zidanih kuća Velikih ljudi, pretežito iznad Ceste, smještenih na obronku, s prozorima okrenutim na zapad. Na toj strani, opisujući više od polovice kruga od brijega i opet do njega, nalazila se duboka jaruga sa gustom živicom. Preko nje bijaše rasut nasip sa Cestom, ali na mjestu gdje je Cesta prolazila kroz živicu, stajale su velike vratnice. Druge su vratnice stajale na južnom uglu gdje je Cesta izlazila iz sela. Vratnice su se zatvarale čim bi pao mrak, ali su se uz njih nalazile vratarske kućice.

Malo dalje niz Cestu, gdje je zavijala nadesno da zaobiđe podnožje brda, nalazila se velika gostionica. Sagrađena je davno kad je promet na tim cestama bio mnogo življi. Jer, Bree je stajao na starom raspuću; jedna druga stara cesta presijecala je Istočnu cestu odmah iza jaruge, na zapadnom kraju sela, i nekad su davno ljudi i druga stvorenja često njome putovali. U Istočnoj četvrti još se rabila uzrečica *Čudno kao vijesti iz Breeja,* koja je potjecala iz onih dana kad su se u toj gostionici mogle čuti vijesti sa sjevera, juga i istoka i kad su hobiti iz Shirea češće tamo dolazili da ih čuju. Ali sjeverni krajevi bili su odavno opustjeli i Sjevernom se cestom malo putovalo, pa je zarasla sva u travu i svijet u Breeju zvao ju je Zelenput.

Međutim, gostionica je u Breeju svejednako bila tu, a gostioničar je bio važna osoba. Njegova kuća bijaše sastajalište dokonih brbljavih i radoznalih stanovnika, Velikih i Malih, iz sva četiri sela, i okupljalište graničara i drugih lutalica, pa i putnika (mahom patuljaka) koji su još putovali Istočnom cestom, do Gorja i natrag.

Bilo je mračno, iako su bijele zvijezde sjale kad su Frodo i njegovi suputnici napokon stigli do križanja sa Zelenputom i približili se selu. Došli su do zapadne mitnice i zatekli je zatvorenu, ali je pokraj ulaza u kućicu sjedio neki čovjek. Skočio je na noge, donio fenjer i pogledao ih u čudu preko vratnica.

"Što želite, i odakle dolazite?" osorno ih upita.

"Idemo u ovdašnju gostionicu" odgovori mu Frodo. "Putujemo na istok i noćas ne možemo više dalje."

"Hobiti! Četiri hobita! I još k tome, sudeći po govoru, iz Shirea" tiho će vratar, kao da razgovara sa samim sobom. Časak je mračno piljio u njih, a onda je polako otvorio vratnice i pustio ih da prođu. "Noću na ovoj Cesti ne viđamo baš često stanovnike Shirea" proslijedi kad su zastali načas pokraj njegove kućice. "Oprostite, ali zanima me kakvim poslom idete na istok od Breeja? I kako se zovete, ako smijem pitati?"

"Naša imena i naš posao samo su naša briga, a nekako mi se ovo baš i ne čini zgodno mjesto da o tome raspravljamo" odbrusi mu Frodo, komu se nije sviđao taj čovjek ni njegov ton.

"Vaš je posao vaša briga, svakako" reče čovjek "ali je moja briga da vam postavljam pitanja čim padne mrak."

"Mi smo hobiti iz Bucklanda i palo nam je na pamet da putujemo i odsjednemo u ovdašnjoj gostionici" ubaci Merry. "Ja se zovem Brandybuck. Je li vam to dovoljno? Svijet u Breeju oduvijek se lijepo ophodio s putnicima, bar sam tako čuo."

"Dobro, dobro!" reče čovjek. "Nisam vas želio uvrijediti. Ali možda ćete još doživjeti da će vam i drugi ljudi u Breeju osim starog Harryja na mitnici postavljati kojekakva pitanja. Ovdje u okolici ima čudnog svijeta. Ako produžite do *Ponija,* vidjet ćete da niste bar ovdje jedini gosti."

Poželio im je još laku noć, a oni nisu više izustili ni crne ni bijele, ali je Frodo pri svjetlu fenjera vidio da ih čovjek svejednako radoznalo motri. Bilo mu je drago kad je čuo kako su se vratnice zalupile dok su oni odlazili dalje. Čudio se što je taj čovjek toliko sumnjičav, i pitao se da se nije već tko raspitivao za skupinu hobita. Da nije možda Gandalf? Možda je on stigao ovamo dok su se oni motali po Šumi i Humlju? Ipak, bilo je nečega u vanjštini i glasu mitničarovu zbog čega se Frodo osjećao nelagodno.

Čovjek je još buljio neko vrijeme za hobitima, a onda se vratio u kućicu. Čim im je on okrenuo leđa, nečija se tamna prilika hitro prebacila preko vratnica i stopila sa sjenama u seoskoj ulici.

Hobiti su, jašući uz blagu uzbrdicu, prošli pokraj nekoliko izdvojenih kuća i zaustavili se pred gostionicom. Kuće su im se činile velike i neobične. Sam se zagledao u gostionicu na dva kata, sa mnogo prozora, osjećajući kako mu srce zamire. Zamišljao je bio kako će ovda-onda na putovanju susretati orijaše veće od drveća i druga, još strahotnija stvorenja, ali mu se u ovom trenu činilo da mu je prvi pogled na ljude i njihove visoke kuće sasvim dostatan, čak i previše za sumoran svršetak napornog dana. U duhu je vidio crne konje kako stoje osedlani u sjeni gostioničkog dvorišta, i Crne jahače kako zure u njih kroz mračne gornje prozore.

"Nećemo valjda, gospodine, ovde prenoćit?" uzvikne. "Ako u ovom kraju već ima hobita, zašto ne bi potražili neke od njih koji bi nas htjeli primit pod svoj krov? Kod njih bi se više osjećali kod kuće."

"Što imaš protiv ove gostionice?" upita ga Frodo. "Pa preporučio nam ju je Tom Bombadil. Vjerujem da ćemo se u njoj osjećati kao kod kuće."

Čak se i izvana gostionica doimala kao ugodna kuća za oči koje su bile navikle na nju. Pročeljem je bila okrenuta Cesti, a dva krila bijahu djelomice usječena u niže obronke brda tako da su otraga prozori na drugom katu bili u ravnini tla. Ispod široka svoda ulazilo se u dvorište između dva krila zgrade, a lijevo od svoda nalazio se velik ulaz do kojeg se dolazilo uz dvije-tri široke stube. Vrata su bila otvorena i kroz njih je padalo svjetlo u dvorište. Na svodu je visila svjetiljka, a ispod nje velika firma – debeo bijeli poni osovljen na stražnje noge. Iznad vrata bijaše ispisano bijelim slovima: RAZIGRANI PONI, vl. JEČMENKO MASLOVAR. U mnogim prozorima u prizemlju gorjelo je svjetlo iza debelih zastora.

Dok su se oni vani u tami skanjivali, netko je unutra zapjevao veselu pjesmu, a pridružili su mu se mnogobrojni veseli glasovi u zboru. Kad se pjesma završila, razlegao se buran smijeh i pljesak.

Odveli su ponije ispod svoda i, ostavivši ih u dvorištu, popeli se uza stube. Frodo je bio na čelu i umalo da se nije sudario s oniskim, ćelavim i rumenim debeljkom. Na sebi je imao pripasanu bijelu pregaču i hitao kroz jedna pa kroz druga vrata noseći pladanj krcat punih vrčeva.

"Možemo li..." zausti Frodo.

"Samo časak, molim lijepo!" dovikne mu čovjek preko ramena pa se izgubi u mnoštvu glasova i oblaku dima. Začas se vrati brišući ruke o pregaču.

"Dobar večer, mali gosparu!" reče klanjajući se. "Što biste željeli?"

"Krevete za četvoricu i smještaj za pet ponija, ako nas možete primiti. Jeste li vi možda gospodin Maslovar?"

"Jesam! Ječmenko mi je ime. Ječmenko Maslovar, vama na službu! Vi ste iz Shirea, a?" reče, a onda se iznenada lupne rukom po čelu kao da se nečega prisjeća. "Hobiti!" uzvikne. "E sad, na što me to podsjeća? A smijem li vas pitati za vaša cijenjena imena, gosparu?"

"Ovo su gospodin Took i gospodin Brandybuck" odgovori Frodo "a ovo je Sam Gamgee. Ja se zovem Podgorski."

"Eto ti ga na!" reče gospodin Maslovar i pucne prstima. "Opet sam zaboravio. Ali sjetit ću se ja kad budem imao vremena porazmisliti. Iako sam spao s nogu, vidjet ću što mogu učiniti za vas. Dan-danas nemamo baš često goste iz Shirea, pa bi mi bilo krivo da vas ne mogu primiti. Večeras je baš ovdje gužva kakve dugo nije bilo. Kad jednom krene, onda ne zna stati, kao što mi u Breeju kažemo. Ej! Nobe!" prodere se. "Gdje si opet, tihotapče trapavi? Nobe!"

"Evo me, gospodine, evo!"

Veseo hobit ispadne na vrata, a kad ugleda putnike, stane kao ukopan i radoznalo se zagleda u njih.

"A gdje je Bob?" upita ga gostioničar. "Ne znaš? E pa, potraži ga! Brže malo! Nemam ja šest nogu ni šest očiju! Reci Bobu da treba smjestiti pet ponija. Mora nekako naći mjesta za njih."

Nob otkaska cerekajući se i namigujući.

"E pa, što sam ono htio reći?" opet će gospodin Maslovar lupkajući se po čelu. "Jedna stvar izbija iz glave drugu, tako rekuć. Večeras imam toliko posla da mi se sve vrti u glavi. Ima tu jedno društvo koje je sinoć stiglo Zelenputom odozdo, s juga... i to je već bilo dosta čudno za početak. Onda je večeras došla putujuća družina patuljaka što ide na zapad. A sad još i vi. Da niste hobiti, ne vjerujem da bismo vas mogli smjestiti. Ali u sjevernom krilu imamo dvije-tri sobe napravljene upravo za hobite, još kad je ova kuća građena. U prizemlju, kao što oni obično vole, s okruglim prozorima i svim ostalim što im je po volji. Nadam se da će vam biti udobno u njima. Vjerujem da ćete htjeti i večerati. Večera će biti što prije bude moguće. Ovuda, molim lijepo!"

Povede ih kroz hodnik i otvori jedna vrata.

"Ovdje imamo jedan mali zgodni salon!" reče. "Nadam se da će vam biti po volji. A sad se ispričavam. Imam posla preko glave. Nemam vremena za razgovore. Moram juriti dalje. Ovo je težak posao za dvije noge, a nikako da smršavim. Zavirit ću opet ovamo. Ako štogod trebate, pozvonite samo ručnim zvoncem pa će vam Nob doći. Ako ne dođe, zvonite i vičite!"

Napokon ode i ostavi ih prilično bez daha. Reklo bi se da može govoriti unedogled, ma koliko imao posla. Obreli su se u maloj i ugodnoj sobi. Na ognjištu je veselo gorjela vatrica a ispred nje je stajalo nekoliko niskih i udobnih stolica. Bijaše tu i okrugao stol, s već prostrtim bijelim stolnjakom, a na njemu veliko ručno zvonce. Ali mnogo prije nego što su i pomislili pozvoniti, pojavi se užurbani sluga hobit Nob. Donio im je svijeće i pladanj pun tanjura.

"Žele li gospoda možda štogod popiti?" upita ih. "I da vam pokažem sobe dok se spravlja večera?"

Bili su se oprali i stigli do polovice dubokih vrčeva piva kad su ponovo došli gospodin Maslovar i Nob. U tren oka postavljen je stol. Bijaše tu tople juhe, hladnog mesa, pite od kupina, svježeg kruha, maslaca i polovica zrelog sira – obična dobra jela, baš kao u Shireu, sve toliko domaće da je odagnalo i posljednje Samove zle slutnje (već poprilično razblažene izvrsnim pivom).

Gostioničar se vrzmao neko vrijeme oko njih, a onda je nakanio otići.

"Ne znam da li biste se htjeli pridružiti društvu poslije večere?" reče im stojeći na vratima. "Možda ćete radije u krevet? Ipak, društvo bi vas vrlo rado pozdravilo, ako vam je do druženja. Nama ovdje ne dolaze baš često tuđinci – odnosno putnici iz Shirea, htio sam reći, oprostite – a rado poslušamo malko novosti, ili kakvu priču ili pjesmu koja im padne na pamet. Ali kako vam drago! Ako što zatrebate, samo pozvonite!"

Na kraju večere (oko tri četvrti sata upornog jedenja neometanog nepotrebnim razgovorom) bili su tako okrijepljeni i ohrabreni da Frodo, Pippin i Sam odluče pridružiti se društvu. Merry je pak držao da će ondje jamačno biti odviše zagušljivo.

"Ja ću još malo ovdje posjediti na miru uz vatru, a možda ću poslije izaći da se prošetam. Pazite što i kako govorite, i nemojte zaboraviti da naš bijeg mora ostati tajna, da smo još na glavnoj Cesti i da nismo baš daleko od Shirea!"

"U redu!" reče Pippin. "Pazi ti radije na sebe! Pazi da ne zalutaš, i nemoj zaboraviti da je u kući sigurnije!"

Društvo je bilo u velikoj zajedničkoj dvorani gostionice. Skup bijaše velik i mješovit, kako je Frodo ustanovio kad su mu se oči navikle na svjetlo, što je uglavnom protjecalo od jarke vatre od kladica, jer su tri svjetiljke što su visile sa stropnih greda slabo svijetlile, napol obavijene dimom. Ječmenko Maslovar stajao je blizu vatre i razgovarao sa dvojicom patuljaka i jednim od dvojice ljudi neobične vanjštine. Na klupama je sjedio svakakav svijet – ljudi iz Breeja, skupina mjesnih hobita (koji su čavrljali među sobom), još dva-tri patuljka i druge mutne spodobe koje je bilo teško razaznati u sjeni i po zakucima.

Čim su se pojavili hobiti iz Shirea, pozdravio ih je zbor dobrodošlice stanovnika Breeja. Stranci, posebice oni koji su stigli Zelenputom, radoznalo su se zagledali u njih.

Gostioničar je upoznao pridošlice sa svijetom iz Breeja, toliko brzo da su hobiti doduše razumjeli mnoga pojedinačna imena, ali su malokad bili sigurni komu koje ime pripada. Činilo se da ljudi iz Breeja imaju mahom botanička prezimena (prilično čudna stanovnicima Shirea), recimo Trskovac, Kozjačina, Brezina, Jabučilo, Čičak i Papratovina (da i ne spominjemo Maslovara). Neki od mjesnih hobita imali su slična prezimena. Primjerice, činilo se da ima više Kaponja, ali je većina imala prezimena vezana uz prirodu kao što su Sprud, Pećina, Vukorepa, Pješenjak i Tunelski, od kojih se mnoga mogu naći i u Shireu. Bijaše tu i nekoliko Podgorskih iz Staddlea, koji nisu mogli zamisliti prezimenjaka a da nisu s njim u rodu, pa su Froda prigrlili kao davno izgubljena rođaka.

Hobiti iz Breeja bijahu zapravo prijazni i znatiželjni, te je Frodo uskoro shvatio da će morati kazati čime se bavi. Ustvrdio je da ga zanimaju historija i geografija (na što su mnogi zaklimali glavom iako se te riječi nisu često rabile u narječju Breeja). Rekao je da kani napisati knjigu (na što je zavladala nijema zgranutost), i da on i njegovi prijatelji prikupljaju podatke o hobitima koji žive izvan Shirea, poglavito u istočnim krajevima.

Nato se prolomi zbor glasova. Da je Frodo doista kanio napisati knjigu, i da je imao više ušiju nego što ih je imao, bio bi doznao za dvije-tri minute dovoljno podataka za nekoliko poglavlja. A ako mu to ne bi bilo dostatno, naveli su mu niz imena, počevši od “starog Ječmenka ovdje”, kojima se može obratiti da još više sazna. Ali nakon nekog vremena, pošto Frodo nije pokazivao namjeru da počne smjesta pisati knjigu, hobiti su se nastavili raspitivati o zbivanjima u Shireu. Frodo nije bio osobito govorljiv sugovornik, pa je uskoro ostao sjediti sam u kutu slušajući ostale i zirkajući oko sebe.

Ljudi i patuljci najviše su razgovarali o dalekim događajima i prepričavali novosti koje su već bile isuviše dobro poznate. Na jugu je bilo nemira i činilo se da se ljudi koji su stigli Zelenputom sele, traže zemlju gdje će se moći skrasiti. Svijet iz Breeja suosjećao je s njima, ali je bilo očito da nije spreman primiti u svoju malu zemlju veći broj stranaca. Jedan od putnika, razrok, ružan momak, predviđao je da će uskoro sve više svijeta dolaziti na sjever.

"Ako za njih ne bude mjesta, oni će ga sami sebi naći. Oni imaju pravo na život kao i svi ostali" rekao je glasno. Reklo bi se da se mještanima ne sviđaju baš takvi izgledi.

Hobiti se nisu na sve to mnogo obazirali, a u tom trenutku nije se baš ni činilo da ih se to mnogo tiče. Teško da bi Veliki ljudi mogli potražiti utočište u hobitskim rupama. Mnogo su im zanimljiviji od Froda bili Sam i Pippin koji su se sad već osjećali kao kod kuće i veselo čavrljali o događajima u Shireu. Pippin je izazvao pravu buru smijeha kazivanjem o tome kako se urušio krov Gradske rupe u Michel Delvingu – gradonačelnik Bjelostopić, najdeblji hobit u Zapadnoj četvrti, bijaše sav zatrpan vapnom, pa se izvukao iz krša kao valjušak uvaljan u brašno. Ali postavljeno je nekoliko pitanja koja su uznemirila Froda. Jednoga stanovnika Breeja, koji je navodno bio u Shireu nekoliko puta, zanimalo je gdje Podgorski žive i s kim su sve u rodu.

Odjednom Frodo primijeti da razgovor hobita pozorno sluša i neki čudan čovjek lica opaljena vjetrom i suncem koji je sjedio u sjeni do zida. Pred njim je stajao visok vrč piva s poklopcem, a pušio je neobično izrezbarenu lulu s dugim kamišem. Bio je ispružio noge u visokim čizmama od meke kože koje su mu dobro pristajale, ali su bile poprilično iznošene i pokrivene skorenim blatom. Bio je čvrsto umotan u zaflekani ogrtač od teškog

zagasitozelenog sukna, premda je u dvorani bilo vruće, nosio je na glavi kukuljicu koja mu je zasjenjivala lice, ali dok je promatrao hobite, vidjelo se kako mu se oči krijese.

"Tko je to?" upita Frodo gospodina Maslovara kad je ugrabio priliku da mu šapne na uho. "Mislim da nas s njim niste upoznali?"

"Taj?" reče gostioničar također šaptom zirnuvši na onu stranu a da nije okrenuo glave. "Ne znam, da vam pravo kažem. To vam je jedan od onih lutalica – mi ih zovemo graničari. Malokad govori, iako zna ispričati neobičnu priču kad mu se da. Nema ga po mjesec, pa i po godinu dana, a onda opet bane. Proljetos je prilično često dolazio i odlazio, ali ga u zadnje vrijeme nisam dugo vidio. Nisam nikad saznao kako mu je pravo ime, ali ga ovdje zovu Strider. Potuca se posvuda krupnim koracima na dugačkim kracima, iako rukom nikad ne govori kamo se žuri. Ali tko bi razumio istok i zapad, kao što kažemo mi u Breeju misleći na graničare i stanovnike Shirea, da prostite. Čudno je što me pitate za njega."

Ali u tom trenu netko naruči od gospodina Maslovara još piva, pa su ove njegove posljednje riječi ostale nerazjašnjene.

Frodo opazi da ga Strider promatra kao da je čuo ili naslutio sve što je o njemu rečeno. Pomalo je mahnuo rukom i klimnuo glavom Frodu neka sjedne do njega. Kad mu je Frodo pristupio, on zabaci kukuljicu i otkrije razbarušenu glavu tamne kose prošarane sjedinama, i dva oštra siva oka na blijedu i ozbiljnu licu.

"Mene zovu Strider" tiho mu se predstavi. "Drago mi je što se mogu upoznati s vama, gospodine... Podgorski, ako je stari Maslovar dobro izgovorio vaše prezime."

"Jest" usiljeno će Frodo. Nije se osjećao nimalo ugodno pod pogledima njegovih prodornih očiju.

"E pa, gospodine Podgorski" proslijedi Strider "da sam na vašem mjestu, ne bih dopustio ovim vašim mladim prijateljima da previše brbljaju. Piće, vatra i slučajna poznanstva, sve je to prilično ugodno, ali, znate... ovo vam nije Shire. Ovdje vam ima svakakvog svijeta. Možda ćete pomisliti da ne bi trebalo ni da ja ovako govorim" nadoda smješkajući se kiselo kad opazi kako ga Frodo motri. "Nedavno su kroz Bree prošli još čudniji putnici" reče gledajući Froda u lice.

Frodo mu uzvrati pogled, ali ne izusti ni crne ni bijele, a Strider ne produži dalje. Činilo se da je najednom usredotočio pozornost na Pippina. Frodo se zabrine kad shvati da taj smiješni mladi Took, ohrabren uspjehom svoje priče o debelom gradonačelniku Michel Delvinga, upravo pripovijeda na smiješan način o Bilbovoj oproštajnoj proslavi. Već je počeo oponašati njegov govor i pomalo se približavao u kazivanju njegovu začudnom nestanku.

Frodo se ozbiljno uznemiri. To je zacijelo bila sasvim bezazlena priča za većinu ovdašnjih hobita – obična smiješna priča o onom smiješnom svijetu tamo s onu stranu Rijeke, ali su neki od njih (primjerice, stari Maslovar) znali već ponešto o tome, i vjerojatno su poodavno do njih bili doprli glasovi o Bilbovu nestanku. Ova će ih priča podsjetiti na prezime Baggins, pogotovo ako se netko raspitivao za to prezime u Breeju.

Frodo se uzvrpolji pitajući se što mu je činiti. Pippin je očito silno uživao u pozornosti svojih slušatelja pa je potpuno smetnuo s uma opasnost u kojoj se nalaze.

Frodo se iznenada uplaši da će Pippin u svom sadašnjem raspoloženju možda spomenuti čak i Prsten, što bi moglo biti kobno.

"Najbolje da odmah nešto poduzmete!" šapne mu Strider na uho.

Frodo ustane, skoči na stol i progovori na sav glas svrativši na sebe pozornost Pippinovih slušalaca. Neki su se hobiti zagledali u Froda, nasmijali i zapljeskali pomislivši da je gospodin Podgorski popio malo više piva nego što je trebalo.

Frodo se najednom osjetio vrlo glupo i opazio (kao što je imao navadu kad bi držao govor) da premeće stvari u džepu. Napipao je Prsten na lančiću i, tko zna zašto, spopala ga želja da ga natakne na prst pa da nestane iz ovoga glupog položaja. Činilo mu se da je poticaj za tako nešto došao izvana, od nekoga ili nečega u toj dvorani. Odlučno se odupirao toj kušnji i stiskao Prsten u šaci, kao da ga želi zadržati i spriječiti da mu umakne ili počini kakvu nepodopštinu. Bilo kako mu drago, nije ga ni na što nadahnuo. Izgovorio je “nekoliko prigodnih riječi”, kao što bi rekli u Shireu: *Svi smo vam mi vrlo zahvalni na vašoj izvanrednoj dobrodošlici, i ja se ufam da će ovaj moj kratki posjet pomoći da se obnove stare prijateljske veze između Shirea i Breeja.*

Tu je zapeo i nakašljao se.

Sad su već svi u dvorani buljili u njega.

"Pjesmu!" poviče jedan od hobita. "Pjesmu! Pjesmu!" pridruže mu se ostali. "Hajde sad, gospodine, zapjevajte nam nešto što još nismo čuli!"

Frodo je načas zinuo, a onda je, sav zdvojan, zapjevao smiješnu pjesmu koju je Bilbo poprilično volio (dapače, poprilično se i ponosio njome jer ju je sam sročio). Bijaše to pjesma o krčmi pa je vjerojatno zato upravo sada pala Frodu na pamet. Navest ćemo je u cijelosti. Dan-danas se obično pamti još samo gdjekoji stih.

Ima jedna krčma, vesela i živa,
leži ispod brijega, od starosti siva,
Al tamo se tako tamno pivo toči
Da na piće znade i Mjesec-svat skočit,
samo da se naužije krčmareva piva.

Ima jedan mačak, konjušar mu znanac,
gudi na pet struna, baš ko da je znalac.
Gudalom se vješto i okretno služi,
Često nisko prede, pa visoko ruži,
il sredinom skale zuji ko komarac.

Gazda ima psića, uvijek šalu njuši,
sa smislom za humor, od smijeha se ruši.
Od gostiju hvata veselu riječ svaku,
I naćuli uši čim je vic u zraku,
pa urla od smijeha i od tog se guši.

Ima jedna krava, rozi joj na glavi,

uznosita stava, rodu ponos pravi!
Kad začuje glazbu pogotovo petkom,
Tad u ritmu maše repom i čuperkom,
pa od veselja zapleše na travi.

Ima jedan ormar, pun tanjura, žlica,
i sve su od srebra sjajnog, i te kako!
Za nedjelju samo čuva se par isti,
Brižno ih se pazi, pa lašti i čisti
u subotnje popodne svako.

Naiskap je stao Mjesec-svat tad piti,
našto mačak počne smjesta cviliti.
Na stolu je žlica prvi ples tanjuru dala,
U vrtu je ko luda krava skakutala,
a psić je svoj rep krenuo loviti.

I kad Mjesec-svat još jedan vrč slisti,
i ispod stola pade mahom,
I zadrijema tako pa o pivu sanja,
Dok zora nebom zvijezde sklanja,
a zrak već odiše jutarnjim dahom.

Tad konjušar će vještom mačku:
"Mjesečevi bijeli konji već otprije
Njište, topću, srebrom zvone,
A gospodar klonuo im i sada sve dublje tone
eto sunca na obzoru tek što vani nije."

I krene glazba što budi mrtve,
kad mačak udari gudalom strune.
Uz cvilež, pilež i ritam sve brži,
Dok krčmar Mjesec-svata trese i drži,
"Već prošlo je tri!" pod rebra ga mune.

Uz brijeg su nježno kotrljali Svata,
u Mjesec ga potrpali da sna mu daju,
Konji su za njim išli galopom,
Ko jelen je krava slijedila skokom,
i tanjur sa žlicom na kraju.

Još bržu mačak udari svirku,
da psić je zavijat stao.

S konjima krava naglavce kroči,
I svaki gost iz postelje skoči,
plešuć dok nije s nogu pao.

S plinkom i plonkom tad puče struna,
i krava preskoči Mjeseca-svata,
Psić udari u smijeh, on sav je u vicu,
Subotnji tanjur zgrabi nedjeljnu žlicu,
i ukrade je vještinom tata.

Taman se Mjesec za brijeg otkotrljo,
kad Sunce pusti svud zrake da sežu,
Ne hoteć vjerovat što vidi okom,
Da iako dan je krenuo tokom,
svi natrag u krevet liježu.

Razlegne se bučan i dug pljesak. Frodo je imao lijep glas, a pjesma im je bila po ćudi.

"A gdje je stari Ječam?" uzviknu neki od njih. "On bi trebo ovo čuti. Bob bi trebo naučit svoga mačka svirat na guslama pa bi svi skupa zaplesali." Naručili su još piva i zagalamili: "Dajte to još jednom, majstore! Ajde! Još jednom!"

Natjerali su Froda da popije još jednu, pa da iznova zapjeva istu pjesmu, a mnogi su mu se od njih pridružili, jer im je melodija bila dobro poznata a učas su upamtili riječi. Sad je na Froda došao red da bude zadovoljan sam sobom. Đipao je po stolu, a kad je po drugi put došao do stiha *I krava preskoči Mjeseca-svata,* poskoči uvis isuviše živahno jer zagazi, *tres!,* u pladanj pun vrčeva, posklizne se i skotrlja sa stola uz tresak, lomljavu i štropot! Svi su slušaoci razjapili usta od smijeha, ali su iznenada umuknuli i zanijemjeli jer je pjevač nestao. Jednostavno je iščeznuo kao da je, paf, propao u zemlju a da nije za sobom ostavio rupu!

Mjesni hobiti zgledali su se u čudu, a onda su skočili na noge i pozvali Ječmenka. Cijelo se društvo povuklo od Pippina i Sama koji su ostali sami u kutu, pa su ih mračno i nepovjerljivo poizdaljeg motrili. Bilo je očito da ih mnogi sada smatraju suputnicima putujućeg mađioničara nepoznatih sposobnosti i namjera. Ali bio je među njima i jedan crnomanjasti stanovnik Breeja koji je stajao i gledao ih s nekakvim znalačkim i napola podrugljivim izrazom na licu, zbog kojeg su se osjećali vrlo nelagodno. Uskoro je on šmugnuo kroz vrata a za njim i onaj razroki južnjak – njih su se dvojica neprestano cijele večeri nešto došaptavali. Za njima je uskoro otišao i mitničar Harry.

Frodo se osjećao kao prava budala. Ne znajući što drugo da učini, otpuzio je ispod stolova do mračnog kuta u kojem je nepomično sjedio Strider, ne pokazujući ničim što misli. Frodo se naslonio na zid i skinuo Prsten s prsta. Nije mu ni samom bilo jasno kako mu se Prsten našao na prstu. Samo je predmnijevao da ga je premetao rukom u džepu dok je pjevao, i da mu je nekako skliznuo na prst kad je trgnuo rukom u džepu da ublaži pad. Načas je pomislio da se možda sam Prsten poigrao s njime; možda je htio da se pokaže na

nečiju želju ili zapovijed koju je naslutio u toj prostoriji? Frodu se nisu svidjeli pogledi svih onih koji su izašli iz krčme.

"Što je?" priupita ga Strider kad se iznova pojavio. "Zašto ste to učinili? To je gore od svega što su vaši prijatelji mogli izbrbljati! Uprskali ste stvar! A da nije tome možda kriv vaš prst?"

"Ne razumijem o čemu to govorite?" reče Frodo, ozlovoljen i zabrinut.

"Razumijete, razumijete" odvrati Strider. "Ali najbolje će biti da pričekamo dok se duhovi ne smire. A onda bih vas, *gospodine Bagginse,* zamolio da na miru negdje porazgovaramo."

"O čemu?" upita ga Frodo ne obazirući se na iznenadni spomen svoga pravog prezimena.

"O nečemu prilično važnom... za nas obojicu" odgovori Strider gledajući Froda u oči. "Možda ćete saznati nešto što vam može biti od koristi."

"Pa dobro" reče Frodo nastojeći se držati ravnodušno. "Možemo poslije porazgovarati."

Dotle se oko ognjišta bila zavrgla prepirka. Dokaskavši u dvoranu, gospodin je Maslovar slušao istodobno nekoliko proturječnih iskaza o događaju koji se netom zbio.

"Vidio sam ga, gospodine Maslovare" pričao mu je jedan hobit "ili, bolje reći, nisam ga vidio, ako razumijete šta hoću da kažem. Jednostavno ko da je u zemlju propo, da tako kažem."

"Ma nemojte, gospodine Kaponja!" zbunjeno će gostioničar.

"Kad vam kažem!" potvrdi gospodin Kaponja. "Ja, dapače, i mislim ono što kažem."

"Tu je ipak posrijedi neka pogreška" reče Maslovar vrteći glavom. "Ipak je taj gospodin Podgorski bio malo previše opipljiv da bi mogao samo tako propasti u zemlju, ili bolje reći u pod."

"E pa, a gdje vam je onda?" poviče nekoliko glasova.

"Otkud bih ja to mogao znati? On slobodno ide kuda hoće, pod uvjetom da ujutro plati račun. Eto, tu je gospodin Took, on nije nestao."

"E pa, ja sam vidio što sam vidio, i vidio sam što nisam vidio" tvrdoglavo će Kaponja.

"A ja vam kažem da je posrijedi neka pogreška" ponovi Maslovar uzimajući pladanj i skupljajući krhotine.

"Dakako da je pogreška!" reče Frodo. "Nisam ja nikud nestao. Evo me! Samo sam progovorio riječ-dvije sa Striderom u kutu."

I stupi na svjetlo vatre, ali veći dio društva ustukne pred njim, još usplahireniji nego prije. Nipošto ih nije umirio svojim objašnjenjem da je nakon pada brže-bolje otpuzio ispod stolova. Većina je hobita i ljudi iz Breeja otišla smjesta uvrijeđena iz gostionice jer nisu više imali volje da se zabavljaju te večeri. Jedan ili dvojica poprijeko su pogledala Froda i pokupila se mrmljajući nešto među sobom. Patuljci i trojica nepoznatih ljudi koji su još ostali, digli su se i poželjeli laku noć gostioničaru, ali ne i

Frodu i njegovim prijateljima. Domalo je ostao još samo Strider, koji je i dalje neopažen sjedio uza zid.

Činilo se da gospodin Maslovar nije odviše razočaran. Vjerojatno je računao da će mu gostionica biti puna još mnogo večeri, sve dok se temeljito ne pretrese večerašnja tajna.

"Pa što ste to učinili, gospodine Podgorski?" zapita Froda. "Poplašili ste mi goste i porazbijali vrčeve tim svojim vratolomijama!"

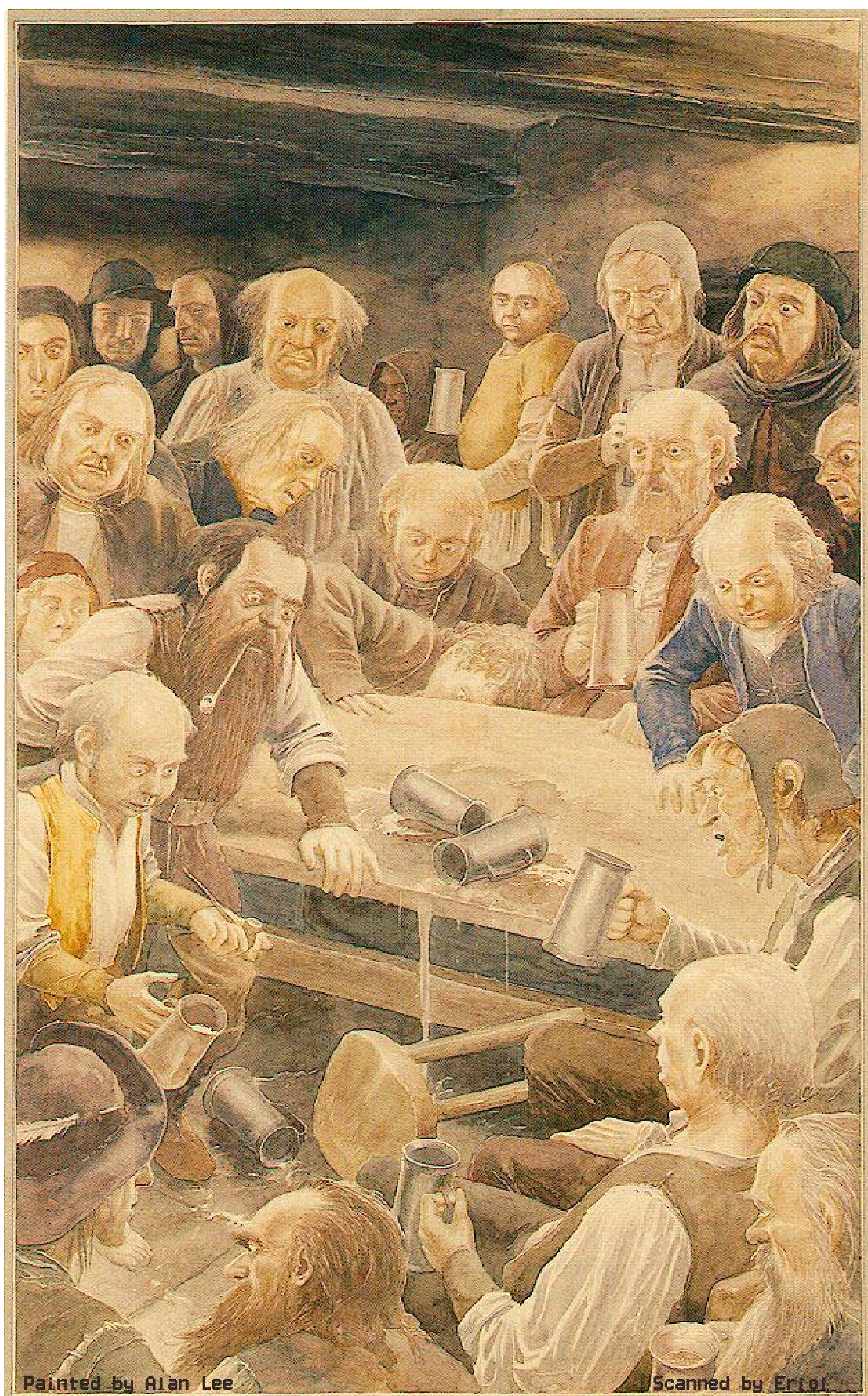
"Žao mi je što sam vam zadao neprilika" reče Frodo. "Uvjeravam vas da mi to nipošto nije bila namjera. Puki nesretan slučaj."

"U redu, gospodine Podgorski! Ali ako se kanite još prekobacivati, ili čarobirati, ili nešto slično izvoditi, molim vas da goste unaprijed upozorite... i da mene upozorite. Mi smo vam ovdje pomalo nepovjerljivi prema svemu što je neuobičajeno... neprirodno, ako razumijete što hoću da kažem, i ne možemo tako nešto šale prihvatiti."

"Neću više ništa slično učiniti, gospodine Maslovare, obećavam vam. A sad mislim da ću na počinak. Sutra ujutro moramo rano na put. Hoćete li se pobrinuti da nam poniji budu spremni u osam sati?"

"Razumijem! Ali prije nego što odete, gospodine Podgorski, volio bih porazgovarati s vama u četiri oka. Upravo sam se nečeg sjetio što bih vam htio reći. Nadam se da mi nećete zamjeriti. Kad posvršavam još neke sitnice, doći ću u vašu sobu, ako vam je po volji!"

"Svakako!" reče Frodo, ali mu srce klone. Pitao se koliko će još povjerljivih razgovora morati obaviti prije nego što legne. Da se nisu svi ovi ovdje urotili protiv njega? Čak je pomislio da se i iza debelog lica staroga Maslovara kriju nekakve mračne nakane.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol

X. poglavlje

STRIDER

Frodo, Pippin i Sam vratili su se u salon. Tu više nije bilo svjetla. Nije bilo Merryja a vatra je dogorijevala. Tek kad su raspirili žar i bacili na vatru dva svežnjića pruća, opazili su da je za njima došao u sobu i Strider. Mirno je sjedio na stolici pokraj vrata!

"Hej!" reče Pippin. "Tko ste vi, i što želite?"

"Mene zovu Strider" odgovori on. "Premda je vaš prijatelj možda zaboravio, obećao mi je da ćemo na miru porazgovarati."

"Rekli ste da ću možda saznati nešto što će mi biti od koristi?" reče Frodo. "Što mi imate reći?"

"Nekoliko stvari" odgovori Strider. "Ali dakako da i ja imam svoju cijenu."

"Kako to mislite?" oštro će Frodo.

"Umirite se! Mislim samo ovo: reći ću vam što znam i dat ću vam koji dobar savjet... ali očekujem od vas i nagradu."

"A što bi to bilo, molim lijepo?" upita ga Frodo. Pobojao se da ima posla s ucjenjivačem, i tjeskobno pomislio kako je ponio premalo novca sa sobom. Sav njegov novac teško da bi zadovoljio lupeža, a zapravo ne može ništa od tog novca odvojiti.

"Nije to ništa što ne biste mogli sebi priuštiti" odgovori Strider smješkajući se ovlaš, kao da je pročitao Frodove misli. "Samo ovo: da me povedete sa sobom i da ostanem s vama dok me bude volja."

"A, tako!" otpovrne Frodo, iznenađen, iako se ne bi moglo reći da mu je baš odlanulo. "Čak i kad bih trebao još jednog suputnika, ne bih pristao na tako nešto dok ne bih doznao mnogo više o vama i vašim poslovima."

"Izvrsno!" usklikne Strider, pa prekriži noge i zavali se na naslon stolice. "Čini mi se da opet dolazite pameti. To sluti na dobro. Dosad ste bili odviše neoprezni. U redu! Reći ću vam što znam, i prepustiti vama da odlučite o nagradi. Možda ćete mi je rado dati kad čujete što vam imam kazati."

"Da čujemo onda!" reče Frodo. "Što vi to znate?"

"Previše; previše mračnih stvari" sumorno će Strider. "Ali što se vaših poslova tiče..." Ustane i priđe vratima, naglo ih otvori i pogleda van. Zatim ih opet tiho zatvori i sjedne. "Ja imam dobro uho" nastavi tiše "i premda ne mogu nestati, ulovio sam mnoge divlje i oprezne zvjerke i obično me, ako baš želim, nitko ne može vidjeti. E pa, večeras sam se zatekao iza živice uz Cestu zapadno od Breeja kad su od Humlja naišla četvorica hobita. Ne moram valjda ponavljati sve što su rekli starom Bombadilu i jedan drugome, ali nešto mi je posebno privuklo pozornost. *Molim vas da ne zaboravite,* rekao je jedan od njih, *da ne smijete spominjati prezime Baggins. Ako se baš neko ime mora navesti, onda se ja zovem Podgorski.* To me je toliko zainteresiralo da sam vas pratio sve dovde. Preskočio sam preko mitnice odmah za vama. Možda gospodin Baggins ima neki časni

razlog da krije svoje ime, ali ako je tako, onda bih savjetovao njemu i njegovim prijateljima da budu malo oprezniji."

"Nije mi jasno zašto bi moje ime moglo zanimati bilo koga u Breeju" ljutito će Frodo "a još treba da saznam i zašto zanima vas. Možda gospodin Strider ima neki časni razlog da uhodi i prisluškuje, ali ako je tako, savjetovao bih mu da nam to odmah objasni."

"Dobar odgovor!" reče Strider smijući se. "A objašnjenje je sasvim jednostavno: ja sam upravo tražio hobita koji se zove Frodo Baggins. Želio sam ga što prije pronaći. Doznao sam da on iz Shirea iznosi, ovaj, tajnu koja se tiče mene i mojih prijatelja. Ali nemojte me pogrešno shvatiti!" uzvikne kad Frodo ustane sa stolice, a Sam namrgođen skoči na noge. "Ja ću čuvati tu tajnu bolje nego vi. A nju treba i te kako čuvati." Nagne se naprijed i pogleda ih sve redom. "Pazite na svaku sjenku!" tiho nadoda. "Kroz Bree su prošli Crni konjanici. U ponedjeljak je jedan od njih stigao Zelenputom, kažu, a drugi je poslije došao Zelenputom s druge strane, s juga."

Nastane šutnja. Najposlije se Frodo obrati Pippinu i Samu:

"Mogao sam to i naslutiti po onome kako nas je mitničar dočekao" reče. "A čini mi se da je i gostioničar nešto načuo. Zašto je onako navalio da se pridružimo društvu u dvorani? I zašto smo se, zaboga, onako glupo ponijeli: trebalo je da ostanemo lijepo ovdje na miru."

"To bi vam bilo bolje" reče Strider. "Ja bih vas bio odgovorio od toga da odlazite u dvoranu, da sam mogao, ali gostioničar me nije pustio ovamo da vas vidim, niti vam je htio prenijeti moju poruku."

"Mislite da on..." započne Frodo.

"Ma ne, ja ne mislim ništa loše o starom Maslovaru. Samo što on baš ne voli ovakve tajanstvene skitnice kao što sam ja." Frodo ga zbunjeno pogleda. "Pa zar ja možda ne izgledam pomalo sumnjivo?" reče Strider kriveći usta i čudnovato sijevajući očima. "Ali nadam se da ćemo se još malo bolje upoznati. A kad se upoznamo, valjda ćete mi objasniti što se ono dogodilo na kraju vaše pjesme. Jer ta mala huncutarija..."

"To je bio puki slučaj!" presiječe ga Frodo u riječi.

"Ne znam baš" reče Strider. "Slučaj, kažete? Ali zbog tog slučaja našli ste se u vrlo opasnom položaju."

"Teško da je opasniji nego što je već bio" reče Frodo. "Znao sam ja da me ti konjanici progone, ali sad mi se bar čini da sam im umaknuo i da su otišli."

"Ne smijete biti previše sigurni!" oštro će Strider. "Vratit će se oni. I još ih dolazi. Ima i drugih. Znam ja koliko njih ima. Znam ja te Jahače." On ušuti, a oči mu bijahu hladne i stroge. "U Breeju ima osoba kojima ne treba vjerovati" proslijedi. "Bill Papratovina, na primjer. Taj vam je na zlu glasu u Breeju, k njemu navraća čudan svijet. Sigurno ste ga primijetili u onom društvu: onog crnomanjastog podrugljivca. Neprestano se držao jednog od stranaca s juga i zajedno su se iskrali odmah nakon vašeg “slučaja”. Nemaju svi ti južnjaci baš dobre namjere, a što se Papratovine tiče, taj bi svakome sve prodao, ili bi počinio zlo radi pukog zadovoljstva."

"A što bi to Papratovina prodao, i kakve veze ima moj slučaj s njim?" upita ga Frodo odbijajući i dalje shvatiti Striderove nagovještaje.

"Vijesti o vama, naravno" odgovori Strider. "Izvještaj o vašoj predstavi mogao bi nekome biti vrlo zanimljiv. Nakon toga ne bi im više bilo ni potrebno vaše pravo prezime. Meni se čini da je više nego vjerojatno da će oni za to saznati još prije nego što prođe ova noć. Je li vam to dovoljno? A s mojom nagradom možete učiniti što god hoćete, možete me uzeti za vodiča, ali i ne morate. Ipak, mogu vam reći da dobro poznajem sve krajeve između Shirea i Maglenog gorja jer sam se godinama potucao onuda. Stariji sam nego što izgledam. Mogao bih vam biti od koristi. Od noćas se nećete više smjeti kretati otvorenom Cestom jer će je konjanici nadzirati danonoćno. Mogli biste umaknuti iz Breeja, i možda biste mogli produžiti dalje dok je sunca na nebu, ali ne biste daleko stigli. Napali bi vas negdje u divljini, na nekom mračnom mjestu gdje vam nitko ne bi mogao priteći u pomoć. Valjda ne želite da vas pronađu? Oni su užasni!"

Gledajući ga, hobiti su u čudu opazili da mu se lice iskrivilo kao od boli i da rukama steže priručje stolice. U sobi je bilo vrlo tiho i mirno, i činilo se da je svjetlo oslabilo. Neko je vrijeme još sjedio i gledao preda se a da ništa nije vidio, kao da luta kroz neko daleko sjećanje i osluškuje noćne šumove u daljini.

"Da!" uzvikne malo zatim prelazeći rukom preko čela. "Možda ja znam više o tim vašim progoniteljima nego vi. Vi ih se bojite, ali ih se još ne bojite dovoljno. Sutra im morate umaknuti, ako ikako mognete. Strider vas može povesti stazama kojima se rijetko hodi. Hoćete li da vas vodi?"

Nastane tajac. Frodo mu ništa ne odgovori, jer je bio sav zaokupljen sumnjom i strahom. Sam se namršti i pogleda gospodara, a na kraju mu se otme:

"S vašim dopuštenjem, gospodine Frodo, ja bi reko ne! Ovaj Strider ovde opominje vas i veli da se pazite; i ja na to velim da, al da se pripazite najprije njega! Taj vam dolazi iz divljine, a ja nisam nikad čuo ništa dobro o tom svijetu. Vidi se da zna nešto, pa i više nego što je meni drago, al to nije razlog da mu prepustimo da nas vodi na neko mračno mjesto đe nam niko neće moć pomoć, kako i sam veli."

Pippin se vrpoljio, reklo bi se da mu je neugodno. Strider nije odgovorio Samu nego je upro svoj oštri pogled u Froda. Frodo opazi taj njegov pogled i zirne u stranu.

"Ne" polako odgovori. "Ne slažem se. Ja mislim, ja mislim da vi zapravo niste taj što se predstavljate. Počeli ste razgovarati sa mnom kao da ste iz Breeja, ali vam se glas promijenio. Čini mi se da Sam ima pravo u nečemu: ni meni nije jasno zašto nas upozoravate da se čuvamo, a očekujete da vama vjerujemo na riječ? Čemu to pretvaranje? Tko ste vi zapravo? Što stvarno znate o... o mojim poslovima? I kako ste to doznali?"

"Dobro ste naučili lekciju o oprezu" reče Strider smješkajući se sumorno. "Ali oprez je jedno, a neodlučnost nešto sasvim drugo. Sad više ne možete stići sami do Rivendella, i nema vam druge nego da se pouzdate u mene. Morate se odlučiti. Odgovorit ću na neka od vaših pitanja ako vam to može pomoći da se odlučite. Ali zašto biste povjerovali mojoj priči ako nemate povjerenja u mene? Pa ipak, evo vam moje priče..."

U taj čas netko pokuca na vrata. Pojavi se gospodin Maslovar sa svijećama, a za njim Nob s vrelom vodom. Strider se povuče u kut.

"Došao sam vam poželjeti laku noć" reče gostioničar stavljajući svijeće na stol. "Nobe! Raznesi vodu po sobama!" Zatvori vrata za sobom. "Evo kako stoji stvar" počne neodlučno i zabrinuto. "Žao mi je ako sam vam pričinio neugodnosti. Ali priznat ćete da jedna stvar potiskuje drugu, a ja vam imam pune ruke posla. Ali najprije jedna stvar, pa onda druga ovoga tjedna osvježile su mi pamćenje, kako se ono kaže; valjda ipak neće biti prekasno. Zamoljen sam, znate, da pripazim na hobite iz Shirea, a poglavito na jednoga od njih koji se preziva Baggins."

"Kakve to veze ima sa mnom?" priupita ga Frodo.

"E pa, vi ćete najbolje znati" značajno će gostioničar. "Ja vas neću odati, ali rečeno mi je da će se taj Baggins predstavljati kao Podgorski, a dobio sam i njegov opis koji se s vašim izgledom poprilično slaže, ako smijem tako reći."

"Stvarno? Pa da ga čujem onda!" lakoumno mu Frodo upadne u riječ.

"*Podebeo mališ rumenih obraza*" svečano će gospodin Maslovar. Pippin se zasmijulji, a Sam se smrkne. "*Ovo vam neće baš mnogo pomoći, Ječmenko, jer se taj opis može odnositi na većinu hobita,* rečeno mi je" nastavi gospodin Maslovar zirnuvši na Pippina. "*Ali ovaj je nešto viši i nešto svjetlije kose od većine i ima rupicu u bradi: kočoperan čovo bistra oka.* Molim vas da mi oprostite, ali upravo mi je tako rekao."

"Rekao? A tko vam je to rekao?" nestrpljivo ga upita Frodo.

"Ha! Rekao mi je Gandalf, ako znate tko je to. Kažu da je čarobnjak, ali bio čarobnjak ili ne bio, moj je dobar prijatelj. Doduše, ne znam što će mi kazati kad ga opet vidim: ne bih se začudio da mi sve pivo pretvori u kiseliš, ili da mene pretvori u komad drva. Pomalo je prijek. Ali, što je, tu je."

"Pa dobro, što ste to učinili?" upita ga Frodo, nestrpljiv zbog sporog raspletanja Maslovarovih misli.

"Gdje sam ono stao?" reče gostioničar, pa umukne i pucne prstima. "Ah, da! Kod starog Gandalfa. Prije tri mjeseca upadne mi on u sobu bez kucanja. *Ječmenko,* veli on meni, *ja ujutro odlazim. Hoćeš li mi učiniti jednu uslugu? Samo vi recite što,* velim ja njemu. *Žuri mi se,* veli mi on, *nemam vremena, ali bih trebao poslati poruku u Shire. Imaš li ti koga da pošalješ tamo, nekoga u koga imaš povjerenja? Naći ću već nekoga,* velim ja njemu, *možda sutra, ili prekosutra. Neka radije bude sutra,* veli on meni, pa mi dadne pismo. Evo, na njemu lijepo piše adresa" produži gospodin Maslovar, izvadi pismo iz džepa i pročita adresu polako i ponosno (držao je do svoga glasa pismena čovjeka): "GOSPODIN FRODO BAGGINS, VREĆASTI VIJENAC, HOBBITON U SHIREU."

"Pismo za mene od Gandalfa?" usklikne Frodo.

"Ah!" izusti gospodin Maslovar. "Onda je vaše pravo prezime ipak Baggins?"

"Jest" odgovori Frodo "a sad mi radije dajte to pismo i objasnite zašto mi ga niste poslali. Predmnijevam da ste mi to došli kazati, iako vam je mnogo vremena trebalo da do toga dođete."

Siroti gospodin Maslovar ozbiljno se zabrine.

"Imate pravo, gospodine" reče "i ja vas molim za oproštenje. A strašno se bojim što će mi Gandalf reći ako ovo izađe na zlo. Ali ja nisam navlaš zadržao pismo. Sklonio sam ga na sigurno, a onda nisam uspio nikoga naći tko ide u Shire sutradan, pa ni preksutradan, a nisam mogao poslati nikoga od svojih, i tako mi je jedna stvar potisnula

drugu iz glave. Ja vam imam previše posla. Učinit ću sve što mogu da stvar popravim. Ako vam mogu na bilo koji način pomoći, samo mi recite! Bez obzira na ovo pismo, ja sam to i Gandalfu obećao. *Ječmenko,* veli on meni, *ovaj moj prijatelj iz Shirea možda će uskoro naići ovuda, on i još jedan. Predstavit će se kao Podgorski. Nemoj to zaboraviti! Ali nemoj ga ništa pitati. Ako ja ne budem s njim, možda će imati neprilika i možda će mu zatrebati pomoć. Učini sve što možeš za njega, ja ću ti na tome biti zahvalan,* veli on meni. I eto, vi ste sad tu, a čini mi se da ni neprilike nisu baš daleko."

"Kako to mislite?" upita ga Frodo.

"Mislim na one crne ljude" tiše će gostioničar. "Oni traže *Bagginsa,* a ako oni imaju dobre namjere, onda sam ja hobit. Bilo je to u ponedjeljak, svi su psi zavijali i guske gakale. Ja sam odmah rekao da to ne sluti na dobro. Došao je Nob da mi kaže da dva crna čovjeka na vratima pitaju za nekog hobita Bagginsa. Nobu se kosa bila digla na glavi. Ja sam tim crnim tipovima rekao neka se gube i zalupio im vratima pred nosom, ali sam čuo da su to isto pitali sve do Archeta. Pa i onaj je graničar Strider pitao za vas. Htio je bogme upasti ovamo k vama još prije nego ste išta prigrizli ili večerali."

"Bogme jest!" iznenada će Strider stupajući na svjetlo. "I mnoge bi neprilike bile izbjegnute da si ga pustio, Ječmenko, ovamo."

Gostioničar poskoči od iznenađenja.

"Ti!" uzvikne. "Ti uvijek ničeš gdje te ne siju. Što sad opet hoćeš?"

"On je ovdje s mojim dopuštenjem" reče Frodo. "Došao mi je ponuditi pomoć."

"E pa, valjda vi znate što radite" reče gospodin Maslovar sumnjičavo gledajući Stridera. "Ali da sam ja na vašem mjestu, ja se ne bih petljao s jednim graničarom."

"Nego s kim da se petlja?" upita ga Strider. "S debelim gostioničarom koji zna kako se zove samo zato što ga ljudi povazdan zivkaju? Ne mogu oni dovijeka ostati u *Poniju,* a ne mogu ni kući. Pred njima je dalek put. Hoćeš li ti možda poći s njima da im one crne ljude skineš s vrata?"

"Ja? Da odem iz Breeja! Ne bih ja to ni za kakve pare" reče gospodin Maslovar, uistinu prestravljen. "Ali zašto ne biste ostali ovdje još neko vrijeme na miru, gospodine Podgorski? Što znače svi ti čudnovati događaji? Što traže ti crni ljudi, i otkud samo dolaze, da mi je znati!"

"Žao mi je što vam ne mogu sve to objasniti" odgovori mu Frodo. "Umoran sam i prilično zabrinut, a to vam je duga priča. Ako mi baš želite pomoći, moram vas upozoriti da ćete biti u opasnosti dok sam vam ja u kući. Ti Crni jahači, nisam siguran, ali mislim, bojim se da dolaze iz..."

"Iz Mordora" tiho će Strider. "Iz Mordora, Ječmenko, ako to tebi išta znači."

"Izbavi nas!" uzvikne gospodin Maslovar i problijedi. Bilo je očito da mu je to ime dobro poznato. "Ovo je najgora vijest koja je stigla u Bree za mog života."

"To je istina" potvrdi Frodo. "Jeste li još voljni da mi pomognete?"

"Jesam" odgovori gospodin Maslovar. "Više nego ikad. Iako ne znam što bi mogao netko kao ja protiv, protiv..." zamuca.

"Protiv sjene na istoku" mirno će Strider. "Ne možeš mnogo, Ječmenko, ali svaka je sitnica dobro došla. Možeš ostaviti gospodina Podgorskog da ovdje prenoći kao

gospodin Podgorski, i možda zaboraviti na prezime Baggins dok on ne odmakne daleko odavde."

"Učinit ću tako" obeća Maslovar. "Ali bojim se da će oni otkriti da je on ovdje i bez moje pomoći. Šteta što je gospodin Baggins svratio večeras pažnju na sebe, da ne kažem ništa više. Priča o odlasku toga gospodina Bilba čula se i prije ove noći u Breeju. Čak je i naš Nob nešto tu skopčao u svojoj sporoj tikvi, a ima ih u Breeju koji brže kopčaju od njega."

"E pa, možemo se samo nadati da se Jahači neće još pojaviti" reče Frodo.

"Ja se zaista nadam da neće" reče Maslovar. "Ali bili oni duhovi ili ne bili, neće baš lako prodrijeti u *Poni.* Do jutra se nemate što bojati. Nob neće ni riječi pisnuti. Nijedan crni čovjek neće prijeći preko mog praga dok sam ja na nogama. Noćas ćemo stražariti ja i moji ljudi, ali najbolje će biti da vi malo odspavate ako mognete."

"Kako bilo da bilo, probudite nas u zoru" reče Frodo. "Moramo krenuti što ranije. Molim vas da doručak bude u šest i pol."

"U redu! Izdat ću sve potrebne naloge" reče gostioničar. "Laku noć, gospodine Bagginse... Podgorski, htio sam reći! Laku noć... oh, tako mi svega, a gdje vam je gospodin Brandybuck?"

"Ne znam" odgovori Frodo, iznenada obuzet tjeskobom. Posve su bili zaboravili na Merryja, a bilo je već kasno. "Bojim se da je negdje vani. Rekao je nešto o tome da će se prošetati."

"E pa, na vas zbilja treba paziti, o tom nema zbora: vaše se društvo ponaša kao da je na odmoru!" reče Maslovar. "Ja moram odmah zakračunati dolje vrata, ali ću se pobrinuti da vaš prijatelj može ući kad se vrati. Najbolje će biti da ga Nob potraži. Laku noć želim svima!"

Gospodin Maslovar napokon izađe pošto je bacio još jedan sumnjičav pogled na Stridera i zavrtio glavom. Koraci mu se izgube niz hodnik.

"No?" reče Strider. "Kad ćete otvoriti to pismo?"

Frodo je pozorno razgledao pečat prije nego što ga je slomio. Činilo se da je doista Gandalfov. Pismo pisano čarobnjakovim odrješitim ali elegantnim rukopisom glasilo je ovako:

RAZIGRANI PONI, BREE. Na Ivanje, 1418. po Shireu.

Dragi Frodo!

Ovdje sam upravo primio loše vijesti. Moram odmah krenuti na put. Najbolje da odmah otputuješ iz Vrećastog vijenca i da napustiš Shire najkasnije do kraja srpnja. Ja ću se vratiti čim uzmognem, i poći za tobom ako te ne nađem. Budeš li prolazio kroz Bree, ostavi mi ovdje poruku. Možeš se pouzdati u gostioničara (Maslovara). Možda ćeš putem sresti jednog mog prijatelja: čovjeka, mršava, crnomanjasta, visoka, koga neki zovu Strider. On zna za našu stvar i pomoći će ti. Dođi u Rivendell. Nadam se da ćemo se ondje opet vidjeti. Ako ja ne dođem, Elrond će te posavjetovati.

Tvoj u žurbi

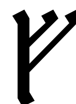
GANDALF. ᚠ

P.S. NEMOJ se Njime više služiti, ni pod koju cijenu! I nemoj putovati noću!

P.P.S. Provjeri da li je to pravi Strider! Na putovima ima mnogo svakakvih ljudi. Pravo mu je ime Aragorn.

Ne sjaje sve stvari od zlata napravljene,
Niti je svaki lutalica izgubio stazu;
Staro, ako je jako, ne vene,
A korijen dubok može odoljet mrazu.
A kad iz pepela se vatra digne jača,
I kad iz sjene nova svjetlost sune,
Skovat će se snova vrh slomljenog mača,
I ponovo kraljem bit će onaj bez krune.

P.P.P.S. Nadam se da će Maslovar odmah otposlati ovo pismo. Čestit čovjek, ali mu je pamćenje poput ropotarnice: nikad ne možeš naći stvar koju tražiš. Ako zaboravi, ispeći ću ga na žaru.

Zbogom ostaj!

Frodo je pročitao pismo u sebi, a onda ga je pružio Pippinu i Samu.

"Stari nas je Maslovar zbilja lijepo usosio!" reče. "Zaslužio je da ga Gandalf ispeče živa. Da sam ovo pismo odmah dobio, sad bismo već svi bili na sigurnome u Rivendellu. Nego, što li se to dogodilo Gandalfu? Piše kao da odlazi u neku veliku opasnost."

"Godinama on nosi glavu u torbi" reče Strider.

Frodo se okrene njemu i zamišljeno ga pogleda razmišljajući o Gandalfovu drugom postskriptumu.

"Zašto mi niste odmah rekli da ste Gandalfov prijatelj?" upita ga. "Tako bismo bar dobili na vremenu."

"Mislite? Zar bi mi itko od vas povjerovao sve do ovoga trenutka?" reče Strider. "Ja nisam znao za ovo pismo. Samo sam znao da vas moram pridobiti da mi vjerujete bez dokaza, ako vam želim pomoći. Bilo kako mu drago nisam vam htio odmah kazati sve o sebi. Najprije sam ja vas morao proučiti i provjeriti. Neprijatelj mi je već prije postavljao zamke. Čim sam se odlučio, bio sam spreman kazati vam sve što vas zanima. Ali moram priznati" nadoda smijući se nekako čudno "da sam se nadao da ćete mi povjerovati na riječ. Progonjenu čovjeku ponekad dodija nepovjerenje pa čezne za prijateljstvom. Ali bit će da moja vanjština govori protiv mene."

"Pa i govori... bar na prvi pogled" nasmije se Pippin, komu je iznenada odlanulo kad je pročitao pismo. "Ali lijep je onaj koji lijepo radi, kako kažemo mi u Shireu; a rekao bih da bismo svi mi podjednako izgledali kad bismo danima ležali po živicama i jarcima."

"Vama bi trebalo više dana, ili tjedana, ili godina lutanja po divljini da biste izgledali kao Strider" reče on. "Ali prije biste umrli, osim ako niste sazdani od nešto čvršće građe nego što izgledate."

Pippin je ušutio, ali Sam se nije dao zastrašiti nego je svejednako sumnjičavo zirkao na Stridera.

"Otkud možemo mi znat da ste vi taj Strider o kome Gandalf piše?" upita ga. "Uopće niste spominjali Gandalfa dok se ovo pismo nije pojavilo. Vi bi mogli bit i uhoda koji igra određenu ulogu, koliko ja vidim, i koji bi nas htio nagovorit da pođemo s njim. A mogli ste ucmekat pravog Stridera i uzet njegovo odijelo. Šta nam možete na to kazat?"

"Ti si zbilja jedan uporan momak" odvrati Strider "ali evo, Sam Gamgee, što ti mogu odgovoriti na to pitanje. Da sam ja ubio pravog Stridera, onda sam mogao i sve vas pobiti. Mogao sam vas već pobiti bez mnogo riječi. Da je meni stalo do Prstena, ja bih ga mogao uzeti... SADA!"

Ustao je i odjednom došao nekako viši. Oči su mu sijevnule, oštro i zapovjednički. Zabacivši pelerinu, položi ruku na balčak mača koji mu je visio skriven o boku. Nitko se nije usudio ni maknuti. Sam je blenuo u njega bez riječi.

"Ali ja sam, srećom, *pravi* Strider" nadoda on gledajući ih svisoka. Lice mu je smekšao tek iznenadan osmijeh. "Ja sam Aragorn, sin Arathornov, i ako vas mogu spasiti svojim životom ili smrću, spasit ću vas."

Zavlada duga šutnja. Napokon Frodo neodlučno prozbori:

"Još prije nego što sam pročitao pismo, povjerovao sam da ste nam prijatelj, ili sam bar želio povjerovati. Večeras ste me nekoliko puta uplašili, ali nikad onako kako bi me uplašile sluge Neprijatelja, ili bar ja tako mislim. Držim da bi njegov uhoda... ovaj, izgledao ljepše i doimao se ružnije, ako razumijete što hoću da kažem."

"Razumijem, razumijem" nasmije se Strider. "Ja izgledam ružno i doimam se lijepo, nije li tako? *Ne sjaje sve stvari od zlata napravljene, niti je svaki lutalica izgubio stazu.*"

"Odnose li se onda ti stihovi na vas?" upita ga Frodo. "Meni nije bilo jasno o čemu je tu riječ. Ali otkud ste znali da su navedeni u Gandalfovu pismu ako pismo uopće niste vidjeli?"

"Nisam znao" odgovori on. "Ali ja sam Aragorn a ti se stihovi odnose na to ime." On isuče mač i pokaže im da mu je oštrica zaista slomljena oko jedne stope ispod balčaka. "Nije baš od neke koristi, je li, Sam?" priupita Strider. "Ali nije daleko trenutak kad će biti prekovan."

Sam mu ništa ne odgovori.

"E pa, sa Samovim dopuštenjem, ovo pitanje možemo smatrati riješenim" opet će Strider. "Strider će vam biti vodič. Sutra nas čeka težak komad puta. Ako i uspijemo neometani napustiti Bree, teško da se možemo nadati da ćemo ga napustiti neopaženi. Ali ja ću gledati da što prije nestanemo s vidika. Poznajem još jedan ili dva puta koji vode iz ove oblasti osim glavne Ceste. Kad se jednom otresemo potjere, krenut ćemo prema Vjetrovrhu."

"Vjetrovrhu?" ponovi Sam. "Što je to?"

"To je brijeg, malo sjevernije od Ceste, negdje na pola puta odavde do Rivendella. S njega puca pogled na sve strane. Ondje ćemo imati priliku da bacimo pogled oko sebe. Gandalf će također tamo doći ako pođe za nama. Iza Vjetrovrha čeka nas još teži put, i morat ćemo birati između kojekakvih opasnosti.

"A kad ste vi posljednji put vidjeli Gandalfa?" upita ga Frodo. "Znate li gdje je, ili što radi?"

Strider se uozbilji.

"Ne znam" odgovori. "Proljetos sam došao s njim na zapad. Često sam čuvao stražu na granicama Shirea u posljednjih nekoliko godina, kad je on bio drugdje zauzet. Malokad je ostavljao Shire nečuvan. Posljednji put smo se vidjeli prvi svibnja, kod gaza Sarn na Brandywineu. Rekao mi je da posao s vama napreduje dobro i da ćete vi krenuti u Rivendell u posljednjem tjednu mjeseca rujna. Kako sam znao da je on uz vas, otišao sam na put za svoj račun. I to se pokazalo lošim, jer je on očito primio neke važne vijesti, a ja mu nisam bio pri ruci da mu pomognem. Zabrinut sam za njega, prvi put otkako ga poznajem. Trebalo je da primimo poruke od njega, ako i nije mogao sam doći. Kad sam se prije više dana vratio, doznao sam loše vijesti. Pronio se glas na sve strane da je Gandalf nestao i da su se pojavili konjanici. To su mi rekli Gildorovi vilenjaci, a poslije su mi rekli i da ste vi otišli od kuće, ali da nema vijesti o tome da ste napustili Buckland. Ja sam stoga budno pazio na Istočnu cestu."

"Mislite da Crni jahači imaju kakve veze s tim... mislim, s Gandalfovim izbivanjem?" upita ga Frodo.

"Ne znam što bi ga drugo moglo zadržati, osim samog Neprijatelja" odgovori Strider. "Ali nemojte gubiti nadu! Gandalf je veći nego što vi u Shireu mislite... vi obično vidite samo njegove šale i igračke. Ali ovaj naš posao bit će njegov najveći pothvat."

Pippin zijevne.

"Oprostite" reče "ali ja sam mrtav umoran. Usprkos svim opasnostima i brigama, moram u krevet, ili ću zaspati ovdje sjedeći. A gdje je taj ludi Merry? Samo bi nam još to trebalo, da ga tražimo vani po mraku!"

U taj tren začuju kako je netko negdje zalupio vratima, i kako se nečiji koraci naglo približavaju hodnikom. U sobu upadne Merry, a za njim Nob. Merry brže-bolje zatvori vrata za sobom i nasloni se na njih. Dojurio je kao bez duše. Časak su ga usplahireno gledali prije nego što on izusti:

"Vidio sam ih, Frodo! Vidio sam ih! Crne jahače!"

"Crne jahače!" uzvikne Frodo. "Gdje?"

"Ovdje. U selu. Ostao sam ovdje sjediti još oko sat vremena. A onda, kako se vi niste vraćali, izašao sam u šetnju. Kad sam se vratio, stajao sam baš izvan kruga svjetla što ga baca svjetiljka i gledao u zvijezde. Odjednom sam protrnuo i osjetio kako mi se nešto jezivo prikrada – opazio sam neku tamniju sjenu među sjenama preko puta, izvan samog ruba svjetla. Začas je nečujno šmugnula u još dublji mrak. Konja nije bilo."

"Na koju je stranu otišla?" oštro ga upita Strider.

Merry se lecne jer je prvi put opazio neznanca u sobi.

"Što je bilo dalje?" priupita ga Frodo. "Ovaj je čovjek Gandalfov prijatelj. Poslije ću ti sve objasniti."

"Učinilo mi se da je otišla Cestom na istok" produži Merry. "Htio sam krenuti za njom, ali je ona, naravno, gotovo istog časa nestala. Ja sam ipak obišao oko ugla i produžio Cestom sve do zadnje kuće."

Strider ga u čudu pogleda.

"Hrabri ste, svaka čast" reče "ali to vam nije bilo pametno."

"Ne znam" prihvati Merry. "Mislim da nije bilo ni odvažno ni ludo. Rekao bih da nisam mogao drukčije. Kao da me je nešto vuklo naprijed. Kako bilo da bilo, dok sam tako išao, najednom sam začuo nečije glasove potkraj živice. Jedan je glas nešto mrmljao, a drugi šaputao ili siktao. Nisam mogao ni riječi razumjeti. Nisam im se prišuljao jer sam odjednom sav zadrhtao. Zatim sam se prepao i okrenuo, i baš sam htio podbrusiti pete kad mi se nešto pojavilo iza leđa pa sam... pa sam pao."

"Ja sam ga našao, gospodine" ubaci Nob. "Gospodin Maslovar poslao me da ga potražim s fenjerom. Otišao sam do zapadne mitnice, a onda natrag do južne. Upravo negdje kod kuće Billa Papratovine učinilo mi se da vidim nešto na cesti. Ne bih se mogao zakleti, ali činilo mi se da su dva čovjeka bila nadnesena nad nečim, da nešto dižu. Povikao sam, ali kad sam došao do tog mjesta, nije im bilo ni traga, samo je gospodin Brandybuck ležao kraj ceste. Reklo bi se da spava. “Pomislio sam da sam pao u duboku vodu”, rekao mi je kad sam ga prodrmao. Čudno je izgledao, a čim sam ga razbudio, ustao je i potrčao ovamo natrag kao zec."

"To je, na žalost, istina" reče Merry "iako ne znam što sam govorio. Usnio sam neki ružan san, ali se više ne sjećam što sam sanjao. Bio sam sav rastrojen. Ne znam što me je spopalo."

"Ja znam" ustvrdi Strider. "Crni dah. Bit će da su Jahači ostavili konje vani i potajno se provukli kroz južnu mitnicu. Sad već sigurno znaju za sve novosti jer su bili kod Billa Papratovine; vjerojatno je onaj južnjak uhoda. Možda će se još noćas nešto dogoditi, prije nego što odemo iz Breeja."

"Što će se dogoditi?" upita ga Merry. "Da neće napasti gostionicu?"

"Neće, ne vjerujem" odgovori Strider. "Nisu još svi stigli. Uostalom, to i nije njihova metoda. Oni su najjači u mraku i na osami, nikad ne bi oni otvoreno napali kuću u kojoj gore svjetla i ima mnogo ljudi... osim kad bi ih očaj natjerao na tako nešto, a to se neće dogoditi dok još duge milje Eriadora leže pred nama. Ali njihova snaga leži u zastrašivanju, i neki su stanovnici Breeja već u njihovim šapama. Oni će te bijednike nagnati na kakvo zlo: Papratovinu i neke od stranaca, pa možda i mitničara. Porječkali su se s Harryjem na zapadnoj mitnici u ponedjeljak. Gledao sam ih kako razgovaraju s njim. Kad su otišli, sav se tresao i bio blijed kao krpa."

"Čini mi se da smo okruženi neprijateljima sa svih strana" reče Frodo. "Što nam je činiti?"

"Ostanite ovdje, nemojte odlaziti u svoje sobe! Sigurno su već otkrili koje su vaše sobe. Prozori su u hobitskim sobama niski i gledaju na sjever. Ostat ćemo svi skupa ovdje i zakračunati prozor i vrata. Ali najprije ćemo Nob i ja donijeti ovamo svu vašu prtljagu."

Kad je Strider otišao, Frodo je na brzinu ispričao Merryju što se sve dogodilo poslije večere. Merry je još čitao i proučavao Gandalfovo pismo kad su se vratili Strider i Nob.

"E pa, gospodo" reče Nob "ja sam našušurio vaša odijela i položio po jedan dugačak jastuk po sredini svakog kreveta. I napravio sam zgodnu imitaciju vaše glave s pomoću smeđeg vunenog otirača, gospodine Bag... Podgorski, gospodine" nadoda cerekajući se.

Pippin se nasmije.

"Vrlo vjerna imitacija!" reče. "Ali što će biti kad oni otkriju prevaru?"

"Vidjet ćemo" reče Strider. "Nadajmo se da ćemo obraniti tvrđdavu do jutra."

"Laku noć vam želim" pozdravi ih Nob i ode stražariti pred vratima.

Torbe i opremu naslagali su na podu salona. Na vrata su postavili nisku stolicu i zatvorili prozor. Frodo zaviri kroz prozor i vidje da je noć još vedra. Srp je lebdio sjajan nad obroncima brda Bree. Zatim zatvori i zakračuna teške unutarnje kapke i navuče zastore. Strider naloži vatru i pogasi svijeće. Hobiti su polijegali na svoje gunjeve okrenuvši noge ognjištu, a Strider se smjestio na stolicu uz vrata. Razgovarali su još neko vrijeme jer ih je Merry imao još štošta priupitati.

"Skoči Mjesecu preko rebra!" zasmijulji se Merry umatajući se u gunj. "Zbilja si to smiješno izveo, Frodo! Ipak mi je žao što nisam bio s vama. Uglednici u Breeju raspravljat će o tome još sto godina."

"Nadam se da hoće" reče Strider. Tada svi umuknu i hobiti jedan po jedan pozaspu.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol

XI. poglavlje

NOŽ U MRAKU

Dok su se oni spremali za spavanje u Breeju, Buckland bijaše obavijen mrakom; izmaglica se vukla po dolovima i uz obalu rijeke. U kući u Crickhollowu bilo je tiho. Debeli Bolger oprezno otvori vrata i izviri. U njemu je cijeli dan rastao strah, nikako se nije mogao smiriti niti otići na počinak; u mirnom tihom zraku bila se ugnijezdila neka bremenita grožnja. Dok je zurio u tamu, vidio je kako se neka crna sjena kreće ispod drveća, zatim mu se učini da se vratnice same od sebe otvaraju i opet nečujno zatvaraju. Prestravi se. Ustukne i časak stajaše drhteći u predsoblju. Zatim zatvori i zaključa vrata.

Noć je bivala sve mračnija. Zatim začuje kako netko kradom tiho vodi konje puteljkom. Pred vratnicama su koraci zastali, a onda opazi kako tri crne sjene ulaze u dvorište, poput noćnih sjena što gmižu po tlu. Jedna ode do vrata, a druge dvije do uglova kuće. Tu su stajale, nepomične kao sjene kamenja, dok je noć polako odmicala. Reklo bi se da kuća i nepomično drveće napeto nešto iščekuju.

Začuje slabašan šum lišća na stablima, a negdje daleko oglasi se pijetao. Protjecao je hladni sat pred zoru. Prilika se pokraj vrata pokrene. U mraku bez mjesečine i svjetla zvijezda sijevne isukani mač, kao da se prosulo studeno svjetlo. Odjekne udarac, tih ali težak, a vrata se sva zatresu.

"Otvaraj, u ime Mordora!" reče tanak i prijeteći glas.

Od drugog udarca vrata popuste i sruše se unutra, napuklih dasaka i slomljene brave. Crne spodobe hitro stupe u kuću.

U taj mah, među obližnjim drvećem, oglasi se lovački rog; propara noć poput vatre na vrhu brijega.

DIŽITE SE! OPASNOST! VATRA! NEPRIJATELJI! DIŽITE SE!

Debeli Bolger nije sjedio skrštenih ruku. Čim je opazio tamne sjene kako se prikradaju iz vrta, znao je da mora bježati glavom bez obzira, jer da će inače glavu izgubiti. I zaista se dao u bijeg na stražnja vrata kroz vrt pa preko polja. Kad je došao do najbliže kuće, više od milje daleko, skljokao se na pragu.

"Ne, ne, ne!" vikao je. "Nisam ja taj! Nije kod mene!"

Prošlo je nešto vremena prije nego što je itko uspio razabrati o čemu on to blebeće. Napokon su shvatili da su neprijatelji u Bucklandu, da je riječ o nekoj čudnovatoj najezdi iz Stare šume. Nakon toga nisu više gubili vrijeme.

OPASNOST! VATRA! NEPRIJATELJI!

Brandybuckovi su slali signal Bucklanda pušući u rog, što nisu činili stotinu godina, još od one grozne zime kad su nahrupili bijeli vuci i kad je Brandywine bio zaleđen.

DIŽITE SE! DIŽITE SE!

Iz daljine su se odzivali rogovi. Uzbuna se širila na sve strane.

Crne spodobe pobjegle su iz kuće. Jednoj je od njih u bijegu ispala iz ruke hobitska pelerina. Na puteljku se razlegne konjski topot i, prerastajući u galop, nestane u tami poput udaraca čekićem. Na sve strane oko Crickhollowa odjekivali su zvuci rogova, vika i bat koraka u trku. Ali Crni jahači jahali su kao vihor put sjeverne mitnice. Neka samo ti mališi pušu u rogove! Sauron će se poslije s njima već obračunati. Sad su Jahači imali drugu zadaću: znali su da je kuća prazna i da Prstena tu više nema. Jašući u punom trku rastjerali su čuvare na mitnici i izgubili se iz Shirea.

Negdje još rano u noći Frodo se iznenada probudio iz duboka sna, kao da ga je uzemirio neki zvuk ili nečiji dolazak. Vidio je da Strider sjedi budan na stolici: oči mu se krijese pri svjetlu vatre koju je poticao pa je veselo gorjela; ali ne dade ni glasa od sebe niti se pomakne.

Frodo je uskoro ponovo zaspao, ali su mu snove opet uznemirili huka vjetra i topot konja u galopu. Reklo bi se da se vjetar mota oko kuće i trese je, a negdje u daljini orio se zvuk roga. Otvorio je oči i začuo pijetla kako strastveno kukuriče u dvorištu gostionice. Strider je odgrnuo zastore i bučno odgurnuo kapke. U sobu je kroz prozor nahrupilo prvo sivo danje svjetlo i hladan zrak.

Čim ih je Strider sve probudio, poveo ih je do njihovih soba. Kad su ih vidjeli, bili su sretni što su poslušali njegov savjet: prozori su bili silom otvoreni pa su se njihali na šarkama, a zastori su lepršali, posteljina bijaše razbacana, a dugački jastuci rasječeni i bačeni na pod; smeđi otirač bijaše rastrgan na komadiće.

Strider je odmah otišao po gostioničara. Jadni gospodin Maslovar bijaše pospan i prestrašen. Jedva da je sklopio oči cijele noći (kako je sam rekao), ali nije čuo baš ništa.

"Ovako nešto nisam doživio u svom životu!" uzviknuo je dižući ruke uvis od užasa. "Da gosti ne smiju spavati u svojim krevetima, i da mi netko ovako uništi dobre jastuke i ostalo! Što će se još dogoditi?"

"Dolaze mračna vremena" reče Strider. "Ali možda će tebe još zasad ostaviti na miru kad nas se oslobodiš. Mi odmah odlazimo. Manite se doručka, bit će dovoljno da nešto popijemo i prigrizemo onako s nogu. Spremit ćemo se za nekoliko minuta."

Gospodin Maslovar pohita da im se spreme poniji i da im donese štogod da “prigrizu”. Ali uskoro se vrati sav zdvojan. Poniji su nestali! Noćas je netko pootvarao sva vrata konjušnice i odveo sve živo: ne samo Merryjeve ponije nego i sve ostale konje i stoku.

Froda je ta vijest skršila. Kako se uopće mogu nadati da će stići do Rivendella pješice, progonjeni neprijateljima na konjima? Mogli bi se isto tako zaputiti i na Mjesec.

Strider je neko vrijeme sjedio bez riječi gledajući hobite, kao da procjenjuje njihovu snagu i hrabrost.

"Poniji nam ne bi pomogli da umaknemo konjanicima" reče napokon zamišljeno, kao da sluti što je Frodu na umu. "Nećemo napredovati mnogo sporije pješice, bar ne putovima kojima vas kanim povesti. Ja sam ionako mislio ići pješice. Jedino me zabrinjavaju hrana i zalihe. Ne možemo računati da ćemo dobiti išta za jelo odavde do Rivendella, osim onoga što ponesemo sa sobom. Moramo ponijeti što više jer ćemo se možda usput negdje zadržati, ili ćemo morati ići naokolo, zaobilaznim putem. Koliko ste spremni nositi na leđima?"

"Koliko god moramo" odgovori Pippin, komu je klonulo srce, ali je htio pokazati da je žilaviji nego što izgleda (ili se osjeća).

"Ja mogu nosit za dvojicu" prkosno će Sam.

"Zar se ništa ne može učiniti, gospodine Maslovare?" upita ga Frodo. "Ne biste li nam mogli nabaviti dva ponija u selu, ili bar jednoga da nam nosi prtljagu? Ne vjerujem da bismo ih mogli unajmiti, ali možda bismo ih mogli kupiti?" nadoda neodlučno, pitajući se da li ima dovoljno novca za takvo što.

"Sumnjam" zdvojno će gostioničar. "Ona dva-tri ponija za jahanje koliko ih je bilo u Breeju bili su u mojoj konjušnici, a sad ih više nema. Što se tiče drugih životinja za vuču, konja i ponija, ili nečega sličnog, u Breeju ih ima vrlo malo i neće ih biti za prodaju. Ali učinit ću sve što mogu. Dići ću Boba iz kreveta i poslati ga odmah u izvide."

"Da" nevoljko priklopi Strider "bilo bi dobro da tako učiniš. Bojim se da moramo pribaviti barem jednog ponija. Ali tu je kraj svakoj nadi da ćemo rano krenuti i nenapadno se izvući iz sela! Mogli bismo isto tako oglasiti rogom da odlazimo. To je svakako i bio dio njihova plana."

"Ipak imamo mrvicu utjehe" reče Merry "pa i više od mrvice, nadam se: dok čekamo, možemo doručkovati... i to sjedećki. Samo da ulovimo Noba!"

Na kraju su se zadržali još više od tri sata. Vratio se Bob i javio da se u susjedstvu ne može dobiti ni konja ni ponija ni za novac ni za ljubav – osim jednog: Bill Papratovina ima ponija kojeg bi možda prodao.

"To vam je jedno staro poluizgladnjelo kljuse" reče Bob "ali Bill se neće rastati od njega ako ne dobije trostruko veću cijenu od njegove vrijednosti, kad vidi u kakvu ste položaju, koliko ja poznajem Billa Papratovinu."

"Bill Papratovina?" reče Frodo. "Da se tu ne krije kakva podvala? Da neće ta životinja odjuriti natrag do njega sa svim našim stvarima, ili mu pomoći da nam uđe u trag, ili štogod slično?"

"Ne znam" reče Strider. "Ali ne mogu zamisliti nijednu životinju da odjuri natrag do njega kad jednom ode od njega. Rekao bih da je to samo nešto čega se gospodin Papratovina naknadno sjetio, tek još jedan od načina da uveća dobit od ovoga slučaja. Glavna je opasnost u tome da je toj jadnoj životinji vjerojatno duša u nosu. Ali čini mi se da nema druge. Koliko traži za tog svog ponija?"

Bill Papratovina zacijenio je ponija dvanaest srebrnih penija, a to je doista bila u najmanju ruku trostruko veća cijena od ponijeve vrijednosti u tim krajevima. Pokazalo se

da je riječ o koščatoj, pothranjenoj i klonuloj životinji, ali ne bi se još reklo da će uginuti svakog časa. Gospodin Maslovar platio je sam traženu cijenu i ponudio Merryju još osamnaest penija kao nadoknadu za izgubljene ponije. Inače je bio pošten čovjek, i imućan za pojmove u Breeju, ali su trideset penija bili težak udarac i za njega, a još mu je teže to bilo podnijeti zato što ga je Bill Papratovina prevario.

Zapravo je na kraju još dobro i prošao. Poslije se pokazalo da je samo jedan konj bio ukraden. Drugi su razjureni ili su se razbježali u strahu, pa su ih našli kako lutaju po raznim zakucima u oblasti Breeja. Merryjevi su poniji doista pobjegli, a na kraju su se (kako su bili pametni) probili do Humlja i potražili Zabucala. Tako su neko vrijeme bili pod paskom Toma Bombadila, i nije im bilo loše. Ali kad su do Tomovih ušiju doprle vijesti o događajima u Breeju, on ih je poslao gospodinu Maslovaru, koji je tako dobio pet dobrih ponija po vrlo povoljnoj cijeni. Poniji su morali više raditi u Breeju, ali je Bob dobro postupao s njima te su sve u svemu imali sreću – izbjegli su neveselo i opasno putovanje. Ali nikad nisu stigli do Rivendella.

U prvi mah je gospodin Maslovar samo znao da je ostao bez novca. A imao je i drugih neprilika. Čim su ostali gosti poustajali i doznali za prepad na gostionicu, među njima je nastalo veliko uzbuđenje. Putnici s juga ostali su bez nekoliko konja, pa su na sav glas grdili gostioničara dok nisu saznali da je te noći nestao i jedan od njih, nitko drugi nego onaj razroki sudrug Billa Papratovine. Sumnja je istog časa pala na njega.

"Ako se vi spetljate s konjokradicom i dovedete ga u moju kuću" ljutito je rekao Maslovar "onda sami morate nadoknaditi svu štetu, a ne vikati na mene. Pitajte sad Papratovinu gdje vam je taj vaš krasni prijatelj!"

Ali činilo se da on nije ničiji prijatelj, nitko se nije mogao sjetiti kad se pridružio njihovu društvu.

Nakon doručka hobiti su se morali iznova spremiti za put i sakupiti potrebne zalihe za dulje putovanje koje je sad bilo pred njima. Kad su napokon krenuli, bilo je već gotovo deset sati. Dotle je već cijeli Bree brujao od uzbuđenja. Frodov zagonetni nestanak, dolazak crnih konjanika, pljačka konjušnice, a bogme i vijest da se graničar Strider pridružio tajanstvenim hobitima, sve to bijahu dijelovi priče koja će se prepričavati još mnogo budućih jednoličnih godina. Većina stanovnika Breeja i Staddlea, mnogi čak i iz Combea i Archeta, načetili su se na cesti da vide putnike kako kreću. Ostali gosti u gostionici stajali su na vratima ili visili na prozorima.

Strider se predomislio i odlučio da Bree napuste glavnom Cestom. Svaki pokušaj da odmah udare preko polja samo bi im još više pogoršao položaj – polovica bi stanovnika pošla za njima da vide što smjeraju, i da ih spriječe u ometanju tuđih posjeda.

Pozdravili su se s Nobom i Bobom i oprostili se s gospodinom Maslovarom zahvaljujući mu na sva usta.

"Nadam se da ćemo se opet vidjeti jednog dana kad dođu bolja vremena" reče mu Frodo. "Ništa mi ne bi bilo draže nego da na miru proboravim neko vrijeme u vašoj gostionici."

Krenuli su, zabrinuti i potišteni, pred očima svjetine. Nisu sva lica bila prijazna, pa ni sve riječi koje su im dobacivali. Ali činilo se da većina stanovnika oblasti Breeja osjeća

strahopoštovanje prema Strideru, pa bi oni u koje bi se on zagledao umuknuli i ustuknuli. On je stupao na čelu s Frodom, iza njih Merry i Pippin, a na začelju Sam vodeći ponija na kojeg su natovarili toliko prtljage koliko su imali srca da ga opterete, ali je poni izgledao već malo bodriji, kao da se raduje promjeni sudbine. Sam je zamišljeno žvakao jabuku. Imao je pun džep jabuka – koje je na rastanku dobio na dar od Noba i Boba.

"Jabuke za pješačenje a lula za sjedenje" rekao je. "Ali sve bi reko da će mi uskoro usfaliti i jedno i drugo."

Hobiti se nisu obazirali na radoznale glave koje su izvirivale na vrata, ili virile iznad zidova i ograda, dok su prolazili. Ali kad su se približili daljoj mitnici, Frodo je opazio tamnu, loše održavanu kuću iza guste živice – posljednju kuću u selu. Na jednom od prozora primijetio je lice nezdrave boje i lukavih, kosih očiju, ali je lice učas nestalo.

“Tu se dakle krije onaj južnjak!” pomisli. “Reklo bi se da je više nego upola goblin.”

Iza same živice piljio je drsko u njih jedan drugi čovjek. Imao je debele crne obrve i tamne podrugljive oči; velika usta bijahu mu iskrivljena od cereka. Pušio je na kratku crnu lulu. Kad su mu se primaknuli, izvadio ju je iz usta i otpljunuo.

"'Broj'tro, Krakonjo!" reče. "Nešto si uranio? Konačno si našo i nekakve prijatelje, a?"

Strider mu klimne glavom ali mu ništa ne odgovori.

"'Broj'tro, mali moji prijatelji!" dobaci onaj ostalima. "Valjda znate s kim ste se slizali? To vam je Strider-koji-ni-od-čega-ne-preza! Čuo sam doduše i neka druga njegova imena koja nisu tako zgodna. Čuvajte se noćas! A ti, Sammie, nemoj mi zlostavljat mog sirotog starog ponija! Pljuc!"

I ponovo otpljune. Sam se naglo okrene i dobaci mu:

"A ti, Papratovino, makni tu svoju gadnu njušku jer bi mogo dobit po njoj!" Iznenadnom, munjevitom kretnjom hitne jabuku i pogodi Billa posred nosa. Bill se prekasno sagnuo i obasuo iza živice kletvama napadača. "Šteta dobre jabuke!" sa žaljenjem će Sam pa produži dalje.

Napokon je selo ostalo za njima. Djeca i dangube koji su ih pratili zaostali su i okrenuli se kod južne mitnice. Pošto su prošli kroz nju, putnici su još nekoliko milja produžili Cestom. Cesta je zavijala nalijevo opisujući luk unatrag prema svom istočnom smjeru i zaobilazeći podnožje brda Bree, a onda se počela naglo spuštati prema šumovitu predjelu. Slijeva su vidjeli nekoliko kuća i hobitskih rupa u Staddleu, na blažim jugoistočnim obroncima brda; nešto dalje, iz dubodoline sjeverno od Ceste, dizali su se pramenovi dima koji su pokazivali gdje leži Combe, a Archet je bio sakriven još dalje među drvećem.

Pošto se Cesta neko vrijeme spuštala, i ostavila za sobom brdo Bree, visoko i smeđe, naišli su na usku stazu koja je vodila dalje na sjever.

"Ovdje ćemo napustiti čistinu i skloniti se u zaklon" reče Strider.

"Nadam se da ovo nije nikakav “prečac”" reče Pippin. "Kad smo zadnji put udarili prečacem, umalo da nismo zaglavili."

"E, ali onda ja nisam bio s vama" nasmije se Strider. "Moji prečaci, kratki ili dugi, dobro završavaju."

Pogleda na jednu i na drugu stranu. Nigdje nije bilo ni žive duše, pa ih brže povede niz stazu prema šumovitoj dolini.

Koliko su oni mogli razabrati ne poznajući taj kraj, on je naumio najprije krenuti prema Archetu, ali se držati desno i zaobići ga s istočne strane, a zatim ići što je više moguće ravnom crtom kroz divlje krajeve sve do Vjetrovrha. Na taj će način, ako sve bude išlo kako treba, presjeći veliku petlju koju Cesta pravi, zavijajući na jug da bi izbjegla Muhovodnu mlaku. Ali dakako da će morati proći kroz samu Mlaku, a Striderov opis te močvare nije ih baš ohrabrio.

Međutim, isprva pješačenje nije bilo neugodno. Zapravo, da nije bilo onih događaja koji su ih noćas uznemirili, uživali bi u ovom dijelu putovanja više nego u bilo kojem drugom do tog časa. Jarko je sunce sjalo, ali nije bilo prevruće. Šume u dolini bijahu još pokrivene lišćem i šarene, doimljući se mirno i zdravo. Strider ih je sigurno vodio po mnogim isprepletenim stazama, iako bi se, kad bi bili prepušteni sami sebi, ubrzo našli u neprilici. Uporno se držao jednog smjera, često je skretao i vraćao se na nj ne bi li zameo trag.

"Bit će da je Bill Papratovina pazio gdje smo sišli s Ceste" rekao je "iako ne vjerujem da će nas on sam slijediti. On prilično dobro poznaje okolicu, ali zna da mi u šumi nije dorastao. Ipak bojim se onoga što bi on mogao reći drugima. Mislim da nisu daleko za nama. Ukoliko misle da smo se zaputili u Archet, utoliko bolje."

Bilo zbog Striderove vještine ili iz nekog drugog razloga, tek, cijelog tog dana nisu vidjeli ni traga niti čuli glasa bilo kakvog drugog živog stvora – ni dvonožnog osim ptica, ni četveronožnog osim jedne lisice i dvije-tri vjeverice. Sutradan su udarili ravno na istok, i još je sve bilo mirno i tiho. Trećeg dana od odlaska iz Breeja izašli su iz šume Chetwood. Tlo se neprestano spuštalo, sve otkako su sišli s Ceste, a sad su stupili u široku ravnicu kroz koju je bilo mnogo teže napredovati. Bili su već daleko od granica oblasti Bree, na divljem bespuću, i približavali se Muhovodnoj mlaki.

Tlo je postalo mokro a mjestimice i podvodno, ovdje-ondje nailazili su na bare i na velika prostranstva šaša i rogoza ispunjena cvrkutom malih skrivenih ptica. Morali su paziti kako hodaju da ostanu suhih nogu i da ne skrenu s puta. Isprva su lijepo napredovali, ali što su dalje odmicali, to im je kretanje bivalo sporije i nepouzdanije. Močvara je bila zapletena i podmukla, a čak ni graničari nisu mogli u tim nepostojanim blatištima pronaći nijednu pouzdanu stazu. I muhe su ih počele peckati, a zrak je bio pun oblaka sitnih mušica koje su im se zavlačile u rukave, hlače i kosu.

"Živa će me izjesti!" uzvikivao je Pippin. "Muhovodna mlaka! Ovdje ima više muha i mušica nego vode!"

"Od čega li inače žive kad ovde nema hobita?" pitao se Sam češući se po vratu.

Proveli su grozan dan u tom pustom i neugodnom kraju. Taborište im bijaše vlažno, hladno i neudobno, a od uboda kukaca nisu mogli spavati. U šašu i busenju trave krila su se nekakva odvratna stvorenjca koja su, sudeći po glasanju, bili zloćudni srodnici

cvrčaka. Bilo ih je na tisuće i posvuda su se naokolo glasali *kri-krik, krik-kri,* bez prestanka cijelu noć, dok nisu malne izludili hobite.

Sljedeći, četvrti dan jedva da je bio nešto bolji, ali noć su proveli podjednako neudobno. Iako su krikrikavce (kako ih je Sam prozvao) ostavili za sobom, mušice im i dalje nisu davale mira.

Dok je Frodo ležao, umoran ali nesposoban da sklopi oči, učinilo mu se da se daleko na istočnom nebu pojavilo svjetlo – neprestance je svjetlomrcalo. To nije bilo praskozorje jer je do zore bilo još nekoliko sati.

"Kakvo je ono svjetlo?" priupita on Stridera, koji je ustao i ostao stajati zureći u noć.

"Ne znam" odgovori Strider. "Predaleko je da bi se moglo razabrati. Nalik je na munju koja skače s vrha na vrh brda."

Frodo je opet legao, ali je još dugo gledao bijele bljeskove i naspram njih visoku priliku Striderovu kako stoji nijem i budan. Naposljetku se zaveze u nemiran san.

Nisu odmakli daleko petog dana kad su ostavili za sobom posljednje rasute bare i redove trske u močvari. Tlo se pred njima opet počelo postojano penjati. U daljini na istoku ugledali su gorski vijenac. Najviši je vrh bio, na desnom kraju vijenca, malko odvojen od ostalih. Imao je stožastu glavicu, pomalo spljoštenu na samom vrhu.

"To je Vjetrovrh" reče Strider. "Stara Cesta koju smo ostavili daleko za sobom na desnoj strani, proteže se južno od njega i prolazi nedaleko od njegova podnožja. Do sutra o podne mogli bismo stići do njega ako budemo išli ravno prema njemu. Mislim da će biti najbolje da tako i učinimo."

"Kako to mislite?" upita ga Frodo.

"Mislim: kad stignemo tamo, nije sigurno što ćemo zateći. Blizu je Ceste."

"Ali valjda se nadamo da ćemo ondje zateći Gandalfa?"

"Da, ali je ta nada slabašna. Ako on uopće dođe s ove strane, možda i neće proći kroz Bree, pa neće možda ni znati što mi kanimo. Kako bilo da bilo, ako kojom srećom ne stignemo gotovo istodobno mimoići ćemo se s njim; ne bi bilo sigurno ni za njega ni za nas da ondje dugo čekamo. Ako nas Jahači ne uspiju pronaći u ovoj divljini, vjerojatno će i sami krenuti prema Vjetrovrhu. Odande puca pogled na sve strane. Zapravo bi nas mnoge ptice i zvjerke u ovom kraju mogle vidjeti s njega kako sad ovdje stojimo. Ne može se svim pticama vjerovati, a ima još i gorih uhoda od njih."

Hobiti su tjeskobno gledali u daleka brda. Sam baci pogled na blijedo nebo strepeći da ne ugleda sokolove ili orlove kako kruže nad njima sa svojim sjajnim, prodornim očima.

"Ja se, Stridere, nakon tih vaših riječi, zbilja osjećam neugodno i osamljeno!" reče on.

"Što nam savjetujete da učinimo?" upita Frodo Stridera.

"Ja mislim" polako odgovori Strider, kao da ni sam nije sasvim siguran "ja mislim da će najbolje biti da idemo odavde na istok u što ravnijoj crti, da se zaputimo prema onom gorskom vijencu, a ne prema Vjetrovrhu. Ondje ćemo izbiti na stazu koju

poznajem, koja vodi uz samo podnožje. Tako ćemo stići do Vjetrovrha sa sjeverne strane, koja je malo zaštićenija od ostalih. A onda ćemo vidjeti što ćemo vidjeti."

Cijeli su taj dan naporno pješačili dok nije pala rana i hladna večer. Zemlja je postala suša i neplodnija, ali iza njih u močvari dizala se magla i para. Nekoliko je sjetnih ptica pištalo i štektalo dok okruglo rumeno sunce nije polako potonulo u sjene na zapadu; tad je nastala pusta tišina. Hobiti su se sjetili blagog svjetla sunca na zalasku kako baca zrake kroz prijazne prozore dalekog doma u Vrećastom vijencu.

U smiraj dana stigli su do potoka koji je krivudao s brda i gubio se u ustajaloj močvari, pa su išli uza nj dok je bilo svjetla. Bila je već gotovo noć kad su se napokon zaustavili i utaborili ispod nekakvih kržljavih joha uz sam potok. Pred njima su se naspram tamnog neba dizali turobni i goli obronci. Te su noći postavili stražu, a čini se da Strider nije ni oka stisnuo. Mjesec se punio, a u ranim noćnim satima prosulo se po zemlji nekakvo hladno i sivo svjetlo.

Sutradan su opet krenuli dalje čim je granulo sunce. U zraku se osjećao mraz, a nebo je bilo vedro i blijedoplavo. Hobiti su bili odmorni, kao da su svu noć dobro spavali. Već su se pomalo navikavali da mnogo hodaju i skromno jedu – svakako skromnije od onoga što bi u Shireu smatrali jedva dostatnim da se održe na nogama. Pippin je ustvrdio da se Frodo doimlje dva puta snažniji nego prije.

"To je zbilja čudno" reče Frodo pritežući pojas "s obzirom na to da me zapravo ima mnogo manje nego prije. Nadam se da se proces mršavljenja neće nastaviti unedogled, jer ću se inače pretvoriti u prikazu."

"Nemojte govoriti o takvim stvarima!" dobaci mu Strider brzo i, začudo, ozbiljno.

Brda su im se približila. Bijaše to valovit hrbat koji se često dizao do visine od tisuću stopa, a ovdje-ondje se opet spuštao do niskih rasjelina ili klanaca koji su vodili na istok. Duž toga grebena hobiti su vidjeli nešto što je nalikovalo na ostatke zelenilom obraslih bedema i rovova, a u rasjelinama su još stajale ruševine starih kamenih zdanja. Do noći su stigli do podnožja zapadnih obronaka, gdje su se i utaborili. Bijaše to noć petog dana u mjesecu listopadu. Prošlo je bilo šest dana otkako su krenuli iz Breeja.

Ujutro su naišli, prvi put otkako su napustili šumu Chetwood, na jasno vidljivu stazu. Skrenuli su nadesno i udarili na jug. Staza ih je lukavo vodila crtom koja je izgledala tako odabrana da budu što zaštićeniji od tuđih pogleda, i s vrhova brda i iz ravnice na zapadu. Ponirala je u dolove i grlila strme obronke, a kad bi prolazila kroz ravnije i otvorenije zemljište, ležali su joj s obje strane nizovi velikih stijena i tesanih kamenova što su zaklanjali putnike gotovo kao kakva živica.

"Da mi je samo znati tko je utro ovu stazu, i zašto!" reče Merry dok su prolazili jednom od tih aleja u kojoj su kamenovi bili neobično veliki i nablizu postavljeni. "Nisam baš siguran da mi se sviđa: nekako me podsjeća... ovaj, na grobište. Ima li na Vjetrovrhu grobnih humaka?"

"Nema. Nema grobnih humaka na Vjetrovrhu niti na bilo kojem od ovih brda" odgovori Strider. "Ovdje nisu živjeli ljudi sa zapada, iako su u kasnija vremena branili neko vrijeme ova brda od zla što je dolazilo iz Angmara. Ova je staza utrvena radi

opskrbe utvrda duž bedema. Ali nekad davno, u prvim danima Sjevernog Kraljevstva, podigli su veliku kulu-promatračnicu na Vjetrovrhu i nazvali je Amon Sûl. Poslije je spaljena i srušena i od nje nije ostalo ništa do razvaljeni kameni prsten nalik na grubo izrađenu krunu na glavici staroga brda. A nekad je to bila visoka i lijepa kula. Priča se da je na njoj stajao Elendil i čekao dolazak Gil-galada sa zapada, u vrijeme Posljednjeg saveza."

Hobiti se zagledaju u Stridera. Činilo se da je pred njima ne samo dobar poznavalac života u divljini nego i starih pučkih predaja.

"A tko je bio taj Gil-galad?" upita ga Merry, ali mu Strider ne odgovori. Činilo se da se zanio u misli. Odjednom nečiji glas tiho zamrmori:

Gil-galad bje vilin-kralj,
I pjesma za nj ima tužan kraj;
Slobodna mu bje domovina,
Jedina između mora i planina.

Mač mu bje dug, a koplje lako,
Šljem blistav, uočljiv svakom;
Bezbrojne zvijezde, tu nebesku svitu,
U odrazu nosio je na srebrnom štitu.

Al odavno već mu se gubi trag,
I da l' itko zna je l' ga proguto mrak;
Otkad mu zvijezdu tamni oblaci skriju
U zemlji Mordor gdje sjene se kriju.

Svi su se ostali okrenuli zapanjeni jer je to bio Samov glas.

"Pjevaj dalje!" reče mu Merry.

"To je sve što znam" promuca Sam i porumeni. "Naučio sam tu pjesmicu od gospodina Bilba kad sam bio mladac. On mi je pričo takve priče jerbo je znao kako ja uvijek rado slušam sve o vilenjacima. Gospodin Bilbo me naučio i čitat i pisat. Taj dragi, stari gospodin Bilbo bio je silno načitan. I piso je *pjesme.* Napiso je i ovu što sam vam je sad reko."

"Nije to on spjevao" reče Strider. "To je dio balade koja se zove *Pad Gil-galadov* i koja je spjevana na jednom starom jeziku. Bit će da ju je Bilbo preveo. Nisam to uopće znao."

"Bilo je još sva sila toga" potvrdi Sam "sve o Mordoru, al ja nisam naučio taj dio, jerbo me od njeg podilazi jeza. Nisam ni sanjo da ću i ja krenut na tu stranu!"

"U Mordor!" uzvikne Pippin. "Nadam se da ipak nećemo tamo stići!"

"Ne izgovarajte to ime tako glasno!" upozori ga Strider.

Bilo je već gotovo podne kad su se približili južnom kraju staze i ugledali pred sobom, na blijedom i jasnom svjetlu listopadskog sunca, sivozelenu strminu koja je kao

most vodila do sjevernog obronka brda. Odlučili su produžiti odmah prema vrhu, dok je još bijeli dan. Nisu se više mogli skrivati, mogli su se samo nadati da ih ne motri nikakav neprijatelj ni uhoda. Ništa se na brdu nije micalo. Ako je Gandalf i bio negdje u blizini, nisu mu vidjeli ni traga.

Na zapadnoj padini Vjetrovrha našli su zaklonjenu uvalu, na čijem je dnu bio dolac nalik na zdjelu, sa stranama obraslim travom. Tu su ostavili Sama i Pippina s ponijem, tovarima i prtljagom. Ostala trojica krenu dalje. Nakon pola sata napornog penjanja, Strider je stigao na glavicu brda, a za njim i Frodo i Merry, umorni i zadihani. Uspon je bio strm i stjenovit.

Na vrhu su našli, kako je Strider bio rekao, širok prsten od prastarog kamenog zida, trošnog i obraslog vjekovnom travom. Ali u središtu stajaše naslagana gomila slomljenog kamenja, pocrnjela kao od vatre. Okolo je trava bila spaljena do korijena, a u samom prstenu spržena i uvenula, kao da su plamenovi poharali vrh brda, iako nigdje nije bilo ni traga od kakva živog stvora.

Stojeći na rubu te okrugle razvaline, vidjeli su na sve strane pod sobom široko prostranstvo, mahom puste i bezoblične zemlje prošarane samo daleko na jugu šumom, iza koje se ovdje-ondje ljeskala voda. Ispod njih se na ovoj južnoj strani protezala poput vrpce Stara cesta, koja je dolazila sa zapada i vijugala gore-dolje gubeći se iza grebena tamne zemlje na istoku. Po njoj se ništa nije kretalo. Prateći pogledom njenu crtu na istoku, ugledali su gorje: bliža pribrežja bijahu smeđa i sumorna, iza njih su se ocrtavali viši obrisi sivila, a iza njih opet visoki bijeli vrhunci što su se caklili među oblacima.

"Eto, stigli smo!" reče Merry. "Kako sve ovo djeluje neveselo i neprivlačno! Nigdje nema ni vode ni zaklona. I ni traga od Gandalfa. Ali ja mu ne zamjeram što nas nije čekao... ako je uopće bio ovdje."

"To se i ja pitam" reče Strider gledajući zamišljeno oko sebe. "Sve da je i stigao u Bree dan-dva iza nas, mogao je stići ovamo prije nas. On jaše vrlo brzo kad treba." Odjednom se sagne i pogleda kamen na samom vrhu mogile – bijaše to kamen ravniji od ostalih, i bjelji, kao da je izmaknuo vatri. Podigne ga i promotri okrećući ga među prstima. "Ovaj je kamen netko još nedavno držao u ruci" nadoda. "Što mislite o ovim znakovima?"

Na ravnoj donjoj površini Frodo opazi urezane znake:

"Čini mi se da vidim jednu crticu, točku i još tri crtice" reče.

"Ova crtica slijeva mogla bi biti runa G s tankim ograncima" reče Strider. "Možda je to znak koji je Gandalf ostavio za sobom, ali čovjek ne može biti siguran. Ucrtani su znakovi tanki i svakako izgledaju svježi. Ali ovi znakovi mogu značiti i nešto sasvim drugo i možda nemaju veze s nama. I graničari se služe runama i ponekad svraćaju ovamo."

"A što bi ti znakovi mogli značiti ako ih je Gandalf stvarno urezao?" upita ga Merry.

"Rekao bih da stoje umjesto *G3* i da znače da je Gandalf bio ovdje trećeg listopada, dakle prije tri dana. To ujedno pokazuje da mu se žurilo i da je bio u neposrednoj opasnosti, tako da nije imao vremena, ili se nije usuđivao, napisati nešto više ili jasnije. Ako je tako, onda moramo biti oprezni."

"Volio bih da možemo biti sigurni da je on urezao ove znakove, ma što mu oni značili" reče Frodo. "Bila bi nam velika utjeha kad bismo znali da je Gandalf na putu, pred nama ili za nama."

"Možda" reče Strider. "Što se mene tiče, ja vjerujem da je on bio ovdje i da je bio u opasnosti. Ovuda su lizali plamenovi, a sad sam se sjetio kako smo prije tri noći vidjeli svjetlo na istočnom nebu. Predmnijevam da je bio napadnut na ovom vrhu, ali ne bih mogao reći kakav je bio ishod toga napada. Sad on više nije ovdje, pa se moramo brinuti sami za sebe i probiti se do Rivendella kako najbolje znamo i umijemo."

"A koliko ima do Rivendella?" upita ga Merry, gledajući umorno oko sebe. S Vjetrovrha svijet je izgledao nekako divlje i prostrano.

"Ne znam da li je Cesta ikad izmjerena u miljama dalje od *Zabačene krčme,* na dan putovanja istočno od Breeja" odgovori mu Strider. "Jedni kažu da ima ovoliko, drugi onoliko. Čudna je to Cesta i svi su sretni kad stignu do kraja putovanja, bilo ono kratko ili dugo. Ali znam koliko meni treba pješice, po lijepu vremenu i bez nezgoda: dvanaest dana odavde do gaza kod Bruinena, gdje Cesta prelazi preko Glasnovode što teče od Rivendella. Najmanje je još četrnaest dana putovanja pred nama jer ne vjerujem da ćemo moći ići Cestom."

"Četrnaest dana!" usklikne Frodo. "Dotle se može svašta dogoditi."

"Može" potvrdi Strider.

Stajali su još neko vrijeme šutke na vrhu brda, blizu njegova južnog ruba. Na tom pustom mjestu Frodo prvi put pojmi kako je ugrožen i bez krova nad glavom. Gorko požali što ga sudba nije ostavila u mirnom i voljenom Shireu. Zurio je u onu mrsku Cestu koja vodi natrag na zapad – do njegova doma. Odjednom opazi kako se po njoj polako kreću dvije crne točke na zapad; a kad je ponovo pogledao, primijetio je da im tri druge točke mile u susret na istok. Krikne i ščepa Stridera za mišicu.

"Pogledajte!" reče mu pokazujući tamo dolje.

Strider se odmah baci na zemlju iza okrugle razvaline i povuče Froda za sobom. Merry se opruži uz njih.

"Što je to?" prošapće.

"Ne znam, ali se bojim najgoreg" odgovori Strider.

Polako su dopuzili ponovo do ruba kamenog prstena i provirili između dva nazubljena kamena. Nije bilo više onako svijetlo jer je vedro jutro bilo izblijedjelo, a oblaci koji su se bili prikrali s istoka pretekli su sunce kad se počelo spuštati. Svi su sad vidjeli one crne točke, ali ni Frodo ni Merry nisu mogli jasno razabrati njihove obrise; ipak, nešto im je govorilo da se ondje daleko dolje, na Cesti podno brda, okupljaju Crni jahači.

"Da" protisne Strider, komu njegov oštriji vid nije dopuštao ni najmanje dvojbe. "To je neprijatelj!"

Brže-bolje su otpuzili dalje i kliznuli niz sjeverni obronak brda do svojih suputnika.

Sam i Peregrin nisu dangubili. Istražili su bili mali dolac i okolne obronke. U blizini su, na padini, našli i izvor bistre vode, a oko njega otiske stopala od prije dan-dva.

U samom su dolcu zatekli svježe tragove vatre i druge znakove na brzinu udarenog tabora. Na rubu dolca najbližeg brdu bijaše odronjena kamenja. Iza njih je Sam naišao na malu, uredno naslaganu zalihu drva.

"Pitam se da nije možda stari Gandalf bio ovdje" reče on Pippinu. "Ko god da je spremio ova drva vamo, reko bi da se kanio vratit."

Strider se živo zanimao za ova otkrića.

"Da sam bar malo pričekao i sam pretražio ovaj teren ovdje dolje!" reče hitajući do izvora da pregleda otiske stopala. Kad se vratio, ustvrdi: "Upravo je onako kako sam se bojao. Sam i Pippin izgazili su mekano tlo pa su tragovi izbrisani ili izmiješani. Ovdje su nedavno bili graničari. Oni su ostavili ova drva za sobom. Ali ima i nekoliko svježijih tragova koji ne potječu od graničara. Ima najmanje jedan par tragova koji su prije dan-dva ostavile nekakve teške čizme. Najmanje jedan par. Ne mogu biti siguran, ali čini mi se da je bilo više nogu u čizmama."

On ušuti stojeći tjeskobno zamišljen.

Svi su hobiti vidjeli u duhu Jahače u pelerinama i čizmama. Ako su konjanici već otkrili ovaj dolac, što prije Strider odvede suputnike nekamo drugamo, to bolje. Pošto je čuo vijesti o njihovim neprijateljima na Cesti, svega nekoliko milja od njih, Sam je osjećao veliku odbojnost spram ove uvale.

"Zar ne bi bilo bolje da se što prije pokupimo odavde, Gospodine Stridere?" nestrpljivo ga upita. "Već je prilično kasno, a meni se ova rupa nikako ne sviđa, nekako mi je u njoj srce klonulo."

"Da, svakako moramo odmah odlučiti što ćemo" odgovori mu Strider dižući pogled i procjenjujući doba dana i vremenske prilike. "E pa, znaš što, Sam" reče napokon "ni meni se ovo mjesto ne sviđa, ali ne znam ni za jedno bolje do kojeg bismo mogli stići prije mraka. Ovdje bar trenutačno nismo na vidiku, a čim bismo krenuli dalje, vjerojatno bi nas uhode primijetile. Jedino što bismo mogli učiniti, to je da skrenemo sa svog puta na sasvim drugu stranu, na sjever, s ove strane gorskog vijenca, gdje je teren uglavnom isti kao i ovdje. Cesta je pod nadzorom, ali morali bismo prijeći preko nje ako bismo se htjeli skloniti u guštare daleko na jugu. Na sjevernoj strani Ceste onkraj brda zemljište je golo i ravno na milje unaokolo."

"A mogu li Jahači *vidjeti?*" upita ga Merry. "Mislim, oni se obično vige služe njuhom nego vidom, njušili su nas, ako je njušenje prava riječ, barem po danjem svjetlu. Ali, kad smo ih ondje dolje opazili, natjerali ste nas da legnemo na zemlju, a sad kažete da će nas opaziti ako krenemo dalje."

"Na vrhu brda bio sam previše neoprezan" odgovori mu Strider. "Jedva sam čekao da nađem kakav znak od Gandalfa, ali smo nas trojica pogriješili kad smo se popeli gore i stajali ondje onako dugo. Jer crni konji dobro vide, a Jahači se znaju služiti ljudima i drugim stvorenjima, kao što smo se uvjerili u Breeju. Oni sami ne vide svijet svjetla kao što ga mi vidimo, ali naši obrisi bacaju u njihovoj svijesti sjene koje samo sunce o podne briše; a u mraku opažaju mnoge znakove i obrise koji su nama skriveni, pa ih se tada treba i najviše bojati. U svako doba mogu nanjušiti krv živih bića, koju žele i mrze. A ima i drugih osjetila osim vida i njuha. Mi možemo naslutiti njihovu prisutnost... ona nam je

uznemirila srca čim smo došli ovamo i prije nego što smo ih ugledali, ali oni još jače osjećaju našu prisutnost. Osim toga" nadoda spuštajući glas do šapta "privlači ih i Prsten."

"Pa zar nam onda nema spasa?" priupita ga Frodo gledajući usplahireno oko sebe. "Ako se krećem, vidjet će me i uloviti! Ako ostanem na mjestu, privući ću ih k sebi!"

Strider mu položi ruku na rame.

"Ima još nade" reče mu. "Nisi sam. Uzmimo da su ova drva pripravljena za vatru nekakav znak. Ovdje nemamo mnogo zaklona i zaštite, ali vatra će nam poslužiti i kao jedno i kao drugo. Sauron može upotrijebiti vatru za svoje opake ciljeve kao što može i sve druge stvari, ali ovi Jahači ne vole vatru i boje se onih koji se njome služe. Vatra je nama prijatelj u ovoj divljini."

"Možda" progunđa Sam. "Ali ona je i najbolji način kojem bi se ja mogo dosjetit da kažem: “Evo me!” izim da vičem na sav glas."

U najnižem i najzaklonjenijem kutku dolca naložili su vatru i spravili večeru. Počele su padati večernje sjene i zahladnjelo je. Odjednom su pojmili koliko su gladni jer poslije doručka nisu bili ništa okusili, ali nisu se usudili zgotoviti ništa više od skromne večere. Zemlja je pred njima bila pusta, nije bilo ničega živog do ptica i zvjerki, sve sama negostoljubiva mjesta koja su napustila sva ljudska bića. Graničari su kadikad prolazili s onu stranu brda, ali su bili malobrojni i nisu se dugo zadržavali. Druge su lutalice bile rijetke i od zlog soja: gdjekad bi ovamo dolutali trolovi iz sjevernih dolina u Maglenom gorju. Putnici su se mogli zateći samo na Cesti, ponajčešće patuljci, kako hitaju za svojim poslom, ali ni oni nisu bili skloni razgovarati s neznancima niti im priteći u pomoć.

"Nije mi jasno kako će nam hrana doteći do kraja" reče Frodo. "U posljednjih nekoliko dana bili smo štedljivi, pa ni ova večera nije nikakva gozba, ali smo potrošili više nego što smo smjeli, ako su pred nama još dva tjedna putovanja, a možda i više."

"U divljini ima hrane" reče Strider "ima bobica, korijena i bilja, a i ja imam nešto lovačkog iskustva. Ne morate se bojati da ćemo skapati od gladi prije zime. Ali skupljanje hrane i lov prilično je dug i mučan posao, a nama se žuri. Stoga pritegnite pojasove i nadajte se bogatim stolovima u Elrondovoj kući!"

Kako je mrak padao, bivalo je sve hladnije. Izvirujući s ruba dolca, nisu vidjeli ništa doli sive zemlje kako se brzo gubi u sjenama. Nebo se opet razvedrilo i polako osipalo treperavim zvijezdama. Frodo i njegovi suputnici šćućurili se oko vatre umotani u svu odjeću i gunjeve koje su imali, a Strider se zadovoljio jednom jedinom pelerinom i sjeo malo po strani potežući zamišljeno dim iz lule.

Dok je noć padala a svjetlo vatre sve jarče sjalo, uzeo im je pričati priče ne bi li im odvratio misli od straha. Znao je mnoge pripovijesti i legende iz davnine, o vilenjacima i ljudima, o djelima i nedjelima iz starih dana. Pitali su se koliko li mu je godina, i gdje je naučio sve te pučke predaje.

"Pričajte nam o Gil-galadu" iznenada će Merry kad je Strider ušutio na kraju priče o vilin-kraljevstvima. "Znate li još štogod od one stare junačke pjesme o kojoj ste nam pričali?"

"Kako ne bih znao!" odgovori Strider. "Zna i Frodo jer se ona nas neposredno tiče."

Merry i Pippin pogledaju Froda koji je zurio u vatru.

"Ja znam samo ono malo što mi je Gandalf rekao" polako će Frodo. "Gil-galad je bio posljednji od onih velikih vilin-kraljeva u Međuzemlju. Gil-galad na njihovu jeziku znači *Zvjezdano svjetlo.* On je s prijateljem vilenjaka Elendilom krenuo u zemlju..."

"Nemojte!" upadne mu Strider u riječ. "Mislim da ne bi trebalo pričati priču sad kad su sluge Neprijatelja u blizini. Ako se probijemo do Elrondove kuće, možda ćete je ondje čuti, u cijelosti."

"Onda nam ispričajte neku drugu priču iz davnine" zamoli ga Sam "priču o vilenjacima iz doba prije njihove propasti. Silno bi volio čut nešto više o vilenjacima. Čini mi se da nas tama sve više pritišće sa svih strana."

"Ispričat ću vam priču o Tinúviel" reče Strider "sasvim ukratko... jer to je duga priča kojoj se kraj i ne zna, a sad više i nema nikoga osim Elronda tko se pravo sjeća kako se nekad kazivala. Lijepa je to priča iako tužna, kao što su tužne sve priče iz Međuzemlja, a ipak, možda će vas osokoliti."

Pošutio je neko vrijeme, a onda nije nastavio govoriti nego je zapjevao:

Dugo bješe lišće, trava bje zelena,
A kukute štitac rasta uznosita.
Na proplanku šumskom svjetla opažena
Kako sjajem zvijezda trepere u sjeni.
Tinúviel je ondje plesala dosita
Uz glazbu frule što bješe skrivena.
S kosom od zvijezda u igri kovita,
U bisernom ruhu što pogled plijeni.

Kad Beren bje sišo s planina od leda,
Izgubljen u šumi lutao je danima
Do vilin-rijeke što prijeko mu ne da,
Pa je sjeo sam s tugom što mu se vratila.
Kad iza lišća kukute bje svojim očima
Cvijeće od zlata u čudu stao gledat
Što bješe na njenu plaštu i rukavima
Dok ju je kosa kao sjena pratila.

Čarolijom mu umor nogu prestane
I premda su pred njim još bile mnoge milje,
On korakom brzim lako požuri pa zastane
Kad rukama obujmi blijedu zraku mjesečine.
Kroz vilin-kraj i šume dilje
Plešući lagano ona nestane,
I ostavi ga samog nek luta bez vodilje
Slušajuć šume kako odjekuju od tišine.

I često ču on zvuk što dopire
Od nogu lakih što poput vjetra bježe,
Il glazbu što iz podzemlja izvire
Zaostajuć u skrovitim dubinama.
Već kukute uokolo uvele leže,
List jedan po jedan s uzdahom ponire,
S bukve kao da šaptom sniježe,
Dok zimom šuma dršće u dolinama.

I lutaoje svuda tražeć njene stope
Po stazama gdje leži lišće mnogih zima,
Gdje zrake mjeseca i zvijezda se stope
U ledeni mlaz od kog bi noć zadrhtala.
Njen ogrtač bljesnu na mjesečini biserima
Kad se na dalek vrhunac brijega pope
Plešuć pod njenim nogama se digne plima
Magle,šfo se srebrom ogrnula.

Kad zima mine, a evo nje,
S pjesmom što budi iznenadno proljeće,
Što zvuči ko slavujev let il kišno rominjanje
Il voda ledena kad ispušta mjehuriće.
On vidje kako klija vilin-cvijeće
Oko njenih nogu i sve mu se boljke zaliječe,
Želeć vidjet ples njen i čut pjevanje
Dok po travi bezbrižno skakuće.

Kad ponovo se u bijeg da, on je dostigne.
Tinúviel, Tinúviel, on dovikne
Zovući je njenim vilinskim imenom;
A ona se okrene ne bi li oslušnula,
No dovoljan bje tren, kad zastane,
I njegov glas je opsjeni čarolijom
I sudbina snažho je cijelu obuzme
Dok njegovim se rukama prepuštala.

A Beren vidje, gledajuć u njene oči,
U sjeni što joj se splela u kosi,
Drhtavi blijesak krijesnica noći
U odrazu neba, kao svjetlom osute.
Tinúviel, što vilinsku ljepotu nosi,
Besmrtna djeva što s mudrošću kroči
Oko njega se zavrti i zarobi ga u kosi

Dok su joj ruke bile srebrom posute.

Dugim ih je putem sudba nosila
Preko surog stijenja s ledenih gora,
Kroz tamne dveri ih je vodila,
Kroz šume što vječne sjene snuju.
Na suprotnim stranama beskrajnoga mora
Još jednom ih je iznova spojila,
I premda su davno minuli iz naših dvora,
Glasovi im bez tuge šumom odjekuju.

Strider uzdahne i umukne prije nego što iznova progovori:

"To je pjesma što se pjeva u skali koju vilenjaci zovu *ann-then-nath,* ali ju je teško prenijeti na naš Zajednički jezik, i ovo je tek njen slabašan odziv. Riječ je o susretu Berena, sina Barahirova, s Lúthien Tinúviel. Beren je bio smrtnik, a Lúthien bješe kći Thingola, vilin-kralja koji je vladao u Međuzemlju dok je svijet bio još mlad, i bila je najljepša djeva koja je ikad živjela među djecom ovoga svijeta. Bila je ljupka kao zvijezde nad maglama sjevernih krajeva, a na licu joj blistalo svjetlo. U to je vrijeme Veliki Neprijatelj, komu je Sauron iz Mordora bio tek sluga, prebivao u Angbandu na sjeveru, a vilenjaci sa zapada koji su se vratili u Međuzemlje zaratili su s njim ne bi li ponovo zadobili Silmarile koje im je on bio preoteo; a praoci ljudi pritekli su u pomoć vilenjacima. Ali Neprijatelj ih je porazio i smaknuo Barahira, a Beren se izvukao iz velike pogibli i prešao preko Stravičnog gorja u skrovito kraljevstvo Thingolovo u šumi Neldoreth. Tu je ugledao Lúthien kako pjeva i pleše na proplanku uz začaranu rijeku Esgalduin; i on ju je prozvao Tinúviel, što na starom jeziku znači slavuj. Poslije su ih snašli mnogi jadi i njih su dvoje bili dugo razdvojeni. Tinúviel je spasila Berena iz Sauronovih tamnica, i zajedno su prošli kroz mnoge pogibli i svrgnuli čak i Velikog Neprijatelja s prijestolja, i uzeli iz njegove željezne krune jedan od tri Silmarila, najblistavijih od svih dragulja, da im posluži za otkup Lúthien od njena oca Thingola. Ipak je na kraju Berenu došao glave vuk koji je stigao s vrata Angbanda, pa je Beren izdahnuo u naručju Tinúviel. A ona je izabrala za sebe smrtnost, da umre na ovome svijetu, kako bi mogla poći za njim; i u pjesmi se još kazuje kako se njih dvoje ponovo susreću s onu stranu Graničnih mora, a pošto još kratko vrijeme stupaju živi zajedno po zelenim šumama, zajedno su prešli, nekoć davno, preko granica ovoga svijeta. I tako je Lúthien Tinúviel jedina od svega vilin-roda uistinu umrla i napustila ovaj svijet, pa su izgubili upravo onu koju su najviše voljeli. Ali od nje se loza starih vilin-knezova spustila među ljude. Još žive oni kojima je Lúthien bila pramajka, i kažu da se njena loza neće nikad zatrti. Iz tog je roda i Elrond iz Rivendella. Jer sin Berena i Lúthien bio je Dior, Thingolov baštinik; a od njega je potekla Elwing Bijela kojom se oženio Ëarendil, onaj koji je otplovio lađom kroz magle ovoga svijeta u nebeska mora, sa Silmarilom na čelu. A od Ëarendila potekli su kraljevi Númenora, što će reći Zapadnih strana."

Dok je Strider to govorio, promatrali su mu neobično živahno lice mutno obasjano crvenim žarom vatre od drva. Oči mu se krijesile, a glas bio zvučan i dubok. Nad njim se

prostiralo crno nebo osuto zvijezdama. Odjednom se na glavici Vjetrovrha iza njega pomoli blijedo svjetlo. Mjesec što se punio polako se penjao iznad brda koje ga je zasjenjivalo, a zvijezde su iznad vrha brda izblijedjele.

Priča je bila završena. Hobiti su se promeškoljili i protegnuli.

"Gledajte!" reče Merry. "Izlazi mjesec, bit će da je kasno."

Ostali uzgledaju. Dok su još gledali gore, opaze na vrhu brda nešto sitno i tamno naspram sjaja mjesečine. Možda je to bio samo velik kamen ili istršala stijena na blijedom svjetlu?

Sam i Merry ustanu i udalje se od vatre. Frodo i Pippin ostali su sjediti bez riječi. Strider je pozorno motrio mjesečinu na brdu. Iako je sve bilo mirno i tiho, Frodo oćuti kako ga podilazi hladna jeza otkako je Strider ušutio. Primakne se vatri. U taj čas Sam dotrči od ruba dolca.

"Ne znam šta je to" reče "ali odjednoć sam se prepo. Ne bi se usudio izać iz ovoga dolca ni za živu glavu; imo sam osjećaj da se nešto vere uza strminu."

"A jesi li što vidio?" upita ga Frodo skočivši na noge.

"Nisam, gospodine. Nisam ništa vidio, ali nisam ni stao da pogledam."

"Ja sam nešto vidio" reče Merry "ili mi se bar prividjelo... tamo daleko na zapadu, gdje mjesečina obasjava ravnicu iza sjena brdskih vrhova. Učinilo mi se da vidim dvije-tri crne sjene. Rekao bih da idu na ovu stranu."

"Ostanite blizu vatre, ali se okrenite na drugu stranu!" uzvikne Strider. "Uzmite u ruke koji duži štap!"

Sjedili su tako neko vrijeme bez daha, nijemi i napeti, okrenuti vatri leđima, piljeći u sjene oko sebe. Ništa se nije dogodilo. U noći nije bilo ni glasa ni pokreta. Frodo se pomakne osjećajući kako mora narušiti tišinu: najradije bi se proderao iz sveg glasa.

"Pst!" šapne mu Strider.

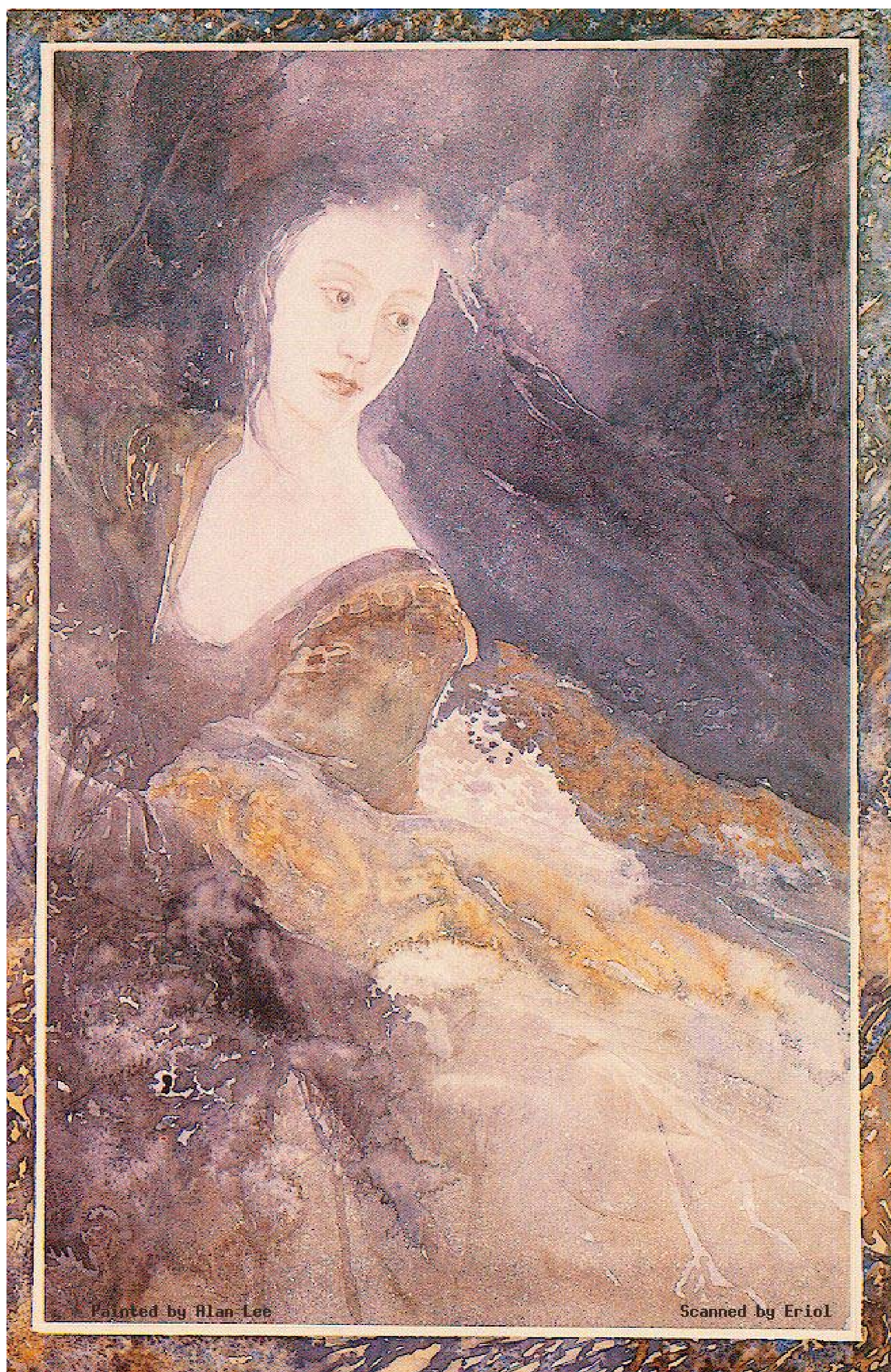
"Što je to?" istodobno dahne Pippin.

Iznad ruba dolca, na strani suprotnoj od brda, više su nazreli nego opazili nečiju sjenu kako se diže, ili više sjena. Naprezali su oči i učinilo im se da sjene rastu. Uskoro nije više bilo dvojbe: tri-četiri visoke crne spodobe stajale su ondje na obronku i gledale dolje u njih. Bile su tako crne da su izgledale kao crne rupe u dubokoj sjeni iza njih. Frodu se učini da čuje tiho siktanje otrovna daha, i osjeti kako ga podilaze hladni trnci. Tad spodobe polako krenu prema njima.

Prestravljeni Pippin i Merry bace se ničice na zemlju. Sam ustukne do Froda. Frodo nije bio gotovo ništa manje prestravljen od svojih suputnika, drhtao je kao da mu je strašno hladno, ali mu stravu potisne iznenadna kušnja da natakne Prsten na prst. Spopala ga je ta želja tako da nije mogao ni na što drugo misliti. Nije zaboravio na Grobište ni na Gandalfovu poruku, ali činilo se da ga nešto sili da se ne obazire na ta upozorenja, te je žudio da podlegne kušnji. Nije da se nadao da će se tako spasiti niti da će učiniti nešto dobro ili zlo – jednostavno je osjećao da mora uzeti Prsten i nataknuti ga na prst. Nije mogao ni riječi izustiti. Osjećao je kako ga Sam gleda, kao da zna da mu je gospodar u velikoj nevolji, ali se nije mogao okrenuti njemu. Sklopio je oči i borio se još neko vrijeme, ali mu je taj otpor postao nepodnošljiv pa je najposlije polako izvadio lančić iz džepa i nataknuo Prsten na lijevi kažiprst.

Učas, iako je sve drugo ostalo kao i prije, mutno i tamno, one su spodobe postale strahovito jasne. Vidio ih je čak i ispod njihovih crnih plašteva. Bilo je ukupno pet visokih spodoba – dvije su stajale na samom rubu dolca, a tri su se približavale njima. Na njihovim bijelim licima plamtjele su prodorne i nemilosrdne oči; ispod plašteva nosili su dugačke, sive odore, a na sijedoj kosi srebrne kacige; u koščatim rukama držali su čelične mačeve. Pogledi im padnu na njega i prostrijele ga dok su hitali prema njemu. Sav očajan, on isuče mač i učini mu se da se mač zažario kao luč. Dvije spodobe zastanu. Treća je bila viša od ostalih – kosa joj bijaše duga, sjajna, a na kacigi je nosila krunu. U jednoj je ruci držala dugačak mač a u drugoj bodež. I bodež i ruka koja ga je držala isijavali su nekakvo blijedo svjetlo. Spodoba sune i nasrne na Froda.

U taj mah Frodo se baci ničice na tlo i začuje sam sebe kako viče na sav glas: *O Elbereth! Gilthoniel!* Istodobno zada mačem udarac neprijatelju po nogama. Noć se prolomi od prodorna krika, a on osjeti u lijevom ramenu oštru bol, kao da ga je zgodila strelica od otrovnog leda. Još dok je padao u nesvijest, spazio je, kao kroz kovitlac magle, Stridera kako iskače iz mraka s upaljenim ogarkom u svakoj ruci. Ispustivši mač, Frodo posljednjim naporom skine Prsten s prsta i čvrsto ga stisne u desnoj šaci.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol

XII. poglavlje

BIJEG DO GAZA

Kad se Frodo osvijestio, još je očajnički stezao Prsten u ruci. Ležao je uz vatru koja je sad bila visoka i gorjela jarkim sjajem. Njegova tri suputnika bijahu nadnesena nad njim.

"Što se dogodilo? Gdje je blijedi kralj?" unezvijereno ih upita.

Oni su bili presretni što mu čuju glas tako da mu u prvi mah nisu odgovorili na pitanje; štoviše, nisu ga ni razumjeli. Napokon je doznao od Sama da oni nisu ništa vidjeli do mutnih, sjenovitih obličja kako idu prema njima. Iznenada je Sam, na svoj užas, primijetio da je njegov gospodar iščeznuo, a u taj je mah jedna crna sjena projurila pokraj njega i on je pao. Čuo je Frodov glas, ali mu se činilo da dolazi iz velike daljine, ili ispod same zemlje, i da dovikuje neke čudne riječi. Ništa drugo nisu vidjeli dok se nisu spotaknuli o Froda koji je ležao kao mrtav, s licem u travi i s mačem ispod sebe. Strider im je zapovjedio da ga podignu i polože blizu vatre, a onda je nestao. To se sve poodavno zbilo.

U Samu su se očito iznova probudile sumnje oko Stridera, ali dok su oni razgovarali, Strider se vratio, pojavivši se iznenada iz sjene. Oni su se trgnuli, a Sam je isukao svoj mač i stao nad Froda, ali je Strider brže-bolje kleknuo uz Froda.

"Sam, ja nisam Crni jahač" blago reče "niti sam u dosluhu s njima. Pokušao sam otkriti kamo su otišli, ali nisam uspio u tome. Nije mi jasno zašto su otišli, ni zašto nas nisu ponovo napali. Ali u blizini se nigdje ne osjeća njihova prisutnost."

Kad je čuo što mu Frodo ima kazati, ozbiljno se zabrinuo, zavrtio glavom i uzdahnuo. Tad zapovjedi Pippinu i Merryju da zagriju što više vode mogu u svojim kotlićima i da njome isperu ranu.

"Gledajte da vatra dobro gori i pazite da Frodu bude toplo!" reče im. Zatim ustane, udalji se i pozove Sama. "Mislim da je sada sve skupa jasnije" tiho mu reče. "Čini mi se da su bila samo petorica napadača. Ne znam zašto nisu svi bili ovdje, ali bit će da nisu očekivali da će naići na otpor. Zasad su se povukli. Ali bojim se da nisu daleko. Ako im ne umaknemo, napast će nas ponovo jedne noći. Čekaju samo zato što misle da su malone postigli svoj cilj i da im Prsten ne može više izmaknuti. Bojim se, Sam, da su oni uvjereni da je tvoj gospodar zadobio smrtnu ranu koja će ga podrediti njihovoj volji. Vidjet ćemo."

Sam se zagrcne od suza.

"Nemoj očajavati!" reče mu Strider. "Sad moraš imati povjerenja u mene. Tvoj je Frodo sazdan od čvršće građe nego što sam mislio, iako je Gandalf natuknuo da bi moglo biti tako. Nije mrtav, i vjerujem da će odolijevati opakoj moći rane dulje nego što se njegovi neprijatelji nadaju. Učinit ću sve što mogu da mu pomognem i izliječim ga. Dobro ga čuvajte dok mene nema!"

I on se žurno udalji i nestane u mraku.

Frodo je drijemao iako ga je rana sve više boljela, a mrtvačka se studen širila od ramena prema ruci i boku. Prijatelji su bdjeli nad njim, grijali ga i ispirali mu ranu. Noć je odmicala polako i zamorno. Na nebu je granula zora i dolac se punio sivim svjetlom kad se Strider napokon vratio.

"Gledajte!" uzvikne on, sagne se i podigne sa zemlje crnu pelerinu koja je ondje ležala skrivena tamom. Na stopu iznad donjeg poruba bila je prosječena.

"Ovo je Frodo probio svojim mačem" reče. "Bojim se da je to jedina šteta koju je nanio neprijatelju, jer on je nepovrediv i na njemu se skrše sve oštrice koje pogode tog strašnog kralja. Kobnije je za njega bilo ime Elbereth. A za Froda je ovo bilo kobnije!" On se ponovo sagne i podigne dugačak, tanak bodež. Na njemu bijaše neki hladan odsjaj. Kad ga je Strider podigao, vidjeli su da mu je pri kraju rub okrnjen a sam vrh odlomljen. Ali još dok ga je držao na svjetlu što je sve više jačalo, opazili su u čudu kako se oštrica tako reći topi i nestaje u zraku kao dim tako te je u Striderovoj ruci ostao samo držak. "Ah!" uzdahnuo je. "Ovaj je prokleti bodež zadao Frodu ranu. Malo ih je koji danas posjeduju takvu iscjeliteljsku vještinu da se mogu nositi s ovakvim opakim oružjem. Ali ja ću učiniti sve što mogu."

Sjeo je na zemlju, dohvatio držak bodeža, stavio ga na koljena i zapjevao nad njim neku otegnutu pjesmu na neobičnu jeziku. Zatim ga je odložio, okrenuo se Frodu i blagim glasom izgovorio riječi koje ostali nisu razumjeli. Iz vrećice o pojasu izvadi duge listove neke biljke.

"Po ove sam listove daleko išao" reče "jer ova biljka ne raste na golim brdima, otkrio sam je guštarama daleko na jugu od Ceste po mirisu njena lišća u mraku." Izmrvio je među prstima list koji ispusti slatkast i oštar miris. "Sva je sreća što sam je našao jer je to ljekovita biljka koju su ljudi sa zapada donijeli u Međuzemlje. Nazvali su je *athelas,* a sad raste još malogdje, samo blizu onih mjesta gdje su oni u davno doba boravili ili logorovali. Na sjeveru je nepoznata osim nekima od onih koji lutaju Pustošijom. Vrlo je djelotvorna, ali na ovakvu ranu kao što je ova možda njena ljekovita moć i neće mnogo djelovati."

Baci lišće u vrelu vodu i ispere njome Frodu rame. Miris ih je isparenja osvježavao, a oni koji su ostali neozlijeđeni osjetili su kako im se misli smiruju i bistre. Trava je djelovala i na ranu jer je Frodo oćutio kako mu se na toj strani smanjuje bol i osjećanje ledene hladnoće, ali mu se život nije vraćao u ruku pa je nije mogao podići niti se služiti šakom. Gorko je žalio zbog svoje gluposti i predbacivao sam sebi zbog slabe volje, jer je pojmio da time što je nataknuo Prsten na prst nije poslušao vlastitu želju nego zapovijed svojih neprijatelja. Pitao se neće li ostati sakat do kraja života, i kako li će sad svi skupa nastaviti put. Bio je preslab da stoji.

Ostali su upravo raspravljali o tom pitanju. Na brzinu su odlučili krenuti što prije s Vjetrovrha.

"Sve mi se čini da je neprijatelj već nekoliko dana motrio na ovo mjesto" reče Strider. "Ako je Gandalf uopće došao ovamo, mora da su ga natjerali da ode dalje pa se više po svoj prilici neće vraćati. Bilo kako mu drago, nakon noćašnjeg napada, ovdje bismo bili u velikoj opasnosti čim bi se smrklo. Kamo god otišli, teško da ćemo se naći u većoj opasnosti."

Čim se razdanilo, na brzinu su nešto čalabrcnuli i spremili se za put. Frodo nije mogao hodati pa su najveći dio njegove prtljage podijelili među sobom i posjeli Froda na ponija. U posljednjih nekoliko dana ta se sirota životinja čudesno oporavila; bila je već nekako deblja i snažnija, i počela pokazivati naklonost prema novim gospodarima, napose prema Samu. Bit će da je Bill Papratovina vrlo loše postupao s njom kad joj je putovanje kroz divljinu bilo mnogo ugodnije od prijašnjeg života.

Udarili su na jug. To je značilo da će morati prijeći preko Ceste, ali to ujedno bijaše najbrži put do šumovitijih krajeva. Bio im je potreban ogrjev jer je Strider rekao da Frodo mora biti na toplome, pogotovo obnoć, a vatra će ih sve donekle i štititi. Osim toga, kanio je skratiti njihovo putovanje tako što će presjeći još jednu veliku petlju Ceste, koja je istočno od Vjetrovrha mijenjala smjer i zavijala daleko na sjever.

Kretali su se polagano i oprezno oko jugozapadnih obronaka brda i nakon kraćeg vremena izbili na Cestu. Jahačima nije bilo ni traga. Ali još dok su hitali na drugu stranu, začuli su u daljini dva povika – jedan je hladni glas dozivao a drugi se odzivao. Drhteći jurnuli su dalje i zaputili se u guštike što su ležali pred njima. Zemljište se spuštalo na jug, ali je bilo divlje i besputno – grmlje i kržljavo drveće raslo je u gustim čestarima između kojih su se protezale široke gole čistine. Trava bijaše oskudna, gruba i siva, a lišće je u gušticima bilo uvenulo i otpadalo je. Bijaše to neveseo kraj, a putovanje sporo i sumorno. Malo su govorili dok su klipsali dalje. Frodu se stiskalo srce dok je gledao suputnike kako hodaju uza nj pognutih glava, pogrbljeni pod teretom. Čak je i Strider izgledao umoran i potišten.

Prije nego što je prošao prvi dan marša, Frodovi su se bolovi opet pojačali, ali dugo nije o tome ni riječi izustio. Minula su četiri dana a da se tlo i krajolik nisu mnogo promijenili, osim što je Vjetrovrh za njima polagano tonuo, a daleko gorje pred njima sve se više uzdizalo. Ipak, od onog dalekog povika nisu vidjeli ni čuli nikakav znak da je neprijatelj uočio da su pobjegli ili da ih prati. Strepili su od sati mraka i obnoć stražarili po dvojica, očekujući svakog časa da ugledaju crne spodobe kako im se prikradaju u sivoj noći, mutno osvijetljeni zrakama mjeseca zastrtog oblacima, ali nisu vidjeli ništa niti čuli kakva zvuka osim uzdaha uvenulog lišća i trave. Nijedanput nisu osjetili prisutnost trenutačnog zla koju su naslutili prije napada u dolcu. Činilo im se da bi bilo pretjerano nadati se da su Jahači opet izgubili njihov trag. Možda samo čekaju priliku da ih dočekaju u zasjedi u nekom klancu?

Na kraju petoga dana tlo se opet počelo pomalo uzdizati iz široke i prostrane doline u koju su bili sišli. Strider je opet okrenuo na sjeveroistok, a šestoga dana popeli su se na vrh duge blage uzbrdice i ugledali u daljini skup šumovitih brda. Duboko ispod sebe opazili su Cestu kako zaobilazi podnožje tih brda, a zdesna se siva rijeka blijedo ljeskala na oskudnom sunčanom svjetlu. U daljini se nazirala još jedna rijeka u kamenitoj dolini napol obavijenoj izmaglicom.

"Morat ćemo, na žalost, opet ići neko vrijeme Cestom" reče Strider. "Došli smo do rijeke Hoarwell koju vilenjaci zovu Mitheithel. Ona izvire u Ettenmoorsu, trolovskoj pištalini sjeverno od Rivendella, i uvire u Glasnovodu daleko na jugu. Neki je tamo dalje zovu Sivotok. To je velika voda prije nego što se ulije u more. Preko nje ne vodi nijedan

put od njena izvora u Ettenmoorsu, osim Posljednjeg mosta kojim preko nje prelazi Cesta."

"A koja je ona druga rijeka koja se vidi tamo daleko?" upita ga Merry.

"To je Glasnovoda, ili Bruinen, kako je zovu u Rivendellu" odgovori Strider. "Ta rijeka teče milje i milje uz rub onih brda od mosta do gaza na Bruinenu. Ali još nisam smislio kako ćemo prijeći preko nje. Najprije jedna rijeka pa druga! Imat ćemo veliku sreću ako most ne bude čuvan kada dođemo do njega."

Sutradan, rano izjutra, ponovo su sišli do same Ceste. Sam i Strider pošli su naprijed, ali nisu otkrili ni traga od putnika ili Jahača. Tu je, u sjeni brda, bilo palo nešto kiše. Strider je procijenio da je kiša padala prije dva dana i da je sprala sve tragove. Otada nije bio prošao Cestom nijedan konjanik, koliko je mogao vidjeti.

Pohitali su Cestom što su brže mogli i milju-dvije kasnije ugledali pred sobom, na dnu kratke strmine, Posljednji most. Strepili su da ih na njemu ne čekaju crne spodobe, ali nisu ni jedne vidjeli. Strider ih natjera da se sklone u guštik uz Cestu dok on ode naprijed u izviđanje. Uskoro se žurno vrati.

"Nema ni traga od neprijatelja" reče im. "Pitam se što to znači. Ali našao sam nešto vrlo čudno." Ispruži ruku i pokaže im blijedozelen dragulj. "Ovo sam našao u blatu nasred mosta" reče. "To vam je beril, vilin-kamen. Ne znam da li je ondje navlaš ostavljen ili je slučajno nekome ispao, ali mi ulijeva nadu. Shvatit ću ovo kao znak da možemo prijeći preko mosta; ali s druge strane rijeke ne bih se usudio ići dalje Cestom bez nekog jasnijeg znamena."

Odmah su krenuli dalje. Preko mosta su prešli bez poteškoća, nisu čuli ništa drugo do vode što se vrtložila oko tri velika potpornja. Na milju dalje stigli su do uske jaruge koja se protezala na sjever preko strmina s lijeve strane Ceste. Tu je Strider skrenuo, pa su se uskoro našli u sumornu kraju tamnog drveća podno neprijaznih brda.

Hobitima je bilo drago što su ostavili neveseli krajolik i opasnu Cestu za sobom, ali im se ovaj novi predjel učinio prijetećim i odbojnim. Kako su dalje odmicali, brda su se oko njih sve više uzdizala Ovdje-ondje na uzvisinama i grebenima primjećivali su prastare kamene bedeme i ruševine kula, što su se zlokobno doimale. Frodo je jahao pa je imao vremena gledati naprijed i razmišljati. Prisjetio se Bilbova izvješća o njegovu putovanju i prijetećih kula na brdima sjeverno od Ceste, ne daleko od trolovske šume gdje je doživio svoju prvu pravu pustolovinu. Frodo je zaključio da su sad u tom kraju, i pitao se neće li slučajno proći baš pokraj tog mjesta.

"Tko živi u ovom kraju?" zapita. "I tko je podigao ove kule? Da nije ovo trolovska zemlja?"

"Nije!" odgovori mu Strider. "Trolovi ništa ne grade. U ovom kraju nitko ne prebiva. Nekad su ovdje obitavali ljudi, nekoć davno, ali nitko od njih nije ovdje ostao. Legenda kaže da su se izrodili u opak narod jer su pali pod sjenu Angmarsku. Svi su izginuli u ratu kojim je dokrajčeno Sjeverno Kraljevstvo. Ali to je bilo toliko davno da ih se ni ova brda više ne sjećaju, iako sjena još leži na ovom kraju."

"A gdje ste vi čuli takve priče kad je cijeli ovaj kraj ovako pust i zaboravljen?" upita ga Peregrin. "Ptice i zvjerke ne pričaju slične priče."

"Nasljednici Elendilovi ne zaboravljaju ništa što je prošlo" reče Strider. "U Rivendellu pamte još mnogo više nego što bih vam ja mogao ispričati."

"A jeste li često odlazili u Rivendell?" upita ga Frodo.

"Jesam" odgovori Strider. "Jedno sam vrijeme ondje boravio, pa i sad navraćam kad god mogu. Ondje mi je srce, ali meni nije suđeno da se negdje skrasim, pa čak ni u Elrondovoj lijepoj kući."

Brda su se počela oko njih zatvarati. Cesta se iza njih držala svoga smjera prema rijeci Bruinen, ali su i Cesta i rijeka bile skrivene od pogleda. Putnici su stigli u dugačku dolinu, usku, duboko usječenu, mračnu i nijemu. Drveće starog i zapletenog korijenja visilo je sa stijena i okupljalo se iza njih na strmim padinama borovih šuma.

Hobiti su bili mrtvi umorni. Sporo su napredovali jer su se morali probijati kroz bespuće zakrčeno srušenim stablima i odronjenim kamenjem. Radi Froda su izbjegavali penjati se koliko su god mogli, a i zato što je bilo teško naći bilo kakav put iz uskih udolina. Bill su dva dana u tom kraju kad udari kiša. Vjetar je neprekidno puhao sa zapada i izlijevao vodu s dalekih mora na tamne glavice brda u obliku sitne kiše koja ih je smočila skroz-naskroz. Do večeri su bili mokri kao miševi, a logor im je bio neveseo jer nikako nisu mogli naložiti vatru. Sutradan su se pred njima uzdizala još viša i strmija brda, pa su bili prisiljeni skrenuti sa svog smjera prema sjeveru. Činilo se da je Stridera obuzela tjeskoba – već su gotovo deset dana pješačili od Vjetrovrha i zaliha živeža sve im je više kopnjela. Kiša je i dalje padala.

Te su noći udarili tabor na plosnatoj kamenoj izbočini ispod litice, u kojoj je bila plitka pećina, obična udubina u stijeni. Frodo je bio nemiran. Rana ga je zbog studeni i vlage boljela više nego ikad, tako da od bolova i osjećanja mrtvačke hladnoće nije mogao ni oka stisnuti. Bacakao se i prevrtao i u strahu osluškivao tajanstvene noćne šumove: vjetar u pukotinama hridi, vodu kako kaplje, krckanje, nenadan štropot odronjenog kamena. Imao je osjećaj da mu se prikradaju crne spodobe da ga zadave, ali kad bi uzgledao, nije ništa vidio do Striderovih leđa – Strider je skutren sjedio, pušio lulu i stražario. Frodo bi tada opet legao i zapao u nemiran san, u kojem je hodao po travi u svome vrtu u Shireu, ali je vrt bio mutan i nejasan, nazirao se slabije nego visoke crne sjene što su stajale i virile preko živice.

Ujutro, kad se probudio, opazio je da kiša više ne pada. Oblaci su bili gusti, ali su se razilazili a među njima su se pomaljale blijede pruge plavetnila. Vjetar je ponovo mijenjao smjer. Nisu rano krenuli. Odmah nakon kratkog i neveselog doručka Strider je rekao svima neka ostanu u zaklonu podno litice dok se on ne vrati, pa je nekud otišao. Htio se popeti na neku uzvišicu, ako uzmogne, i baciti pogled na okolicu. Kad se vratio, nije ih mogao ohrabriti onim što je vidio.

"Otišli smo predaleko na sjever" rekao je "pa moramo na neki način opet skrenuti na jug. Kad bismo dalje ovako produžili, došli bismo do Ettendalesa, daleko na sjeveru od Rivendella. To je zemlja trolova koju ne poznajem dobro. Možda bismo se nekako i

probili kroz nju i došli do Rivendella naokolo sa sjevera, ali bi nam to uzelo previše vremena jer ne poznajem taj put, i ostali bismo bez hrane. Stoga moramo pošto-poto naći gaz na Bruinenu."

Cijeli su se taj dan pentrali po krševitu tlu. Pronašli su neki prolaz između dva brda i tako došli u dolinu koja se protezala na jugoistok, baš u smjeru kojim su željeli ići, ali im se negdje potkraj dana opet na putu ispriječio neki visoki greben; njegov tamni rub naspram neba bijaše izlomljen na mnoštvo golih vrhova nalik na zupce tupe pile. Preostalo im je da se vrate ili da se penju preko njega.

Nakanili su se penjati, ali se pokazalo da je to vrlo teško. Uskoro je Frodo morao sjahati i produžiti dalje pješice. Ionako su često gubili nadu da će izgurati ponija do vrha, ili da će i sami naći kakvu stazu za sebe, onako natovareni kako su bili. Već se bilo gotovo smrklo, i svi su bili iznureni, kad su se napokon popeli do vrha. Našli su se na usku sedlu između dvije uzvisine, a zemljište se počinjalo opet naglo spuštati tek malo dalje od njih. Frodo se izvali na zemlju i ostane ležati drhtureći. Lijeva mu je ruka bila mrtva, a na boku i ramenu osjećao je nešto kao ledene čaporke. Drveće i stijene oko njega izgledale su mu sjenovite i mutne.

"Ne možemo više dalje" reče Merry Strideru. "Bojim se da je i ovo bilo previše za Froda. Ozbiljno sam zabrinut za njega. Što ćemo sad? Mislite li da će ga u Rivendellu izliječiti, ako ikad stignemo tamo?"

"Vidjet ćemo" odgovori Strider. "Ja teško da mogu učiniti nešto više u ovoj divljini, a upravo mi je zbog njegove rane najviše i stalo do toga da požurimo. Ali slažem se s vama da večeras ne možemo dalje."

"Šta je to zapravo s mojim gospodarom?" tiho priupita Sam gledajući umolno Stridera. "Rana mu je bila mala i već je zacijeljela. Na ramenu mu se ništa ne vidi izim bijele hladne brazgotine."

"Frodo je ozlijeđen oružjem Neprijatelja" odgovori mu Strider "tu je na djelu neki otrov ili zlo koje nadilazi moju vještinu. Ali nemoj gubiti nadu, Sam!"

Visoko gore na prijevoju noć je bila hladna. Naložili su malu vatru pod kvrgavim korijenjem starog bora koji bijaše nadnesen nad plitkom jamom – reklo bi se da je tu nekad bio kamenolom. Sjedili su zbijeni jedan do drugoga. Hladan je vjetar puhao na prijevoju i čuli su vršike drveća kako se povijaju cvileći i uzdišući. Frodo je ležao u polusnu zamišljajući kako iznad njega udaraju beskrajna tamna krila, a na tim krilima jašu progonitelji koji ga traže po svim uvalama u brdima.

Jutro je osvanulo vedro i lijepo; zrak bijaše čist a svjetlo blijedo i jasno na nebu ispranom kišom. Bilo im je lakše oko srca, ali su čeznuli za suncem da im ogrije hladne i ukočene udove. Čim se razdanilo, Strider je poveo sa sobom Merryja da razgledaju krajinu s uzvisine istočno od prijevoja. Sunce je bilo izašlo i jarko sjalo kad se Strider vratio s utješnijim novostima. Sad se kreću manje-više u pravom smjeru. Ako siđu niz padinu s druge strane grebena, ostavit će gorje za sobom s lijeve strane. Nešto dalje naprijed Strider je opet nazro Glasnovodu, a znao je, iako je bila skrivena od pogleda, da Cesta koja vodi do gaza nije daleko od rijeke i da leži na strani bližoj njima.

"Moramo se opet zaputiti do Ceste" reče. "Ne možemo se nadati stazi u ovim brdima. Kakva nam god opasnost prijetila, jedino Cestom možemo stići do gaza."

Čim su prezalogajili krenuli su dalje. Silazili su polako niz južni obronak grebena, ali je put bio mnogo lakši nego što su se nadali zato što padina nije bila onako strma kao na drugoj strani, pa je uskoro Frodo opet mogao pojahati ponija. Siroti stari poni Billa Papratovine neočekivano je počeo stjecati vještinu da odabire pravi put i da svoga jahača poštedi truckanja koliko je god mogao. Raspoloženje družine iznova se popravilo. Čak se i Frodo bolje osjećao na jutarnjem svjetlu, samo što mu je izmaglica ovda-onda zastirala vidik pa je prelazio šakama preko očiju.

Pippin je bio malko isprednjačio. Iznenada se okrenuo i doviknuo im:

"Evo staze!"

Kad su stigli do njega, uvjerili su se da se nije prevario – lijepo su se vidjeli tragovi staze koja se penjala i krivudala odozdo iz šume i gubila se negdje na vrhu brda. Mjestimice je bila teško raspoznatljiva i zarasla travom, ili zakrčena odronjenim kamenjem i srušenim drvećem, ali se činilo da je nekad bila mnogo korištena. Bijaše to staza načinjena snažnim rukama i teškim nogama. Ovdje-ondje posječeno je ili srušeno staro drveće, a veliki kamenovi bijahu raskoljeni ili odgurnuti u stranu da oslobode prolaz.

Neko su vrijeme silazili tom stazom jer im je to bio kudikamo najlakši put, ali su stupali oprezno, a strepnje su im porasle kad su zašli u mračnu šumu i staza postala jasnija i šira. Pošto je izašla iz pojasa jela, iznenada se počela naglo spuštati niza strminu i skrenula oštro ulijevo za ugao stjenovite izbočine brda. Kad su došli do tog ugla, pogledali su oko sebe i vidjeli da staza ide dalje po ravnoj traci zemljišta podno niske stijene natkriljene drvećem. U tom kamenitom zidu visila su na jednom velikom stožeru iskrivljena i odškrinuta vrata.

Zastali su pred vratima. Iza njih se nalazila neka spilja ili kamena prostorija, ali je unutra bila tama pa se ništa nije vidjelo. Strider, Sam i Merry uprli su svim snagama i uspjeli malo odmaknuti vrata, te su Strider i Merry ušli unutra. Nisu daleko stigli jer je na podu ležalo mnogo starih kostiju, ništa se drugo nije vidjelo blizu ulaza osim nekoliko velikih praznih ćupova i razbijenih glinenih lonaca.

"Ovo ne može biti ništa drugo do trolovska jazbina!" reče Pippin. "Izlazite, vas dvojica, pa da krenemo dalje! Sad bar znamo tko je napravio ovu stazu... najbolje će biti da se što prije izgubimo odavde."

"Mislim da neće biti potrebno" reče Strider izlazeći van. "Ovo je svakako trolovska jazbina, ali čini se da je odavno napuštena. Rekao bih da se nemamo čega bojati. Ipak, produžimo oprezno dalje pa ćemo vidjeti."

Staza je vodila dalje od vrata, a onda je opet skrenula nadesno preko čistine i naglo se spustila niz obronak obrastao gustom šumom. Pippin nije htio pokazati pred Striderom da se još boji, pa je i dalje stupao na čelu s Merryjem. Za njima su išli Sam i Strider, svaki s jedne strane Frodova ponija, jer je staza sad bila toliko široka da su četvorica-petorica hobita mogla ići njome naporedo. Ali nisu daleko odmakli kad se Pippin trkom vrati, a za njim i Merry. Obojica su bili prestravljeni.

"Eno stvarno trolova!" dahne Pippin. "Eno ih dolje na proplanku, nedaleko odavde. Opazili smo ih između drveća. Strašno su veliki!"

"Da ih vidimo!" reče Strider pa dohvati štapinu. Frodo je šutio, ali Sam je bio uplašen.

Sunce je bilo visoko odskočilo i sjalo kroz napol ogoljeno granje drveća obasjavajući čistinu blistavim šarama svjetla. Iznenada su zastali na samom rubu i provirili između stabala, pritajena daha. Pred njima su stajali trolovi: tri velika trola. Jedan je bio sagnut a ostala su dvojica zurila u njega.

Strider je ravnodušno produžio dalje.

"Ustaj, stari kamenu!" reče i slomi štap na sagnutom trolu.

Ništa se ne dogodi. Hobiti su zinuli od zaprepaštenja, a onda se čak i Frodo nasmijao.

"Bogme, mi zaboravljamo svoju porodičnu povijest!" reče. "Ovo su zacijelo upravo ona trojica koje je Gandalf zatekao kako se svađaju oko toga na koji će način skuhati trinaestoricu patuljaka i jednog hobita."

"Ja nisam imao pojma da smo uopće blizu tog mjesta!" reče Pippin. On je dobro znao tu priču. Bilbo i Frodo često su je prepričavali, ali on zapravo nikad nije više nego upola povjerovao u nju. Čak je i sad gledao ove kamene trolove sumnjičavo, pitajući se ne bi li nekom čarolijom mogli iznenada oživjeti.

"Ne samo što ste zaboravili svoju porodičnu povijest nego i sve što ste znali o trolovima" ustvrdi Strider. "Bijeli je dan i sunce jarko sja, a vi me želite ponovo uplašiti pričom o živim trolovima koji nas tobože čekaju na ovom proplanku! Kako bilo da bilo, mogli ste bar primijetiti da jedan od njih nosi staro ptičje gnijezdo iza uha. To bi doista bio vrlo neobičan ukras za živog trola!"

Svi se nasmiju. Frodo se osjetio obodren – ohrabrilo ga je podsjećanje na Bilbovu prvu uspješnu pustolovinu. Pa i toplo ga je sunce utješilo te mu se učinilo da mu se ona izmaglica pred očima pomalo diže. Otpočivali su neko vrijeme na tom proplanku i objedovali baš u sjeni krupnih nogu trolova.

"Ne bi li nam tkogod zapjevao dok je sunce još visoko?" reče Merry kad su poručali. "Nismo već danima čuli ni pjesme ni priče."

"Nismo od Vjetrovrha" reče Frodo. Ostali ga pogledaju. "Ne brinite vi za mene!" nadoda. "Meni je već mnogo bolje, samo što ne bih mogao pjevati. Možda bi Sam mogao iščeprkati štogod iz svoga sjećanja?"

"Hajde, Sam!" reče mu Merry. "Ima u toj tvojoj glavi više toga na zalihi nego što ti pokazuješ."

"Ne bi baš reko" reče Sam. "Al kako bi ovo pristajalo? To nije baš ono što bi ja nazvo pravim pjesmotvorom, ako razumijete šta oću da kažem, nego samo onako neka besmislica. Al na to su me podsjetile ove stare spodobe ovde."

On ustane i, zabacivši ruke na leđa kao da je u školi, zapjeva na jednu staru melodiju:

Gle samotnog trola kraj kamenog stola
Gdje staru kost glođe što već davno je gola;

Već više je zima za glodanje ima
Jer do mesa se teško dođe.
I prođe kad dođe
U spilji pod brijegom bi pojeo vola,
Jer do mesa se teško dođe.

Čizmom visokom Tom već stiže skokom
Pa upita trola:"Što spazih to okom?
Je l' strica Tima to bedrena kost što tako u slast vam krati post,
Dok bi u grobu trebo počivat?
Bar snivat, ne izbivat,
Od smrti mu mnogo već ljeta minuše tokom
I mišljah da je u grobu osto počivat."

"Sinko," trol reče, "meni je slađe što kost plod je krađe.
Što misliš da kosti u grobu su rađe?
Tvoj preminuli striko baš i nije viko
Kad uzeh mu slasnu bedrenu kost,
Oh pakost, za kost!
Trolu je mio svaki mu dio gdje god ga nađe,
Jer što će tvom stricu ta bedrena kost?"

"Ne vidim čemu," nato Tom reče, "trol sličan vama slobodan šeće,
Umjesto da ga sjekirom lakom netko sasiječe
Dok gricka i gloca kost roda mog oca.
Stog natrag je vratite smjesta!
Bez tijesta, bez mrijesta!
Jer po pravdi i svemu, kost pripada njemu;
Stog natrag je vratite smjesta!"

"Zbog bezvrijednih trica," reče trol, "ko iz vica,
Pojest ću tebe i kost tvojeg strica.
Uz komadić tvog mesa mogla bi biti ukusna smjesa
Kad iskušam zube na tebi.
Što ne bih, sve bih.
Sve kosti i žlundre su moja krivica
Ako ne iskušam zube na tebi."

Al kad pomisli neman da ručak je spreman,
Klikne: "Gle, pa u ruci ga nemam!"
Ne čekajuć vraga Tom sklizne mu straga
I čizmom mu da otpozadi.
Iznenadi! Sto gradi!

I pritom reče: "Ispravan način da kaznim tu neman
Jest da čizmom mu dam otpozadi!"

Ali od tvrdog kamenog stola još tvrđa je trtica staroga trola.
I spoznaja o tom Tomu će biti korisna škola.
Jer čizmom u stijenu pogodak čisti, na žalost, daje učinak isti
Ko vritnjak u stražnjicu trola.
Joj bola! Joj smola!
Uz smijeh starog trola, Tom jeknu od bola,
A noga mu utrne dopola.

Od toga dana kad stigo je kući, Tom svuda ide šepajući,
I s nateklom nogom se bosonog muči;
A trol se ne ljuti, on sjedi i šuti
Dok gricka i gloca kost mu brata od oca.
I cmoca i gloca!
A trolovu stražnjicu Tom neće tući
Dok gricka i gloca kost mu brata od oca!

"E pa, ovo je svima nama opomena!" nasmije se Merry. "Sva sreća, Stridere, što ste se poslužili štapom, a ne golom šakom!"

"Otkud ti to, Sam?" priupita ga Pippin. "Nisam još nikad čuo tu pjesmu."

Sam promrsi nešto nerazumljivo.

"Ma to je on, naravno, sve sam izmislio" reče Frodo. "Na ovom putovanju sve više doznajem o Samu Gamgeeju. Najprije je bio urotnik, a sad je postao lakrdijaš! Na kraju će valjda postati i čarobnjak... ili ratnik!"

"Nadam se da neću" otpovrne Sam. "Ne bi htio biti ni jedno ni drugo!"

Po podne su nastavili silaziti kroz šumu. Vjerojatno su išli onim istim puteljkom kojim su nekad davno bili prošli Gandalf, Bilbo i patuljci. Iza nekoliko milja izbili su na vrh uzvisine iznad Ceste. Cesta je bila ostavila rijeku Hoarwell daleko za sobom u njenoj uskoj dolini, a sad se privijala uz podnožje brda talasajući se i vijugajući na istok između šuma i vrijesom obraslih obronaka prema gazu i gorju. Nedaleko od uzvisine Strider ih upozori na jedan kamen u travi. Na njemu su se još mogle vidjeti grubo urezane i zubom vremena nagrizene patuljačke rune i tajne oznake.

"Aha!" reče Merry. "Bit će da je to onaj kamen kojim su obilježili mjesto na kojem su zakopali trolovsko blago. Zanima me, Frodo, koliko je još ostalo od Bilbova dijela?"

Frodo pogleda taj kamen i poželi da su sva blaga koja je Bilbo donio kući bila tako bezazlena i laka za razdijeliti.

"Ama baš ništa" odgovori. "Bilbo je sve to raspoklanjao. Rekao mi je da ima osjećaj da ne pripada zapravo njemu, zato što potječe od razbojnika."

Cesta je mirno ležala pod dugim sjenama rane večeri. Nigdje ni traga od drugih putnika. Kako više nisu mogli produžiti nekim drugim smjerom, sišli su s uzvisine na

Cestu i krenuli nalijevo što su brže mogli. Uskoro im je brdsko bilo zaklonilo sunce što se brzo klonilo zapadu. Hladan vjetar puhao im je u susret s gorja ispred njih.

Počeli su tražiti neko mjesto izvan Ceste gdje bi se mogli utaboriti za tu noć kad začuju zvuk koji im iznenada opet utjera strah u kosti – konjski topot za sobom. Osvrnuli su se, ali pogled im nije dopirao daleko zbog mnogobrojnog vijuganja i valovitosti Ceste. Brže-bolje se uspentraju sa Ceste i zađu duboko u vrištinu i šipražje borovice na obronku dok ne dođu do male guste ljeskovine. Vireći iz grmlja, vidjeli su Cestu, mutnu i sivu na svjetlu što se gasilo, desetak metara ispod sebe. Topot se približavao. Bio je ubrzan i lako je odjekivao *klipa-klapa-klip.* Zatim jedva čujno, kao da taj zvuk odnosi povjetarac od njih, učini im se da čuju neko nejasno zvoncanje, kao od praporaca.

"To mi baš ne zvuči kao konj Crnog jahača!" reče Frodo napeto osluškujući. Ostali se hobiti, puni nade, slože s njim da zaista ne zvuči tako, ali su i dalje bili u velikoj dvojbi. Toliko su dugo strepili od potjere da im se svaki zvuk što je dopirao odostraga činio zlokobnim i neprijateljskim. Ali Strider se sagnuo, presamitio do same zemlje, s rukom iza uha i s radosnim izrazom na licu.

Svjetlo se gasilo, a lišće je grmlja tiho šumilo. Praporci su sad zveckali sve jasnije i bliže, a hitre konjske noge kaskale su *klipa-klapa.* Iznenada se na vidiku ispod njih pojavi konj što se bjelasao u sjeni i brzo jurio. U sumrak mu je oglavina svjetlucala i bljeskala, kao da je optočena draguljima poput živih zvijezda. Jahačeva je pelerina lepršala za njim a kukuljica mu bijaše zabačena; zlaćana mu je kosa vijorila na vjetru svjetlomrcajući. Frodu se učini da bijelo svjetlo prosijava kroz obličje i odoru jahačevu, kao kroz tanku koprenu.

Strider iskoči iz svoga skrovišta i sjuri se na Cestu skakućući kroz vrištinu i vičući na sav glas, ali još prije nego što se on pomaknuo i zazvao, jahač je zauzdao konja i zastao gledajući gore u guštik u kojem su stajali. Kad ugleda Stridera, sjaši i potrči mu u susret vičući:

"Ai na vedui Dúnadan! Mae govannen!"

Njegove riječi i jasan, zvonak glas nije ostavio ni tračka sumnje u njihovim srcima – jahač bijaše od vilin-roda. Nijedni drugi stanovnici bijelog svijeta nemaju tako lijepe glasove. Ali reklo bi se da su mu u glasu razabrali prizvuk hitnje ili straha, a sad su vidjeli da govori sa Striderom brzo i užurbano.

Uskoro im Strider mahne rukom, pa hobiti izađu iz grmlja i pohitaju na Cestu.

"Ovo je Glorfindel, a boravi u Elrondovoj kući" reče Strider.

"Zdravi bili, i dobro nam došli, napokon!" reče vilin-knez Frodu. "Mene su poslali iz Rivendella da vas potražim. Bojali smo se ste na putu zapali u kakvu opasnost."

"Znači da je Gandalf stigao u Rivendell?" radosno će Frodo.

"Nije. Bar nije do onog trenutka kad sam ja krenuo" odgovori Glorfindel. "Elrond je primio vijesti koje su ga uznemirile. Neki od mog roda, putujući po vašoj zemlji s onu stranu Baranduina, doznali su da stvari ne stoje dobro pa su nam poslali poruke što su prije mogli. Javili su nam da su Devetorica na putu, a da ste vi zastranili noseći neki veliki teret bez vodstva zato što se Gandalf nije vratio. Čak ih i u Rivendellu malo ima koji se mogu otvoreno suprotstaviti Devetorici, ali ono malo koliko nas ima Elrond je razaslao na sjever, zapad i jug. Mislili smo da ste možda skrenuli daleko u stranu kako biste izbjegli

potjeri pa da ste zalutali u Pustošiji. Mene je zapalo da idem Cestom, pa sam tako došao do mosta na Mitheithelu i ostavio na njemu znak, prije nešto manje od sedam dana. Trojica Sauronovih slugu bili su na mostu ali su se povukli i ja sam ih otjerao na zapad. Naišao sam na još dvojicu, ali su oni otišli na jug. Odonda tražim vaše tragove. Prije dva dana naišao sam na vaš trag i išao za njim preko mosta, a danas sam primijetio gdje ste opet sišli s brda na Cestu. Nego, idemo! Nemamo vremena za druge vijesti. Kad ste već ovdje, moramo se izložiti opasnostima Ceste i krenuti dalje. Petorica su iza nas, i kad otkriju vaš trag na Cesti, pojurit će za nama kao vjetar. A ima njih još. Ne znam gdje su ostala četvorica. Bojim se da će prijelaz preko gaza možda biti zapriječen kada do njega dođemo."

Dok je Glorfindel govorio, večernje su sjene pocrnjele. Frodo je osjetio kako ga obuzima silan umor. Sve otkako je sunce počelo zalaziti, izmaglica je pred njegovim očima potamnjela i oćutio je kako neka sjena pada između njega i lica njegovih prijatelja. Obuzme ga bol i bje mu hladno. Zaglavinja i uhvati se za Samovu mišicu.

"Moj je gospodar bolestan i ranjen" srdito će Sam. "On ne može dalje jahat po mraku. Potreban mu je odmor."

Glorfindel prihvati Froda dok se ovaj svaljivao na zemlju, pa ga nježno uzme u naručje i zagleda mu se u lice vrlo zabrinuto.

Strider mu ukratko ispripovjedi kako je napadnut njihov logor podno Vjetrovrha i kako je Frodo ranjen smrtonosnim nožem. Izvadi iz džepa držak koji je sačuvao, te ga pruži vilenjaku. Glorfindel uzdrhti kad ga uzme, ali ga pozorno razgleda.

"Na ovom su dršku ispisani zli zapisi" reče "iako ih vi možda svojim očima ne vidite. Čuvaj ga, Aragorne, dok ne stignemo do Elrondove kuće! Ali budi oprezan i dodiruj ga što manje! Na žalost, rane od ovog oružja nadilaze moju iscjeliteljsku moć. Učinit ću što mogu... ali sad vas još usrdnije molim da nastavite put bez počinka."

Opipa ranu na Frodovu ramenu i još se više uozbilji, kao da ga je zabrinulo ono što je ustanovio. Ali Frodo osjeti kako mu se hladnoća u boku i ruci smanjuje; malo mu topline prostruji iz ramena u ruku i bol postane podnošljivija. Činilo se da se večernja tama oko njih povlači, kao da je prošao oblak na nebu. Opet je nešto bolje vidio lica svojih prijatelja, i prožela ga je stanovita nova nada i snaga.

"Jahat ćete mog konja" reče mu Glorfindel. "Skratit ću stremene do posedlice tako da sjedite što čvršće na konju. Ali ne morate se ništa bojati: moj konj neće zbaciti sa sebe nijednog jahača koga nosi po mojoj zapovijedi. Korak mu je lagan i ujednačen, a ako vam se opasnost previše približi, odnijet će vas brzinom s kojom se ne mogu mjeriti čak ni neprijateljski crni bojni konji."

"Ne, neću!" reče Frodo. "Neću ja njega jahati ako treba da me odnese do Rivendella ili bilo kamo drugamo a da moji prijatelji ostanu za mnom u opasnosti."

Glorfindel se osmjehne.

"Ozbiljno sumnjam da bi vam prijatelji bili ugroženi kad vi ne biste bili s njima! Progonitelji bi, mislim, krenuli za vama, a nas bi ostavili na miru. Mi smo svi u opasnosti zbog vas, Frodo, i onoga što vi nosite."

Na ovo Frodo nije znao odgovoriti pa su ga nagovorili da zajaše Glorfindelova bijelca. Ponija su tada natovarili velikim dijelom prtljage ostalih tako da su sad svi lakše hodali i neko vrijeme dobro napredovali, ali je hobitima uskoro počelo bivati sve teže držati korak s hitronogim i neumornim vilenjakom. On ih je vodio sve dalje u ralje tame, sve dalje u tamnu, oblačnu noć. Nije bilo ni mjeseca ni zvijezda. Nije im dopustio da stanu sve do praskozorja. Pippin, Merry i Sam bili su već gotovo zaspali na nesigurnim nogama, a reklo bi se da čak i Strider svojim opuštenim ramenima odaje umor. Frodo je sjedio na konju u mračnu snu.

Izvalili su se na vrištinu na nekoliko koraka od Ceste, i umah zaspali. Činilo im se da su tek bili sklopili oči kad ih ponovo probudi Glorfindel, koji je stražario dok su oni spavali. Sunce je visoko bilo odskočilo na nebu, a oblaci i izmaglica bjehu iščeznuli.

"Popijte ovo!" reče im Glorfindel točeći svima redom pomalo od nekog napitka iz svoje kožnate čuturice optočene srebrom. Napitak je bio bistar kao izvor-voda i nije imao nikakva okusa, a u ustima nije bio ni hladan ni topao; ali reklo bi se da su im snaga i krepkost potekli u udove dok su ga pili. Činilo im se da su nakon tog napitka ustajalim kruhom i suhim voćem (ništa im drugo nije preostalo od hrane) utažili glad bolje nego ne znam kakvim doručkom u Shireu.

Bili su se odmarali nepunih pet sati kad su ponovo krenuli na put. Glorfindel ih je i dalje tjerao naprijed i dopustio im samo dva kratka zastanka toga dana. Na taj su način prevalili gotovo dvadeset milja do mraka i došli do mjesta gdje je Cesta zavijala nadesno i nizbrdo sve do dna doline, a onda su krenuli ravno prema Bruinenu. Do tada nisu mogli vidjeti ni čuti nikakva traga ni glasa od potjere, ali Glorfindel bi često zastao i oslušnuo na trenutak kad bi malo za njim zaostali, a na licu bi mu se pojavio izraz tjeskobe. Jedanput ili dvaput progovorio je sa Striderom na vilenjačkom jeziku.

Ali koliko im god vodiči bili zabrinuti, bilo je jasno da hobiti ne mogu dalje te noći. Bili su ošamućeni od umora i nisu mogli ni na što drugo misliti do na svoja stopala i noge. Frodova se bol udvostručila a obdan se sve oko njega pretopilo u sablasne sive sjene. Gotovo da je poželio da padne noć jer mu tada svijet nije bio tako blijed i pust.

Kad su sutradan rano izjutra krenuli dalje, hobiti su još bili umorni. Još ih je mnogo milja dijelilo od gaza pa su se vukli što su brže mogli.

"Najopasnije će biti upravo prije nego što stignemo do rijeke" reče Glorfindel "jer srce me upozorava da nam je potjera za petama, i da nas kod gaza možda čeka nova opasnost."

Cesta se svejednako spuštala, a mjestimice je s obje strane bilo mnogo trave po kojoj su hobiti hodali kad god su mogli, da odmore umorne tabane. Kasno po podne stigli su do mjesta na kojem je Cesta iznenada zašla pod tamnu sjenu visokih borova, a onda uronila u dubok usjek sa strmim vlažnim zidovima od crvenog kamena. Dok su hitali dalje, odjeci su ih pratili; reklo bi se da za njima odjekuju mnogobrojni koraci. Iznebuha, kao kroz kakve svjetlosne vratnice, Cesta ponovo izbije iz tunela na čistinu. Na dnu oštre strmine ugledali su pred sobom ravnicu, dugu oko jedne milje, a iza nje gaz što vodi do Rivendella. Na drugoj strani ocrtavala se strma smeđa obala u koju bijaše udjenuta

vijugava staza, a iza nje se dizalo visoko gorje, greben nad grebenom, i vrhunac za vrhuncem, na pozadini blijeda neba.

Još se za njima razlijegao odjek koraka u usjeku, užurbano tapkanje nalik na šum vjetra u granama borova. U jednom trenutku Glorfindel se okrene i oslušne, a onda pohita dalje vičući na sav glas:

"Bježite!" prodere se. "Bježite! Neprijatelj nam je za petama!"

Bijeli konj poskoči. Hobiti pojure niza strminu. Glorfindel i Strider pratili su ih kao zaštitnica. Bili su tek prešli pola puta preko ravnice kad odjednom začuju za sobom konjski topot. Iz vratnica od drveća koje su netom bili napustili, izjaše Crni jahač. Obuzda konja i zastane klateći se u sedlu. Za njim se pojavi drugi, pa treći, pa još dvojica.

"Jašite dalje! Jašite!" dovikne Glorfindel Frodu.

Frodo ga ne posluša odmah jer bijaše obuzet nekom čudnom neodlučnošću. Natjeravši konja da ide korakom, okrene se i pogleda za sobom. Jahači su sjedili na svojim velikim bojnim konjima kao prijeteći kipovi na brijegu, tamni i masivni, a sva se šuma i zemlja oko njih povukla kao da ju je obavila izmaglica. Odjednom u dubini srca spozna da mu nijemo zapovijedaju da stane. Tad se iznenada u njemu probude strah i mržnja. Ljevica mu ispusti uzde, dohvati držak mača i isuče ga uz crven blijesak.

"Jašite dalje! Jašite dalje!" prodere se ponovo Glorfindel, a onda jasno i glasno dovikne konju na vilin-jeziku: *"Noro lim, noro lim, Asfaloth!"*

Istog časa bijeli konj poskoči i pojuri kao vjetar niz preostali dio Ceste. U isti mah crni konji poteku uzagrepce za njima, a Jahači se oglase užasnim krikom kakav je Frodo čuo kako prožima jezom šume daleko u Istočnoj četvrti. Na krik uslijedi odziv i, na očaj Froda i njegovih prijatelja, između drveća i stijenja daleko na lijevoj strani pojave se još četiri Jahača. Dvojica su jahala u susret Frodu, a dvojica bjesomučno jurila prema gazu ne bi li mu presjekla put. Činilo mu se da jure kao vihor i da naglo bivaju sve veći i tamniji dok im se putovi sve više približavaju i stapaju s njegovim.

Frodo načas baci pogled preko ramena. Nije više vidio prijatelje. Jahači su počeli zaostajati za njim – čak ni njihovi veliki bojni konji nisu se mogli u brzini mjeriti s Glorfindelovim bijelim vilin-konjem. Opet pogleda naprijed i izgubi svaku nadu. Činilo mu se da nema nikakvih izgleda da će stići do gaza prije nego što mu presijeku put oni koji su ga dočekali u zasjedi. Sad ih je lijepo vidio – činilo se da su odbacili kukuljice i crne pelerine i da su ostali u nečem bijelom i sivom. U blijedim šakama držali su gole mačeve, na glavama nosili kacige. Sijevali su hladnim očima i dovikivali mu nešto groznim glasovima.

Strah sad Frodu preplavi sav um. Nije više mislio na svoj mač. Nije ispustio ni glasa. Sklopio je oči i uhvatio se za konjsku grivu. U ušima mu je hujao vjetar, a praporci na konjskoj opremi zvonili su divlje i prodorno. Dah smrtne studeni probode ga kao koplje kad krajnjim naporom vilin-konj projuri, poput blijeska bijele vatre, kao na krilima, ispred samog lica prvoga Jahača.

Frodo začuje prštanje vode. Zapjenila mu se oko stopala. Osjećao je kako se naglo diže dok konj izlazi iz rijeke i dohvaća se kamenite staze. Penjao se uza strmu obalu. Bio je prešao gaz.

Ali progonitelji su mu bili za petama. Na vrhu obale konj zastane i okrene se njišteći mahnito. Dolje uz samu rijeku bilo je devet Jahača, a Frodu je klonulo srce od prijetnje njihovih lica uzdignutih prema njemu. Nije znao što bi ih moglo spriječiti da prijeđu rijeku isto tako lako kao i on, te je osjećao da je uzaludno pokušavati pobjeći od njih dugačkom nepoznatom stazom od gaza do Rivendella kad jednom i oni prijeđu rijeku. Bilo kako mu drago, osjećao je kako mu odlučno zapovijedaju da stane. U njemu se iznova probudi mržnja, ali nije više imao snage da se opire.

Iznenada prvi Jahač obode konja. Konj zastane pred vodom i propne se. Frodo je teškom mukom sjedio uspravno u sedlu i zavitlao mačem.

"Natrag!" doviknu im. "Vratite se u zemlju Mordor, i ne idite više za mnom!"

Glas mu bijaše i u vlastitim ušima nekako tanak i prodoran. Jahači zastanu, ali Frodo nije imao Bombadilove moći. Neprijatelji mu se nasmiju osornim i ledenim smijehom.

"Vrati se! Vrati se!" dovikivali su mu. "U Mordor ćemo te odvesti!"

"Natrag!" prošapće on.

"Prsten! Prsten!" poviču oni sablasnim glasovima. Odmah zatim njihov vođa natjera konja u vodu, a za njim smjesta pođu još dvojica.

"Tako mi Elbereth i lijepe Lúthien" dobaci im Frodo krajnjim naporom podižući uvis mač "nećete se dočepati ni Prstena ni mene!"

Tada se vođa, koji je bio upravo na polovici gaza, prijeteći uspravi u stremenima i podigne uvis šaku. Frodo je zanijemio. Osjećao je kako mu se jezik lijepi za usta i kako mu srce lupa. Mač mu se prelomi i ispadne iz uzdrhtale ruke. Vilin-konj se propne i zafrkće. Prvi od crnih konja samo što nije stupio kopitom na obalu.

U taj mah razlegne se orljava i huka – snažan šum vode koja valja sa sobom kamenje. Frodo je nejasno vidio kako se rijeka pod njim uzdiže, a njenim tokom zapliva konjaništvo od valova okićeno perjanicama. Učini mu se da bijeli plamenovi trepere na njihovim krestama i napol uobrazi sebi da vidi sred vode bijele jahače na bijelim konjima zapjenušenih griva. Tri Jahača koji su još bili nasred gaza bijahu savladani – nestali su poklopljeni iznenada bjesomučnom pjenom. Oni koji bijahu za njima ustuknu prestravljeni.

Posljednjim naporom malaksalih osjetila Frodo začuje krikove, i učini mu se da iza Jahača koji se skanjivaju na obali vidi blistavu priliku od bijelog svjetla, a iza nje sitne sjenovite likove kako jure vitlajući plamenovima što se crvene i plamte u sivoj izmaglici koja obavija svijet.

Crni konji bijahu pomahnitali pa su prestravljeni jurili uzagrepce odnoseći Jahače u vodu što je nadirala. Njihovi prodorni krici bijahu zaglušeni hukom rijeke koja ih je odnosila sa sobom. Tad Frodo osjeti kako pada, i učini mu se da huka i vrtlog vode podižu i njega gutajući ga zajedno s njegovim neprijateljima. Ništa više nije čuo ni vidio.

Painted by Alan Lee
Scanned by Eriol